

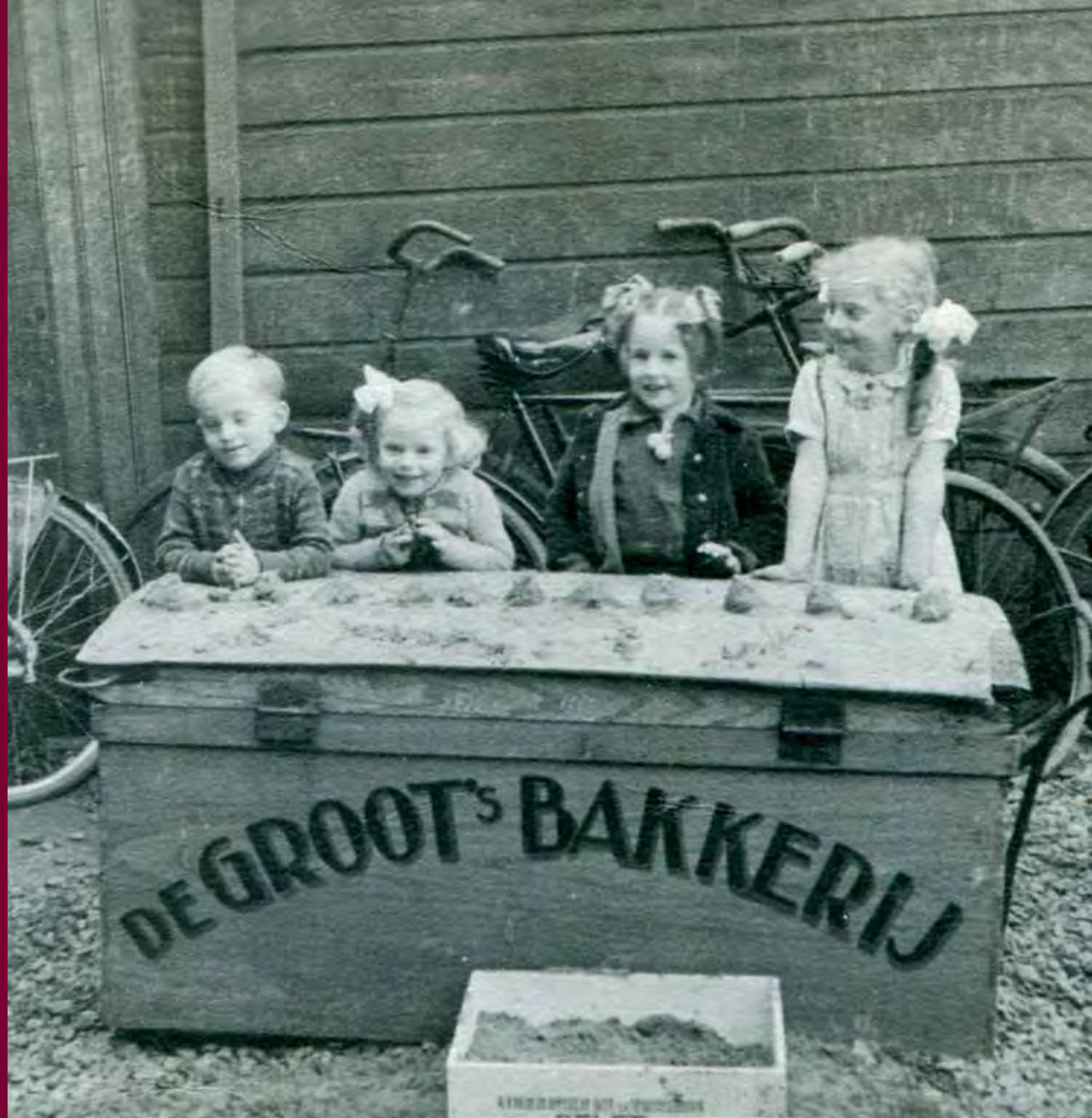

Historisch Voorburg

Jaargang 18

2012

Nummer 2

**Hier zat de bakker en daar de kruidenier..
75 jaar middenstand in Voorburg-Noord**

**75 jaar middenstand
in Voorburg-Noord**

**Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door
financiële bijdragen van:**

- Agterdenbosch NVM Makelaardij
- M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
- De heer en mevrouw A.L. Duijvestein-Sengers
- Fonds 1818
- Gemeente Leidschendam-Voorburg
- Boekenfonds Elisabeth Grent / F.J.A.M. van der Helm
- De heer A.J.F.M. Hessing
- Sint Martinusfonds
- Mooijman Assurantiën, Voorburg
- Dr. H.J. van Oort
- Stichting Pelgrimshoeve
- VDG Geologische Diensten
- Drukkerij Verloop, Alblasterdam

Inhoud

Van de redactie	3
Ontstaansgeschiedenis, inleiding en fictieve wandeling door Voorburg-Noord	4
Interviews en verhalen	11
<i>Rond de Van Aremborgelaan</i>	11
<i>Rond de Van Halewijnlaan</i>	53
<i>Tussen de Van Alphenstraat en de Van Naeltwijckstraat</i>	67
<i>Rondom de Van de Wateringelaan</i>	132
Overheidsbemoeyenis met zelfstandigen	151
Overzicht van straten en middenstand	154
Colofon	180

De groentewagen van L.B. Gelauff vóór of tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Hoekwaterstraat. Collectie familie Soonius

Omslag:

De kinderen De Groot met een vriendinnetje, eind jaren veertig. Links Piet de Groot. Particuliere collectie

Van de redactie

Geschiedenis opschrijven kan een boeiende bezigheid zijn. Als de resultaten van een onderzoek naar een bepaald onderwerp kunnen worden aangevuld door iemand die er persoonlijk bij betrokken is geweest, komen er vaak heel bijzondere aspecten naar boven die een verrijking van dat onderzoek opleveren. Dat heeft de werkgroep ‘Voorburgs Verteld Verleden’ van de Historische Vereniging Voorburg de afgelopen twee jaar ruimschoots ervaren bij haar onderzoek naar het wel en wee van de middenstand van de wijk Voorburg-Noord in de afgelopen 75 jaar. Het bleek zowel voor de interviewers als de geïnterviewden een genoegen om op die tijd of een deel ervan terug te kijken. De enthousiaste leden van de werkgroep zijn Gerard Duijvestein, Jos Engels, Herman Flaton, Gerard Langerak, Marcel van der Lans (secretaris), Wil Pel, Cathrijn Steinhorst en Peter Vernooij, onder voorzitterschap van Nelleke Kok.

Allereerst wordt in dit boek de ontstaansgeschiedenis van Nieuw-Voorburg, het latere Voorburg-Noord toegelicht, een wijk met op grote schaal gestapelde bouw.

De interviews vormen het leeuwendeel van deze publicatie. Ze laten in woord en beeld zien hoe de middenstand in een tijdsbestek van zo’n 75 jaar reilde en zeilde.

De volgorde van de interviews is zodanig gekozen dat het mogelijk is om een fictieve wandeling door Voorburg-Noord te maken. Een getekende plattegrond met cijfers die corresponderen met de bedrijven treft u aan op de binnenkanten van de omslag.

Een aspect waarmee iedere middenstander wel te maken had, was – niet altijd welkome – overheidsbemoeyenis. Voor een beter begrip van wat die inhoud is er een apart hoofdstuk aan gewijd.

Ten slotte is een uitgebreid overzicht opgenomen met aanvullende informatie over de straten en winkeliers die in het boek zijn beschreven. Al met al is er heel veel informatie boven water gekomen, die de werkgroep u met enige trots hierbij presenteert.

Dit boek had onmogelijk kunnen verschijnen zonder de steun van sponsors en middenstanders, waarvoor onze welgemeende dank.

Ontstaansgeschiedenis, inleiding en fictieve wandeling door Voorburg-Noord

*Herstructurering Laan van
Nieuw Oosteinde, 1931. Collec-
tie Gemeentearchief Leidschen-
dam-Voorburg*

Nelleke Kok en Jos Engels

Voorburg was aan het begin van de twintigste eeuw een bescheiden gemeente met een landelijke karakter. Het aantal inwoners bedroeg circa 6.000. De populatie had een grote diversiteit.

Ook toen al was de gemeente Den Haag er veel aan gelegen om haar inwoners huisvesting in de directe omgeving te blijven bieden. Den Haag kocht daarom regelmatig gronden aan in naburige gemeenten. Zo ontstonden er al aan het eind van de negentiende eeuw diverse bouwgrondmaatschappijen. De Bouwgrond-Maatschappij 's Gravenhage-Voorburg is in 1903 opgericht. Deze maatschappij was aanvankelijk gevestigd aan de Laan van Nieuw Oosteinde 149 en later aan de Koningin Wilhelminalaan 17 te Voorburg.

Uitbreidingsplannen

Intussen bestonden er bij de gemeente Voorburg gevorderde plannen om de gemeente uit te breiden met andere wijken. Die uitbreidingsplannen werden ontworpen en getekend door de Voorburgse architect Herman van der Kloot Meijburg (1875-1961).

Het oudste officiële stuk dat wij hierover in het archief van de gemeente Leidschendam-Voorburg hebben aangetroffen is het raadsbesluit van 16 oktober 1917, waarin de plannen van Van der Kloot Meijburg worden vastgesteld.

Het eerste uitbreidingsplan dat werd uitgevoerd, betrof een nieuwe wijk tussen de Vliet en de Broeksloot. Deze wijk kreeg het karakter van een landelijke buitenwijk. Na effectuering van het eerste uitbreidingsplan steeg het inwonersaantal snel. Bestond Voorburg in 1918 uit 7.194 zielen, in 1933 waren dat er 22.852.

De snelle groei van de nieuwe wijk werd mede beïnvloed door de komst van de Blauwe Tram (1924), waardoor Den Haag en Leiden gemakkelijker bereikbaar werden. De aanleg van de Hofpleinlijn in 1911 had daarenboven een goede verbinding met Rotterdam tot stand gebracht.

De gemeentelijke autoriteiten hielden rekening met een fikse bevolkingsaanwas en dus werden de door de N.V. Maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen 'Nieuw-Voorburg' en Bouwgrond-Maatschappij 's Gravenhage-Voorburg beheerde gronden in exploitatie genomen. Nieuwe uitbreidingsplannen werden vastgesteld.

Het gehele 'masterplan' van Van der Kloot Meijburg werd overigens tussen 1917 en 1933 maar liefst tweeën-

twintig maal gewijzigd. Het voortschrijdend inzicht was ook toen reeds een geliefd bestuurlijk instrument.

Nieuw-Voorburg of Voorburg-Noord

Een van die nieuwe wijken was Nieuw-Voorburg, het latere Voorburg-Noord, met zijn karakteristieke driehoekige vorm. Deze wijk wordt globaal omsloten door de spoorlijn van Den Haag naar Utrecht, de spoorlijn bij het Station Laan van Nieuw Oost-Indië en de Laan van Nieuw Oosteinde. Hier moest, aldus de plannenmakers, 'meer plaats worden ingeruimd voor arbeiders en voor kleine en normale middenstand'.

Wel bleef onverkort de wens om het landelijke karakter van de gemeente te behouden.

Ook moest de wijk aantrekkelijk zijn voor mensen die hun werk hadden in Den Haag en Rotterdam, de zogenoemde forenzen. Als randgemeente van de Residentie verwachtte men een niet onaanzienlijk aantal ambtenaren te kunnen huisvesten en bovendien waren ook de arbeiders en kleine middenstanders van de nieuwe haven- en industrieterreinen van de Binckhorstpolder welkom.

Het stratenplan en de contouren van Voorburg-Noord

In het stratenplan van de Bouwgrond-Maatschappij 's Gravenhage-Voorburg uit 1917 zijn de contouren van Nieuw-Voorburg, (Voorburg-Noord) zichtbaar.

Nieuw was het idee om op grote schaal gestapelde bouw toe te passen, ook wel flathuizen genoemd. We zien die term opduiken in een raadsbesluit uit 1924, waarbij het advies van de Schoonheidscommissie wordt gevolgd. Deze commissie meent dat 'uit een aesthetisch oogpunt geen bezwaren bestaan tegen den bouw van dergelijke flatwoningen.' Het ging hier om twaalf flatwoningen aan de Koningin Wilhelminalaan.

Er werd gebouwd in opdracht van verschillende opdrachtgevers en met verschillende aannemers in wat wij nu 'bouwstromen' zouden noemen, hoewel het soms om kleinere projecten ging.

Stukje bij beetje ontstond op deze manier de wijk Voorburg-Noord. Met, zoals was afgesproken, focus in alle

bouwplannen op de middenstand en op het inplannen van vele winkels.

Een belangrijk besluit was daarbij om de Laan van Nieuw Oosteinde te herstructureren.

Straatnamen

Aan de benaming van de verschillende onderdelen van het nieuwe stratenplan werd met de nodige creativiteit gewerkt. Voorname figuren uit voorbije eeuwen begonnen in de jaren dertig van de vorige eeuw in Voorburg-Noord een nieuw leven als straat of laan.

Ja, straat of laan, dat lag soms erg gevoelig ... Wanneer was een weg een 'straat' en waarom kregen andere wegen het deftiger predicaat 'laan'?

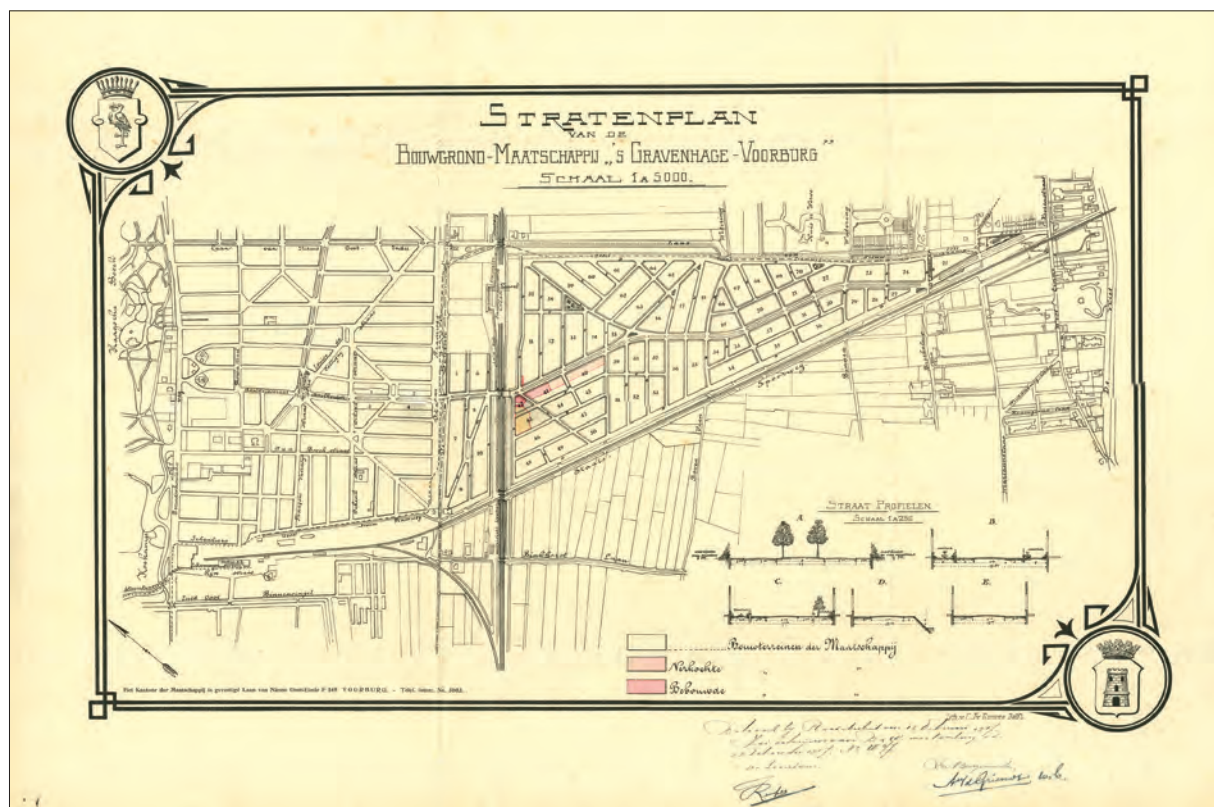
Dat een burgerpetitie tot 'upgrading' soms effect had, moge blijken uit een schriftelijk verzoek van bewoners van de Van AreMBERGestraat aan de gemeenteraad,

mede ondertekend door een aldaar gevestigde kunst-schilder. Reeds enige weken later, op 1 augustus 1931, ging de gemeente akkoord met naamswijziging en spreken wij tot op de dag van vandaag over de Van AreMBER-gelaan.

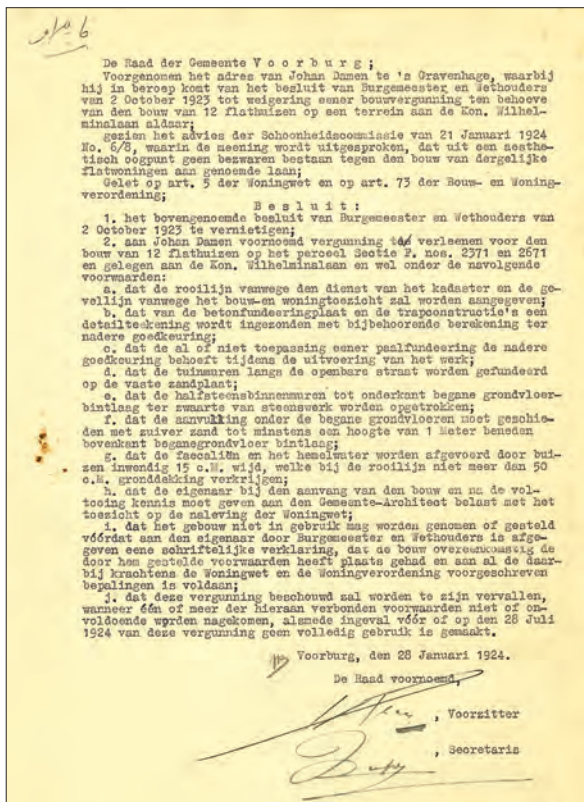
Alles is er nog, maar waar is de middenstand?

Ja, de straten, lanen en pleinen van Voorburg-Noord, ze zijn er nog. En praktisch ook alle bebouwing die in de jaren van het ontstaan van de wijk Voorburg-Noord werd gerealiseerd. Hoewel?

De Van Heurnstraat heeft een metamorfose ondergaan nadat een aantal oude panden werd gesloopt en nieuwe woningen werden gebouwd. Van recentere datum (2010) is de sloop en het daaropvolgend nieuwbouwproject: de herinrichting van het Graaf Florisplein. Gloednieuwe huizen zijn ook op die plek verzeen, maar de midden-

Stratenplan Voorburg-Noord, 1917. Collectie Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

standers van Voorburg-Noord: hoe verging het hen in de afgelopen 75 jaar?

Op vrijwel alle hoeken van de straten waren winkels gebouwd. Zo konden de wijkbewoners hun dagelijkse inkopen altijd dicht bij huis doen.

Letterlijk om de hoek zat altijd wel ergens een bakker, slager of groentebroer. Maar ook in de straten zelf vestigden zich veel winkeliers. We hebben binnen Voorburg-Noord talloze adressen achterhaald waar vroeger een middenstander zijn nering had. Het overzicht in dit boek getuigt ervan.

Winkeliers vormden samen met de ambachtslieden, zoals schoenmakers en kappers, de middenstand. Anders dan arbeiders waren ze zelfstandig, eigen baas. Ze konden grotendeels hun eigen werktijden bepalen en financieel waren ze vaak ook beter af dan arbeiders. Daar

stond wel tegenover dat er hard gewerkt moest worden. De winkel op de hoek werd meestal gedreven door een echtpaar dat lange dagen maakte. Ook de kinderen werkten mee, bijvoorbeeld door boodschappen rond te brengen. Het hele gezinsleven stond in het teken van de winkel, omdat het gezin vrijwel altijd boven of achter de zaak woonde. De winkeldeur was tevens voordeur van de woning.

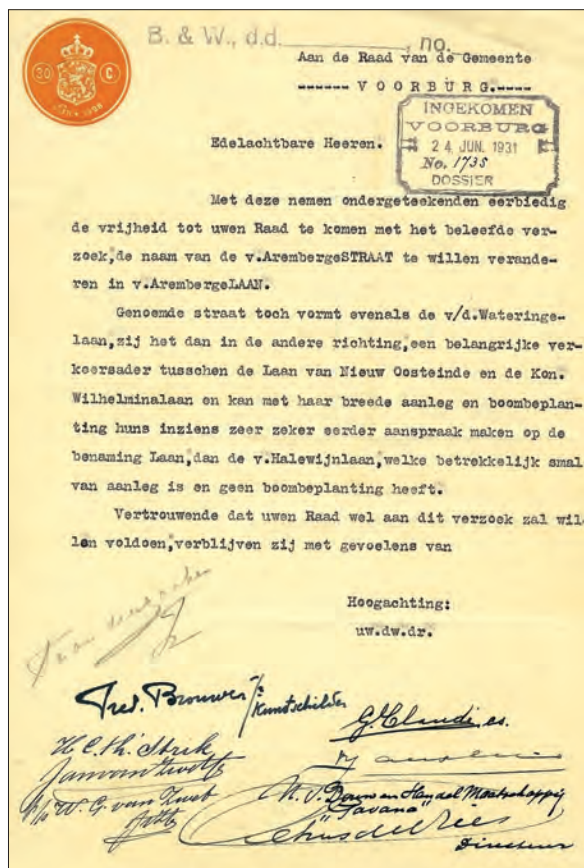
Veel van deze middenstand is inmiddels uit de wijk verdwenen, zoals dat overal elders geschiedde. Landelijk gezien zijn tussen 1930 en 1980 ruim twee van iedere drie detailhandelszaken opgeheven. Alleen al tussen 1960 tot 1980 zijn honderdduizend middenstandswinkels opgehouden te bestaan: doodgebloed, failliet, ondergegaan in de strijd tegen het grootwinkelbedrijf of wegens gebrek aan opvolging gesloten. Hoe is dat zo gekomen? In dit boek vertellen veel kinderen van vroegere middenstanders over het leven van destijds, over het reilen en zeilen van hun zaak. Persoonlijke verhalen, maar bijna allemaal met dezelfde uitkomst: sluiting.

Bedreiging voor de middenstand: grootwinkelbedrijf versus kleine winkelier

Al voor de Tweede Wereldoorlog kwam het grootwinkelbedrijf op. Dat vormde aanvankelijk geduchte concurrentie, en later in toenemende mate een bedreiging. Winkelketens in de levensmiddelensector, als Albert Heijn, De Gruyter, Simon de Wit, groeiden gestaag. Deze filiaalbedrijven boden de klant een breder assortiment en konden door hun grotere schaal en een moderne bedrijfsvoering goedkoper inkopen. Zo waren ze in staat de klant mee te laten profiteren van dit kostenvoordeel. Het winkelen werd er wel zakelijker door, met minder sociaal contact tussen klant en winkelier. Klanten konden niet langer afdingen en ook niet meer op de pof kopen. Voor de kleine middenstanders werd het steeds moeilijker om het hoofd boven water te houden.

Toen na de oorlog de zelfbediening en de supermarkt vanuit Amerika overwaaiden, bleek de klant vooral te kiezen voor lage prijzen boven het persoonlijk contact over de toonbank. De buurtwinkel werd min of meer gedegradeerd tot een winkel voor de oudere bewo-

Raadsbesluit 28 januari 1924: vergunning bouw 12 flatwoningen aan de Koningin Wilhelminalaan. Collectie Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Verzoekschrift bewoners Van Arembergestraat tot naamswijziging (Van Arembergelaan), juni 1931. Collectie Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

ners en voor de vergeten boodschappen. Steeds meer winkeliers zagen zich gedwongen te sluiten. Eerst via een koude sanering, waarbij de minst levensvatbare zaken het loodje legden. Begin jaren '70 en in de jaren '80, toen de overheid oog kreeg voor de omvang van de winkelsluitingen, volgde een warme sanering voor de middenstanders die het niet konden bolwerken. Echte warmte bood het door de overheid verstrekte saneringsinkomen echter niet; er ging veel ellende achter schuil. Veel middenstanders waren in hun trots gekrenkt: 'Beter een kleine baas dan een grote knecht', hoorde je in die gezinnen. Zelfstandig zijn en je brood op eigen kracht verdienen, altijd klaar staan voor je klanten, al moest je daar tachtig uur per week voor ploeteren, gaf meer aanzien dan je schikken naar een baas.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Het komt niet alleen door de zelfbediening van het grootwinkelbedrijf en de super dat de middenstand zo goed als uit de wijken is verdwenen. Stadsontwikkelaars ontwierpen in of aan de rand van nieuwbouwwijken geconcentreerde winkelcentra die een sterk aanzuigende werking hadden op het winkelend publiek. Dit had tot gevolg dat de levendigheid en de sfeer grotendeels verdwenen uit de woonwijken, met hun vroeger zo gezellige buurtwinkels. Met het verdwijnen van de middenstand ging op veel plaatsen een stukje leefbaarheid verloren, omdat de winkeliers veelal voor de sociale binding in de buurt zorgden. De laatste nieuwtjes gingen over de toonbank en de winkeliers fungeerden vaak als de ogen en oren van de straat.

De maatschappelijke ontwikkelingen leidden er onder andere ook toe dat er voor bepaalde beroepen (bijvoorbeeld dat van oliehandelaar, melkboer, waterstoker) nauwelijks of geen plaats meer is in onze samenleving. Deze beroepen zijn nagenoeg geheel verdwenen. Andere beroepen kregen daarentegen nieuwe kansen: autobezit leidde tot een behoefte aan garagebedrijven, rijwielherstellers konden uitgroeien tot bromfietsspecialisten. Stofzuigers, koelkasten, radio- en tv-toestellen, enz. moesten niet alleen verkocht, maar ook gerepareerd worden.

Ook in Voorburg-Noord is de bedrijvigheid niet helemaal verdwenen. Die bevindt zich niet meer in hoofdzaak achter winkelruiten, maar nu vooral in kantoortjes en kleinere bedrijfspandjes, bij *wellness*- en *software*bedrijven en bij andere dienstverlenende ondernemingen. Zo'n 75 adressen nu tegenover meer dan 250 vroeger.

Wat gebeurt er met een buurtwinkel als er geen opvolging is? Als je kinderen er geen brood in zien om lange dagen te maken in een winkeltje dat nauwelijks rendeert, maar waar toch veel in geïnvesteerd moet worden om het een beetje bij de tijd te krijgen? Veel kinderen hebben geen zin in een leven zoals hun ouders dat in hun tijd gekend hebben. Ze kiezen voor een geregeld baan met een daarvan gescheiden gezinsleven, met meer vrije tijd en minder zorgen. Wat moet je dan?

Verkopen. Het is onwaarschijnlijk dat zo'n zaak wordt overgenomen door een enthousiasteling die in de voetsporen van de oude middenstander treedt. De kans is groot dat de ruiten worden vervangen door ondoorzichtig melkglas of behangen met vitrage, omdat de nieuwe bewoners geen inkijk willen.

Weer een stukje middenstand verdwenen.

De herinnering

Om te kunnen verhalen over wat ooit is geweest, nooit meer terugkomt, maar de moeite waard is om in ons collectieve geheugen te bewaren, heeft de Werkgroep Voorburgs Verteld Verleden in een periode van twee jaar uitgebreid onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de middenstand van Voorburg-Noord.

Daarbij is door de werkgroep niet alleen gezocht in archieven, ook een aantal (oud-)Voorburgers werd geïnterviewd. Personen, die de periode van ontstaan, bloei en afkalving aan den lijve hebben meegemaakt als eigenaar van de (verdwenen) middenstandsbedrijven of als lid van de familie.

Wij hebben geboeid en met veel plezier naar hun herinneringen geluisterd en met heel veel genoegen hebben wij hun persoonlijke verhalen voor u opgeschreven.

Een fictieve wandeling

Door middel van een fictieve wandeling door Voorburg-Noord stellen wij deze mensen en hun bedrijven aan u voor. De verhalen zijn in volgorde van deze wandeling in dit boek opgenomen.

We starten lopend vanuit de richting Oud-Voorburg.

1. Laan van Nieuw Oosteinde, De Groot, bakkerij
Hoek Van Arembergelaan
De Van Arembergelaan volgen naar:
2. Van Arembergelaan 74, Van Leeuwen, Electro-Techn.- en Radio-Bureau
Via Van Barbansonstraat, Pauwstraat en Van Halewijnlaan naar:
3. Van Lodensteijnstraat 18, Van der Laan, melkhandel
Via Van Halewijnlaan, Ter Capellestraat naar:
4. Van Arembergelaan 60, Burgersdijk, woningbureau

5. Van Arembergelaan 62, Lectura, kantoorboekhandel annex postagentschap
Van Arembergelaan oversteken naar:
6. Van Arembergelaan 119, Clemens, slagerij
De Van Barbansonstraat inlopen naar:
7. Van Barbansonstraat 61 (v/h 91), Voskuil, groentezaak
8. Van Barbansonstraat 75, Pel, fietsenreparatie- en stallingbedrijf
9. Van Barbansonstraat 88-94 (v/h 100-104), Westgeest, markiezenfabriek
10. Van Barbansonstraat 98, Flaton, wasserij
Via Van Faukenbergplein, -straat en Van Beijererenstraat naar:
11. Van Halewijnlaan 348, Van Veldhoven, kruidenier
12. Van Halewijnlaan 348, Bolhuis, kruidenier
Van Halewijnlaan verder uitlopen richting Den Haag. Aan de overkant van het naamloze pleintje is de Van Faukenbergstraat:
13. Van Faukenbergstraat 124, Rietvelt, herenmode
Oversteken naar de Van Halewijnlaan kant, linksaf de hoek om naar Van Naeltwijckstraat, de Van de Wateringelaan oversteken naar:
14. Van Naeltwijckstraat, Portieken
15. Van Naeltwijckstraat 171, mevrouw Dini Wagner, 70 jaar wonen in de straat
16. Van Naeltwijckstraat 9, HOTAM, autobus- en taxi-bedrijf

*De werkgroep Voorburgs
Verteld Verleden op locatie.
Particuliere collectie*

De Koningin Wilhelminalaan oversteken naar:

17. Koningin Wilhelminalaan 524, Marjorie Janssen, balletschool

Terug oversteken naar:

18. Koningin Wilhelminalaan 539, Smeenk, herenkap-salon, parfumerie, bijous, huishoudelijke artikelen en speelgoed

Rechtsaf de hoek om naar:

19. Van Heurnstraat 1b, Ten Hoope, schoenmakerij
20. Van Heurnstraat 3d, Verveer, Cartonagefabriek
21. Van Heurnstraat, Rozenburg-Giezeman, wasserij
Van 61-63 naar 61-91

22. Van Heurnstraat 75, Honkoop, waterstokerij

23. Van Heurnstraat 125, Zwolve, ijscoman

Rechtsaf de Van Egmondestraat in naar:

24. Van Egmondestraat 3, Gelauff, groentehandel

De Van Egmondestraat uitlopen richting Den Haag en linksaf naar:

25. Van Alphenstraat 101, Die Haghe, drukkerij

Van Alphenstraat uitlopen richting Laan van Nieuw Oost-einde en de Laan oversteken naar:

26. Laan van Nieuw Oost-einde 291, Van Elewout, bakkerij
De Laan terug oversteken en linksaf de Van de Wateringelaan in en oversteken naar:

27. Van de Wateringelaan 161, De Gelder, kapsalon

28. Van de Wateringelaan 153, 't Oortje, wijnhandel

29. Van de Wateringelaan 69, Wooning, slagerij
Van de Wateringelaan vervolgen, Van Sevenbergestraat oversteken, rechtsaf de Van Wassenaerstraat in:

30. Van Wassenaerstraat 26-36, Sengers, schoenreparatie en schoenwinkel

De Van Wassenaerstraat uitlopen en linksaf de Koningin Wilhelminalaan in naar:

31. Koningin Wilhelminalaan 471c, Lakke, apotheek
Om ten slotte aan de overkant van de Koningin Wilhelminalaan weer bij een bakker te eindigen:

32. Koningin Wilhelminalaan 362, Hessing, banketbakkerij, kokerij

Rond de Van Arembergelaan

1. We woonden naast, onder en boven de zaak ...

Nelleke Kok

Interview met Piet de Groot en Anny en Margreth de Groot, respectievelijk echtgenote en zuster van P. de Groot te Nootdorp.

De heer P. de Groot dreef samen met twee broers de Brood- en Banketbakkerij Frans de Groot aan de Laan van Nieuw Oosteinde/hoek Van Arembergelaan in Voorburg-Noord.

*Piet, Margreth (zusje) en Anny
(echtgenote) de Groot, herfst
2011. Particuliere collectie*

Geschiedenis van het bedrijf en de familie De Groot

Piet de Groot werd op 17 juni 1944 aan de Laan van Nieuw Oosteinde in Voorburg geboren als zoon van Frans de Groot en Sofie de Groot-van Dijk. Zijn ouders komen uit Wateringen, respectievelijk Loosduinen.

Piets echtgenote Anny (1946) en zijn zuster Margreth (1945) zitten vooraan op hun stoel om waar nodig de verhalen van Piet aan te vullen, tegen te spreken, of te verifiëren. Allen zijn ondernemer in hart en nieren, zoals de bakkersfamilie De Groot dat al zoveel jaren is.

Het bedrijf aan de Laan van Nieuw Oosteinde, waar we het tijdens dit gesprek voornamelijk over zullen hebben, werd rond 1938 door vader Frans gestart. Grootvader De Groot, ook bakker (in Wateringen), deed de onderhandeling voor het winkelpand aan de Laan van Nieuw Oosteinde. Het pand werd gebouwd in 1936. Vader Frans was overigens niet de eerste eigenaar. Korte tijd heeft er een kolenboer in het pand gezeten. Die heeft het niet gered.

De geschiedenis van het bakkersgeslacht De Groot gaat echter nog veel verder terug. In 1847 werd het bedrijf opgericht door Arie de Groot, een voorvader van Piet. In 1997 werd dan ook het 150-jarig bestaan van De Groot met veel luister gevierd. Een raam dat ingebouwd is in de voordeur van het nieuwe huis van Piet en Anny de Groot in Nootdorp, maar ook een fraaie foto van de toen 85-jarige moeder van Piet, getuigen hiervan.

De zaak aan de Laan van Nieuw Oosteinde bestaat nog steeds, hoewel de bakkerij – het ‘hart’ van de zaak – in 1995 is verplaatst naar het Forepark. Piet heeft zich inmiddels teruggetrokken uit de zaak. Zijn twee jongste broers Michel en Aad de Groot zetten die zaak voort.

Piet vertelt: ‘Vader Frans is aanvankelijk begonnen in de Voorhofstraat in Oud-Voorburg. Bij het poortje van Geers, de aannemer, zaten een paar bedrijfjes. Hij heeft daar een bakkerijtje gekocht van Van der Zijde. Met zijn fiets met een grote mand voorop reed hij naar Wateringen en Loosduinen, nadat hij in de nacht gebakken had.

Opa De Groot had – naast Frans – meer zoons. Een van de zoons, Leo, heeft zijn vader in Wateringen opgevolgd. Een andere zoon, Han, startte een bakkersbedrijf in Rijswijk, later opgevolgd door zoon Aad. Dan was er nog zoon Hugo, die als bakker naar Oegstgeest is vertrokken. Een bakkersdynastie, een televisiefeuilleton waardig. Ook de kinderen van deze broers hebben weer bakkerijen. Piet komt uit een gezin met negen kinderen. Zijn vader uit een gezin met 18 kinderen en moeder uit een gezin van tien.

Wat de tak ‘Frans de Groot’ betreft: Piets oudste broer ging naar Middenmeer en startte daar een bakkerij, later vestigde hij zich in Purmerend. Op hun beurt hebben diens twee zoons een aantal bakkerijen in Purmerend. In de zaak aan de Laan van Nieuw Oosteinde hebben zich ook alweer opvolgers gemeld. De dochter en zoon van Piet en Anny hadden geen aspiratie in die richting. Hun zoon is architect en woont in Australië.

Filialen

Bakkerij De Groot heeft in de vijftiger jaren een filiaal gehad in de Louise de Colignystraat in Den Haag, Maison Louise genaamd.

Later werd in de Frans Mortelmansstraat in Voorburg ook een filiaal geopend, dat circa tien jaar geleden werd opgeheven. ‘In die zaak was tevens een postkantoor gevestigd, waardoor de loop erin bleef,’ aldus mevrouw Anny de Groot. ‘Dat was ook wel nodig want de zaak lag een beetje decentraal. Emmy van Drunick van Lectura aan de Van Aremborgelaan heeft mij nog geholpen met het opzetten van het postkantoor. Zij had inmiddels ervaring opgedaan. Het einde van het postkantoor was ook het

Vader Frans en moeder Sofia de Groot. Particuliere collectie

Het raam, ontworpen ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van Bakkerij De Groot. Thans is het raam aangebracht in de voordeur van het huis van Amy en Piet de Groot te Nootdorp. Particuliere collectie

einde van dat filiaal. Na afloop van het huurcontract werd de zaak gesloten.'

De activiteiten werden geconcentreerd vanuit één zaak in Voorburg en vanaf circa 1970 werd er ook geproduceerd voor het zogenoemde derde kanaal. Dat kanaal bestond uit verschillende kruideniers, o.a. Bolhuis uit de Van Halewijnlaan, de SRV-wagens, maar ook scholen en bejaardencentra.

De broers opereren nog steeds vanuit deze zaak, die te kampen heeft met teruggang van klandizie. Er zijn pogingen ondernomen om van de bakkerszaak een kleine supermarkt te maken, maar dat is tot op heden niet gelukt. Het probleem is de bevoorrading met grote vrachtwagens.

De bakkerij weg uit Voorburg

Onder meer waren de grote meelwagens er de oorzaak van dat de bakkerij haar vertrouwde omgeving moest opgeven.

Piet: 'We zijn niet uit Voorburg gezet, we hebben ook nooit een tegemoetkoming ontvangen om te verhuizen met de bakkerij, maar ze wilden ons wel graag weg hebben. Milieuwetten werden dankbaar geïnterpreteerd en toegepast. We waren in de loop van de tijd enorm gegroeid. Toen we destijds het pand van Westgeest, het markiezenbedrijf, overnamen werd er in de buurt gezegd dat de Groot zijn bakkerij van de Laan van Nieuw Oost-einde naar de Van Barbansonstraat zou laten doorlopen en dat je dan een immense fabriek in een woonwijk zou krijgen. Dat stuitte op veel kritiek. De gemeente was ons

daarom liever kwijt dan rijk. Na een aantal overwegingen zijn we in 1995 daadwerkelijk verhuisd naar het Forepark. We waren een van de eersten daar.'

Personeel

'We hadden vroeger 15 bakfietsen rijden,' zegt Margreth en toont een foto. 'We hadden ontzettend veel personeel. In de jaren tachtig waren dat er 42, waaronder een aantal parttime krachten. Een immense verantwoordelijkheid dus voor de werkgelegenheid van zo veel personeelsleden en hun gezinnen. Het personeel was doorgaans heel trouw en bleef jaren aan de zaak verbonden. Een van de bakkers is meer dan 35 jaar in dienst geweest, dat was meneer Siep, die ook de prachtige bruidstaarten maakte. Jan(tje) Voorn, broodbakker, is het langst in dienst geweest, ruim 40 jaar. Hij heeft nog gebakken in het Forepark, dan werd hij van huis opgehaald en naderhand weer teruggebracht. Zijn schoonvader was Dick Advocaat, de beroemde voetbaltrainer.

De bakkerskarren reden verschillende wijken in Voorburg, Leidschendam en net over de grens met Den Haag. Vader Frans reed met de auto naar de verder gelegen adressen in Leidschendam, zoals de Veursestraatweg. De tijd van de bakkerskarren stopte rond 1970. Toen kwamen de elektrowagentjes van Spijkstaal met van die grote accu's voorin. Het laatste karretje is er omstreeks 1990 uitgegaan.

Verskillende afdelingen

Er was een broodbakkerij, banketbakkerij en kokerij. Vader De Groot verzorgde in de veertiger en vijftiger jaren

Bakkerskarren voor het filiaal van De Groot in Den Haag. Particuliere collectie

Moeder Sofia de Groot snijdt de taart aan tijdens het 150-jarig bestaan van Bakkerij De Groot. Particuliere collectie

Bakkerskarren voor de zaak aan de Laan van Nieuw Oost-einde. Particuliere collectie

ook diners en hapjes. Iets wat we later 'catering' gingen noemen. Dat deed hij onder meer voor bruiloften. Bij sommige goed gesitueerde Voorburgers ging vader zelf koken. Dan werden er bijvoorbeeld heel grote salades gemaakt.

Einde van de catering

Er kwam een eind aan deze werkzaamheden toen chef-banketbakker Siep er na 40 jaar mee ophield. Hij was degene die de grote salades maakte. Meneer Siep maakte ook de bonbons en de taarten. Hij was het ook die de bruidstranen van gesmolten suiker op de bruidstaarten maakte. De herinnering daaraan vervult beide dames De Groot met nostalgie.

Pas na tien brood verkopen

Pas na 10.00 uur mocht je vers brood gaan venten. Dat was een gemeenteverordening, die wel eens werd ontdoken. Dan gingen de mensen met een rol beschuit in de tas de deur uit, maar met een vers broodje onder de jas. Piet de Groot illustreert dit met een klein verhaaltje. 'Wij blindeerden de ramen van de bakkerij, zodat je niet kon zien waarmee we bezig waren. De arbeidsinspectie wilde ons via de tuinen aan de achterkant betrappen. Toen werd door burens de politie gebeld 'dat er iets bij bakkerij De Groot niet pluis was'. Zo gebeurde het dat de politie in de tuinen achter de arbeidsinspectie aan joeg. Die arbeidsinspectie was streng en handhaafde met veel energie de regels. Op den duur kenden wij al die gasten van de arbeidsinspectie en dus wist je wel hoe je ermee om moest gaan.'

Margreth vult aan: 'In het politiebureau hing een papier dat ze Frans de Groot moesten controleren. Daar werden we voor gewaarschuwd. Ik liep samen met mijn vader een wijk. We deden altijd een wedstrijd wie het eerste klaar was met de portieken. Tijdens ons werk zagen we een paar 'stillen' staan. Dan verplaatsten we ons terrein naar de andere kant van de wijk (Leidschendam), gingen daar verder en werkten weer terug richting Voorburg.'

De zin van het verbod om voor tien geen vers brood te mogen verkopen, ontgaat de familie De Groot nog steeds. Het had hoogstwaarschijnlijk te maken met een arbeidstijdenbesluit en de nachtelijke werkzaamheden van de bakkers. 'Regels worden achter een bureau bedacht,' aldus

Piet de Groot, 'en zijn niet altijd even zinvol. Vroeger was je op zondagochtend open. Later kwamen al die strenge winkelsluitingsregels, die vandaag de dag weer overboord worden gekieperd en ingeruild voor een 24-uurseconomie.'

Ondernemersbloed

De hele familie De Groot heeft ondernemersbloed. 'Het is ons met de paplepel ingegoten,' zegt Piet. Margreth de Groot is na de bakkerij een taxibedrijf begonnen in Rijen (NB). Dat heeft ze 30 jaar gedaan. Een ander zusje De Groot is getrouwd met Van Kann van het taxibedrijf in Voorburg.

De klanten

De klanten werden voornamelijk in Voorburg-Noord gevonden. De wijken met de bakkerskarren bestreken heel Voorburg plus nog een stuk Schenkkade, met name bij het klooster en de pastorie. Vandaar ook het filiaal in de Louise de Colignystraat. De kinderen van R.-K. huize gingen ook daar naar de meisjes- en jongensschool van de Liduinaparochie. Later kwam er een dependance van die school in de Van Beijerenstraat, maar daar mochten de kinderen van Frans de Groot niet heen, omdat het een gemengde school was, waar jongens en meisjes door elkaar les kregen.

Klanten waren bijzonder trouw. Een zeer bijzondere vaste klant was er één uit zeer hoge kringen: Z.K.H. Prins Claus. Voordat de snelweg werd aangelegd, was De Groot de laatste banketbakker voor de grote weg en daarom het adres voor Prins Claus om bonbons te kopen voor zijn moeder in Duitsland. Hij heeft dat zeer regelmatig gedaan.

Kopen op de pof

In de winkel werd veel op afbetaling gekocht. 'We hadden een groot boek waar alles in opgeschreven werd,' zegt Margreth. 'In het weekend kwam oma Van Dijk, want dan moesten vader en moeder bonnetjes schrijven.' Het succes van het incasseren was wisselend. Er is best het een en ander aan de strijkstok blijven hangen.

De groei van de zaak

Toen Piet geboren werd (1944) bezat vader Frans de Groot nog maar een kleine hoekwinkel met twee kamertjes eraan vast.

Er werd op tijd gemoderniseerd en uitgebreid. Zo werden altijd de nieuwste machines geïnstalleerd, werd het assortiment uitgebreid en de winkel verbouwd. De laatste grote verbouwing vond 30 jaar geleden plaats. De gerenoveerde winkel werd geopend door de toen nog jonge VVD-coryfee Ed Nijpels. Gerard Kann, van het taxibedrijf en schoonzoon van de familie, reed vaak met Nijpels, vandaar!

Bij de verbouwing van tien jaar daarvoor trad ook niet de eerste de beste naar voren. Hans Wiegel verrichtte de officiële opening. Bij die gelegenheid was de bakkerij uitgebreid met het buurhuis. De uitbreiding is overigens op een gegeven moment ook in de breedte gegaan. De tuin is erbij getrokken. Daar zijn toen de ovens geplaatst.

Tijdens die verbouwingen verdwenen onder andere de glazen koekjespotten en verschenen er koelinstallaties. Er kwamen ook toonbanken met ronde kanten.

‘Nu is de bakkerij helemaal leeg en ziet er niet uit,’ aldus Piet. ‘We gebruiken de ruimte voor opslag voor spullen van de hele familie.’

Wonen achter, onder en boven de zaak

‘We hadden aanvankelijk maar twee kamertjes bij de winkel aan de Laan van Nieuw Oosteinde. Er moest ergens geslapen worden, dus dat gebeurde in de kelder.’ Daar zag Piet (nummer 4 in de rij van de kinderen De Groot) dan ook het levenslicht. De familie woonde achter en onder de winkel en later erboven. Maar dat was na de oorlog. Eerst heeft oma De Groot boven de winkel gewoond in het achterhuis en vervolgens is vader Frans er met het gezin ingetrokken. Later is het voorhuis erbij gekomen. ‘Zo hebben we er nog even met z’n elven gewoond, maar al snel ging de eerste eruit,’ vertelt Piet.

‘Tegenwoordig zou zo iets niet meer kunnen, maar vroeger was dit heel normaal en we zijn helemaal niets te kort gekomen,’ vult Margreth aan.

‘Ook wij hebben weer met plezier in het dubbel bovenhuis met dakterras gewoond,’ zegt Anny. Later zijn Piet en Anny verhuisd naar de Rozentuin om zich ten slotte te settelen in hun sfeervolle huis in Nootdorp.

Winkeltijden

De winkel ging om 07.00 uur open en sloot om 18.00 uur. Tussen de middag ging de winkel niet dicht. De winkels

waren van maandag t/m zaterdag geopend en natuurlijk ook daarbuiten nog wel eens. ‘Soms ging het laatste broodje mee met een klant die je te vriend moest houden,’ zegt Anny, ‘en zat de familie zonder.’

Aan sluiting ten behoeve van vakantie is nooit gedaan. Wel was er een rooster voor het personeel om aan te geven wanneer wie met vakantie wilde. Ook ziekteverzuim werd opgevangen door elkaar onderling bij te staan.

Inkoopvereniging

Er was een inkoopvereniging, de WEBA, waar alle grondstoffen werden ingekocht. En er bestond een maandblad ‘De bakkerswereld’.

‘Met die inkoopvereniging hadden we tweemaal per jaar een feestavond, waarbij we contact hadden met andere bakkers,’ vertelt Piet. ‘Vanaf eind jaren tachtig gingen we eenmaal per twee jaar op studiereis. Zo gingen we onder andere naar China, Afrika, Turkije, Maleisië. Anton Hensing, de bakker van de Koningin Wilhelminalaan, nam ook deel aan deze reizen. Deze reizen worden inmiddels niet meer georganiseerd.’

Kamer van Koophandel

Over de rol van de Kamer van Koophandel is De Groot niet erg te spreken. ‘Kost alleen maar geld’ is zijn oordeel.

De zaak aan de Laan van Nieuw Oosteinde na de verbouwing, 1970. Particuliere collectie

'Je betaalt verplicht contributie en alles wat je zou willen weten kost weer geld.' Het instituut lijkt ten dode opgeschreven.

De concurrentie

De concurrentie is vandaag de dag veel feller. Maar ook in vroeger tijden werd er wel eens een kunstje geflikt. In de Van Arembergelaan zat bakker Pelletier. Met Koninginnedag besprak hij met vader Frans of er al dan niet gereden zou worden met de bakkerskarren. Ze kwamen overeen om die dag niet te bezorgen. Dus De Groot bakte niet. En wie rijdt er op Koninginnedag met de bakfiets voorbij? 'Een typisch geval van broodnijd,' constateert Margreth de Groot droogjes.

De Groot heeft behoord tot het gilde van 'best shop in town.' Vader Frans voerde een uitstekende kwaliteit, maar moeder was de drijfveer van een en ander. Bij haar kwam margarine in een koekje niet voor. Zelfs het smeren van de bakplaat met margarine werd door haar scherp van de hand gewezen.

Anny herinnert zich: 'Toen ze al dik in de 90 was, proefde ze een kaastabletje en zei: 'Ze zijn anders'. Als er iets niet met de hand was gerold dan proefde ze dat.'

Om de constante kwaliteit te onderstrepen, wijst de familie mij op het speculaasje dat al een poosje uitnodigend naast mijn koffiekopje ligt. Ik moet het beamen: het is verrukkelijk!

De financiën

De boekhouding werd gedaan door vader Frans en moeder, gecontroleerd door accountantskantoor Mooijman (die getrouwd was met de zuster van vader Frans). Voor je pensioen moest je als winkelier zelf een regeling treffen.

De kinderbijslag was niet bestemd voor de middenstanders, een veelgehoorde klacht. In de tijd dat Piet de Groot de winkel dreef was dat overigens wel ingevoerd.

Het economisch tij

Vroeger zaten er veel scholen om de winkel heen. De moeders brachten hun kinderen naar school en gingen daarna een kopje koffie drinken met elkaar. Maar sinds die scholen zijn verdwenen, de meeste moeders werken en de bakkerij in 1995 vertrokken is uit de wijk, waar-

door de geur van vers brood verdween, is een kentering ingetreden. Overgebleven zijn de oudere mensen uit Voorburg-Noord. Doordat er elders werd gebakken, zat je er bovendien niet meer bovenop.

Een impuls zou eventueel die supermarkt zijn, maar een bijkomend probleem is dan het parkeren. Mensen willen niet met grote tassen lopen sjouwen.

De pensioentijd bevalt Piet en Anny uitstekend. Piet de Groot houdt zich bezig met het onroerend goed van hemzelf en zijn twee broers uit de bakkerij. Het echtpaar De Groot reist regelmatig naar hun zoon in Australië. 'Piet is bovendien de vliegende kiep voor de hele familie,' zeggen Anny en Margreth in koor. Ook bij het overlijden van moeder De Groot heeft Piet veel geregeld. Anny verleent hand- en spandiensten bij hun dochter en kleindochter, die naast hen woont. Margreth is actief in de kinderopvang.

Terwijl wij foto's zitten te kijken, valt mijn oog op de chocoladerepenautomaat van Van Houten die ooit aan de gevel van bakkerij Frans de Groot hing. Dat waren de jaren dat Frans de Groot nog gewoon brood bakte in de wijk. Verloren geuren, mooie herinneringen aan Voorburg-Noord.

De gevel van de zaak net om de hoek in de Van Arembergelaan met de automaat van Van Houten Chocoladerepen. Particuliere collectie

2. Van elektromonteur naar vluchtinstructeur

Jos Engels

Bob van Leeuwen vertelt in zijn huidige woning in Voorburg-Noord over het ontstaan, de groei en de afbouw van het electro-technische bedrijf dat zijn vader G.L. van Leeuwen in 1934 heeft opgericht.

Bob van Leeuwen, 2010.
Collectie auteur

Opening van de zaak, 1934.
Particuliere collectie

Het begin

‘Voordat mijn vader een eigen zaak had, werkte hij als bedrijfsleider bij het Technisch Bureau A.A. Steinman aan de Parkweg. Maar hij wilde voor zichzelf beginnen. Hij was 33 jaar toen hij het besluit daartoe nam, hij is geboren in 1900. Kort geleden vond ik een kaartje waaruit bleek dat mijn vader begon op de Van Aremborgelaan 155. Het was een aankondiging van de opening van de zaak op nummer 155. Dat pand was een gewoon woonhuis. In het voorjaar 1934 is de zaak geopend. In dezelfde tijd werden er aan de overkant huizen gebouwd met op de begane grond een combinatie van winkel/woonhuis.

Ik denk dat hij een jaar daarna, in 1935, naar de overkant is gegaan, naar nummer 74, toen de bouw van dat pand klaar was. Daarna is mevrouw Lida op nummer 155 komen wonen, de dameskapster mevrouw E.K. Gast-Heidbreder.

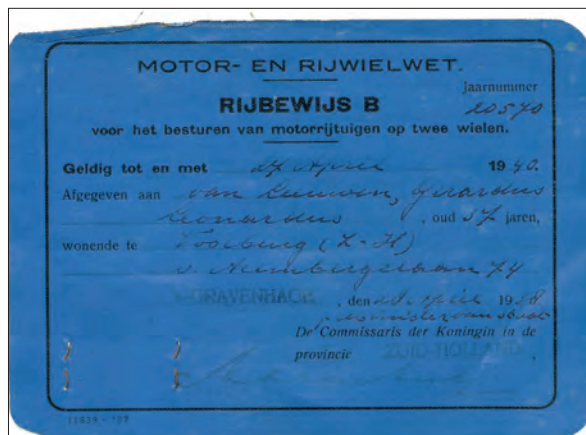
Mijn ouders waren geen Voorburgers. Vader kwam uit Delft en moeder uit Maasland. Moeder is van 1904. In 1929 zijn ze getrouwd. Van die allereerste periode is eigenlijk vrijwel niets bekend; er zijn geen geschreven stukken bewaard gebleven. Behalve die uitnodiging voor de opening heb ik alleen nog een betalingsbewijs uit 1934 van de storting van tien gulden als waarborgsom voor gas en elektra van het Gemeentelijk Gas- en Electriciteits-bedrijf.

Periode 1935-1966

Het was toen maar een heel klein winkeltje, op nummer 74. Mijn ouders woonden achter de winkel. Mijn oudere

broer is daar in 1935 geboren. Ik weet niet veel van die periode, want ik ben zelf in 1944 geboren. Wel weet ik dat het huis toen te klein werd en dat mijn ouders later nummer 76 erbij hebben gehuurd en daar zijn gaan wonen, boven de winkel. Toen is de winkel ook uitgebreid, rond 1944/1945.

Motorrijbewijs Gerardus Lenardus van Leeuwen, afgegeven 28 april 1938, met pasfoto.

Particuliere collectie

Diploma verlichtingskunde, 1941/1942. Particuliere collectie

Zowel mijn vader als mijn moeder stond in de winkel om klanten te bedienen. Er was personeel voor het installatiewerk buiten de deur. Naast het werk in de winkel werkte mijn vader mee in de nieuwbouw. Hij ging naar klanten toe om werk op te nemen. In de winkel kon je eigenlijk van alles kopen wat met elektriciteit te maken had: snoeren, schakelaars en allerlei installatiemateriaal. Plus verlichting natuurlijk: lampen en armaturen. Ook huishoudelijke artikelen zoals strijkijzers, scheerapparaten, broodroosters. Daarnaast verkocht hij radio's, die toen sterk in opkomst waren. Tijdens de oorlog heeft hij die radio's onder de vloer moeten verstoppen. Naderhand is er in de winkel het witgoed bijgekomen: wasmachines, centrifuges, koelkasten, dat soort apparaten. Het assortiment groeide met de tijd mee. Tussen de middag was de winkel gesloten, en ook op woensdagmiddag. Zaterdag was hij gewoon de hele dag open, van negen tot zes uur. Veel concurrentie was er niet in die tijd. Op de Parkweg zaten vlak bij elkaar twee elektrawinkels en aan de Laan van Middenburg was er ook nog zo'n zaak. Al deze drie elektrotechnische bureaus bestaan niet meer.

Er werd betrekkelijk veel op afbetaling gekocht. Zeker in de wat armere buurten. Dan moest ik als jonge jongen met een bonnenboekje naar die klanten toe, aanbellen en een gulden vragen. Als ze die niet hadden, ging je maar weer naar huis, of naar de volgende. En de week daarna wéér. Daar had ik veel moeite mee, daar kan ik niet goed tegen. Als je wat koopt,

dan staat daar de plicht tegenover om te betalen. Maar dat gebeurde niet altijd. Had je aan iemand bijvoorbeeld een stofzuiger geleverd en werd die niet afbetaald, dan zat je als winkelier met de strop. Wat de betalingsmoraal betreft is er sinds die tijd niet veel veranderd. Overigens had je met de harde werkers de minste problemen, ook al hadden ze niet veel te besteden. Die kenden de waarde van het geld en van de dingen die ze kochten. Behalve om geld op te halen ging ik ook naar de klanten toe om bijvoorbeeld gerepareerde spulletjes terug te brengen.

Achter het huis stond een schuur waar mijn vader een werkbank had met gereedschap. Daar repareerde hij stofzuigers, strijkijzers en andere apparaten. En natuurlijk ook

radio's. Eerst had je radio's met buizen en na de Tweede Wereldoorlog zijn die overgegaan naar transistors. Al die ontwikkelingen moest je volgen. Er kwamen veel nieuwe producten op de markt. Toen de TV's kwamen nam hij een extra monteur aan om die apparaten te repareren, want daar had hij zelf de kennis niet van in huis. Er was ook een kantoortje waar hij met klanten en met leveranciers belde. De winkel, zaak, privé, het lag allemaal dicht bij elkaar.

Mijn vader was een sterke, krachtige man die in zijn jongere jaren zelfs met zijn blote handen spijkers in een houten balk kon slaan. Hij was ook gelovig, ging naar de kerk en had daar zijn eigen kerkbankje. Hij was lid van de Katholieke Middenstandsbond, maar dat speelde in de praktijk, bijvoorbeeld naar klanten of collega's toe, geen rol. Met enkele collega's werkte hij regelmatig samen. Als de een iets niet op voorraad had, bijvoorbeeld bepaalde kabels en/of elektrische huishoudelijke apparaten, dan leende je dat van de ander en je hielp elkaar over en weer als dat nodig was.

Vader heeft zijn hele leven keihard gewerkt, maar het was geen makkelijke man, dat moet ik toegeven. Hij stond voor zijn standpunt. Veel tijd voor de kinderen was er niet, want de winkel, de zaak vroeg veel tijd. Ik was vroeger wel een belhamel, maar ik heb een goede jeugd gehad. Voor zijn personeel was vader ook niet altijd makkelijk. De mensen moesten 's morgens om acht uur aanwezig zijn, hun materialen pakken, en met die en die opdracht wegwezen. Het personeel werkte dus in de buitendienst, terwijl mijn vader meestal in de winkel of in de werkplaats was. Als je goed werkte voor mijn vader, dan had je geen probleem met hem.

Mijn moeder was niet alleen huisvrouw maar hielp ook in de winkel met verkoop. Ik kan me nog goed herinneren dat ze ook alles goed schoonhield. Als klein kind herinner ik me dat het woonhuis altijd grondig werd schoongemaakt; het leek wel grote schoonmaak. Je mocht niet aan de ramen en vitrage komen en ik werd gewaarschuwd niet op de drempels te gaan staan wanneer die in de boenwas waren gezet.

In 1966 ging mijn vader met pensioen en hebben mijn vrouw en ik de zaak overgenomen. Mijn vader bleef niet thuis achter de geraniums zitten. Vaak kwam hij nog naar de winkel. Dan vertelde hij soms over vroeger. Bijvoorbeeld over de oorlog en over de bombardementen in het Bezuidenhout, toen hij al die mensen via de Van Arembergelaan en verder de Laan van Nieuw Oosteinde af zag lopen. Tijdens de oorlog zat vader bij de vrijwillige brandweer en kon worden opgeroepen om hulp te bieden als dat nodig was.

Na verloop van tijd werden allebei mijn ouders ziek en zijn ze naar Zuid-Limburg verhuisd, vanwege de betere lucht daar. Daar is mijn moeder in 1975 overleden, in Heerlen. Mijn vader kwam in 1985 terug naar Voorburg en woonde tot zijn overlijden in 1993 in 'De Mantel'.

Periode 1966 - 1974

Ik had mijn vakdiploma's en het middenstandsdiploma en toen ik na het pensioen van mijn vader de zaak overnam ben ik boven de zaak gaan wonen met mijn vrouw Rini, die al een jaar in de winkel en op de loonlijst stond. Ik was 22, pas getrouwd en werkte al een aantal jaren mee in het installatiewerk. Zoals ik al zei, moest ik als schoolkind al regelmatig meehelpen: reparaties wegbrengen, geld ophalen bij klanten, dat soort dingen. Zo groei je in de zaak. Mijn broer die negen jaar ouder is dan ik, was gaan studeren voor registeraccountant en wilde niet in de zaak. Nadat mijn vader met pensioen was gegaan, moest iemand het bedrijf toch voortzetten. Het was normaal dat een van de kinderen dat deed. En zo is het ook gegaan. Ik zou de zaak na mijn trouwen gewoon voortzetten zoals mijn vader had gedaan.

*Contributie samenwerkende
Radio-detailhandelaren, 1938
(fl. 18,15). Particuliere collectie*

De zaak liep redelijk goed maar op een gegeven moment kregen we in ons jonge gezin langdurig te maken met hoge ziektekosten die ver uitstegen boven het bedrag waar je voor verzekerd was. In die tijd waren we voor de eerste 2.000 gulden verzekerd, maar alles wat daarboven kwam moest je zelf betalen. Als je nagaat dat we in 1972 voor ongeveer 6.500 gulden aan ziektekosten hadden, kun je wel nagaan dat die kosten voor een kleine zelfstandige bijna niet op te brengen waren. Verzekeringstechnisch was het veel voordeliger om er een klein baantje in loondienst bij te nemen. Dan zat je vanzelf in het ziekenfonds en kreeg je alle ziektekosten vergoed. Ik ben gaan solliciteren en kon voor zes maanden aan de slag als buschauffeur bij de KLM. Met de KLM-bus heb ik vooral gependeld tussen Den Haag en Schiphol. Iedere maand kreeg ik een salarisstrook en geld op de rekening, en ook kinderbijslag. Aanvankelijk liep het werk op de zaak gewoon door naast de baan bij de KLM. De winkel bleef open en de jongens deden het installatiewerk.

Van jongs af aan was ik zelf al meer geïnteresseerd geweest in luchtvaart dan in elektrotechniek. Daarbij kwam dat ik merkte dat een leven met aan het eind van iedere maand een salarisbriefje me meer aansprak dan het zelfstandig ondernemerschap. Daar moet je toch een beetje voor geboren zijn. Na een tijdje begonnen we erover te denken hoe het zou zijn om helemaal voor de KLM te gaan werken. Dan had je goed werk, een vast inkomen en was je goed verzekerd.

Na drie maanden hoorde ik over een vacature bij de afdeling (*flight operations*). Ik heb daar gesolliciteerd naar de functie van Assistent Vlucht Voorbereider. Ik mocht na vier maanden weg bij de busdienst en ging tien weken op cursus. Wat moet je dan nog met zo'n zaak? En je hoefde maar vijf dagen in de week te werken, afgezien van onregelmatige diensten. Mede door die hoge extra ziektekosten werd de zaak steeds minder rendabel. Het ging gewoon niet meer. Ik was ook niet zo'n zakenman als mijn vader. Hij was veel harder dan ik. Zo zijn we toegroeid naar de beslissing om de zaak te sluiten. Begin 1974 hadden we al besloten om de winkel te sluiten en alleen door te gaan met het installatiewerk. Maar gezien de baan bij de KLM is er besloten totaal te stoppen met de zaak. Nadat alle opdrachten waren afgewerkt is ook het installatiewerk eind 1974 beëindigd. Daarmee is het bedrijf opgehouden te bestaan.

Na 1974

Na de elektrazaak is bloemenwinkel De Leeuw in pand Van Aremborgelaan 74 gekomen. Later heeft bloemenzaak Fleurette er zich gevestigd en sinds 2010 zit makelaarskantoor Brix in dit pand.

Hoe het met mij toen is gegaan? Nadat ik geslaagd was als Assistent Vlucht Voorbereider, heb ik deze functie drie jaar vervuld. Toen kreeg ik de kans om een cursus te volgen tot vluchtadviseur. Vluchtadviseurs zijn als het ware de assistent van de vliegers op de grond. Zij ondersteunen de vliegers met vluchtgegevens over routes, hoogtes, uitwijkhavens, brandstofverbruik enzovoort, en ook de voorbereiding van de belading hoort tot hun taken. Uiteindelijk heb ik het daar geschopt tot instructeur. Een loopbaan van cursist tot instructeur dus. Ik heb veel op buitenstations gewerkt, zowel binnen als buiten Europa. Tot mijn pre-pensioen (60 jaar) heb ik met veel plezier bij de KLM gewerkt en ik woon nog steeds vlakbij onze vroegere winkel. In het pand waar we nu wonen, zat vroeger trouwens een groenteman. Tot 1951 groente- en fruithandelaar H.Z. (Henk) Berkhout en daarna tot 1973 groenteboer G.W. (Gerard) van Slingerland. Ja, er zijn heel veel van die wijkwinkels verdwenen, maar het bevalt me hier nog steeds goed.'

3. Melkmeisje in de Van Lodensteijnstraat

Jos Engels

In de Van Lodensteijnstraat vind je weinig winkels. Dat was vroeger ook zo. Toch zat er wel bedrijvigheid. Steef van der Laan opereerde vanuit het midden van het straatgedeelte tussen de Koningin Wilhelminalaan en de Van Halewijnlaan met zijn ambulante melkhandel en voorzag tussen 1930 en 1971 veel bewoners van Voorburg-Noord van verse melk en andere melkproducten.

Van Loosduinen naar Voorburg

Steef van der Laan werd geboren in 1911 op de tuinderij van zijn ouders in Loosduinen. Omdat niet alle kinderen in het bedrijf konden blijven moesten enkele jongens op een andere manier aan de kost zien te komen. Steef koos voor de melkhandel. Hij trouwde in 1930 met Cor Nederpelt uit Delft en vestigde zich daarna als melkslijter in een huurpand in de Voorburgse Van Lodensteijnstraat, op nr. 18. Schoonzoon Simon, die het bedrijf al sinds het midden van de vijftiger jaren kent: 'Dat ging in die tijd makkelijk. Je had geen vergunning nodig en kon zo beginnen'.

Beneden de bovenwoning waarin Steef zijn intrek kon nemen zat een timmerbedrijfje van Meijer en Zwart. Die zaak is daar nog jaren in bedrijf geweest. In de buurt zaten nog enkele andere detailhandelaren. Zo was er een zuivelwinkel annex kruidenierswaren van Belt. Die zat op de hoek Ter Cappellenstraat - Van Arembergelaan. In de Ter Cappellenstraat zat kaashandel Van Leeuwen. Daartussen was de groente- en fruitzaak van Van Aken. En op de hoek van de Ter Cappellenstraat met de Van Halewijnlaan zat Jamin. Dat is nu allemaal weg.

Lenie vertelt: 'Vader werkte altijd vanuit huis. In de eerste jaren deed hij zijn rondes met de bakfiets. 's Morgens vroeg moest je eerst melk halen bij de melkfabriek. Mijn vader ging daarvoor naar 't Room-

huis. Dat was een melkinrichting en zuivelfabriek in het Bezuidenhout.'

Simon vult aan: 'Op de dag van het bombardement gingen ze 's morgens melk halen. Toen de bommen vielen waren ze met z'n vieren. Lenie's vader is de ene kant opgerend, en de andere drie vluchtten een andere

Lenie van Rijn-van der Laan en Simon van Rijn. Collectie auteur

kant op. Die zijn toen alle drie omgekomen.’ Lenie: ‘Mijn vader had altijd een engeltje bij zich. Hij had altijd geluk in dit soort gevallen. Zodoende is hem nooit iets ernstigs overkomen.’

Het leven in de melkhandel

De melkventers en -handelaren in de omgeving haalden de losse melk en andere melkproducten op bij 't Roomhuis of bij een van de andere melkinrichtingen. Aanvankelijk dus met een bakfiets die voorzien was van dikke moltondekens, 's zomers tegen de warmte en 's winters tegen de kou. Omdat de bakfiets te weinig kon laden om alle klanten van zijn melkhandel te bedienen, reed Steef dagelijks zelfs twee keer naar 't Roomhuis, één keer 's morgens vroeg en tussen de middag nog een keer.

Al snel na de oorlog had Steef van der Laan een melkcar met een klein motortje ervoor, een zogenoemde 'ijzeren hond'. Het was een overdekte kar met een aluminium buitenkant. Van binnen was de kar goed geïsoleerd, want je liep met verse melk. De motor werd met een ruk aan een startkabel op gang gebracht en zo 'bromde' je dan stapvoets naar de volgende klant. In 1956 kwam er naast de 'ijzeren hond' een witte Opel Kadett met een vijfde deur, zijn eerste auto.

Klanten die vroeg naar hun werk moesten konden voorrang krijgen bij de bezorging. Steef zorgde er voor dat die klanten nog vóór het ontbijt verse melk in huis hadden. Daartoe moest hij al rond een uur of vijf, zes in de ochtend naar 't Roomhuis.

Na het ontbijt ging hij laden en vertrok daarna, tussen acht en negen uur, zijn wijk in. Met inbegrip van het

eten tussen de middag en een tweede rit naar 't Roomhuis was hij dan rond een uur of vier klaar met de bezorging.

Daarna moesten de melkbussen en andere attributen nog worden gereinigd met kokend water en soda. Vervolgens de soda goed wegspoelen voordat de bussen in een rek konden worden geplaatst om te drogen.

Zes dagen in de week, 52 weken in het jaar ging het zo want vakantie was er in de beginjaren niet bij. Een vakantieregeling kwam er pas na de sanering en de verkaveling (zie hierna) in de jaren zestig van de vorige eeuw. De vakantieregeling kwam erop neer dat andere melkhandelaren je wijk tijdelijk overnamen zolang je met vakantie was. Zo'n vakantie duurde hooguit één week. De vervangingsregeling werkte ook bij langdurige ziekte, maar daar heeft Steef nooit gebruik van hoeven te maken, ook al was het een zwaar bestaan, trap op, trap af.

Vanaf 1956 hoefde de melk niet meer bij 't Roomhuis te worden opgehaald. De toenmalige melkfabriek Menken had het Roomhuis opgekocht en Menken leverde de melk in flessen en in kartonnen pakken voor de deur af, vroeg in de ochtend. De werkdag werd er korter en makkelijker van. Dat was met het ouder worden geen overbodige luxe. Je was toch al zeven dagen per week in de weer want op zondag wachtte de administratie.

Sanering

In de beginperiode moest je zelf je klanten werven. De hele wereld lag daarvoor open. De meeste klanten zaten in het Bezuidenhout en daarnaast natuurlijk in Voorburg. In elke straat liepen verschillende melkbe-

Bakfiets en 'ijzeren hond' zoals ze in de eerste jaren van Steef van de Laan door de straten gingen. Bron internet

Geldig voor de hieronder genoemde persoon/personen en de in gezinsverband kamperende kinderen, voorzover deze de leeftijd van 16 jaar nog niet hebben bereikt.

Personen van 16 jaar en ouder behoren in het bezit te zijn van een op hun eigen naam gestelde kampkaart.

KAMPKAART afgegeven door de **Nederlandse Kampeerkaarten Centrale**

naam : v. d. Laan--
voorn. : Stephanus Johannes A.
adres : v. Lodensteijnstraat 18
te : Voorburg

N° 946550

geboren : 21 juli 1914 Loosduinen man/vrouw gehuwd met:
beroep : Melkbedrijf
naam : Nederpelt--
voorn. : Cornelia Maria
geboren : 28 dec. 1906 te Delft

Houder/ster van deze kaart verplicht zich de voorwaarden, aan keerzijde vermeld, te zullen (laten) nakomen.

Handtekening van de houder/ster

GELDIG voor

VERLENGINGEN

Bij aankomst op het kampeerterein, in het kamphuis of de bungalow dient de kampkaart te worden afgegeven aan de beheerder of diens gemachtigde; tenzij er aanleiding bestaat de kaart in te trekken wordt deze bij vertrek aan de houder teruggegeven.
Men informere of behalve de kampkaart een gemeentelijke vergunning nodig is.
Voor verlenging of vernieuwing zie ommezijde. Laat in uw eigen belang aan het begin van het jaar dit document verlengen.

Kampeerkart met personalia van Steef en Cor van der Laan. Particuliere collectie

zorgers rond, ieder met hun eigen klanten. Dat leverde nogal inefficiënte routes en lange werkdagen op voor de melkhandelaren. Daarom is in 1960 van bovenaf besloten om een verkaveling van wijken en straten door te voeren, waarbij aan iedere melkbezorger een eigen wijk toegewezen werd. De omvang van de nieuwe wijk, of van enkele straten, werd bepaald door de jaar-

omzet van de handelaar. Voor verlies van klanten en daarmee verlies van omzet werden de melkhandelaren gecompenseerd. De sanering maakte een einde aan het venten ver weg van huis. Het proces leidde niet alleen tot de bedoelde rationalisatie van de melkbezorging maar bracht ook een zekere rust in de strijd om de klant. Voor veel kleine melkboeren was de sanering overigens ook een aanleiding om te stoppen met hun bedrijf.

Voor Steef van der Laan hield de regeling in dat hij de Van Halewijnlaan toegewezen kreeg en de Van Barbansonstraat, de Van Faukenbergstraat en een gedeelte van de Koningin Wilhelminalaan. Dat werd nu zijn 'wijk'. Mede door de sanering waren melkventers veel meer buurtgebonden dan andere detailhandelaren zoals bakkers en groenteboeren.

Sociale verhoudingen

ONDANKS DE NIEUWE WIJKINDDELING BLEVEN SOMMIGE KLANTEN HUN 'OUDE' MELKSLIJTER TROUW. HOEWEL DEZE GEEN

Steef en Cor met dochter Lenie, ca. 1942. Particuliere collectie

Steef en Cor van der Laan bij het huwelijk van dochter Lenie. Particuliere collectie

melk meer mocht leveren bij klanten buiten zijn wijk, mochten de klanten wel melk bij hem komen halen! Dat deden ze dan ook regelmatig. Ook gebeurde het wel dat de melkbezorger na zijn reguliere wijkronde met een vijf liter kannetje op de fiets stapte naar trouwe klanten buiten zijn wijk. Zo behield Steef, die tevens collectant was in de Liduina kerk aan de Schenkkade, nog een paar katholieke klanten aan de overkant van het spoorviaduct.

De andere kant van de medaille was dat het gezin Van der Laan zoveel mogelijk zijn dagelijkse inkopen deed bij een katholieke bakker, slager, groenteboer. Als oudste dochter werd Lenie vaak op pad gestuurd voor die boodschappen.

Het was van belang om goede sociale verhoudingen in stand te houden. Had je als vrouw van de melkboer een chique bontjas gekocht, dan kon je die alleen op hoge feestdagen aan, anders liep je het risico dat sommige klanten uit jaloezie een litertje melk minder bij je kochten.

Meehelpen

Voor de verkaveling liep er bij drukte nog wel eens een hulp mee om de melkproducten bij de klanten te bezorgen. Later kon Steef het normaal gesproken goed alleen af, behalve rond de feestdagen, vooral met Pasen. Dan was het druk en hielpen een zoon en schoonzoon Simon veelal mee. Bij ziekte vielen ze ook in, maar dat was gelukkig bijna niet nodig.

Simon herinnert zich dat hij in de strenge winter van 1963 op een zaterdag een wijk liep met een melkkar, waarin een petroleumstel brandde om er voor te zorgen dat de melk niet bevroor. Maar dat kon niet voorkomen dat de kraan van de melkbus toch bevroor. Toen moesten ze weer terug naar het pakhuis om de zaak te ontdooien. Ze wisselden de bevroren bussen om voor ontdooide en vervolgden hun werk.

Lenie mocht als kleuter tijdens het venten wel eens tussen de melkbussen op de bakfiets zitten. Ze had dan het idee dat ze haar vader goed meehielp. Men noemde haar in de straat dan 'het melkmeisje'. Lenie bewaart mooie herinneringen aan die tijd waarin ze meeding op ronde.

Geen winkel

Wat verkocht de melkboer zoal vanaf zijn melkkar? Lenie en Simon geven een opsomming: losse, volle melk, taptemelk (afgeroomde melk), boter, room, losse karnemelk. Verder melkproducten in flessen: yoghurt, gortepap, rijstepap, havermoutpap, vanille-, chocolade- en hopjesvla. Dan had je verschillende soorten kaas, jonge, oude, belegen en komijnkaas.

Steef (rechts) met broertjes en zus. Particuliere collectie

En eieren, vooral met Pasen. De eieren en de boter werden geleverd door de kaasboer en werden verkocht in een rieten mand. Margarine kwam van een leverancier die eens per week langs kwam.

In de latere jaren werd het assortiment verder uitgebreid met Rivella, Exota, sinas, cola en bier. Daarmee kon je de teruglopende inkomsten op peil houden.

De meeste voorraad stond in twee garageboxen aan de overkant van de straat. Die boxen staan er nu nog. In deze garageboxen stond een megagrote koelkast en ook op de bovenverdieping van het woonhuis waren nog twee koelkasten. Daar was een kamer ingericht als opslagruimte. Lenie: 'Regelmatig belden klanten aan omdat ze nog iets nodig hadden, vaak 's avonds. Dan moest mijn vader of mijn moeder naar de overkant lopen om wat melk, een pakje boter of een paar eieren te halen. En op zomerse zondagen kwamen ze slagroom halen, rechtstreeks uit de koelkast. Die room was meestal al op zaterdag besteld. Achteraf gezien was mijn moeder beter af geweest als ze een winkel had gehad. Dat was best de moeite geweest, want er werd handel gedreven alsof het een winkel was.'

Goede herinneringen

Als kind werd Lenie door haar ouders wel eens buiten op een krukje gezet, met een grote kan karnemelk naast zich. Dan mocht ze voor de kinderen uit de buurt karnemelk uitdelen. De kinderen gingen hun bekertje halen en Lenie mocht uit de kraan tappen. Prachtig vond ze dat. Waarschijnlijk was het de karnemelk die overgebleven was na een wijkronde van haar vader.

Lenie bewaart ook goede herinneringen aan de keren dat ze met haar vader mee ging op zijn wijkronde. Dan kreeg ze links en rechts een snoepje of een koekje op de adressen waar haar vader melk afleverde. Rond oudjaar werd haar om de paar huizen een lekkere oliebol aangereikt, zodat ze met een bol buikje thuis kwam.

Haar vader, die af en toe problemen had met zijn knieën, kwam trouwens ook regelmatig thuis met zalfjes en

spulletjes waarin de zorgzaamheid van zijn klanten lag besloten. Men leefde sterk met elkaar en men leefde met elkaar mee.

Op de pof

Schoonzoon Simon: 'Veel wat verkocht werd, schreef haar vader in een opschrijfboekje. Aan het eind van de week werd er dan afgerekend. Dat ging meestal goed, maar sommigen hadden wel een betalingsachterstand van zes of acht weken. Dan werden er pittige gesprekken gevoerd aan de deur. Dat deed hij allemaal zelf. Hij wist precies wanneer klanten de kinderbijslag binnenkregen. Sommige huisvrouwen wilden niet dat hun man van de betalingsachterstand wist. Dan dreigde hij om

's avonds, wanneer haar man thuis was, langs te komen voor zijn geld. Het moet ook wel zijn voorgekomen dat huisvrouwen aanboden 'in natura' te betalen. Per slot van rekening was hij een man met een vriendelijke en gezellige uitstraling die gemakkelijk contacten maakte.

Op de KW-laan werd elke dag afgerekend. Die mensen hadden het goed, maar met de kleine woningen in bepaalde andere straten waren er wel eens problemen. Zelfs nadat hij gestopt was met het bedrijf heeft Steef bij sommige adressen nog drie à vier jaar achter zijn geld aan moeten lopen.

Uiteindelijk berust het opschrijfboekje op het wederzijds vertrouwen dat er niet méér werd opgeschreven dan geleverd, en dat er vervolgens betaald zou worden. Meestal ging het goed. Wat 's zondags werd verkocht, werd altijd opgeschreven. Dan kwam er geen contant geld aan te pas.

Naderend einde

Simon: 'In de periode tussen de oorlog en de jaren zestig is er veel veranderd. Eerst had je de sanering met de verkaveling en daarna kreeg je de revolutie in de verpakkingen. Ik denk dat er zo rond 1967/1968 geen losse melk meer was. In 1968 raakten de melkhandelaren het alleenrecht voor het verkopen van melk kwijt. Er was alleen nog maar verpakte melk te koop en de mensen kochten hun melkproducten steeds meer bij de buurtsuper of de supermarkt.'

Hij vervolgt: 'Lenie's vader is doorgegaan tot zijn zestigste. Dat was in 1971. Het was altijd hard werken geweest, in weer en wind. Op een gegeven moment was er geen droog brood meer te verdienen met het uitventen van melk. Om te overleven had je een veel grotere wijk nodig, maar dat kon niet. Dus toen er een mogelijkheid was om zich uit te laten kopen, heeft hij dat gedaan. De regering had een financiële regeling in het leven geroepen voor middenstanders die het niet meer konden bolwerken. Daar heeft hij dankbaar gebruik van gemaakt. Je kreeg een vergoeding als je stopte en je wijk overdroeg aan een ander. Gezien zijn leeftijd was het geen optie om zelf groter te worden en een wijk over te nemen. Bovendien had geen van de

vier kinderen (drie dochters en één zoon) belangstelling voor de zaak. Er was geen opvolging.

Ongeveer vanaf 1970 was het overal een snel aflopende zaak met de melkbezorging aan huis. In 1980 was het helemaal voorbij, al zou je de SRV-man misschien nog als melkboer kunnen zien. De beslissing om in 1971 als een van de eersten op zijn zestigste te stoppen is achteraf een verstandige gebleken'.

Via de financiële regeling van de overheid kreeg Steef een baan bij het Haags Gemeentemuseum. Daar heeft hij nog een aantal jaren met plezier gewerkt als zaalwachter. Zelfs tot jaren na zijn pensioen. Hij kon er nog wat bijverdienen door te handelen in gevulde koeken en andere snoeperijen. Hij voelde zich er helemaal op zijn plaats. Zijn ondernemersbloed kroop waar het niet gaan kon.

De laatste jaren heeft Steef doorgebracht in de Paal van Kroon, een seniorenflat in Essesteijn. Hier heeft hij met veel plezier gewoond tot zijn overlijden in 1994, bijna 83 jaar oud. Zijn echtgenote had hij al eerder moeten missen. Zij is overleden in 1977. Steef werkte toen nog voor het Gemeentemuseum.

Steef (midden) op latere leeftijd tussen zijn broers. Particuliere collectie

4. Woningbureau N. Burgersdijk

Wil Pel

Wij spreken met de jongste zoon van de heer N. Burgersdijk, de heer B.J. Burgersdijk in zijn comfortabele parterrewoning aan de Van Halewijnlaan.

Hij is de enige overgebleven nazaat uit een gezin met vijf zoons en drie dochters.

Kassenbouw

De heer Burgersdijk sr. is van huis uit een zogenoemde meester-timmerman, die werkzaam was in het Westland en voornamelijk kassen bouwde. Die werden vroeger nog van hout en glas gemaakt in tegenstelling tot nu waarbij het hout vervangen is door aluminium. Later verhuisde hij naar Delft en vervolgens naar Voorburg. Eerst woonde de familie Burgersdijk op de Koningin Wilhelminalaan en omstreeks 1938 verhuisden ze naar de Van Aremborgelaan 60.

Woningbureau

De heer Burgersdijk was in die tijd nog zelfstandig als timmerman werkzaam. Op een gegeven moment ontmoette hij oude burens uit Delft, die op de Van Aremborgelaan naar een huis voor bewoning zochten. Dat was voor de Tweede Wereldoorlog niet zo moeilijk daar vele etagewoningen leeg te huur stonden.

Hij vertelde, dat hij daarin kon bemiddelen en nodigde deze bekenden uit in zijn woning voor een kop thee en ging vervolgens contact zoeken met de huiseigenaar met het verzoek om de sleutels van een aantal huizen.

De heer Burgersdijk staat voor zijn viskraam. Particuliere collectie

Vanaf dat moment is in feite zijn woningbureau gestart en legde hij zijn timmermanschap af. De heer Burgersdijk was een man, die overal handel in zag. Hij bracht bij de slager, de melkboer, de kruidenier, de bakker enz. de nieuwe huurders, die door zijn bemiddeling een huis huurden, aan waarvoor hij weer van deze middenstand een geldelijke beloning ontving. Hij droeg ook zorg voor schone oplevering van de te verhuren huizen. Zijn dochters maakten de woningen schoon en hij zorgde voor nieuw behang en verfwerk. Ook dit leverde provisie op. Zijn klantenkring bestond voornamelijk uit de gegoede middenklasse namelijk ambtenaren en kantoorpersoneel. De heer Burgersdijk heeft zijn werkzaamheden tot zijn pensionering eind jaren vijftig uitgevoerd.

Zijn taken werden overgenomen door de grotere make-laarskantoren, die ook het beheer van de huurwoningen verzorgen.

Vishandel

Zijn zoon B.J. Burgersdijk, begaf zich later als aardje naar zijn vaartje ook in de handel. Op het plein bij de Van Aremborgelaan hoek Ter Capellenstraat stond hij naast een bloemenkoopman met een viskraam. Vishandelaar Klaas Toet was voordien naar de Parkweg verhuisd en zijn collega Henk Nutbey was door ziekte uitgeschakeld.

De heer Burgersdijk heeft deze viszaak tot eind jaren '80 gedreven en de kraam toen verkocht.

De familie Burgersdijk met links onderaan onze gesprekspartner. Particuliere collectie

5. Kantoorboekhandel

Lectura annex postagentschap

Emmy van Drunick

Een interview met mevrouw Emmy van Drunick-van den Bos. De kantoorboekhandel annex bibliotheek is opgericht in 1928 door de heer A. Zoetemeijer. In de jaren 1949-1950 is de zaak verkocht aan de heer F. Kuijers en later overgenomen door de heer P. Odinot.

'Mijn ouders, de heer Pieter van den Bos en Christina van den Bos-Feron hebben de kantoorboekhandel/ bibliotheek gekocht op 1 mei 1965. De reden dat zij de kantoorboekhandel/bibliotheek overnamen was puur voor het woonhuis dat hieraan vastzat. Mijn ouders waren, na een verblijf van tien jaar in Australië, teruggekeerd naar Nederland. Ik was daar ook bij; mijn broer was al in Nederland. Omdat wij moesten inwonen bij mijn tante en dit geen haalbare optie was, zijn ze op zoek gegaan naar een eigen zaak met woonhuis. Dat was een wens van mijn vader.

De boekhandel is overgenomen voor een bedrag van fl. 16.000,- waarbij inbegrepen een bedrag van fl. 2.500,- voor de voorraad. De voorraad bestond uit 10.000 boeken en een klein beetje kantoorartikelen. Dit waren wat pen- en schriften.

In die periode bestond de winkel uit de oorspronkelijke omvang met een garage die gebruikt werd als bibliotheek en een woonhuis met vier kamers.

Ik herinner me dat de heer Odinot met mijn vader had afgesproken dat hij op zaterdag 1 mei 1965 in de zaak zou zijn en dat mijn vader en ik de hele dag ook aanwezig zouden zijn, zodat wij een beetje konden zien hoe een en ander werkte. Ik weet nog dat de omzet op die dag fl. 157,- was.

Het begin

Mijn vader is meteen begonnen om het assortiment wat uit te breiden. Hij is in september van dat jaar naar

de najaarsbeurs in Utrecht gegaan en heeft daar een kaartenstandaard met wenskaarten gekocht. Met kleine beetjes is hij tijdschriften gaan verkopen en wat meer kantoorartikelen. De hoofdmoot was nog steeds de afdeling bibliotheekboeken. Het lenen van een boek kostte fl. 0,35. Hiervoor mocht je het een week houden. Het was geen vetpot want een nieuw boek kostte ongeveer fl. 15,-. Het duurde wel even voordat de kosten waren terugverdiend. De boeken moesten ook nog ingebonden worden.

Mijn ouders zijn zo met de zaak verder gegaan tot december 1971. Toen was er sprake van dat het postkantoor op de Van Duvenvoordelaan (het pand waar later een outletwinkel is gevestigd) opgeheven zou worden en dat de werkzaamheden van dat kantoor in drieën gesplitst zouden worden. Een deel zou worden uitgevoerd op het Koningin Julianaplein, een deel op de Van Aremborgelaan en een deel op de Koningin Wilhelminalaan. Mijn ouders hebben toen een verzoek ingediend om het postkantoor in onze zaak gevestigd te krijgen. Daarvoor hadden ze aan mijn man, Peter van Drunick, gevraagd of hij interesse had om met mij uiteindelijk de zaak voort te zetten. Wij zagen dit wel zitten.

Het postkantoor is toen opgesplitst in een afdeling op het Koningin Julianaplein, een agentschap in de supermarkt van Van Herp op de hoek van de Van Heurnstraat en de Koningin Wilhelminalaan en onze zaak. De be-

doeling van de toenmalige Postbank en PTT was dat de handelingen van het postkantoor zouden worden verdeeld over deze drie zaken. Dit lukte helaas niet helemaal. Wat er gebeurde was dat de loop naar het oude postkantoor op de Van Duvenvoordelaan er zo in zat, dat wij een grote hoeveelheid van de posthandelingen te verrichten kregen.

Om het postagentschap te kunnen bergen hebben wij de bibliotheek opgeheven, een hele klus om 10.000 boeken kwijt te raken! De garage is toen uitgebroken en bij de winkel getrokken en in de deuren van de garage zijn 80 postbussen geplaatst die wij iedere morgen moesten vullen. De vergoeding van de Postbank - PTT geschiedde per handeling. Wij kregen geld voor iedere betaalkaart en kascheque die wij uitbetaalden en een percentage van het bedrag aan postzegels dat wij verkochten. Dit was best een goede boterham omdat de zaak vanaf het begin liep als een trein. Er was een open balie en het geld werd met een klein bestelautootje gebracht zonder enige beveiliging. Er was geen kluis en dit was toen ook nog niet nodig. Ikzelf ben een paar dagen bij een postkantoor gaan werken om de handelingen onder de knie te krijgen. Dit is aardig gelukt en ik ben begonnen in het postagentschap met mijn vader. Mijn man deed de winkel met mijn moeder. Dit is zo voortgezet totdat mijn vader 65 jaar werd. Van de zaak werd toen een bv gemaakt en mijn man en ik hebben die overgenomen. Dit was in 1979.

Overvallen

Op dat moment is mevrouw Trees Wursten in de zaak komen werken, in het gedeelte van het postkantoor. Omdat de beveiliging steeds belangrijker werd, is er verbouwd. Hadden we aanvankelijk een open balie, later bezaten we een kantoor met grote kogelvrije ramen en een schuif waar het geld doorgeschoven werd. Na verloop van jaren is dit weer veranderd in een open balie met een kasautomaat en een heel grote kluis. Inmiddels werd het geld ook aangeleverd door een gepantserde geldwagen. Het bedrag dat twee keer per week gebracht werd was opgelopen van fl. 60.000,- per week naar fl. 300.000,- per week. Er ging erg veel geld bij ons om. We kregen helaas ook te maken met

criminaliteit. We zijn in de 30 jaar dat wij het postagentschap gerund hebben, vier keer overvallen. Degene die het meeste indruk heeft gemaakt, was een persoon die om 13.00 uur de winkel binnenkwam toen wij na de middagsluiting weer open wilden gaan. Hij deed de deur op slot en bedreigde mijn man en mijn vader. Hij heeft geld gekregen en is er vandoor gegaan. Terwijl hij de zaak uitrende, heeft mijn man een loodzwaar plakbandapparaat naar zijn hoofd gegooid, maar helaas gemist. Achteraf hoorden wij van de politie dat dit maar goed was, anders had mijn man achter de tralies gezeten in plaats van de overvaller. Ook kwam er op een kwade dag een overvaller voor mijn loket zwaaiend met een pistool, die mij een briefje gaf met een verzoek om geld. Vantevoren weet je niet hoe je reageert als zoiets gebeurt. Blijkbaar word ik erg rustig, dus ik heb hem het briefje teruggegeven en ik heb hem gezegd 'wat hij hiermee kon doen'. Hij is in paniek weggerend.

Een andere keer kwam er iemand met een vals spaarbankboekje. Wij zagen dit, hebben ons stil alarm ingedrukt, maar voordat de politie arriveerde was hij al verdwenen. Mijn vader en ik zijn hem achterna gegaan en hebben hem achterhaald bij het viaduct bij de Laan van Nieuw Oost-Indië. Helaas waren we toen op Haags grondgebied, zodat de politie van Voorburg niets meer kon ondernemen. We zijn ook vier keer op het politiebureau geweest om foto's te bekijken van criminelen en hebben toen tot onze verbazing verscheidene bureaus gezien.

De allereerste keer dat wij overvallen werden, had de politie problemen om onze locatie te traceren. Voordat de agenten in de gaten hadden waar ze moesten zijn, was de vogel gevlogen. Ze hebben ook een keer bij ons aangeklopt omdat ze een anonieme tip hadden gekregen dat een vuurwapengevaarlijke misdadiger van plan was om ons te overvallen. Ze zijn toen langs geweest om te kijken of ze het er op aan konden laten komen, maar hebben toch besloten om dit niet te doen vanwege de drukte in onze zaak. Ze zijn aan de overkant bij slager Clemens voor de deur in een politiewagen gaan posten. Dit puur om te verijdelen dat wij zouden wor-

den overvallen en het heeft geholpen. De overvaller is in die week op de daken van de huizen op de Van Arembergelaan ingerekend. Je kunt je wel indenken hoe de buurt reageerde, toen ze die politiewagen zagen staan. Wij mochten niets zeggen.

Onze zaak was een echte buurtzaak. Dit betekende dat wij een la hadden waarin de pincodes lagen van oudere klanten, die hun nummer niet meer konden onthouden. Wij toetsten hun pincode in als ze geld nodig hadden. Wij hebben een keer een staatslot verkocht waar het miljoen op is gevallen. Dit werd ons medegedeeld door de Staatsloterij, maar diegene die het lot had gekocht, heeft nooit wat van zich laten horen. De collega-winkeliers hebben toen een taart en bloemen bij ons laten bezorgen uit naam van de winnaar. Dit was erg leuk.

Millennium en de euro

Het jaar 2000 bracht heel wat opschudding. Vooraf was er paniek omdat er werd gedacht dat de computers het zouden begeven. Achteraf is dit niet gebeurd en alles ging zoals elk jaar. Ook de invoering van de euro was een heel gedoe. Wij waren aangewezen om de gratis zakjes met euro's uit te delen en dit bracht heel veel problemen met zich mee. Er waren veel mensen

die vonden dat ze recht hadden op meer zakjes. Ook het omwisselen van de guldens naar euro's heeft ons veel kopzorgen bezorgd. Maar achteraf toch wel leuk. Dit maak je nooit meer mee.

De Postbank

In de loop van de jaren werd de Rijkspostspaarbank overgenomen door de Postbank waarin ook de Giro was opgegaan. Er kwamen geldautomaten – niet bij ons overigens – en er is heel veel veranderd. Niet altijd ten goede. De Postbank werd geprivatiseerd en het sluiten van agentschappen is begonnen. Begin 2002 waren wij aan de beurt. Het postagentschap werd na 30 jaar zonder pardon opgeheven. Aangezien de zaak niet meer kon draaien zonder postagentschap, en mijn man inmiddels 62 jaar was, hebben wij besloten om te stoppen. Het pand is leeggehaald en, aangezien het ons eigendom was, verkocht. Onze zoon heeft het gekocht en er een woonhuis van gemaakt. In de loop der jaren waren alle muren eruit gehaald bij de nodige verbouwingen, hij heeft ze weer teruggeplaatst.

Tot op vandaag moeten wij nog steeds horen hoe jammer het is dat wij weg zijn. Helaas, dit is vooruitgang.'

6. Kees Clemens ruim vijftig jaar slager aan de Van Arembergelaan 119

Peter J.M. Vernooij

‘Mijnheer Clemens: hoe kwam het zo?’

‘Mijn vader (Piet) kwam omstreeks 1930 als boerenzoon van een boerderij af aan De Kaag. Het ging toen erg slecht met de boerenbedrijven en daarom koos hij een ander vak. Hij is gaan werken bij een slagerij in Wassenaar. Mijn moeder werkte ook in Wassenaar, in de huishouding, die kwam ook van een boerderij, in Drenthe. Daar hebben ze elkaar leren kennen bij het bezorgen van vlees en zijn toen hier in 1933 voor zichzelf begonnen, aan de Van Arembergelaan nr. 119. In het begin was er ook een broer van hem, maar die is later naar Bennekom gegaan en heeft daar een zaak gekocht. Daarvoor zat er hier niks, want de slagerij is in 1932 gebouwd. Je kon zo van hieruit naar het Oude Centrum kijken, want er stonden nog maar weinig huizen. Er zijn acht kinderen gekomen, vier jongens en vier meisjes, mijn oudste zus is nu 76 en de jongste is 59, geloof ik, en ik zat zo’n beetje in het midden, ja, van 1940, ik ben net 70, ik heb het volgehouden tot 51 jaar hiernaast.’

‘Uw vader durfde het wel aan, terwijl het toch slechte tijden waren?’

‘Jawel, want met hard werken kon je wel een boterham verdienen. Er zaten ik weet niet hoeveel slaggers natuurlijk, hier in de buurt, wel elf geloof ik, een he-leboel, in heel Voorburg 44, kun je nagaan, en nu nog vier geloof ik, of drie.

We woonden niet boven de zaak maar met z’n allen daarachter, we sliepen met z’n vieren op een kamer-tje, opklapbedden, en m’n ouders sliepen in de voor-kamer en achterin wat later werkplaats werd, was de woonkamer.

In het begin had je nog geen verkooptoonbank en koel-cellen; er was alleen een soort ijskast. Sterke mannen droegen op hun schouders met regelmaat grote staven ijs voor de koeling. Mijn vader ging in die jaren dertig alle huizen langs om zich persoonlijk voor te stellen. Heel langzaam kwamen de klanten, eerst uit nieuwsgierigheid, later omdat de kwaliteit goed beviel. In de beginjaren kostte een ons rookvlees en een ons fijne ham een kwartje. Maar de mensen bestelden in die tijd

Kees Clemens met op de achtergrond Mike en Eline, twee van zijn (vier) kleinkinderen. Op de foto die Kees in z’n hand houdt, staat hij links en hij is daar ongeveer vijfenveertig jaar oud. Particuliere collectie

gewoon van ieder een half ons. Een maandklant van twaalf gulden was een goede klant. En dan bezorgden we ook nog alles thuis.

In 1954 is alles uitgebreid en toen zijn ze hier gaan wonen, op nr. 113, mijn ouders, en in 1967 zijn ze verhuisd naar de Dr. Beguinlaan en ben ik hierheen gekomen. Ik had verkering gekregen met Marga Vink, ook een slagersdochter: fietsend en fluitend, met de slagersmand voorop, heb ik mijn Marga gevonden. Met vergunning van de gemeente konden we hier op 113 als getrouwd stel gaan wonen.

In 1976 heb ik de zaak overgenomen van mijn vader en in 2005, toen ben ik gestopt, vanwege een prothese, been eraf; nou ja, je kunt er goed bij leven, maar ja, de winkel was afgelopen natuurlijk, dat is heel vaak staan hè, etalagebeen noemen ze het, mijn oudste broer had precies hetzelfde en die is veertien dagen terug overleden, ja, ik zeg 't, we denken allemaal als je ouder wordt 100 te worden, maar dat gebeurt niet, hij was 75.'

'Hoe was uw vader en van wie betrok hij z'n vlees?'

'Mijn vader was echt een ondernemer, zeker weten, hij had daar gevoel voor, hij betrok zijn vlees van boeren van De Kaag, ook van Zoetermeer, en daarna uit Zevenbergen. We gingen elke maandagmorgen naar Rotterdam, naar de markt. Ik ging mee, en ook daar kende hij bijna iedereen, net als uit de plaatsen die ik zojuist noemde. We gingen dan om vijf uur weg. Vroeger was het gewoon zes dagen werken, de hele dag. Daar kochten we dan ook beesten. En daarna, toen Rotterdam

dichtging, gingen we naar Leiden. Ook 's ochtends om vijf uur. Dan was het handjeklap. Ik ook. Alles heb ik geleerd. Slachten ook, alles, we moesten alles kunnen. Je moest een levend beest kunnen slachten, en villen, en weet ik het allemaal, alles, voordat je je diploma's kreeg.'

'Je moest je diploma's halen; uw vader ook?'

'Nee, toen nog niet, dat denk ik niet. Dat is later gekomen. Ik wel natuurlijk. Wij moesten het wel halen. Op de slagersvakschool. En hier op het abattoir. Daar moesten wij naar toe. Dat was dan een middag in de week. En 's avonds moest je je middenstandsdiploma halen. Met veertien moest je de winkel in.'

'U had er ook wel zin in?'

'Daarna werd niet gevraagd. Met je veertiende was het: 'kom maar van de school af, de winkel in, hup, werken.'

'Uw vader en moeder hadden acht kinderen, gingen die allemaal de winkel in?'

'Ja, allemaal in de zaak, overal stonden ze, meisjes ook, één broer heeft altijd ergens anders gestaan. En één broer zit nu op de Parkweg, dat is de jongste, die is in de autobranche gegaan, Citroën Heclé. Die is een heel andere kant uitgegaan.'

'Dus vanaf zeg maar je tiende aanpakken?'

'Ja, je werd bij het voetballen van de straat geplukt, en dan moesten we messen draaien, de oude baas was dan messen aan het slijpen en dan moesten wij altijd draaien. Ja, dat was een hele opgave soms. Je weet niet beter. Daar hadden we gewoon geen tijd voor. Na de lagere school heb ik een jaar bij de Broeders gezeten in het Westeinde in Den Haag. Ik was te vroeg van school, dus er moest nog een jaar aangeplakt worden, en toen ging ik naar de mulo, die was in de Scheldestraat, ook in Den Haag, en daarna moest ik in de winkel staan.'

'Hebt u die mulo afgemaakt?'

'Nee, die heb ik nooit afgemaakt, na het eerste jaar moest ik thuis komen voor de winkel. Dat was vroeger zo. Mijn vrouw Marga ook, de slagerszaak van haar vader was in

de Van Duvendoordelaan, en zij stond ook met veertien in de winkel. En de andere kinderen ook. Die moesten er ook in. Vroeger was er voor iedereen goed te eten.'

'Goed te eten ..., en de grote concurrentie? Kon je wat met je prijzen doen?'

'Voornamelijk kwaliteit hè, daarmee wonnen we. Maar in de Van Zegwaardstraat, toen die gebouwd werd, ging er eentje van de zaak al die nieuwbouw af om klanten te polsen of ze hier wilden komen. Al die nieuwbouw gingen ze af. Dat hoorde men daar. En dan 's ochtends alles opschrijven in een boekje, daarna klaarmaken en 's middags bezorgen, wegwezen. Dan ging je met drie bakfietsen. Zo ging dat. En die andere ook, al die andere slagers ook, precies hetzelfde.'

'Maar was er altijd boter bij de vis?'

'Nee, op de pof, dat werd vaak gedaan. En dan moest je weer achter je centen aan, ja, ja, je weet hoe ze waren! Je had erbij hoor!'

'Uw vader heeft het goed gedaan, ook gezien het aantal personeel?'

'Ja, we waren er met vier man, en een winkeljuffrouw, een of twee, soms wel met tien, ja, toen zat ik zelf ook

nog in de zaak, heel wat, want ja, je moest alles zelf doen, worst maken, alles zelf uitbenen, bewerken, rijen, bestellingen, een paar stonden in de winkel te helpen natuurlijk. Toen was het personeel nog te betalen. Daarna kwamen de grote kosten erbij en ze moesten steeds meer verdienen en werd veel middenstand de nek omgedraaid. Dat was niet meer op te hoesten. Mijn vader was wel de grootste van Voorburg-Noord. Tot die grote zaken kwamen, de supers, dat is de nekslag geweest. Dat ging heel hard toen. Dat gebeurde in begin van de jaren negentig. Je kon niet dunder worden, dan ging je eraan. Daar doe je niks tegen. Iets anders oppakken, iets nieuws opzetten, je bent vijftig/zestig, dat is moeilijk hoor. Je moet een heel andere kant uit.'

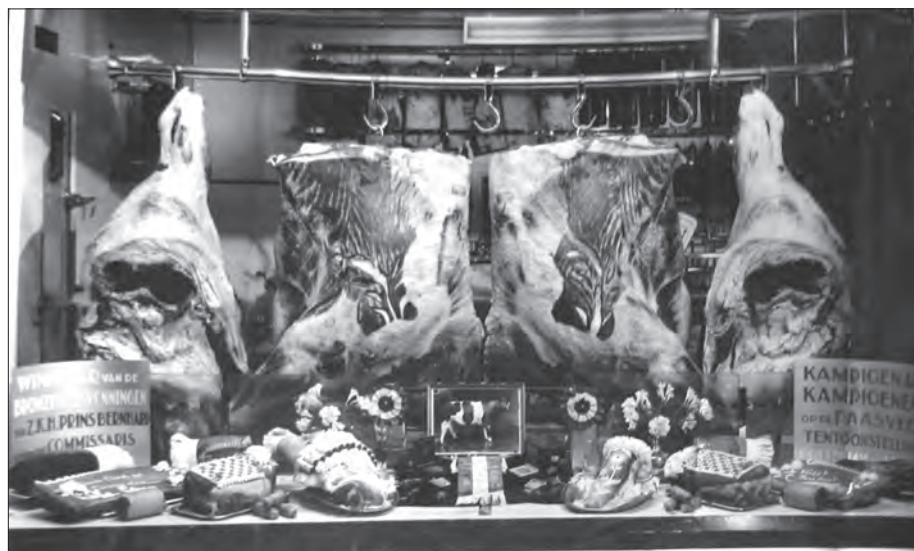
'Maar de goede jaren van de zaak begonnen zo rond 1950, de goede tijd, toen ging het hard.'

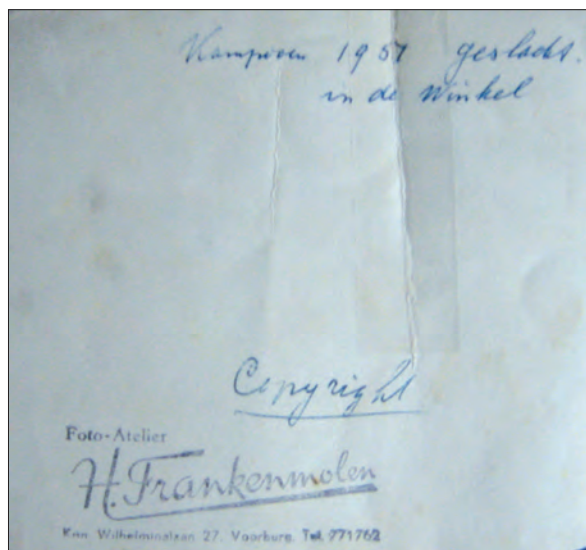
'Hoe ging het in de oorlog?'

'In de oorlog zaten er hier onder de zaak vier onderduikers. Ze hebben het er levend afgebracht. De laatste is vorig jaar overleden. Een van de kinderen zat op het toegankluik heel rustig te spelen. Bij controle stapten de Duitsers gewoon over dat luik heen. En mijn moeder kookte voor mensen in de buurt ook, vooral in de hongerwinter. Ze hebben heel veel gedaan.'

De Voorburgse Courant van 21 april 1950

Kampioen 1957 op de Paasveetentoonstelling. Winnaar van de bronzen penning van Z.K.H. Prins Bernhard en de zilveren medaille van de Commissaris van de Koningin. Particuliere collectie

‘Dus uw vader en moeder waren niet bang?’

‘Nee, absoluut niet, het was een harde.’

‘U was nog klein, weet u nog iets van toen?’

‘Eén ding: ik zat hier voor het raam hiernaast, in de kinderstoel, en toen werd er eentje van de NSB z'n nek afgesneden, aan de overkant, op nr. 72, bij de bakker. De bakker kwam naar buiten rennen en greep er eentje. Hij sneed z'n strot door. Toen zijn er een stel gefusilleerd bij Park De Werve, door de Duitsers. Het had gesneeuwd en daardoor blijft het op je netvlies staan. Door het grote bloedverlies. Het was hier aan de overkant, waar de poort is. Dat vergeet je niet.’

‘En die onderduikers, moet ik in maanden denken?’

‘Nee, dat weet ik niet, ze hebben er wel een hele tijd gezeten, er was gewoon een hele kamer hier beneden gemaakt. Je kon er lopen. Er als er dan een razzia kwam, of wat dan ook, werd er gewaarschuwd, stil zijn.’

‘Uw ouders hebben hiervoor toch wel een lintje gekregen?’

‘Nee, nee, mijn vader heeft wel later een lintje gekregen, bij vijftig jaar in het vak, in de Orde van Oranje-Nassau of zoiets ... Maar niet voor dat. Nee, eenvoudig

siert de mens. Dat zeiden mijn ouders altijd. Mijn moeder voegde wel eens toe: ‘We zijn nederig opgevoed en zo moet je blijven.’

‘Was het huis eigendom?’

‘Nee, het was van de Nationale Nederlanden. Ik heb nr. 113 en nr. 119 moeten kopen in 1983, dus heel veel later, toen kwam het ineens te koop, toen verkocht de Nationale Nederlanden alles. Maar vier jaar eerder was ik al bij de Nationale Nederlanden geweest of het pand te koop was. Maar toen zeiden ze van niet. Vier jaar later kwam het ineens. In 1979 heb ik een pand gekocht op de Gouverneurskade nr. 145, daar hebben Marga en ik tot 1996 gewoond en toen zijn we weer teruggegaan naar de Van Aremborgelaan 113.’

‘Deed uw moeder altijd mee?’

‘Mijn moeder stond altijd in de winkel, tot twee dagen voordat ze beviel, tot heel kort voordat de baby kwam. Wij zijn eigenlijk opgevoed door de hulp. Die kookte en die maakte schoon en 's avonds gingen we allemaal in de teil, en die tante, die juffrouw, stond ons allemaal te wassen, zo ging dat vroeger.’

Mijn vader had gevoel voor inkopen. Zeker weten. Hij was ook keurmeester. Hij keurde beesten en zat jarenlang in de jury van Paasveetentoonstellingen. Koebeesten die hij kocht en die speciaal voor de zaak werden gemest zijn vaak Nederlands kampioen geworden. Hij meldde dat ook met gepaste trots in advertenties, zoals in De Voorburgse Courant van 7 april 1950:

‘Op de jl. Paasveetentoonstelling te Utrecht 1950: meermalen bekroond met eerste prijzen en hoogste onderscheiding, het kampioenschap te Amsterdam, Rotterdam en Leiden. Verzekert U van de ALLERBESTE KWALITEIT. Wij hebben voor de fijnproevers ook weer vóóroorlogs prima vetgemest KALFSVLEES voorradig. Doet Uw bestelling vroegtijdig om teleurstelling te voorkomen. Beleefd aanbevelend, Vleeswarenbedrijf P.P. CLEMENS.’

‘Zo'n bekroond beest heette dan ‘Miss Rund’ en heel wat Miss Runderen hebben in de etalage van de zaak

gehangen, voor het raam. Nu mag dat niet meer en hangt zo'n dier in delen in de koelcel. Hij wilde altijd kwaliteit en daarom noemde hij zich soms 'Super-Slager.'

'Wanneer mag een koe aanspraak maken op de eretitel 'Miss Rund'?

'Mijn vader zei dan: 'Een mooie koe moet net als een jongedame op hoge hakjes staan en een elegante loop hebben. Verder mag ze niet te vet zijn, maar moet ze mooie ronde vormen hebben.'

'Hoe ging de overdracht van het bedrijf?'

'Mijn vader stopte toen hij 65 werd en ik heb toen de zaak overgenomen. In 1976. Ik had twee broers die toen ook al slager waren, een op de Groenezijde in Den Haag en de ander zat in Utrecht. Allebei een eigen zaak. Dus er was niemand over. Ik was de enige nog die hier werkte, de anderen waren al de deur uit, geloof ik, ook in het slagersvak. Ik ben in 1954 op veertienjarige leeftijd begonnen te werken. In 1983 is de zaak gemoderniseerd.

In 2005 ben ik gestopt. Ik heb er 51 jaar in gestaan. Twee maanden voordat ik 65 werd, ging zoals ik zei mijn been eraf. Ik heb nog een beetje meegeholpen, in de rolstoel. Toen was het afgelopen. Daarna heb ik hem dichtgedaan, je kon ze ook niet meer kwijt, de zaak.'

'Wel geprobeerd natuurlijk?'

'Jawel, maar niets van gekomen. Nee, ze gingen allemaal dicht. Alle slagers, Hoogeveen was natuurlijk een grote, ik weet niet hoeveel van die zaken had je, Van der Sijde, Van 't Riet, dat was ook een grote zaak, alles was dicht, dus. Mijn zwager die staat nog in de slagerij, dat is er eentje van Vink, werkt nog bij C1000, die hoeft niets uit te benen haast, het is tegenwoordig alles kant-en-klaar, hoeft alleen in plakjes te snijden, te verpakken en neer te leggen, klaar. Slagers bestaan er niet meer. Ik leerde het vak van mijn vader. Op het slachthuis moest je een koe kunnen slachten, als die binnen kwam (Kees wijst op een foto van een grote vaars) woog die per voetje toch 150 kilo, en die moest

je dan toch optillen, en dan afklikken en dan legde je hem op de bank. Dat moest je kunnen. Varkens ook. Moest allemaal bewerkt worden. De dikbilkoeien waren het lekkerste van het lekkerste. Maar die zie je nu haast niet meer.'

'En wat deed u naast de winkel?'

'Restaurants en hotels had ik niet maar wel veel barbecues, in de weekends, grote, zoals bij Starlift, 350 man, bij Tonegido,¹ in het weekend was ik altijd de pisang, je moest er zelf achter gaan staan, zoals met hamburgers en dat soort dingetjes, 'Kom, zijn ze nog niet klaar?' hoorde je dan, maar dan had ik al satés kant-en-klaar, en salades; vrouwen eten daarbij veel minder vlees dan mannen. Ik heb nog een barbecue van de Bijenkorf gehad, bij V.U.C., voor 500 man, dan was het de hele zondag prijs. Je was eigenlijk de hele week bezig.

Ik voetbalde graag. Bij Wilhelmus heb ik nog zelf tien jaar in de selectie gevoetbald, vorig jaar heb ik be-

Prijswinnaar en Dikbil Miss Rund in '83 met links Piet Clemens. Particuliere collectie

dankt, ik was toen zestig jaar lid. Trainde vier avonden in de week. Bij V.U.C. ben ik ook lid geworden en ben ik nog dertien jaar leider geweest van een elftal, dat deed ik er ook nog bij. Twee avonden in de week en dan zondags ook altijd. Altijd naar de voetbal. Dat liep allemaal lekker. Hartstikke leuk. Ik was altijd in de weer.'

'En nu?'

'Ik geniet nog van andere dingen. Ik blijf twee dagen in de week sporten, krachttraining, twee keer tien minuten fietsen, tien minuten op de loopband, hier op de sportschool, bij Westvliet, daar kom ik al zoveel jaren. In de jaren zeventig tenniste ik daar al, ja, want ik wil dat bovenbeen sterk houden, en de doorstroming verbeteren in het andere been, dat moet ik ook in de gaten houden, dan kan ik lekker zwemmen op Kreta en mezelf ook via opdrukken helpen. En fietsen

hoor, op een damesfiets, als het weer wat beter weer wordt. Ik wil doorgaan. Ik moest nu ook helemaal omschakelen. Ik ben gelijk gaan puzzelen, schilderen, in het begin had ik zo'n woordenboek nodig om eruit te komen, en nu niet meer. Elke middag leg ik met Marga een kaartje.

Twee dochters en vier kleinkinderen. Het hart van de dochters trok niet meer naar de zaak, voor het werk dat je moest doen, en dan werd er niet meer betaald. Ze hielpen wel af en toe. Het pand hiernaast heb ik nu verhuurd, daar zit nu een Indonesische toko in, Bali, ik ben er goed uitgesprongen. Hij doet het goed hiernaast. Het is er druk.

Mijn vader is overleden in '86, hij is 76 geworden; en mijn moeder overleed in '98; Marga en ik zijn nog steeds met z'n tweeën, dat is fantastisch, hoor.'

7. Groentezaak J.C. Voskuil

Wil Pel

De heer Voskuil startte zijn zaak in 1938, daartoe gedwongen door de crisis uit de dertiger jaren omdat een baan bij een werkgever niet voorhanden was en hij net getrouwd was. De winkel was gevestigd aan de Van Barbansonstraat 91. Tegenover de zaak had hij nog een garagebox voor opslag tot zijn beschikking. Later, in 1965 kon hij de naastgelegen ruimte huren zodat de verkoopruimte na een verbouwing verdubbeld werd.

De heer Voskuil was afkomstig uit Hazerswoude en zijn vrouw Maria van der Meer uit Leidschendam. Zij kregen vijf zoons en een dochter.

We spraken met de heer Cees Voskuil, de derde zoon. Het was hard werken in de zaak. Iedere morgen ging de heer Voskuil tussen 5.00 en 5.30 uur naar de groentemarkt in Den Haag. Een collega van hem, de heer L.B. Gelauff, bracht de daar gekochte groente bij hem thuis aangezien hij over een auto met aanhanger beschikte. Vanaf 1953 had de heer Voskuil zelf een auto waarmee hij naar de markt ging. Naast verkoop in de winkel had hij ook een uitbrengwijk. Met een handkar volgeladen met groenten, fruit, aardappelen en dergelijke ging hij naar de klanten in de buurt. Daarnaast brachten ze ook elke dag bestellingen rond. Uiteraard werden de zonen hiervoor ingeschakeld. De oorlog veroorzaakte tal van zorgen en ongemakken, zoals voedselschaarste, het bonnensysteem voor de te verkrijgen producten, enz.

Mevrouw Voskuil en haar zuster, tante Lien, stonden in de zaak. Een andere zuster, tante Sjaan, verzorgde de huishouding.

In de opslag aan de overkant bewaarden ze de aardappelen, die in partijen van 50 mud door aardappelleveranciers werden aangeleverd. In de winter werd de opslagruimte 's nachts buiten de vorst gehouden door een driepits petroleumstel. Dit petroleumstel werd overdag in de huishouding gebruikt voor het bereiden van groenten, aardappelen en vlees.

De klanten konden ook schoongemaakte groenten en aardappelen kopen. Voor het schrapen van aardappelen en peen gebruikte men een speciale schrapmachine. Koolsoorten als rode kool, groene kool en witte kool gingen in een snijmachine. Boerenkool werd van de stelen gerist.

Dat gebeurde handmatig. Omdat deze kool ook op het veld stond in de vorstperiode zat het ijs er gewoon tussen. Een koud werkje derhalve.

Spruitjes werden ook handmatig schoongemaakt. De zonen hebben kisten vol schoongemaakt, zo werd door onze gesprekspartner verzocht. Ook andijvie werd desgevraagd gesneden geleverd.

In de loop der jaren werd het assortiment uitgebreid met conserven, blikgroenten, fruit op sap, ook vers fruit uit het buitenland en vreemde groentesoorten. Ook verkocht de zaak antracietkolen in papieren zakken .

Vakantie en winkelsluiting waren in de eerste jaren niet aan de orde. Pas in de vijftiger jaren kwam er een verplichte dagelijkse sluitingstijd van de winkel om 18.00 uur. Dat betekende dat na die tijd de winkel schoongemaakt kon worden. Ook werd er een verplichte middagsluiting ingesteld, namelijk op woensdagmiddag. Dan waren alle groentezaken gesloten. Later werd in de groente- en fruitbranche een vakantie geregeld. Bij toerbeurt kon de zaak dan een week gesloten zijn.

Prijzen van de producten mochten van de overheid alleen in kilo's en grammen vermeld worden. Dus niet per pond of ons. Overtreding werd bestraft met een bekeuring.

Door de opkomst van de supermarkten werd door de overheid een saneringsplan voor de kleine zelfstandigen opgesteld. Hierdoor konden zij zich laten saneren waarvoor een vergoeding werd betaald die als een tijdelijke uitkering kon dienstdoen.

De heer Voskuil sloot zijn zaak in 1968 wegens gebrek aan opvolging. Nadien heeft hij nog enkele jaren in loondienst gewerkt.

In 1990 is hij op 79-jarige leeftijd overleden. Mevrouw Voskuil overleed in 1984 en tante Sjaan in 2001.

8. Vroeger werden fietsen goed onderhouden, ze werden voor het leven gekocht

Nelleke Kok

Interview met Wil Pel in zijn fraaie, aan het water gelegen, huis in Zoetermeer.

Wil is de zoon van Hendrik Pel (1893-1966) en Anna Christina Zuurendonk (1901-1984), uitbaters van een fietsenreparatie- en stallingbedrijf aan de Van Barbansonstraat 75 in Voorburg-Noord.

Wil Pel was vele jaren bestuurslid/secretaris van de Historische Vereniging Voorburg.

De heer B.W. (Wil) Pel in zijn huis in Zoetermeer, herfst 2010. Particuliere collectie

Oprichting van het bedrijf

Wil: 'Mijn vader is het bedrijf in 1924 gestart in de Van Alphenstraat 4. Daar begon hij een autozaak annex fietsenzaak in een garage, gelegen naast de wasserij van Van den Berg. Mijn ouders woonden erboven. Mijn vader was particulier chauffeur geweest bij een advocaat, maar wilde voor zichzelf beginnen. Hij was geen man om werknemer te zijn en het vak was hem op het lijf geschreven. Hij had een technische opleiding gehad, de techniek van de motor en zo. De techniek van een auto in die tijd was veel simpeler dan vandaag de dag. Hij is begonnen met gespaard geld. Je hoefde vroeger echt niet naar een bank te gaan. Heel voorzichtig heeft hij wat gereedschap gekocht, want dat was een dure grap. Op een gegeven moment zijn mijn ouders verhuisd naar de Van Aremborgelaan 151 (woonhuis). Mijn vader huurde drie boxen in de Van Barbansonstraat 87, 89, 91. Dat waren de drie boxen waar naderhand slagerij Clemens (hoek Van Aremborgelaan) z'n uitbeengedeelte had. Ook zat Van Leeuwen er met z'n opslag van radio's en lampen. Zijn winkel was ook op de Van Aremborgelaan. Naast die opslag zat Voskuil met groente. Mijn vader begon met auto's, motoren en fietsen. Ik ben op de Van Aremborgelaan geboren. In '33 of '34

zijn we naar de Van Barbansonstraat verhuisd. Toen kon mijn vader de grote aangrenzende garage huren. Dat was nummer 97, nu nummer 75. Ons huis was nummer 93. Wij woonden tweehoog, Voskuil, de groenteboer, woonde één hoog boven de garage. Daar is onze zaak uitgebouwd. We hadden op een zeker moment 100 fietsen in de stalling. Er stonden dubbele rekken, dus boven en beneden. Je had een bepaalde slag nodig om die fietsen erop te zetten. We hadden ook nog een tijdje de bakfietsen in de stalling van bakker Pelletier, v/h Remmerswaal (hoek Van Aremborgelaan).

Mijn vader repareerde aanvankelijk ook auto's, maar na de oorlog is hij daarmee opgehouden. Wel repareerde hij nog motorfietsen, die waren na de oorlog zeer in trek. Slager Clemens had zo'n motor. Die ging rijden samen met z'n vrouw in zo'n lange lederen jas, en dito broek, laarzen en van die grote handkappen. Je werd goed ingepakt, want je had nog niet zo'n mooi scherm voor je motor. Westgeest, de markiezenman, had ook zo'n motor. Dat waren zware motoren van zo'n 500 cc. Al die motoren werden door mijn vader onderhouden en uiteraard had hij daarnaast de fietsenreparatie. Aan de achterwand, tegen de tuin aan, was zijn werkplaats. De stalling was de vaste bron van inkomsten. In die buurt hadden de bewoners van de bovenetages geen ruimte om hun fiets kwijt te raken. Waar die mensen na de sluiting van de stalling hun fietsen lieten is mij een raadsel.'

Het pand

Wil: 'De zaak zat in een huurpand. Ze hebben nooit aangedurfd om iets te kopen. Na de Eerste Wereldoorlog werd de zaak opgericht en ieder dubbeltje werd omgedraaid. Toen kwam in 1929 de crisis met een grote werkloosheid. Het werd sappelen en daarom sloot de zaak ook nooit. Stond een klant voor een gesloten deur, dan was je hem kwijt en dat kon je je niet permitteren.'

Het vak

Wil: 'Mijn vader spaakte zelf de wielen. Hij nam een velg, pakweg veertig spaken en een naaf en om en om werden met een speciale techniek de spaken aangebracht. De naaf had aan twee kanten gaatjes, de spaken moesten goed tegenover elkaar geplaatst worden om de juiste spanning in het wiel te krijgen. Mijn vader be-

heerste die techniek. Hij maakte ook zelf kettingkasten. Die kettingkasten waren van linnen en daar moesten gaten ingemaakt worden voor de assen. Er waren wel grossiers, maar die leverden niet de kant en klare producten, maar meer de onderdelen, zoals spaken, velgen, naven, dynamo's, fietsbellen, jasbeschermers.

Een van de grossiers zat op de Pletterijkade, een andere op de Korte Beestenmarkt. Zij stonden tussen de fabrikant en ons bedrijf in. De fabrikanten waren Gazelle, Fongers en speciale fabrieken, die bijvoorbeeld alleen maar naven maakten, zoals de Torpedonaaf van Fichtel & Sachs, bestemd voor de terugtraprem. Sturmey Archer was een hele bekende voor de versnellingsnaaf, Duitsers en Engelsen dus. Na de oorlog is dat verder uitgebreid, zijn ook de Fransen en de Japanners mee gaan doen. De Engelse fietsen hadden afwijkende maten; zij werkten met inches. Onze tangen en moersleutels pasten niet op die Engelse maten. Of alles draaide linksom en wij waren rechtsom gewend.'

Hulp van de zoons

'Mijn broer en ik hielpen wel mee. Toen we nog jong waren pasten we op de zaak, want die ging nooit dicht. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat waren wij open; de klanten moesten immers op ieder moment hun fiets kunnen ophalen. Pas na de oorlog is de winkelsluitingswet gekomen en gingen we om zes uur dicht. Voor de oorlog bleef je open tot een uur of tien, elf. Ook in de weekends. Voor de oorlog werd er dan zelfs nog gerepareerd. Geen beste tijd.'

Bij ziekte van vader werd er 'met handen en voeten gewerkt'. 'Mijn broer en ik deden ons best, maar hij was gelukkig niet vaak ziek, hij was erg sterk. Mijn moeder deed sowieso de stalling en wij probeerden te repareren. Als mijn ouders met vakantie gingen, deden mijn broer en ik de zaak. Dat hebben we gedaan tot ik een jaar of 24 was. Mijn vader en moeder gingen een week op vakantie, dat was al een hele uitspatting. Mijn broer en ik konden dan niet weg, omdat die fietsen regelmatig uit de stalling gehaald werden en ook de reparaties door gingen. Toen we inmiddels een baan hadden, namen we een paar dagen verlof en hielden de zaak open. Als mijn ouders van vakantie terugkwamen, hadden wij geld verdiend en dat was best leuk.'

Vader H. Pel en moeder A.C. Pel-Zuurendonk, 1962. Particuliere collectie

REPARATIE-INRICHTING VOOR:
RIJWIELEN - MOTOREN - AUTOMOBIELEN

STALLING VOOR RIJWIELEN F. 1,- p. MAAND
 " " **MOTOREN F. 2.50 " "**

BANDEN, OLIE, BENZINE, ENZ.

H. PEL - VOORBURG
GARAGE: v. BARBANSONSTRAAT 87-91, TEL. 770413
WOONHUIS: v. AREMBERGELAAN 151.

Onderhoud

Wil: 'Vroeger werden de fietsen echt goed onderhouden. Tegenwoordig zie je dat niet meer. Zo'n fiets werd ieder jaar uit elkaar gehaald en helemaal schoongemaakt. Met auto's is dat nog steeds heel normaal. Als de fiets erg lelijk was, werd hij gemoffeld. Wij hadden contact met een moffelinrichting in Schiedam, meen ik. Het frame werd eerst helemaal blank gezandstraald en opnieuw in de grondverf gezet, een soort menie en daar ging de laklaag overheen. Fietsen worden overigens vandaag de dag nog steeds gemoffeld. De lak wordt er als het ware ingebrand. Op een andere manier dus dan bij auto's gebeurt. Dat moffelen is stootvaster. Er ging een nieuwe kettingkast omheen, er kwam een nieuwe jasbeschermer en koplamp en er stond een 'nieuwe' fiets.'

Verkoop

'Vader verkocht ook nieuwe fietsen evenals alle onderdelen. Van jasbeschermers tot snelbinders, bellen, dynamo's etc. Mensen deden in die tijd lang met hun spullen. Een fiets werd voor het leven gekocht. Wij hadden een klant, een heel lange man, die een extra sterke fiets

had met twee stangen en een speciaal groot frame. Die fiets stond in de stalling en werd netjes onderhouden. We leefden nog niet in een wegwerpmaatschappij. Ik sta wel eens te kijken bij een fietsenzaak, dat blijft trekken. Ik zie dan hoe die mensen zo'n zaak compleet anders runnen. De techniek is trouwens ook veel veranderd. Vroeger had je een dynamo die aan de vork vastzat. Die liep met een wielletje tegen de band aan. Als het regende, slipte dat door. Nu heb je fietsen met een naafdynamo. Aan de ene kant de schijf voor de trommelrem en aan de andere kant de naaf voor de dynamo. Een veel mooiere techniek. Ook de versnellingen hebben een evolutie doorgemaakt.'

Nevenactiviteiten

'In het seizoen sleep mijn vader ook nog schaatsen. Hij had daarvoor een installatie van Opa Pel. Die sleep nog op hoge leeftijd. Hij woonde in het Laakkwartier in Spoorwijk, Den Haag, was van huis uit timmerman en molenbouwer. Toen hij gepensioneerd was repareerde hij dameshorloges. Dan zat hij net zolang te donderjagen met een loep dat het ding weer liep. Ook repareerde hij klokken. Opa was vernuftig. Hij had dus ook die schaatsenslijper ontworpen. Met grote slijpstenen die hij van zich af liet draaien, want die stenen konden nog wel eens barsten. Hij had een mal gemaakt en daar kon je een kunstschaats in zetten. Je haalde het ijzer van de schoen, zette het ertussen en dan kon je het ijzer mooi hol slijpen, zonder braampjes. Ook de Friese doorlopers ondergingen zo'n behandeling, losgemaakt van het hout. Ook mijn vader was in het slijpen zeer bedreven. Dat was een goede business. Als het een paar dagen vroom, kon je in de jaren vijftig aan de overkant in de Van Faukenbergestraat, waar nog geen bebouwing was, al snel schaatsen op het ondergelopen landje. Mijn vader hing prompt zijn bord uit, waarna het meestal ging dooiën. Mijn vader had trouwens voor de oorlog ook nog een autorijschool. Hij gaf rijlessen. Hij deed dat in de periode 1930-1940. Daar kwamen ook allerlei klanten uit de buurt op af. Hij had geen auto met dubbele bediening, maar hij gaf gewoon instructies. Dan moesten de leerlingen bijvoorbeeld op het Van Faukenbergeplein achteruit rijden. Dat kon toen nog. Het was er zo leeg dat je op straat kon voetballen. Nu staat het plein vol auto's.'

Advertentiekaart van Reparatie-inrichting H. Pel, 1932. Deze kaart werd los verspreid. Particuliere collectie

Personeel

‘Personeel heeft vader nooit gehad, daar was hij de man niet naar. Mijn moeder inde de rekeningen, voornamelijk van de fietsenstallingklanten uit de directe omgeving. De boekhouding deden we zelf. Aanvankelijk was er een oom ingeschakeld, later deden mijn broer en ik dat. Het was allemaal niet zo ingewikkeld. We hadden geen kassa, wel een kasboek, want het moest allemaal wel kloppen. De belasting wist heel goed wat er in dit soort zaken omging.’

De concurrenten

Wil: ‘Op de Van Arembergelaan zat de fietsenzaak van Joop de Jager. Hij was een aardige vent, die het allemaal niet zo nauw nam in het leven. Joop de Jager had een zaak tussen de elektrazaak van Van Leeuwen en Van Linschoten, de wijnhandel, in. Aan de achterkant had De Jager een tweede ingang via de poort in de Van Barbanstraat. Daar waren nog wat garages en achteringen van de winkels aan de Van Arembergelaan. Joop de Jager had ook zo’n ingang. Zijn achterkamer had hij ingericht als werkplaats. Hij verkocht ook fietsen, maar een stalling had hij niet. Daar was geen ruimte voor. Echt overleg hadden ze niet, mijn vader en Joop. Maar ze hielpen elkaar wel over en weer. Er heerste geen ‘oorlog’ tussen die mannen.

Verder had je op de Van Halewijnlaan Kramer en in de Van Naeltwijkstraat Pelle. Die hadden hun eigen klanten. Wij hadden als enige in dat stukje Voorburg een stalling. Dat was een sellingpoint.’

De oorlog

Tijdens het praten over vroeger komen bij Wil oorlogsherinneringen boven. ‘In de opslagruimte bij Westgeest, de markiezenfabriek aan de overkant, hebben onderduikers gezeten en ook bij Clemens, de slager, zaten ze onder de vloer. Mensen die niet durfden onderduiken, werden opgepakt. Het was een hechte buurt. Naast Grimmink, de huishoudelijke artikelenwinkel op de Van Arembergelaan, zat een kapsalon. De uitbaatster was in de oorlog bevriend met de Duitsers. Zij luisterde goed naar hen als zij haar vertelden over de tijdstippen van de razzia’s. Mevrouw kwam dat vervolgens vertellen aan Westgeest en de

andere burens, zodat eenieder zich in veiligheid kon brengen. Na de oorlog probeerden ze haar te arresteren, maar de hele buurt kwam daartegen in opstand en bracht haar levensreddende waarschuwingen in herinnering.

Het was keihard werken, ook in de oorlog. De reparaties gingen gewoon door, maar in de zogenoemde Hongerwinter 1944-1945 deden we dat niet meer voor geld maar voor voedsel. Een band plakken kostte bijvoorbeeld een halfje brood. Mijn vader had wat onderdelenvoorraad, waarmee je kon handelen. Daar ging hij ook de boer mee op. Er kwamen wel eens Duitsers langs, die een lekke band hadden. Dat gebeurde op de gekste uren, bijvoorbeeld gedurende spertijd. Eigenlijk mocht je dan niet naar buiten, maar de reparatie, die ze trouwens gewoon betaalden, ging onder hun verantwoordelijkheid. In de oorlog had mijn vader een radio – die mocht je helemaal niet hebben. Hij verstopte die radio als volgt. In zijn garage stonden de bakfietsen van de bakker geparkeerd. Die bakfietsen hadden vooraan nog een klein bakje met een aparte klep, waar het banket inging. Daarin stond die radio. Als er Duitsers binnenkwamen had hij de klep gesloten en de stekkers, die hij uit de radio had getrokken achter zijn rug.

Om te voorzien in elektriciteit (de voorziening hiervan stagneerde in de laatste oorlogsjaren) had mijn vader op het dak een windcharger geplaatst. Een windcharger is een dynamo met een propeller. Als het waait draait de propeller waardoor de dynamo stroom opwekt voor het laden van een accu. Deze accu zorgde ervoor dat we licht in huis hadden.

In het laatste oorlogsjaar fietste mijn vader iedere veertien dagen met mijn zus naar Zaandam om kolen te halen. Dat waren kolen die ‘tussen wal en schip’ waren gevallen. Die schepen werden geladen met van die grote brokken vetkolen die in de ruimen werden gegooid om schepen te stoken, maar tijdens het laden viel er wel eens wat overboord en dan visten ze dat uit het water. Mijn vader, die oorspronkelijk uit Zaandam kwam, had er familie wonen, vandaar. Mijn moeder is ook niet van hier. Zij is geboren in Spaarndam.

Mijn vader is op een gegeven moment naar Den Haag verhuisd met zijn ouders. De broer van mijn vader woonde ook in Den Haag op de De la Reyweg. Hij had een tim-

merzaak in de De Heemstraat. Ze hadden ook nog een sigarenzaak op de hoek van de Kockstraat en de De la Reyweg. Mijn tante was een goed ondernemer. Die had voor de oorlog de bui zien aankomen en had flinke voorraden tabakswaaren ingekocht, die kon je goed bewaren. Ook mijn vader heeft ons goed door de oorlog geloodst. De kachel brandde gewoon. Bomen en takken liepen we overal te bietsen. Wij konden die ook gemakkelijk kwijt in de garage en de tuin erachter. Zo werd er in die tijd een aantal bomen, een overblijfsel van Park De Werve, omgezaagd. Deze bomen kwamen allemaal bij ons in de garage en werden verdeeld over de buurt. Een rare, nare tijd.'

De geur in de werkplaats

Wil herinnert zich de geur van de rubberen banden, die specifieke nieuwe fietsenlucht, die hij nog steeds herkent als hij door een fietsenzaak loopt. 'In de oorlog waren er noodbanden (massieve banden). Na de oorlog werden de luchtbanden weer in de verkoop gebracht. Eerst waren ze gemaakt van een soort zwarte rubber dat nogal stroef was om mee te rijden. Later kwamen de witte banden, die fietsten veel lichter.'

Verbouwing van de zaak

'Mijn vader wilde een etalage. We hadden garagedeuren die je kon dubbelvouwen. De rechterdeur stond open en de andere waren normaal gesloten, behalve als er een auto in of uit moest. In de rechterdeur, die tegen het portiek van de burens aan was gesitueerd, is toen een groot raam gemaakt met daarachter een etalage. Mijn vader wilde niet teveel ruimte kwijt raken, want hij had nu eenmaal die stalling. Hij legde wat fietsbenodigdheden in die etalage en aan de muurkant was er een kast met ook het een en ander.'

Herinnering aan andere zaken in de buurt

'Tegenover Clemens was drogisterij De Inca en daar tegenover Remmerswaal, de bakker, later Pelletier, en daar weer tegenover (hoek Van Barbansonstraat/Van Aremborgelaan) een kruidenierszaak, waarin later een sigarenzaak is gevestigd. De sigarenwinkel van Geers zat op de hoek van de Pauwstraat en de Van Barbansonstraat. Geers was schilder, zijn vrouw deed de winkel.

En niet te vergeten Lectura, een kantoorboekhandel annex bibliotheek op de Van Aremborgelaan. De boeken stonden in de winkel. Ook in de garage erachter stond het stampvol. Onze familie heeft die hele bibliotheek uitgelezen. Er waren meer van die bibliotheekjes. 'Elck was Wils' op de hoek van de Van Halewijnlaan en de Van Montfoortstraat. Dat was de volgende bibliotheek waar we naartoe gingen. Lorentz op de Van de Wateringelaan was er ook nog één. Deze bedrijven kochten een aantal boeken, soms meer exemplaren van eenzelfde boek, dat misschien wel honderd keer werd uitgeleend. Een slim concept, want je had geen geld om zelf al die boeken te kopen.'

Op afbetaling

'Er waren wel eens klanten die vroegen: 'Mag ik in drieën betalen?' Maar we hadden geen reguliere afbetalingsregelingen van een financieringsbedrijf. De hoofdzak bij mijn vader was de stalling, de reparatie en de handel die uit de reparatie voortkwam. Daar werd een goede boterham mee verdiend.'

Overlijden vader, overname door de kinderen Pel

'Vader heeft tot zijn dood in 1966 gewerkt. Hij is 72 jaar geworden. Hij was nog volop bezig en niet van plan om zijn bedrijf op te doeken. Een gunstige toekomstigheid was dat hij nog een aantal jaren van zijn AOW heeft kunnen genieten. Die AOW was in 1957 tot stand gekomen. Hij kreeg die uitkering vrijwel vanaf de invoering, terwijl hij er bijna niet aan betaald had. Iets buitengewoons, waar hij bijzonder blij mee was. Het kwam op het goede moment, mijn vader wilde wel graag wat afbouwen. Mijn broer, zuster en ik hebben wel eens onze gedachten over eventuele overname laten gaan. Ikzelf ben niet geschikt vanwege een tere huid aan de handen. Mijn broer Ben was bezig met accountancy en mijn zuster voelde er niets voor. Moeder heeft de stalling nog 6 à 7 jaar voortgezet. Alle klanten kregen voortaan een sleutel, zodat ze vrij de stalling in en uit konden gaan. Moeder was toen al behoorlijk op leeftijd. Ze heeft nog veel plezier en aanspraak gehad in die periode. Daarna hield de zaak – zo rond 1972 – op te bestaan. Mijn moeder is in 1984 op 83-jarige leeftijd overleden. Haar laatste jaren heeft ze doorgebracht in Rustoord.'

Naoorlogs lef

Wil overziet met bezonken mildheid de periode waarover we hebben gesproken en zegt:

‘Weinig middenstanders uit oud Voorburg-Noord zijn erin geslaagd een grote business op te zetten. Ze hadden domweg de moed niet. Ze hadden de oorlog en daarvóór de crisis meegemaakt. Het is voor al die men-

sen bijzonder zwaar geweest. Zo ook voor mijn vader. Hij heeft zelfs ook nog de Eerste Wereldoorlog meegemaakt.

Ze hadden wel wat geld, maar dat werd bewaard voor het geval er weer slechtere tijden zouden kunnen komen.’

Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart
RIOUWSTRAAT 174 t.m. 186 - 'S-GRAVENHAGE

RIJKSMETALLUM N°. 202.000

BUREAU VOOR DE METALEN-VERWERKENDE INDUSTRIE
(SECTIE VAN HET RIJKBUREAU VOOR VERWERKENDE INDUSTRIËN)

BEWIJS VAN INSCHRIJVING

Ondergeteekende verklaart hierbij, dat hij, namens den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, bij bovengenoemde Sectie, onder bovenstaand nummer, heeft ingeschreven, op grond van artikel 3 der Beschikking Verwerkende Industrieën 1940 No. 2 (Ned. Staatscourant van 26 Nov. 1940, No. 231):

J. Pel

van Barbansonstraat 93-97, Voorburg

's-Gravenhage, den 19 FEB 1942

WIELHANDEL Bureau voor de Metalen-Verwerkende Industrie,
De Directeur,

[Handwritten signature]

27714 - 31 - K 1173

Inschrijving Firma Pel bij de Kamer van Koophandel, 1942. Particuliere collectie

9. Markiezenfabriek C. Westgeest

Wil Pel

Markiezenfabriek C. Westgeest is in de jaren dertig gevestigd door de heer P.C. Lammens. In 1938 heeft de heer Cornelis Westgeest de zaak overgenomen. Hij was daar reeds werkzaam samen met de heer Joop Bos.

Auto met aanhanger: afbeelding van de heer Westgeest met zijn medewerkers Ben Philipsen en Joop van der Lans. Collectie Stichting Hoekenburg

Best een moedige beslissing aan het eind van de crisisperiode waarin Nederland betrokken was en er een grote werkloosheid heerste met daaraan gekoppeld armoede en zeker als je van een niet al te royale werkloosheidsuitkering moest zien rond te komen.

Voeg daarbij de snel daarna uitbrekende Tweede Wereldoorlog en het verhaal is compleet. Niettemin zette de heer Westgeest zijn schouders er onder met als resultaat een goed lopend bedrijf vooral na de wereldbrand.

We spraken met de oudste zoon van de eigenaar, de heer Bernardus, Theodorus (Ben) Westgeest.

Al pratende komen saillante zaken naar voren, die duidelijk maken dat ook in deze branche later de nodige veranderingen en vernieuwingen hebben plaatsgevonden. De onderneming had een goed klantenbestand uit Voorburg, Den Haag, Scheveningen, Leidschendam en Rijswijk.

Doordat het markiezenendoek in die tijd van katoen was moesten de markiezen in het najaar opgeslagen worden. Deze katoenen stof was niet bestand tegen de in het najaar en winter geldende weersomstandigheden. Thans is het markiezenendoek van de synthetische vezel Dralon, die beter bestand is tegen de winterse invloeden. Zo'n 2000 markiezen werden dan bij de klanten opgehaald. Indien ze van de regen vochtig waren dan moesten ze eerst gedroogd worden. Dat geschiedde in de Van Barbansonstraat. Bij droog weer stonden ze dan opengeslagen te drogen. Daarna werden ze schoongeschuurd en eventuele beschadigingen gerepareerd.

De opslag vond plaats in de twee garages waarover de firma beschikte. De markiezen werden voorzien van een nummerbordje en vervolgens weggezet.

Het bedrijf had later ook opslagruimte in de Vlietstraat, Oranjelust en de Herenstraat.

Zodra het voorjaar aanbrak en de eerste zonnestralen doorbraken stond de telefoon roodgloeiend omdat de klanten hun markiezen weer opgehangen wilden hebben. Voor de oorlog werden de markiezen op een vrachtwagen geladen en bezorgd bij de klanten. Op nevenstaande foto is de vrachtwagen afgebeeld met links de heer Westgeest en rechts de heer Bos.

Tijdens en direct na de oorlog was deze manier van bezorgen niet mogelijk en werd daarvoor een handkar gebruikt. Met zo'n vijftig markiezen van ongeveer 10 à 20 kg per stuk liepen ze dan naar de klanten in Scheveningen, Rijswijk, Den Haag, Leidschendam en Voorburg. Een aantal jaren later werd een personenauto met aanhanger aangeschaft.

Het plaatsen van de markiezen geschiedde met behulp van ladders. De markies werd op de schouder genomen en naar een hoog of twee hoog gedragen en opgehangen. Er waren markiezen die een hele erker besloegen. Deze markiezen werden dan met twee man (ieder op zijn eigen ladder) naar boven gedragen.

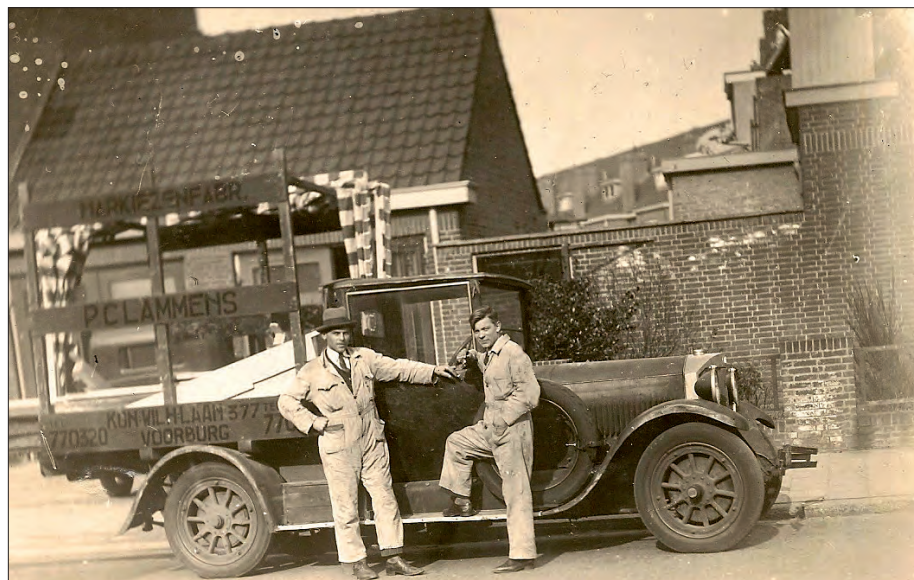
Een situatie die thans met de huidige veiligheidsvoorschriften niet meer denkbaar is.

Het bedrijf maakte ook nieuwe markiezen in verschillende afmetingen. Het doek werd in een daarvoor ingerichte snijkamer op maat geknipt en gestikt door mevrouw Westgeest. Als het houten frame (door de heren Westgeest en Bos getimmerd en geveerd) klaar was werd het doek erover gespannen en vastgetimmerd met speciale spijkers.

Daarnaast maakte het bedrijf ook houten rolluiken. Deze rolluiken bestonden uit lange (al naar gelang de breedte van het raam) latten die met verbindingssijzers aan elkaar werden gemonteerd.

Onderhoud aan deze rolluiken gebeurde ter plaatse.

Die verbindingssijzers verroesten op de duur en gingen

meestal in de winter kapot. Niet bepaald prettig werken dan, in de winterkoude.

Tegenwoordig worden deze producten fabrieksmatig vervaardigd en dan uit materiaal dat minder onderhoudsgevoelig is.

Bovendien is de markies thans grotendeels vervangen door al dan niet elektrisch bediende rolschermen, luxaflex, screens en dergelijke.

In het laatste oorlogsjaar (de hongerwinter) leed ook de familie geconfronteerd onder voedselschaarste. De heer Westgeest ging – zoals zovele Nederlanders – op voedseltocht en belandde in Noord-Holland bij een boerenfamilie in Heerhugowaard en ruilde markiezenoek voor eten. Met deze familie hebben ze tot lang na de oorlog contact gehouden.

De garages, waar de markiezen in de winter werden opgeslagen, waren in de zomermaanden leeg. Zodoende kon de leegstaande ruimte in mei 1947 gebruikt worden als feestruimte voor de trouwerij van familie van de overburen.

In 1953 overleed de heer Westgeest en zette mevrouw Westgeest met steun van de eerder genoemde heer Joop Bos, als bedrijfsleider, de zaak voort.

Economische omstandigheden in de zeventiger jaren waren aanleiding om het bedrijf te stoppen.

De vrachtwagen van Lammens met links de heer C. Westgeest. Particuliere collectie

Advertentie voor zonwering uit adresboek 1950.

10. De wasserij, die functioneerde bij de gratie van vele Flatonnen

Nelleke Kok

Ik spreek met Herman Flaton jr. over het bedrijf van zijn vader, een zogenoemde droogwasserij. Een dergelijk bedrijf onderscheidt zich van de 'natte' wasserijen. De laatste categorie wast de was daadwerkelijk schoon.

Herman Flaton sr., circa 1970.
Particuliere collectie

De droogwasserij

Herman: 'Het bedrijf van mijn vader besteedde het wassen, drogen, mangelen en persen uit. Wij zorgden dus meer voor de logistiek. Dat uitbesteden deed hij eerst bij Eigen Hulp in Loosduinen en later bij wasserij Rozenburg in de Van Heurnstraat.

Op een van de foto's zie je mijn vader met een strijkbout in de weer. Hij strijkt de overhemden, zakdoeken en ook de slagersjassen van bijvoorbeeld slager Clemens. Het mangelen van de lakens geschiedde bij de natte wasserij.'

De geschiedenis van het bedrijf

'Het bedrijf is oorspronkelijk gestart in de Heeswijkstraat met drie broers Flaton, te weten Aad, Frans en mijn vader Herman sr. (geboren 15 april 1913). De broers waren hun vader in de zaak opgevolgd. Opa had een wasserij aan de Rozenboomlaan 66 in Voorburg. Nadat de broers zich in de Heeswijkstraat hadden gevestigd, is de Vennootschap Onder Firma naam ontbonden. In de vijftiger jaren zijn de broers ieder voor zichzelf begonnen.

Mijn vader en moeder zijn in 1939 getrouwd; ze zijn toen in Noordwijk gaan wonen.

Mijn moeder, Annie Ruijgrok, is geboren op 30 mei 1913. Zij komt uit ook Voorburg en heeft gewoond aan de Oostvlietstraat 24, naast de boerderij van boer Hooijmans in dezelfde straat.

Vader was, toen ze pas getrouwd waren, gemobiliseerd op Vliegveld Valkenburg. Later, beginjaren veertig, zijn

mijn ouders verhuisd naar de Van Naeltwijckstraat, waar de kinderen geboren zijn. Mijn vader startte zijn bedrijf aan de Van Barbansonstraat 96, in de poort. Wijzelf woonden inmiddels op de Spinozalaan. Ons gezin bestond uit vader, moeder en zes kinderen. Vijf dochters en één zoon.

Het is jammer, dat er geen geschreven documenten bestaan van de zaak. Wel heb ik nog een paar waslijsten, die een beeld geven van hetgeen er zo omging. Onder meer kun je eruit opmaken wat een en ander kostte. Die waslijsten waren mijn vaders hoofdboekhouding. Die boekhouding werd gedaan door de heer Verbraaken uit de Van Beijerenstraat.

De hele familie werkte mee

Alle kinderen hebben altijd meegewerkt, dat werd van ze verwacht, zowel thuis als op de zaak. De zussen sorteerden onder andere de was in de diverse categorieën en deden die in zakken. Die zakken werden op maandag en dinsdag opgehaald door Rozenburg. Op woensdag en donderdag werd de was schoon en gesorteerd op wasmerk (voorletters of huisnummer) bij mijn vader op de stellingen gelegd. Na schooltijd moesten we altijd eerst naar de zaak tot een uur of zes. Mijn moeder was er dan ook altijd. Alle katoenen zakdoeken – je had in die tijd nog geen papieren exemplaren – moesten we opvouwen, dat gebeurde 's avonds thuis.

Toen ik een jaar of tien, twaalf was, moest ik met de fiets naar de verre klanten. Bijvoorbeeld naar Voorschoten met één was voorop en twee achterop. Dat was geen vrije keuze, je ging gewoon. Mijn jongste zus heeft enkele jaren tweemaal per week 60 overhemden geperst in de snikhete persafdeling van de wasserij Rozenburg, samen met de pas aangekomen gastarbeiders uit Turkije. Er ging een hele fles Riedel per uur door haar keel!

Geen grote investeringen

De start van zo'n droogwasserij vereiste geen grote investeringen. Vader huurde de 'ruimte in de poort' van woningbouwcorporatie 'De Goede Woning' en kocht een transportmiddel. Verder werd er een aantal stellingen getimmerd. Sparen werd gedaan in een Brabantia Spaardoos met gleuven voor verschillende bestemmingen.

Vader liep altijd met geld in een bundeltje in zijn zak. Hij had graag cash geld omhanden. In de verder lege ruimte stonden dus die stellingen waarop de was werd uitgesorteerd en een paar strijkplanken. Moeder en tantes uit de buurt streken mee.

We hadden trouwens ook nog stoomgoed. Ook dat werd aanvankelijk uitbesteed bij Rozenburg, maar dat is vader later zelf gaan doen. Het procedé is namelijk vrij simpel. De kleding ging op een pop en werd met hete stoom in model gebracht nadat het eerst chemisch was gereinigd. Eind jaren zestig kocht mijn vader zijn eerste auto. Voor die tijd geschiedde het vervoer met een carrier. Die was gefinancierd door de Nederlandse Middenstands Financierings Maatschappij. Dat was een afbetalingsregeling. In het bedrijf van grootvader Flaton werd de was nog met een transportfiets rondgebracht.

Lange dagen en nooit ziek

Aanvankelijk was de zaak nooit gesloten. Vanaf midden jaren zestig permitteerde mijn vader zich eerst één week en jaren later twee weken vakantie per jaar. Dan ging de zaak echt dicht voor die periode, maar hij moest wel zorgen voor inkomsten in de stilgelegde weken. In de regel werd de was thuisbezorgd. Klanten kwamen bij hoge uitzondering de was ophalen. De zaak was niet ingericht op klanten, er was geen toonbank of iets. Al-

*Herman Flaton jr., 2012.
Particuliere collectie*

Was- en Strijkinrichting

A. E. FLATON & ZONEN

Heeswijkstraat 17-19 - Telefoon 77 98 53 - Voorburg

DEPOTS: Rozenboomlaan 66 - Van Naeltwijkstraat 19

leen maar bergen wasgoed. Ziek was hij eigenlijk nooit, althans niet zodanig dat de zaak niet doordraaide; hij ging gewoon altijd door. Hij kwam om vijf uur zijn bed uit en om zes uur was hij vertrokken en dan werkte hij tot zes uur in de avond. Hij maakte bijzonder lange dagen. Dan kwam hij thuis eten en ging vervolgens naar zijn toneel-activiteiten of andere dingen doen, zoals het schrijven van de waslijsten om de rekeningen te laten betalen. Dat ging vijf dagen zo, op zaterdag had hij vrij en deed hij boodschappen bij zijn collega-ondernemers in Voorburg-Noord. Op zondag ging-ie naar de kerk.

Plezier in het vak, maar ook nog veel andere ambities

Mijn vader had veel plezier in het runnen van zijn zaak, maar eigenlijk had hij drie beroepen. Hij was niet alleen wasbaas, maar ook een gerespecteerd en succesvol toneelspeler en regisseur. Ook speelde hij jaarlijks voor Sinterklaas in de gemeenten Leidschendam en Voorburg. Hij is een aantal keren groots ingehaald op het stadhuis in Voorburg en wij kinderen fungeerden dan als Zwarte Piet. Een leuke manier om je zakgeld wat op te krikken, het betaalde goed. Verder was vader katholiek, niet zomaar een beetje: hij was fanatiek katholiek. Daarom was hij ook collectant in de H. Liduinakerk en droeg hij bij processies het baldakijn. De Liduinakerk stond aan de Schenkkade en is inmiddels afgebroken. Alleen een klein kapelletje is ervan overgebleven. Ook het klooster in de Koningin Sophiestraat is trouwens met de grond gelijk gemaakt. Hij was kind aan huis bij pastoor Dijsselbloem, de pastoor van de Goede-Herderkerk, een kerk die binnenkort ook zal worden afgebroken.

Vader was al met al heel weinig thuis. Ik heb veel respect voor mijn moeder, die het allemaal in haar eentje

moest zien te klaren. Alle avonden was hij ofwel naar een repetitie van toneel of naar een optreden. Later, na zijn 65ste, hebben mijn zuster en ik hem nog het hele land doorgereden. Mijn zuster was souffleuse. Overal deed hij zijn solotoneel. Hij speelde 'De schone voleinding' van Anton Coolen met veel succes. Het was een avondvullend stuk in twee bedrijven. Hij speelde bijvoorbeeld voor de plattelandsvrouwen. Er was voldoende animo voor zijn optredens.

Je had vroeger heel veel amateurtoneelgezelschappen. Daar gingen we allemaal naartoe. Ik nam soms zelfs vrij om hem te kunnen rijden. Pa vond het vrij normaal dat ik dat allemaal deed. We reden soms helemaal naar Drenthe en dan dachten we: 'Wat doen we in godsnaam hier?' Vader was, zoals de meeste artiesten, behoorlijk ijdel en hij kwam maar wat graag in de krant, hij was wat je noemt een Bekende Voorburger.

Ach, ik vond het natuurlijk ook allemaal best leuk en bovendien: niemand anders deed het. Het was zijn talent en ik werkte mee om dat talent te ontplooiën. Dat deed je als zoon vanzelfsprekend. Ik stond achter het toneel met het boekje om de acteurs 'op te sturen' en deed de rekwisieten. Dat vond ik erg leuk om te doen, trouwens. Het was wel hard werken.

Die toneelspelers waren om 23.00 uur klaar, even afschminken en naar huis. Maar wij moesten het toneel afbreken, de zaken inladen en dan was je om 02.00 uur thuis.

De klanten

De klanten waren voornamelijk mensen die zelf ook allebei werkten. Die hadden geen tijd om de was te doen. Volgens mij waren ze meestal wel rijk, het waren grote gezinnen met geld. Die konden een wasserij betalen en vergeet niet dat men nog niet op grote schaal wasmachines thuis had.

Vader had een wijk in het Benoordenhout in Den Haag in de omgeving van de Van Hoytemastraat, en een wijk in Voorburg. De Voorburgse wijken waren onder de drie broers verdeeld. Arie deed de Loolaan en omgeving, Frans de Heeswijkstraat en omgeving en mijn vader Voorburg-Noord. Hij had in die wijken vaste klanten en een vast patroon van rijden. De klanten waren veelal ook winkeliers. Vooral de katholieke middenstand hielp el-

kaar. Slagerij Clemens met alle fraai gesteven slagersjassen was bijvoorbeeld een van die klanten.

In die tijd was het nog zo dat wij nooit bij een protestantse slager vlees zouden kopen. Evenmin was Slagerij Wooning – wel goed katholiek – klant bij ons vanwege de concurrentiepositie met Clemens.

De klanten betaalden cash. Sommige klanten lieten de rekeningen oplopen, maar uiteindelijk werd er wel betaald. Mijn vader had zo'n 120 vaste klanten. Er werd per kilo en per stuk afgerekend, waarbij er onderscheid werd gemaakt tussen bijvoorbeeld badhanddoeken en overhemden. De afwikkeling ging aan de hand van de waslijsten, zoals te zien op het voorbeeld.

Vader was niet aangesloten bij een branchevereniging, wel hield hij contact met zijn broers, die dus ook een wasserij hadden.

De natte wasserij

Rozenburg waste de spullen. De aangeboden wassen werden gewogen en genoteerd. Aan het eind van de week volgde de afrekening. Rozenburg was in die tijd gevestigd in de Van Heurnstraat, daar waar de straat een knik maakt. De oude Koos Rozenburg zwaaide de scepter in die jaren. Een van de dochters, Ank(ie), is later getrouwd met Theo Giezeman, ook een wasbaas. Aan Ome Koos heb ik bijzonder goede herinneringen. Ik kreeg altijd een gulden van hem als ik meehielp. Ik zat toen nog op school. Rozenburg had veel klanten, onder andere een aantal ziekenhuizen. In dat bedrijf liep een man of twintig rond. De wasserij van Rozenburg zat naast Honkoop, de waterstoker, in feite tussen de huizen. Van milieueisen was immers nog geen sprake. Er werd gewassen en gedroogd in grote ketels met roterende, beveiligde trommels. Eenzelfde principe als de hedendaagse wasmachines. Er werd voornamelijk zeep en soda gebruikt; dat rook je dan ook heel sterk en het was er altijd stomend heet. De hele boel werd verhit door elektra. Er werkten, zoals gezegd, gastarbeiders bij Rozenburg. Die arbeiders woonden in de huizen van Rozenburg, waarvoor ze huur betaalden aan hun werkgever. Mijn zus heeft herinneringen aan die jonge knullen, die vanaf hun zestiende in de wasserij aan het werk gingen. De geïnteresseerde blikken gingen over de stoomketels

WAS- EN STRIJKINRICHTING
HERMAN FLATON
 VAN BARBANSONSTRAAT 96 (Bedrijf) TELEFOON
SPINOZALAAN 311 (huis) 8681 10
WASLIJST

Naam: VOORBURG
 DEN HAAG

Adres: III

Wasnr. No. FORD Tarief Mangel verpakt in
 Opmaak Zak - Mand

Aantal stuks	Detum	Prijs
Lakens (Flanel - Linnen - Hoos)		
.....	Tafellakens
1	Slopen	100
.....	Badhanddoeken
1	Handdoeken-wit	50
.....	" -bont
.....	Theedoeken
.....	Servetten
.....	Lulers
.....	Zakdoeken
Sokken (paar)		
STOOM- en OPMAAKGOEDEREN:		
.....	* Nachtopponen
.....	* Pysmsbroeken
.....	* " Jassen
.....	* Bustehouders
.....	* Werkbroeken
.....	* Werkoverhemden
.....	* Overhemden (STIJF)
.....	* Overhemden (slap)
.....	* Blouses
.....	* Japonnen
.....	* Dusters
.....	* Schorten (fantasie)
.....	* Huishoudschorten gesteven
.....	* Jassen (lang) gesteven
.....	* Jassen (kort) gesteven
.....	* Sloven gesteven
.....	* Kleedjes
.....	* Dekens - Wol gestoomd
WASLIJST EN BEZORGLOON		200 CENT
Met * wordt strijkloon berekend.		
KG à ct f	
stuks à 2 cent		f
• Bedrag		f <u>1850</u>
+ BTW toeslag		f <u>333</u>
TOTAAL		f <u>2183</u>
Uw was wordt gehaald Maandag uur n.m. v.m.		
LAAT UW STOOMGOEDEREN BIJ ONS BEHANDELEN		
Reclames op de achterkant vermelden		
Giro-stortingen (datum afgel. was s.v.p. vermelden)		
GIRO No. 1289509		

Waslijst Was- en Strijkinrichting Flaton. Particuliere collectie

heen en weer. Op die manier maakten ze het nog een beetje spannend en dus dragelijk voor zichzelf.

Concurrentie

Veel concurrentie had mijn vader niet. Er was nog wel de Was-, Glans- en Strijkinrichting Eerhard in de Van Winoxbergestraat, maar voor de drie broers Flaton was er werk zat.

Einde van het bedrijf

Mijn vader is in 1978, toen hij 65 werd, uit het vak gestapt.

Door de opkomst van de wasmachines bij de mensen thuis en de wasserettes ging er klandizie verloren. De zaak is daarom ook niet overgedaan aan anderen. Mijn neef Jos Flaton, de zoon van Frans, heeft begin jaren zeventig een jaartje bij mijn vader gewerkt, verder heeft mijn vader nooit personeel gehad, behalve dan de schoonzoons, schoondochter en de tantes. Het was echt een familiebedrijf. Ieder kind werkte mee op zijn of haar eigen niveau met werk dat paste bij de leeftijd.

Wat er nadien met de ruimte in de Van Barbansonstraat is gebeurd, is mij niet bekend. Tegenwoordig is een ander zelfs helemaal afgesloten met een hek. Vroeger had je in diezelfde ruimte de opslag van Van Egmond, de bloemenman van de Koningin Julianalaan, evenals die van Elemans, de stoffeerder, die zijn zaak had op de Laan van Nieuw Oosteinde. Ik weet nog dat deze Elemans altijd

hoestte omdat hij jarenlang in de stof werkte. Hoe zal de man aan zijn einde zijn gekomen? Niemand bekommerde zich in die tijd om arbeidsomstandigheden.

Mijn vader had geen aparte pensioenvoorziening geregeld, hij had wat gespaard – hij spaarde zilveren guldens – en hij had bij de Raad van Arbeid een lijfrente gekocht, die na zijn 65ste periodiek tot uitkering kwam. En hij had uiteraard zijn AOW. Dat was voldoende om te kunnen stoppen met werken. Pa leefde erg naar zijn AOW toe. In onze kringen was het niet gebruikelijk dat je een huis kocht. Stom eigenlijk, want hij heeft het ondernemerschap 45 jaar volgehouden. Daarvan had hij best een eigen huis kunnen betalen. Het was echter geen gebruik in mijn vaders milieu en kringen.

Een opvoeding zonder schulden

Dat heeft zich in mijn leven voortgezet. Eigenlijk had ik op het moment dat ik ging werken een huis moeten kopen. Alle winsten in de hausse van vastgoed zijn zo je neus voorbij gegaan. Als je ziet welke prijzen er nu voor de huizen in de Van Naeltwijckstraat worden gevraagd! In wezen zijn we zo opgevoed dat we ons geen schulden konden veroorloven. Een gezin werd draaiende gehouden met de inkomsten uit het bedrijf en er werd wat gespaard, zo was dat.

Mijn vader is overleden op 29 september 1997. Mijn moeder was hem op 21 april 1995 voorgegaan.'

Rond de Van Halewijnlaan

11. ‘Wat je niet weet kan je ook niet missen’

Nelleke Kok

Interview met Piet van Veldhoven (74), oudste zoon van het echtpaar Henk en Agnes van Veldhoven-Matuschek, voorheen eigenaars van Kruidenierswinkel Van Veldhoven aan de Van Halewijnlaan 358.

Als de deur van huize Van Veldhoven openzwaait, staat Piet in de deuropening. Hij heet mij hartelijk welkom en ik zie hoeveel hij op zijn moeder lijkt. Ik kijk in de sympathieke, donkerbruine ogen van moeder Agnes ...

Vader en moeder Van Veldhoven bij het 25-jarig jubileum van de zaak, 1962. Particuliere collectie

Oprichting kruideniersbedrijf, de eerste jaren

Piet: 'Het bedrijf werd vlak voor de oorlog opgericht, een exacte datum heb ik niet, maar dat moet eind 1936, begin 1937 geweest zijn. Het bouwjaar van de Van Halewijnlaan is 1926. Of er voordien ook een kruidenierszaak was gevestigd, weet ik niet zeker. Volgens mijn broer Con verkocht de voorganger heet water, een waterstoker dus. Geld om te starten werd niet bij de bank geleend. Mijn vader had iets gespaard en vervolgens moest er geld worden verdiend voordat er geïnvesteerd werd, zo simpel is dat. De schappen moeten in het begin niet bepaald vol geweest zijn. Een paar pakjes van dit, een paar kilo van dat. Veel werd in de winkel afgewogen. De klanten namen ook de tijd om erop te wachten en intussen een praatje te maken. Zo had de winkel ook een sociale functie. Tegenwoordig moet je met de veel grotere zaken investeringen doen, dat kan niet anders. Hadden mijn ouders wat spaargeld en vonden ze dat er iets noodzakelijk moest worden vernieuwd, dan gebeurde dat. Die mentaliteit – geld kun je pas uitgeven nadat het verdiend is – was bij ons heel normaal en die hebben ze ons ook meegegeven. Waarschijnlijk hebben ze van het gespaarde geld een toonbank gekocht, of de bestaande toonbank voorzien van een vitrine. Maar daarnaast werd er door bijvoorbeeld Verkade een soort rek verstrekt met blikken met een glazen deksel erop, zodat je kon zien wat erin zat. Dan konden de mensen aanwijzen wat

zij wensten zonder dat ieder blik helemaal open moest. Het zijn maar kleine dingen.

Achter de toonbank tegen de wand hing een grote fles Maggi. Als de mensen Maggi wilden, kwamen ze met een flesje om te laten vullen. Verder hadden we een koelkast en een (hand)snijmachine voor kaas. Ook hadden we een koffiemolen, voor als mensen gemalen koffie wilden. Dat gaf een speciale geur. Koffie is pas lekker als-ie pas gemalen is. Later kon je gemalen koffie kopen van Douwe Egberts of van Van Nelle. De geuren zijn mij bijgebleven. Ook die van de kazen. Achter de zaak was een klein kamertje, daar lag de voorraad. Ook kaas op planken. Af en toe moesten die kazen worden gedraaid. Nog zo iets specifiek was de winkelbel. Heel vaak liet vader of moeder tijdens de middagpauze het eten koud worden om iemand te helpen. Want een klant die voor een gesloten deur kwam te staan, zou wel eens naar de concurrent aan de overkant kunnen gaan.

De financiële verslaglegging deed onze boekhouder, meneer Kaanders, die woonde aan de Van Naeltwijckstraat. Hij verzorgde ook de belastingaangiftes. Op een foto uit 1962 kun je iets van de winkel zien. Dat was tijdens het 25-jarig bestaan. Dat werd heel sober gevierd met het gezin. Wel waren er bloemen van leveranciers en klanten. Al die blijken van waardering hebben hun goed gedaan.

Het uitbaten van een kruideniersbedrijf zat niet in de familie. Mijn vader was psychiatrisch verpleegkundige in de St. Bavo Stichting in Noordwijkerhout. Toen hij het daar voor gezien hield, heeft hij de zaak kunnen overnemen. Mijn moeder was van origine een Poolse (geboren in 1905) en werkte bij gegoede familie in Scheveningen. Ze zijn getrouwd in 1937. Bij ons woonde ook de zuster van mijn moeder, tante Emilie. Zij is vrij oud – 96 – geworden. Mijn vader en moeder stonden in de winkel; dat was noodzakelijk om aan een beetje verdienen te komen. Tante zorgde voor het huishouden. Zij is van pure armoe, vanwege de oorlog, gevlucht uit Polen en in haar eentje naar Nederland gekomen.'

Winkelsluiting en personeel

'De zaak was vrijwel altijd open. Wel was er de woensdagmiddagsluiting. Heel af en toe hebben we weleens

hulp gehad. Dat was een juffrouw van school, juffrouw Rovers, zij woonde in de Van Gaesbekerstraat. Mijn moeder was toen ziek. Maar in 98 procent van de tijd was dat niet aan de orde; het was dus altijd hard werken. Juffrouw Rovers heeft eens onze ouders vervangen, toen die een vakantiereis naar Rome hebben gemaakt. Het was de reis van hun leven, maar daar mocht vooral geen ruchtbaarheid aan worden gegeven.'

Hard werken

'Mijn moeder heeft het nooit gemakkelijk gehad. Natuurlijk was tante er en werd er voor de twee jongens gezorgd (Con, de jongere broer en Piet). Maar een winkel moet ook worden schoongemaakt, de kas moest worden opgemaakt en er moesten voorbereidingen worden getroffen. Nu gaat het bij de grootwinkelbedrijven over vakken vullen, maar vroeger moesten er voor het weekend zaken, zoals zout en suiker, worden afgewogen in zakken van een kilo op een weegschaal.

Kort na de oorlog was er veel op de bon (distributie). Die bonnen werden op zondag (eigenlijk ook voor ons dé vrije dag) met stijf sel op vellen geplakt, omdat die daags erna moesten worden ingeleverd bij het Distributiekantoor. Ik werd daar bij ingeschakeld. Con wat minder, die drukte z'n snor nogal eens. In het begin moesten we wel een beetje voorraad aanvullen of lege flessen naar achter brengen, maar op wat latere leeftijd brachten we boodschappen rond naar de diverse klanten. Sommigen belden daarvoor op, maar anderen vulden een boekje in. Dat haalden wij op en brachten dan later de bestellingen thuis, waarna betaling volgde. Die boodschappen werden meestal door mijn vader weggebracht, maar op de woensdagen en zaterdag en zeker met de feestdagen werd ik ingeschakeld. We hadden een transportfiets. Daar stond dan zo'n rieten mand op en daarmee werden de boodschappen thuisgebracht. Het was een soort familiebedrijf, weliswaar in beperkte vorm, maar toch. Maar laat ik het zo zeggen, als ze vonden dat je het goed deed, dan kreeg je wat, maar dan wist je dat je ook de volgende keer weer werd ingeschakeld.

Er waren ook mensen die op de pof kochten en daar waren soms heel erg moeilijke klanten bij. Soms zelfs zo

dat je moest overgaan tot niet meer leveren, of minder dan men vroeg. Maar voordat je zover was ... Heel lang ging je uit van het fatsoen van de mensen. Er waren erbij die echt de intentie hadden om te betalen, maar die het verrekte moeilijk hadden. Ook door omstandigheden die wij vaak niet kenden. En dan had je er toch wel vertrouwen in dat het goed kwam. En er waren klanten tegen wie je moest zeggen: 'Ik wil nu eerst de boodschappen van de vorige keren – ja, meervoud – betaald hebben.' Maar over het algemeen waren de mensen toch vrij netjes. Waar we wel een hekel aan hadden, was als de winkel woensdagmiddag gesloten was en we vrij hadden – en iedereen wist dat – dat er altijd mensen opbelden die zeiden: 'Ik ben een paar boodschappen vergeten en ik heb onverwachts mensen op bezoek.'

Vader H. van Veldhoven en moeder A. van Veldhoven-Matuschek voor de winkel aan de Van Halewijnlaan 358, 1958. Particuliere collectie

De klanten kwamen over het algemeen uit de buurt, behalve een paar broers en zusters van mijn vader, die in Den Haag woonden. Vooral vlak na de oorlog gingen we ook daar wel boodschappen brengen. Je had toen nog distributiebonnen. Er waren ook wel wat klanten uit de Laan van Nieuw Oosteinde en de Van Aremborgelaan, maar in hoofdzaak uit de Van Halewijnlaan, Van Faukenbergestraat, Van Beijerenstraat en Van de Wateringelaan. Er waren ook klanten die tot dezelfde kerk behoorden of zelf ook een winkel hadden (bijvoorbeeld slager Wooning). Mijn vader en moeder probeerden overigens niet alleen de broers en zusters te helpen, maar ook de mensen met grote gezinnen, die in de knoei zaten. Ze hadden weleens wat bonnen over en dan creëerden ze wat lucht bij die mensen.'

Goede jeugdherinneringen

'Ach, ik ben nooit iets tekort gekomen. Want na de oorlog, dat zal ik nooit vergeten – niemand had het breed – als je voor het eerst naar een voetbalclub (Oosterboys op de voetbalvelden aan de Hoekwaterstraat) ging met de sportbroek van je vader – die tot over je knieën hing – had hij wel een paar nieuwe voetbalschoenen voor me gekocht. Dus slecht heb ik het niet gehad. Wat je niet weet, kan je ook niet missen.'

Mijn vaders toekomstvisie

'Mijn vader is geboren in 1902 te Delft. Hij heeft lange tijd in Den Haag gewoond aan de Pompstationsweg bij de gevangenis, in een van die dienstwoningen. Opa Van Veldhoven was gevangenisbewaarder. Vader had wel plezier in zijn zaak, hoewel ik de indruk had dat mijn moeder dat meer had dan mijn vader. Mijn vader had vrij snel door dat er andere ontwikkelingen waren. Die zag wel dat het zo niet door zou kunnen gaan. De eerste grote levensmiddelenzaken, supermarkten, kwamen al op. Ik vertelde net over die bonnen uit de oorlogstijd. Mijn moeder was een beetje teleurgesteld, toen ze zag dat grote gezinnen, die zij in de moeilijke tijd soms met bonnen had geholpen, al vrij snel daarna naar die supermarkten gingen. Zij lieten dan de winkel vallen, of kwamen 's avonds alleen nog even langs, omdat ze een paar boodschappen vergeten waren.

Maar mijn moeder ging er altijd helemaal vol voor. Ondanks haar duidelijk Duitse accent, wat vooral in en kort na de oorlog niet bepaald een pre was. Zij heeft heel hard gewerkt. Mijn vader ook, maar die keek er meer overheen. Die zei: 'Als dit zo verder moet gaan, dan wordt dat op termijn geen goede boterham.' Hij zag dat al ergens tussen 1952 en 1955. Na de oorlog had je al winkelketens als Simon de Wit en De Gruyter. Ja, ik weet nog goed, dan hadden ze soms wel eens wat distributiebonnen over, dan werd ik bijvoorbeeld naar De Gruyter gestuurd in Rijswijk. Daar kon je met die bonnen koffie kopen en dan hadden we misschien wat voor eigen gebruik. Niet veel hoor, ik werd weggestuurd met een klein boodschappentasje. Wat daar de werkelijke reden van was, heb ik nooit zo begrepen.'

Oom Joop van Veldhoven

'Ik had een oom Joop, een broer van mijn vader, ook een Voorburger, die heeft een belangrijke rol gespeeld in het verzet. Hij heeft een keer ingebroken in het distributiekantoor. Toen kwam hij langs bij mijn moeder achter de toonbank en zei hij: 'Agnes, kijk!' en hij schudde met zijn kleding en toen vielen er een paar vellen bonnen uit. En toen konden mijn ouders weer wat mensen helpen. Die oom Joop heeft met een aantal vrienden de gevangenis in Arnhem 'open gezet.' Hij werd dan ook gezocht door de Duitsers. Op het station Amersfoort zag hij een grote opsporingsfoto van zichzelf hangen. Toen is hij ondergedoken bij ons in de zaak. Ik kan mij dat heel goed herinneren. Er zaten er nog vier. Uiteindelijk hadden ze oom Joop te pakken en hebben ze hem binnengevoerd bij het politiebureau in Voorburg aan de Parkweg. Daar zaten de Duitsers, die het commando hadden overgenomen. Oom Joop werd binnengebracht, hij moest even wachten en degene die hem had binnengebracht, liep even weg. Toen kwam er iemand anders en die zei: 'Meneer, zoekt u iemand?' En toen noemde oom Joop gewoon maar een naam, waarop die man zei: 'Die is hier niet.' Toen zei oom Joop: 'Nou, dan ga ik maar weer!' Oom Joop was met nog twee ooms en twee klanten bij ons in de winkel ondergedoken, onder het portiek op de hoek van de Van Winoxbergestraat en de Van Halewijnlaan. Je had bij ons in de zaak op die hoogte een koelkast staan en als je die weghaalde, kon je in een kleine

ruimte onder het portiek komen. Er was nét plaats voor een kistje, waar die onderduikers om de beurt op konden zitten en voor echt hoge nood hadden ze een jampotje ter beschikking. Pas vele jaren later hebben wij dat van onze ouders gehoord. Maar in die tijd heb ik het niet begrepen, al had ik me wel eens verbaasd dat er – als ik 's nachts naar de wc ging – ineens een hele rij kerels bij ons in de gang stond. ‘Waar komen die nou vandaan?’ dacht ik.

Joop van Veldhoven woonde aan de Vijverhof in Voorburg. Hij heeft de oorlog overleefd. Toen hij later overleed, waren er vertegenwoordigers van de Britse luchtmacht uit Engeland op zijn begrafenis. Op zijn graf staat een soort plaquette van die luchtmacht.

Terugkomend op mijn vader. Die ging toch eens verder kijken. Hij ging zich bezighouden met de huizenbranche, daar had hij wel gevoel voor. Hij is naar een huizenveiling gegaan en heeft een paar kleine huisjes gekocht in de Bleijenburgstraat in Voorburg. Ik moest altijd de huur ophalen. Van die huuropbrengst kon hij toch wel een paar centen overhouden, hoewel hij wel zag dat ze door het relatief vele onderhoud niet zo heel veel opbrachten. Daarnaast is hij ook nog jaren actief geweest als nachtportier bij Binnenlandse Zaken. Dan moest hij in de weekenden en in de vakanties invallen. Deze activiteit heeft hij nadat de zaak weg was, nog een poosje voortgezet. Ja, mijn vader zag wel aankomen dat al die middenstanders zouden verdwijnen.’

Trouw aan de eigen kruidenier, overname van de zaak

‘Er waren zeker veel trouwe klanten. Maar er verdwenen er ook veel, vooral de grote gezinnen. Op zo’n omzet – die was niet groot – tikt dat behoorlijk aan. Toen hebben ze de winkel overgedaan aan meneer Bolhuis. Dat was in 1964.’

De behuizing

‘Het pand was gehuurd. Wij woonden eerst naast en achter de winkel. Dat was allemaal erg krap. Mijn vader was altijd erg ondernemend. Toen de oorlog uitbrak, had hij ook nog een tweede kruidenierszaak gekocht in de Johannes Camphuijsstraat in Den Haag. Die had hij overgenomen van iemand, die daar weg wilde in

verband met de oorlog. Dat was dus wel eigendom. Daar ging onze tante slapen. Die twee zaken hebben even naast elkaar gefunctioneerd. Mijn oma en opa van vaderszijde waren na hun pensioen schuin boven ons komen wonen. De winkel was op 358 en zij woonden op 348. Toen zij snel achter elkaar in 1947 en 1948 kwamen te overlijden, zijn wij op 348 gaan wonen.’

Verbouwingen

‘Er waren kleine verbouwingen, dat kon niet anders, gezien de kleine ruimte. Zo kregen we een andere etalage. Dat was een hele investering. En nieuwe vitrines. Mensen stonden voor de toonbank en konden zo meer artikelen zien. En een snijmachine, in dat vlak dus. Het achterkamertje werd gebruikt voor opslag, nadat wij boven waren gaan wonen. Tante ging – nadat de zaak in de Johannes Camphuijsstraat verkocht was – achter de winkel in de ene huiskamer wonen en de andere huiskamer werd verhuurd aan de moeder van een buurvrouw aan de overkant. In die tijd van woningnood was dat een voorwaarde om ook nr. 348 te mogen bewonen, maar dat heeft veel moeite gekost. In de naoorlogse jaren was dat de situatie.’

Je zei: ‘een andere etalage’. In welk opzicht was-ie anders?

‘Wat ik er nog van weet, kwam er een soort halfronde ruimte met parketvloer, met uitstalmogelijkheid over twee niveaus en daarachter had je ondoorzichtige ramen, die open konden. En dat was mooi in vergelijking

De etalage van de winkel aan de Van Halewijnlaan 358. Particuliere collectie

met eerder, toen je alleen maar een simpele tafel voor het raam had. In die tijd waren middelen heel beperkt en als je dat soort dingen toch kon doen, was je best trots.’

Vakanties

‘Die waren er eigenlijk nooit. Op een gegeven moment werden ze wel opgelegd. Dan waren mijn ouders hooguit een week vrij en kwam er een bord ‘wegens vakantie gesloten van dan tot dan’. In het kader van de winkel-sluitingswet moest je je daar minimaal aan houden. Dat was in de zomer, ik dacht dat het niet meer dan een week was en daar moest je dan tevreden mee zijn.’

Vroeger was alles zo simpel, ook het kinderspel ‘Alles van vroeger is uiteraard niet allemaal goed, maar het was allemaal heel simpel en sober en je was blij met weinig. Zo speelden we in 1948 de Olympische Spelen na en waren daar de hele dag mee bezig. Er werden banen uitgezet voor de wedstrijden, helemaal het pleintje rond (Van Halewijnlaan, Van Faukenbergestraat, Van Winoxbergestraat). Pure fantasie, want tv bestond toen niet. We hadden ook een aantal jongens met wie we voetbalden. Werden we bij het pleintje weggestuurd, dan gingen we verderop naar de Van Beijerenstraat. En werden we daar weer weggestuurd, dan gingen we naar de weilanden. We hadden een soort elftal en speelden tegen de jongens van de Van Heurnstraat en de Van Alphenstraat en omgeving. De wedstrijd begon om één uur en was om een uur of vijf afgelopen met een uitslag van 80-zoveel. We waren dan zielsgelukkig op die weilanden bij de Koningin Julianalaan. Je had er een kerkje (waar nu de Koningkerk staat) en dan had je een weg die naar de oude kern van Voorburg liep. Links daarvan had je weilanden. Even slootje springen, twee jassen opprollen – dat was de goal – en dan begon de wedstrijd.’

Inventariseren

‘Aan het eind van het jaar moest je inventariseren. Dat was op 31 december en daar werd strak de hand aan gehouden. Tegenwoordig zegt men: ‘Dat doen we later in het jaar wel,’ maar bij ons was dat exact op oudejaarsdag. Dan ging de zaak om zes uur dicht en dan

waren wij tot aan het vuurwerk aan het werk. Vader of moeder telde dan en wij schreven op. Later sleepten we wel de radio naar de winkel om intussen naar Wim Kan te luisteren. En op nieuwjaarsdag gingen we weer door, want je moest die voorraad opgeven en waarden. Al die gegevens gingen naar de boekhouder. De prijzen werden er tegenaan gezet, zodat de waarde van de voorraad kon worden bepaald.’

De opvolging

‘Er kwam op een gegeven moment aan de orde of ik de zaak wilde overnemen. Er werd openlijk over gesproken. Ik zag de ontwikkelingen, niet dat ik helderziende was, en ik had er niet veel zin in. Ik was toen 16, 17 jaar. Ik heb mijn vader het signaal afgegeven dat ik het niet zag zitten. Ik zag bij mijn ouders hun onzekerheid en de veranderingen, die langzaam ingezet waren. Con heeft er helemaal niet over nagedacht, die wist lang niet wat hij wél zou gaan doen en plotseling zei hij: ‘Ik ga in het onderwijs.’ Dat was niet zo gek, want de hele familie van mijn vaders kant zat bij het onderwijs. Mijn vader vond dat een goede keus, veilig vooral.’

(Centrale) inkoop

‘In het begin hadden we De Spar. Er was – denk ik – sprake van een soort franchising. Je moest de artikelen van De Spar verkopen, maar in hoeverre die marges werden geregeld weet ik niet. Er lagen vast wel afspraken aan ten grondslag. Waarom dat is opgeheven, weet ik niet. Mijn vader had wel contact met andere Sparmen- sen in de regio. Dan werden er ervaringen uitgewisseld, zoals hij ook met andere kruideniers contact had. Vaak ook werden artikelen bij elkaar geleend, als de eigen voorraad op was. Uiteindelijk hadden mijn ouders een leverancier uit Lisse, Verduyn heette die firma. Die had zelfstandige winkeliers als klant. Elke maandag kwam er een vertegenwoordiger op de motor de bestellingen opnemen, die daags erna werden afgeleverd. Dan gingen ook de lege flessen mee terug. Verduyn bestreek niet het gehele assortiment. We betrokken ook rechtstreeks artikelen van Verkade, Douwe Egberts, Van Nelle zeg maar de A-merken. Verder was er een aparte leverancier voor zuivelproducten. Maar

Oorlogsjaren. Bouwtekening van de onderduikplek van oom Joop van Veldhoven en zijn mede-verzetsmensen in de winkel onder de trap op de hoek van de Van Halewijnlaan en de Van Winoxbergestraat. Collectie Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

het meeste kwam uit Lisse. Daar kwamen ook de vleeswaren vandaan die wij op een gegeven moment gingen verkopen. Onder andere de hausmacher, die geweldig lekker was. Die werd per ons verkocht. Ik zal je eerlijk vertellen dat ik er wel eens naar op zoek ben gegaan bij de keurslager. Waarschijnlijk kwam die worst van Unox, net als de rookworst.’

Concurrentie in de directe omgeving

‘Die was er wel degelijk. En als die er niet was, dan voelden ze het wel. We hadden schuin aan de overkant een kruidenier: Groenewegen. Dat is later Végé geworden. En als je de hoek van de Van Halewijnlaan en de Van Naeltwijkstraat omgaat, had je De Graauw – een wat ouder echtpaar – en schuin daartegenover op de Van de Wateringelaan de firma Blonk. En dan was er nog concurrentie van Het Molentje, op de hoek van de Van Naeltwijkstraat en de Van Egmondstraat, maar die verkocht alleen zuivel. Aan het eind van de Van Halewijnlaan (dus de andere kant op) had je links een melkboer (Van den IJssel) en op de hoek tegenover Korlvinke (sigarenzaak) zat rechts ook een kruidenier (Loos). En als je naar rechts de KW- laan opging, had je verderop Van Herp op de hoek van de Van Heurnstraat. Mijn vader had vooral met Blonk van tijd tot tijd een praatje om te kijken welk patroon een en ander had.’

Pensioenregeling

‘Mijn vader had zijn pandjes. Hij dacht, dan heb ik die inkomsten naast mijn AOW, want dat was een zegen dat die er doorheen kwam in 1957 en gegarandeerd was door de staat. Verder had hij een paar centjes op de spaarbank, waar je overigens geen overdreven voorstelling van moet hebben. De netto-opbrengst van die pandjes – de huur minus de kosten – dat was de aanvulling op zijn pensioen. Ik heb later wel meegekeken met zijn transacties; dat zat allemaal best goed. Hij keek vooral naar de langere termijn.’

De ‘oude dag’ van vader Van Veldhoven

‘Hij was blij dat hij van de winkel af was. Waar hij het meest pijn van heeft gehad is dat mijn moeder zoveel werk heeft verzet om de tent overeind te houden. Daar

kwam hij later nogal eens op terug. Maar klagen deed hij verder nooit. Mijn vader heeft altijd belangstelling gehad voor talen. In zijn vrije tijd – toen hij de winkel nog had – vertaalde hij boeken. Hij had een voorliefde voor Franse literatuur. Hij heeft op zijn 77ste nog een cursus Spaans gevolgd. Ook de beeldende kunst had zijn belangstelling.’

Een anekdote

‘Waar ik nog weleens aan moet terugdenken, was het volgende. Wij hadden een leverancier, Herngene. Die zat aan de Bierkade in Den Haag. Daar ging mijn vader een keer een baal suiker halen en mij had hij bovenop die baal gezet op zijn transportfiets, een doortrapper. We gingen het Schenkviaduct af en gingen steeds harder en harder. Ik vond het prachtig. Bij thuiskomst vertelde hij het mijn moeder. Ik heb haar nog nooit zo kwaad gezien. ‘Hoe kan je dat nou doen? Een kind en een baal suiker van 50 kilo, jijzelf zeker ook 80 à 90 kilo en dan het Schenkviaduct af.’ Het was overigens wel goed afgelopen.’

De wegtrekkende middenstand

‘Je kan je nauwelijks voorstellen dat in dat gebied zoveel middenstanders waren gevestigd. Bakkers, banketbakkers, slaggers, sigarenwinkeliers, kappers, noem maar op. En niet alleen in winkelpanden. Op de Van de Wateringelaan zat Van Elk met een manufacturenwinkel in de voorkamer van zijn benedenwoning en daar tegenover zat Fotohandel Sprock met een soortgelijke verkoopruimte als winkel. Sommige garageboxen dienden zelfs als winkel, omdat toen maar heel weinig mensen een auto hadden. Maar van die hele middenstand is niets meer over. Jammer, want de lekkerste krentenbol haal ik niet bij het grootwinkelbedrijf maar bij de bakker. Met de middenstand verdween ook het sociale aspect in de wijk. De gesprekken in die kleine winkels, de betrokkenheid bij elkaar. Dat is natuurlijk heel iets anders dan dat je achter je karretje de winkel instuift, het volgoot en staat te mopperen dat het zo lang duurt bij de kassa. Als je nu door de wijk Voorburg-Noord loopt en je maakt even snel een inventarisatie van wat er nog over is van al die middenstand, dan is dat een voortzetting van een proces dat eind jaren vijftig al in gang is gezet.’

12. 'Je leerde vroeger hoe je een suikerzak goed dichtvouwde'

Nelleke Kok

Het gesprek vindt plaats te Joure, de huidige woonplaats van Lieuwe (Leo) en Bep Bolhuis-van der Zwan. Meteen als gastvrij de deur opengaat, hoor ik de bekende, vertrouwde stemmen van de heer en mevrouw Bolhuis. De heer Bolhuis werd geboren op 13 augustus 1931 in Engwierum (Fr.). Zijn echtgenote, mevrouw Elisabeth (Bep) werd op 3 november 1936 geboren op Scheveningen. Mevrouw Bolhuis-van der Zwan is in december 2011 overleden.

De doorstart van de kruidenierswinkel en de eerste modernisering

Op 22 januari 1964 nam het kersverse echtpaar Bolhuis de ouderwetse, betimmerde kruidenierswinkel aan de Van Halewijnlaan over van Van Veldhoven; een week ervoor waren ze in het huwelijk getreden. Toen ze de zaak kochten, stond de familie borg. Zo ging

dat vroeger. Je kon niet zomaar een lening sluiten. Mevrouw Bolhuis: 'Je was bij de bank welkom als je wat kwam brengen, niet als je wat kwam halen.' De overname geschiedde inclusief inventaris en voorraad. Bolhuis herinnert zich nog levendig de grote hoeveelheid trommels en blikken, onder andere die van de firma Van Nelle. Meteen bij de start hebben ze daarom de winkel enigszins gemoderniseerd. Onder andere kwamen er een vleeswarentoonbank en vitrines.

Geschiedenis

Voordat de heer Bolhuis de zaak in Voorburg overnam, was hij al een aantal jaren in het kruideniersbedrijf werkzaam. Op zijn 15de was hij in zijn geboorteplaats Engwierum bij een kruideniersbedrijf gaan werken. 'Nu zit in dat dorp geen enkele winkel meer, maar in mijn tijd zaten er wel vier kruideniers, vijf bakkers en noem maar op. Ik ben bij de grootste kruidenier gekomen. Je had toen nog van die boekjes met carbon ertussen waar je de boodschappen in opschreef. Die boodschappen werden bezorgd in speciale brede tassen ter bescherming van de breekbare waar, zoals koekjes. Mijn broer zat in die tijd in Limburg. Na zijn terugkomst uit Indonesië, waar hij zijn militaire dienst had doorgebracht, was hij daar terechtgekomen. Mijn broer zei: 'Wil je niet eens uit dat dorp weg?' en hij had gelijk. Ik ben toen ook naar Limburg gegaan. Het was daarenboven erg mooi in

De heer en mevrouw Bolhuis-van der Zwan te Joure, maart 2011. Particuliere collectie

de omgeving van Heerlen. Mijn broer is er altijd blijven wonen. Na mijn Limburgse periode ben ik in Voorburg terechtgekomen. Op het Bilderdijkplein hadden mijn ouders de melkzaak van Buitelaar overgenomen. In die tijd was er nog een sanering op het gebied van melkwijken. Ik heb zelf zo'n wijk gelopen met een melkkar. Dat was een grote wijk, met onder andere de Van der Palmstraat, de Jacob Catsstraat en de straten dwars op de Laan van Nieuw Oosteinde.

Kennismaking met Bep van der Zwan, de latere mevrouw Bolhuis

Zo heb ik trouwens Bep leren kennen. Bij een van mijn klanten in de Jacob Catsstraat, dat was een collega van Bep. Die heeft ons min of meer gekoppeld. Ik had dat eerst niet zo in de gaten. 'Er komt straks een leuk meisje, dan moet je ook eens komen.' De eerste keer ben ik niet komen opdagen. Maar de tweede keer ... en zo is het gekomen.

De eenzaamheid van vandaag de dag en de gezelligheid van toen

'Mensen zijn tegenwoordig eenzaam,' mijmert de heer Bolhuis bezorgd. 'Dat hoor je hier in Friesland ook veel. In de dagen van de melkwinkel stond ook mijn zuster met haar man in de zaak op het Bilderdijkplein en alle jongens hadden melkwijken. Er zaten wel meer winkels daar. De groenteboer op de hoek en bakker Paul C. Kaiser, het was een gezellig pleintje. En als je nu al die dorpen ziet: die winkeltjes zijn er niet meer. De mensen zijn hun praatje kwijt. Ze kwamen elkaar tegen, ze kenden elkaar, je vertelde iets over je belevenissen of over het weer. Voorburg was wel een grotere plaats, maar het was net als in de dorpjes in Friesland. De mensen liepen van middenstander naar middenstander, vertelden persoonlijke dingen of vroegen advies.'

Mevrouw Bolhuis voegt eraan toe: 'Dan vroegen ze aan mij: 'Hoe maakt u nou bietjes klaar?' Of kleine kinderen die vertelden: mijn moeder is vandaag jarig. En dan kwam de vrouw in kwestie in de winkel: 'Ik heb nogal wat nodig want ik ben jarig'. En ja, dat wist ik dan allang. Wij hadden vaste klanten, waar we soms de boodschappen voor achterhiel- den als ze nog niet waren geweest. Het was wel eens zo dat wij met Pasen zelf geen eieren meer hadden. Zo behield je

de vaste klanten en gelukkig hadden we er best veel. Een trouwheid die over en weer werd gewaardeerd.'

Brancheorganisaties

Bij de eerste modernisering in 1964 werden ze geadviseerd door de mensen van de inmiddels niet meer bestaande Duitse organisatie A&O (naar de oprichters Adolf & Otto), waarbij zij als kruidenier een tiental jaren zijn aangesloten geweest. In 1970 stapten zij over naar de organisatie DES (Door Eendracht Sterker), een Nederlandse organisatie, die actief was in Den Haag en omgeving. Die organisatie kende een winstdelingsregeling. Ook kon je wat geld in de organisatie steken, waarbij rente werd uitgekeerd.

'Door de gezamenlijke inkoop konden we wat meer verdienen dan bij A&O. Bij A&O lifte je mee op de goed ingeburgerde naam van de organisatie, die ook sterk vertegenwoordigd was in Duitsland en Oostenrijk. Wij zijn daar ontegenzeggelijk altijd goed behandeld, maar uiteindelijk wil je ook wel een goede boterham verdienen. En dat hield – vooral in het begin – door de goedkope aanbiedingen niet over. Bij DES zijn wij aangesloten gebleven totdat wij de zaak in 1981 van de hand deden, ik was toen nog geen 50 jaar,' aldus de heer Bolhuis. 'De omzet liep vrij goed. Toen we eenmaal verkocht hadden, zeiden we wel eens tegen elkaar: 'Dat hadden we nooit moeten doen.'

Overleg over de branche en de concurrentie

'Toen wij de winkel openden, hebben wij gelukwensen ontvangen van branchegenoten, zoals Rijnsoever. Echt

Bep en Leo Bolhuis in de winkel. Particuliere collectie

Leo Bolhuis maakt de zaak goed schoon. Particuliere collectie

overleg was er verder niet tussen de verschillende kruideniers uit de buurt. Er was best veel rivaliteit, wat het contact niet vergemakkelijkte. Een akelig gevoel heb ik daar echter niet aan overgehouden. Met de collega's van de DES kwamen we eenmaal in de vier weken bij elkaar en dan bespraken we welke aanbiedingen in de folders moesten. Door die aanbiedingen verdienden we weliswaar wat minder, maar je moest wel mensen blijven trekken. Door DES werden ook gezellige avondjes georganiseerd.

De echte concurrentie kregen wij van de supermarkten in de nieuwbouw bij de Koningin Julianalaan en het Koningin Julianaplein, zoals Albert Heijn en de Konmar. De concurrentie van bijvoorbeeld groentebroer Koornneef

die een doosje eieren verkocht, deed ons geen kwaad. De grootwinkelbedrijven maakten eigenlijk de kleine middenstand kapot. Als wij wel eens een stukje door de kop van Friesland rijden – en dat geldt in feite voor alle provincies – is er geen winkeltje meer. Je kunt gewoon nergens iets kopen. Als je de theezakjes vergeet, dan moet je 12 km verderop rijden. Je moet je voorraadkast goed in de gaten houden. Joure is een prachtig stadje met veel winkels in een kilometerlange winkelstraat. Op de fiets kun je gelukkig zo van ons huis aan De Dukdalf naar de winkels rijden. Joure is een plaats met veel water, dus je moet wel op de fiets. Verder zijn er ook goede bezorgdiensten.'

Plezier in de zaak en een tweede verbouwing

Leo Bolhuis heeft altijd met veel plezier in zijn zaak gewerkt. Hij vergelijkt het met zijn tuin: een prachtige hobby. Bep Bolhuis deed de winkel ook met veel aardigheid, maar bij haar echtgenoot zat het meer in de vingers. Bolhuis: 'Als je iets van je winkel wilt maken, vereist dat discipline, je kunt het niet rommelig houden. En schoon moet het natuurlijk ook zijn.' Hij geeft een voorbeeld van pakken melk die aangeleverd worden in kratten. 'Die pakken moeten ontdaan worden van vuil dat onderin die kratten huist.'

Hij gebruikte daar altijd een theedoek voor. 'Tegenwoordig moet alles vlug en laat dit soort hygiëne te wensen over. Vroeger kwam de Keuringsdienst van Waren – die bestaat overigens nog steeds – en als het niet in orde was, dan kwamen ze vaker. Ik had nooit last met die instantie.'

Personeel

Personeel hebben ze nooit gehad. Mevrouw werkte mee, ze had een hulp in de huishouding die haar daartoe in staat stelde en er was iemand die folders rondbracht.

De klanten en de bezorging

De klanten kwamen veelal uit de directe omgeving, maar als mensen verhuisden, bleven ze soms komen of werden 's avonds de boodschappen op hun nieuwe adres afgeleverd. Dat was soms helemaal in Mariahoeve. Ook de familie van mevrouw Bolhuis in Scheveningen was klant. Mevrouw had aanvankelijk een scooter, een NSU, en veel

later kwam er een auto om de boodschappen mee rond te brengen.

De economie van het zakendoen

Bolhuis: 'Het geld dat we verdienden, staken we in aanpassingen van de winkel. Als je geen gigantische omzet hebt, gaat dat moeilijk, maar later toen het beter liep, kwam er soelaas. In de beginperiode budgetteerde je zorgvuldig, bijvoorbeeld ook je kledinggeld, want elke fl. 100 telde. Na verloop van tijd ging dat beter. Sommige klanten betaalden eens per maand hun rekening, maar ik heb nooit narigheid gehad. Wel 'hing hier of daar soms de lamp een beetje scheef.' Toen we de zaak verkochten, stond er niks meer uit.'

De boekhouding

In het begin deed mevrouw Bolhuis de boekhouding alleen, totdat de BTW werd ingevoerd, toen werd het te ingewikkeld.

Daarna hebben we de boekhouding uitbesteed aan een bedrijf op de Van Boetzelaerlaan in Den Haag. Zij doen onze administratie nog steeds.'

Het winkelbedrijf toen en nu

Bolhuis: 'Vroeger was het uitbaten van een winkel meer het werk van de vakman. Je heb nog wel echte slaggers, maar het meeste vlees komt uitgebend en kant en klaar van de abattoirs. Dat gold ook voor de kruideniers. Alles was vroeger los verkrijgbaar, bijvoorbeeld suiker. Je leerde vroeger hoe je een suikerzak goed dichtvouwde. Van mijn eerste baas in Engwierum kreeg ik een kilo suiker en een zak. Die moest ik net zo lang vouwen totdat het goed was. Hetzelfde was het met zout. Zo'n puntzak moet je eerst tweemaal naar binnen vouwen anders loopt de inhoud eruit. In het begin van onze zaak wogen wij ook nog alles af met een ouderwetse weegschaal met gewichten. De kaas en vleeswaren werden met de hand gesneden in die tijd. Later ook het brood van De Groot dat wij verkochten. Ook kwamen de vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken nog langs.' Later ging Bolhuis naar de grossiers. 'De vertegenwoordiger van de chocoladeletters wilde dat ik in mei al opgaf hoeveel letters ik dacht te gaan verkopen. Ook toen wij bij DES waren aangesloten, ging deze gang

van zaken gewoon door. DES bestaat inmiddels ook al lang niet meer.'

Winkelsluiting

Mevrouw Bolhuis: 'De winkelsluiting tijdens de vakanties liep via de gemeente. Dat was om te vermijden dat alle zaken tegelijk dichtgingen. Je moest om de beurt, er was een zekere spreiding. Je was verplicht de zaak te sluiten, al ging je niet met vakantie.

Toen de zaken wat beter gingen, sloten we twee weken. We gingen tien dagen weg en we waren drie dagen thuis om de winkel weer op orde te brengen. Als wij gesloten waren, gingen de klanten naar de concurrent, bijvoorbeeld Rijnsoever, maar andersom gebeurde dat ook. Er waren ook mensen die het dubbele kochten met het oog op die sluiting. Als we ziek waren, gingen we gewoon door. We hebben allebei wel eens met koorts in de winkel gestaan. We hebben wel geprobeerd om daar een verzekering voor af te sluiten, maar die premie was zo enorm, dat het onaantrekkelijk was, terwijl er ook nog een week wachttijd, ofwel eigen risico, aan kleefde. Eén keer leidde dit tot problemen toen mijn man een ontsteking aan zijn oog had. Hij moest toen een week lang naar het oogziekenhuis en dan ging de winkel later open.'

Motieven voor de verkoop van de winkel

'Voor de verkoop van de winkel golden voor ons eigenlijk andere motieven dan een slecht renderende zaak,' zegt de heer Bolhuis. 'Wij hadden geen kinderen, opvolging

The advertisement is a collage of promotional offers. At the top, it says 'BESTEL NU REEDS UW chocoladeletters!' with a small illustration of a person. Below that, 'HT LEUK! je: gram chocolade-menagerie 1,15'. The central offer is 'lagere chocoladedrank' in large red letters, with 'MA ALITEIT een ware tractatie! héle literfles 85' below it. At the bottom left, it says 'OOK HEERLIJK BIJ DE BORREL' and '500gram jongbelegen kaas tijdelijk voor slechts 298'. The bottom right corner features the 'L. BOLHUIS' logo and contact information: 'van Halewijnlaan 358 - Tel. 85.98.42'.

*Het huis-aan-huiskrantje.
Particuliere collectie*

zat er bij ons dus niet in en dat maakt je kwetsbaar. Stel je voor dat je ziek zou worden! We hadden ook nogal wat meegemaakt met ziekten bij klanten en we dachten: we zijn nog niet oud, we vinden nog wel een baan, maar dat viel tegen. We hadden gelukkig wel wat achter de hand. We hebben alles verkocht in Voorburg, de zaak en nog wat onroerend goed. Mijn vrouw heeft nog wel een administratieve baan gehad op een kantoor in Meppel, ik vond geen geschikte werkkring meer.'

De overnamekandidaat en het definitieve einde van de zaak

De zaak werd in 1981 verkocht aan Theo Remmerswaal, een jongeman uit Wassenaar. De organisatie DES heeft de nieuwe eigenaar daarbij geholpen. Remmerswaal had tot dat moment een rijdende winkelwagen, die hij – inclusief klanten – verkocht. De zaak aan de Van Halewijnlaan werd helaas geen succes. Na hooguit twee jaar ging de stekker eruit en was het definitieve einde van de kruidenierszaak daar.

Het winkelpand was eigendom van een belegger, zoals vrijwel alle panden in de Van Halewijnlaan in die tijd (onder andere de Nederlanden van 1845, later Nationale Nederlanden, nu ING). Deze panden werden, afhankelijk

Bep Bolhuis doet de boekhouding. Particuliere collectie

van de eigenaar, al dan niet goed onderhouden. Van het winkelpand dat gehuurd was via makelaar Doorschodt, werd een woonhuis gemaakt. Het echtpaar Bolhuis woonde aan de overkant, aanvankelijk in een bovenhuis, daarna hebben ze de parterrewoning op nummer 417 gekocht.

Niet in een gat ...

Het spreekwoordelijke gat waarin het echtpaar na de verkoop had kunnen vallen, viel reusachtig mee. 'Nadat de winkel was gesloten zijn we eerst verhuisd naar De Wijk in Drenthe. Daar hadden we een vrijstaande bungalow gekocht met een tuin van 1.000 vierkante meter en we namen een hond. We hebben daar 13 jaar met veel plezier gewoond. Toen werd ons die grote tuin teveel.' 'Een jaar later kreeg jij een hartaanval', helpt mevrouw Bolhuis haar man herinneren. 'Toen woonden we gelukkig al in Meppel, in een huurhuis, waar we slechts een klein tuintje hadden.'

Contact met oude klanten

'We hebben nog steeds contact met een paar oude klanten. Onder andere met een mevrouw die in de Van Faukenbergstraat een lijstenmakerij had en een blauwe maandag een koffiешop. Dat was in de zaak waar groenteboer Slingerland ooit zijn winkel had. Ze is verhuisd naar de Oranje Nassaustraat, maar kwam iedere week nog boodschappen bij ons doen. Dat contact is aangehouden. Ze zijn pas nog hier geweest. Ze wonen nu aan de Parkweg in Voorburg-Centrum, in een flat op de plaats waar vroeger het politiebureau was gevestigd.'

Terugverlangen naar vroeger

Het echtpaar Bolhuis vindt het plezierig om herinneringen aan hun Voorburgse tijd op te halen. Als je ouder wordt, gaat het verleden immers dubbel tellen. Met eenzelfde gevoel zullen ze over een aantal weken ook weer een reünie bijwonen in de geboorteplaats van de heer Bolhuis, Engwierum.

Hoewel ze tegenwoordig allebei wat sukkelen met hun gezondheid, hadden we een sprankelend gesprek over hun aandeel in de middenstand van Voorburg-Noord.

13. Rietvelt Herenmode

Wil Pel

Het feit dat Rietvelt Herenmode, gevestigd Koningin Julianalaan 308, zijn oorsprong vond aan de Koningin Wilhelminalaan 528 en daarna als vervolg op de Van Faukenbergestraat 124, zal bij weinigen bekend zijn. Dit tekenen wij op uit berichtgeving van de dochter van de oprichter van dit bedrijf, mevrouw Lidy Voskuil-Rietvelt.

Later aangevuld door haar broer en huidige eigenaar van de zaak, de heer H. Rietvelt. De heer C.P.J. Rietvelt startte op 15 september 1951 samen met zijn compagnon de heer L. van Geens een bedrijf van heren- en jongensconfectie in een gesloten huis aan de Koningin Wilhelminalaan 528.

De openingsadvertentie met de verkeerd gespelde naam Rietveld

Nog datzelfde jaar verhuisde hij met zijn gezin naar de Van Faukenbergestraat 124 alwaar in de erker een etalagepop, voorzien van een kostuum, werd geplaatst om duidelijk te maken, dat daar confectie- en maatkleding werd verkocht. Hij ging hiervoor met stalen stof en confectie naar de klanten en nam voor maatkleding daar de maat op. Een ingehuurd kleermaker maakte de kleding.

ZOJUIST DE
VOORJAARSCOLLECTIE
ONTVANGEN.
PANTALONS, in 4 modetinten 39,75 en 42,50
COLBERT- en PANTALONSCONFECTIE,
zuiver kamgaren, vanaf 99,75
In onze confectie naar maat met 1 x passen, een speciale
aanbieding in TROPICAL colbert en pantalon, vanaf f 142,50
1e klas coupe en afwerking.
Met onze stalen-collectie ook aan huis te ontbieden.
Herenkledingmagazijn **RIETVELT**
VAN FAUKENBERGESTRAAT 124 — VOORBURG
Gesloten huis, dus weinig kosten, daarom lage prijzen.

*De heer C.P.J. Rietvelt.
Particuliere collectie*

*Advertentie voorjaarscollectie.
Particuliere collectie*

Intussen is de firmanaam ook gewijzigd, zoals uit onderstaande advertentie blijkt.

Toen de gemeente Voorburg plannen ontwikkelde om een winkelcentrum te realiseren aan de Prins Bernhardlaan, werd door de heer Rietvelt in 1956 een winkel gehuurd aan die laan en werd het assortiment van maatkleding uitgebreid tot een volwaardige herenmodezaak, waarin ook overhemden, sokken, stropdassen e.d. werden verkocht. Zowel de heer Rietvelt als zijn vrouw was bij de verkoop betrokken. Inmiddels had het gezin zes kinderen, namelijk 4 meisjes en 2 jongens. Nadien wijzigde de gemeente haar plannen en werd niet rond de Prins Bernhardlaan een winkelcentrum gedacht maar rond het Koningin Julianaplein. Dat was de reden om de winkel in 1961 te verplaatsen naar het huidige adres aan de Koningin Julianalaan. Tengevolge van hartklachten overleed de heer Rietvelt op 4 mei 1977 en werd de zaak voortgezet door mevrouw Rietvelt en haar oudste zoon Harrie, die al een jaar in de winkel meedraaide. Ook Lidy Voskuil-Rietvelt heeft haar steentje nog jarenlang bijgedragen.

*De Van Faukenbergestraat.
Collectie Makelaarskantoor
Langezaal*

*Openingsadvertentie met de
verkeerd gespelde naam Riet-
veld.*

*Advertentie: De vakantie na-
dert.*

VAN GEENS en RIETVELD
HEREN- EN JONGENSCONFECTIE

×

OPENING
ZATERDAG 15 SEPTEMBER 9 UUR

COLBERT en PANTALONS, zuiver kamgaren, vanaf f 95,—
PANTALONS, vanaf „ 17,50
DAMESREGENJASSEN in 5 tinten „ 69,75
AL OPENINGSRECLAME: colbert en pantalon in 6 dessins,
confectie naar maat f 130,—

Gesloten huis, dus weinig kosten, daarom LAGE PRIJZEN

DE VACANTIE NADERT:

Speciale aanbieding in:

SPORT-COLBERTS
in moderne dessins, vanaf f 48.—

SPORT-PANTALONS
in moderne modetinten, vanaf f 29.75

PEPELINE REGENJASSEN
dubbel en met ruitvoering, vanaf f 49.75

Ons devies is:

GOED en VOORDELIG gekleed gaan

KLEDINGMAGAZIJN RIETVELT
Van Faukenbergestr. 124, Voorburg
Gesl. huis, dus weinig kosten en daarom lage prijzen

Tussen de Van Alphenstraat en de Van Naeltwijckstraat

14. De portieken in Voorburg-Noord

Herman Flaton

Gelegen op de wereldbol: 11° oosterlengte, 52° en wat minuten noorderbreedte. Dat duidt overduidelijk op Voorburg-Noord en de Van Naeltwijckstraat. Een nogal aanstellerige straat, omdat Van Naeltwijck zo raar wordt geschreven, Het begint al met een volkomen overbodig voorvoegsel. Dan moet Naald worden geschreven met 'ae' en 't' en wijk met 'ck'. Hadden ze toen het *Groene boekje* maar gehad.

*Karakteristiek portiek in de
Van Naeltwijckstraat.
Particuliere collectie*

De straat werd zo'n tachtig jaar geleden (rond 1926-1930) ontworpen en gebouwd. Een verzameling gebikte stenen, spouwloze muren met bloemetjesbehang aan de binnenkant, erkers van geverfde vensterbanken, vensterglas en bovenlicht. Huisnummers met portieken eromheen, en zo hier en daar in de straat een verdwaalde lantaarnpaal. Die verzameling noemen ze de Van Naeltwijckstraat. Een rij klinkers van 330 meter voor de oneven en 270 meter voor de even nummers, en toch zijn beide kanten even lang. Architectonisch gezien hebben de portieken een Berlage-uitstraling op zijn Rozenburgs. De straat heeft maar liefst vijf ongelijksoortige portieken.

Een voorbeeld van een sobere portiekuitvoering. Particuliere collectie

Een portiek is een open ruimte, geteisterd door weer en wind, met daarin – in terrasvorm gelegde – platte stoepranden van leisteen, een loszittende leuning

die van hoog naar laag gaat (of andersom) en met in de hemel van het portiek een half peertje en hier en daar wat verlaten vogelnestjes. Het portiek leidt, om het hoogteverschil te overbruggen, naar de bovenhuizen. De straat heeft twee keer zoveel boven- als benedenhuizen, wat verwarring scheidt. Woonde je in de bovenbouw, dan had je benedenburen. Woonde je nul-hoog, dan behoorde je tot de minderheid, maar je had wel een voor- en achtertuin. Niet groot, maar toch twee tuinen. De achtertuin had een platje en gazon om te zonnen tussen de overvolle waslijnen en het konijnenhok. De voortuin bestond uit twee bloembedden, waar in de zomer afrikanen in stonden, met een grindpad ertussen. Of het was een plaatsje van eigentijdse gemeenteplavuizen. Met altijd wel een heg of muurtje eromheen, om zo je gehuurde eigendom af te bakenen. Muurtjes werden bouwvallig door de

langslopende bezitters van honden. En dan hing er in de ruïne een hekkie. Een hekkie dat nooit soepel open en dicht ging. Het hekkie moest je altijd even *optillen*. Buren kwakten hun fietsen tegen je gehuurde eigendom. Dus in het donker moesten de halleluja-sturen de portieken op en gestald worden in de gang of op een van de slaapkamers van de bovenhuizen. Dat was toen geen enkel probleem, hoewel het stijgingspercentage van de trap zeker zestig procent was. Je donderde nog weleens naar beneden.

De straat was verdeeld in vier kwartieren: tot Jut de Haan (ballenjatter), tot Taal en Het Molentje. Voorts was er nog het High Societygedeelte, na Pellen, als je de Van de Wateringelaan overgestoken was.

Als Nederland zich herstelt van een donkere periode in haar geschiedenis worden dagelijks, net zoals elders in Voorburg, voedselvoorraden voor de hongerige en behoeftige bevolking aangevoerd door bakkers en boeren. Boeren in: boter, kaas, eieren, melk, groenten, aardappels, sigaren en kolen. De goederen werden op bak- en transportfietsen, karren en paard-en-wagen van A naar B vervoerd. Aardappels worden dagelijks per mud de huizen binnengedragen.

De geleverde voorraden verdwenen in broodtrommels, kasten, op fruitschalen om binnen een dag door ons te worden geplunderd. Wij hadden een pact met bakkers, groente- en melkboeren gesloten. Wij vraten in één dag kast, fruitschaal en broodtrommel leeg. Wij kwamen er zelfs 'tussen de middag' voor naar huis.

De kou in huis kwam van buiten en was voor rekening van het KNMI. De warmte kwam voor eigen rekening. De kolenboer leverde voor volle kaarten met postzegels van twee piek cokes of eierkolen voor de zwartglanzende Etna's, model bovenlader. Wij waren dus ook 'aan de coke' en in de winter een 'druk gebruiker'. De cokes werden afgeleverd door mannen met een capuchon op, incognito dus. Nu zouden wij ze dealers noemen. De cokes, nulletjes en eentjes – alsof het oesters waren – werden verborgen in het kolenhok. Een dagelijkse bezigheid was de cokes met een kolenschip in de kolenkit te krijgen. Die handeling is, nadat Nederland in 1958 aan het gas werd gelegd, uit ons bestaan verdwenen.

Er werd in die tijd tweemaal daags voor vijf halve centen post bezorgd. Brieven (telefoon was luxe, behalve dan de van twee lege bruine bonen blikken aangelegde clandestiene verbinding via de satelliet met je buurjongen) werden in zwarte zware leren tassen tezamen met de Piccolo en De Lach – met censuurbandje – rondgebracht en die vuiligheid verdween heimelijk in de gleuf van de huisdeur, zijnde De Brievenbus, waar meestal voor de schoolkinderen al een touwtje uithing. Zulke brievenbussen zien wij tegenwoordig niet meer. De hedendaagse gleuf is een klep van een legergroen kastje met een nummer erop en staat aan de oprijlaan, die eenmaal per dag door PTT Post, TNT, of hoe ze tegenwoordig ook maar heten, wordt volgestort met kilo's voorgevouwen papier van ongevraagde folders en gratis drukwerk van diverse kwaliteit.

Detail van een portiekomlijsting. Particuliere collectie

In de straat stond een garage van de Hotam voor taxi's en toiletloze autobussen, met een heus kantoor waar een Chief Whip rokende secretaresse werkte. Tante Clara was een begrip, net als De Hotam, het buurthuis waar wij onze eerste contacten legden. Ik verdenk velen ervan dat zij daar hun eerste hormonale bezigheden hadden. Voor de onschuldigen onder ons: je kon er ook prima rolschaatsen, omdat bij de Hotam het eerste dichte asfalt van Voorburg lag. Het schaatsen ging meestal op zeven draaiende wielletjes, want vaak liep één wielletje niet met de andere mee. Stootrubbers, die onder de ijzeren neuzen van de rolschaatsen zouden moeten zitten, ontbraken meestal, zodat wij onder de spannende korte broeken en lange rokken van weleer nogal gehavende knieën hadden. Rond de benzinepomp mocht absoluut niet gerookt worden. Dat was geen enkel probleem, want in kinderwagens, waar je vastgebonden je jeugd door ligt te komen en het bordje *fasten your seatbelts* brandt, rook je niet. Bovendien waren er geen asbakken in de kinderwagen.

Verder in de straat 'zaten' de volgende vrije ondernemers: Taal, de visboer. Taal had nog geen last van de visquota. Hij had een quasi zeeaquarium. Vooral vrijdags stonk het om het winkelpand 121, omdat de katholieke enclave uit de buurt op die dag vis moest eten. Verderop dan: Het Molentje. Hun melkplas hield ons die jaren in leven. 't Oortje even verderop, onze ouders, met een 'maatje' advocaat/borreltje. Aan de even kant van de straat, naast de pakhuizen, hadden wij Pachée, een sigaren en -sigarettenwinkel. Het leek, door de authentieke lambrisering, op een bruin café. Er brandde permanent een vlammetje als bij het graf van de onbekende soldaat. Naast Pachée was op de volgende hoek een speelgoedzaak. Daar stonden wij met natte, platte neuzen tegen de ruit te zeuren om het speelgoed dat daar gewoon maar in de winkel lag te liggen. Ouderen van nu, zie hier het winkelcentrum van onze jeugd. Kleinschalig, met als marktgebied de directe omgeving.

Dan de straat zelf. Die was tussen de stoepranden zeven meter breed en heel hoog. Je had ruimschoots de gelegenheid tot spelen. Wij jongens dweilden

over de gemeentelijke grond om een puntig gemaakt aanmaakhoutje tussen twee evenwijdige opgestelde stenen te krijgen. Wij noemden die verdwazing: kastie. Je had er voor nodig: droog weer, een stok van een halve meter en dat bijgeslepen aanmaakhoutje met puntjes. Het spel leek een beetje op jeugdcricket. Geribbelde putdeksels of je eigen jas, die van je oudere broer of neefje was geweest, waren de doelpalen. Zo kwamen wij met luttele zaken onze jeugd door. En dan de Meiden? Wat waren hun uitspattingen? Zij sprongen bokkie, hinkelbaanden, of is het baanden hinkel? Zij knikkerden met 'apies en bonken'. Terwijl ik dit schrijf moet ik denken aan 'rooie' Nel. Vraag niet waarom. We speelden verstoppertje, 'Rover en Reizertje'. De benaming van dat spel heb ik nooit begrepen. Toen de jaren des ondersheids daar waren, werd er in rode sokken – die des duivels zouden zijn – naar de jongens gekeken die een Puch hadden, geflirt en verder kattenkwaad uitgehaald.

De straat lag aan de halte Den Haag-Leiden. De Blauwe Boedapester denderde met geraas over de trambaan die op de Koningin Wilhelminalaan lag. Voor een paar centen kon je van het Malieveld naar Leiden. En effe plassen aan de Van de Wateringelaan, hoe toepasselijk.

Wij zijn grootgebracht met de draadomroep en Radio Luxemburg, een illegale zender. De straatfotograaf legde onze jeugd vast in zwart-witfoto's. Zoals onze jeugd was, veel zwart en veel wit, en het schijntende paard van de schillenboer was nog geen milieuvervuiler. Dat hoorde bij de tijd. Wij vertelden onze eigen kinderen over onze jeugd en romantiek van de straat. Wij straalden met zijn allen dezelfde romantische sfeer uit als we het over onze gezamenlijke armoede hadden. Er was eigenlijk weinig onderling verschil, dacht ik. Wij deden wat werd voorgeschreven. Onze ouders moesten werken voor hun en onze toekomst en hadden verder geen tijd.

Wij hadden door de tijdgeest nog geen mening. Wij waren makke schapen op een portiek en kwamen daar door ontwikkeling en scholing vanaf.

15. Zevenenzeventig jaar wonen in de Van Naeltwijckstraat 171

Peter J.M. Vernooij

Dat gebeurt niet vaak, zevenenzeventig jaar wonen in dezelfde straat ... Mevrouw Dini Wagner heeft als bewoonster alle veranderingen meegemaakt; ze gaat er eens goed voor zitten, waarbij direct opvalt haar enorm goede geheugen.

De grootouders hadden een brandstoffenhandel in de Indische buurt in Den Haag, vader was kolenboer. Hard werken, iedereen had immers kolenkachels, in de zomer spaarde je door aan de deur zegels te kopen en in de winter had je je kolen dan betaald, daarna kwamen de petrolekachel, de oliekachel, de gaskachel en de CV. Moeder was een Voorburgse. Vader en moeder woonden eerst tweehoog, toen eenhoog en daarna beneden.

‘Hoewel in Den Haag geboren, heb ik hier mijn jeugd doorgebracht zoals in de Juliana kleuterschool in de Van Sevenbergestraat en daarna in dezelfde straat de ‘grote school’ bij de ‘Bovenmeester’.

Veel winkels

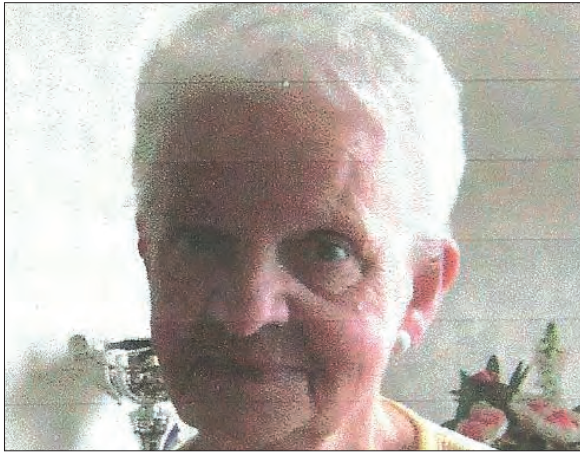
De buurt was overvol met winkels, misschien waren er wel minstens vijf bakkers. Hus (met de fabriek in de Jacob Catsstraat in Den Haag) en Paul C. Kaiser waren bekenden, maar ook Ten Hoopen in de Van Egmondestraat/hoek Van Heurnstraat. Je lette op de prijs, eigenlijk net als nu, alleen heb je nu daarvoor allerlei reclamefolders. Hier direct aan de overkant/hoek De Melemstraat had je een snoepwinkel, de joodse bewoners heb ik in de oorlog nog zien weghalen, later een speelgoedwinkel, een boekwinkel, een soort bibliotheek, een toko voor bekledingen voor auto, caravan en boot en ten slotte een woonhuis.

Toen Hus en Paul Kaiser weg waren, bleven de particuliere bakkers over. Hier om de hoek in de Van Egmon-

destraat had je jarenlang de groentewinkel Gelauff, die vroeger een grote prachtige wijk had met paard en wagen, zeg maar dé groenteman van Voorburg. Hij heeft ook prijzen gewonnen met z’n mooi versierde en opgemaakte wagen. Hij had een pakhuis in de Van Sevenbergestraat en daarbij een wijk in het Bezui-

‘De Blauwe’, van ‘s-Gravenhage naar Leiden, ging over de KW-laan en was ook makkelijk voor Voorburg-Noord. Foto van 1961 uit: ‘Blauwe Tramlijnen in kleur’ van L.J.P. Albers.

denhout voor de wat beter gesitueerden. De zaak van Gelauff ging over van vader op zoon, dat kwam toen geregeld voor. Je had ook de groentewinkel van Sakkee hier op de Van de Wateringelaan/hoek Van Wassenaerstraat, waarin nu de wijnhandel zit, hier aan de overkant in de Van der Marckstraat groenteboer Arie Maaten en aan de overkant in de Van Wassenaerstraat de drogisterijketen De Salamander, in de Van Wassenaerstraat/hoek Van de Wateringelaan de bloemenzaak Clematis en in de Van de Wateringelaan ook nog enkele kappers.

In de directe buurt waren er zeker al vier slagerijen, zoals in de Van der Marckstraat Gebroeders Mieras, met broers en kinderen in de zaak, Mieras is pas enkele jaren terug dichtgegaan. In de Van Wassenaerstraat had je de slager Leefflang en in de Van de Wateringelaan slagerij Wooning. In de Van Sevenbergestraat was de Tempo bazaar waar je echt van alles kon kopen, nu ook een woonhuis geworden.

Je had minstens vier sigarenwinkels, zoals op de hoek van de Van Sevenbergestraat, met een gloeiende kolenkachel en permanent een brandende aansteker op de toonbank, en op de hoek Van Aremborgelaan/Van de Wateringelaan. Dan melkwinkels zoals De Sierkan in de Van de Wateringelaan, maar ook een particuliere melkwinkel In 't Veen, 't Molentje' hier op de hoek Van Naeltwijckstraat/Van Egmondstraat (later over-

genomen door De Jong), die aan de deur kwam, net zoals trouwens ook genoemde bakker Ten Hoopen met z'n mand met allerlei broodjes.

Nu is er alleen nog maar een Turkse groenteboer die wat hoger in prijs is dan de supers. Voor ouderen is dat toch wel lastig, want als je slecht ter been bent, kom je niet meer zo makkelijk bij de super. Deze groenteboer moet een wat hogere prijs rekenen en vrij veel ouderen zijn minder mobiel en afhankelijk van zo'n enig overgebleven buurtwinkeltje.

In een melkwinkeltje had je zoete melk en taptemelk, zoals nu volle en halfvolle, je kocht in de winkel of aan de deur met een melkkokertje, maar eerst moest bij de maat het water daarin worden weggegooid anders kreeg je minder.

Op de Van de Wateringelaan was manufacturenzaak 'Het Zonnetje' voor breiwol en aanverwante artikelen, bijvoorbeeld om te borduren, dat werd vroeger veel gedaan, en daar aan de overkant had je Lorentz voor boeken, schrijfwaren en pennen en die had er een leesbibliotheekje bij.

Waar nu de elektriciteitszaak Willems zit op de hoek Van Naeltwijckstraat/Van de Wateringelaan was destijds de levensmiddelenzaak Blonk, later overgenomen door Van Rijnsoever.

Straatverkopers waren heel gewoon. Zo kwam ook de schillenboer langs en tijdens de kerst en jaarwisseling prees hij met harde stem zijn hazen- en konijnenvellen aan.'

Vrouwen met dikke buiken kregen voorrang

Dini Wagner moet even lachen: 'Uit de oorlog herinner ik me nog de vrouwen met dikke buiken die met speciale visbonnen bij de viswinkel Taal, écht een Scheveningse naam, wat verderop in deze straat, voorrang kregen. Mijn moeder was in '42, '43 en '44 zwanger – er werden nogal wat kinderen verwekt in de oorlog – en als er vis was, profiteerde zij ook daarvan'.

'De middenstanders en hun gezinnen woonden bijna allemaal achter hun winkel of daarboven'.

Mw. Dini Wagner: 'De huizen hier zijn vermoedelijk van omstreeks 1920, in het ouderlijk gezin waren vijf kinderen, en de broer van mijn moeder was 'wagenvoerder' (bestuurder) op de Blauwe Tram.'

Zoals gebruikelijk was, liet moeder het gekochte in een boekje opschrijven en betaalde eens in de week. Het was een rustige en gezellige buurt. Er was veel armoede maar ook vrolijkheid. Wij woonden hier met z'n zevenen, met weinig eisen, op zaterdagavond een fluitketel op een fornuisje in de keuken en met z'n allen in de teil. Wanneer je als eerste ging, had je nog schoon water. Er was wél een badhuis bij de Voorburgse Zweminrichting, nu Forum Kwadraat. De badmeester lette precies op de klok en als je te lang onder het stortbad stond, voor je tien cent, bonsde hij op de deur: 'Opschieten!'

Voor het open zwembad met ligweide stond in de zomer een ijscowagentje van Jamin. Jamin heeft ook nog een winkel gehad aan het Ter Cappellenpleintje (een echte volkswinkel) en ging later naar het Julianaplein. Nu is Jamin te vinden in Leidsenhage.

Wij als kinderen speelden met priktollen, met blikken met touwtjes eraan, we knikkerden en liepen op stelten. De burens hadden een loper om bij afwezigheid

even naar binnen te kunnen, of er hing een touwtje uit de brievenbus wanneer je uit school kwam, er was een zekere eenheid.'

Ten slotte

Zo ging dat vroeger. Dini Wagner beschreef het tijdsbeeld dat ouderen onder ons nog wel kennen, maar voor onze kinderen en kleinkinderen volkomen vreemd is. Zij maakte een scherpe 'foto'. De sterke overbewing. De vele winkeltjes vooral op de hoeken van de straten. Terwijl de meeste woonhuizen zijn geworden, zijn er toch nog enkele die al zo'n zeventig à tachtig jaar als zodanig functioneren, zij het meestal in een andere branche. Het is goed bij die afdruk nog eens stil te staan, in grote bewondering ook voor al die middenstanders die jarenlang ploeterden in moeilijke tijden en waarvan heel velen het tóch maar gered hebben.

Maar het is zoals Willy Alberti (1926-1985) ooit zong: 'Die buurt is verdwenen, die buurt is niet meer, alleen in verhalen en foto's van weleer.'

16. Autobus- en taxibedrijf N.V. HOTAM

Wil Pel

De familie Hooijmans, eigenaar van dit bedrijf, stamt uit een oud Voorburgs geslacht uit de 18e eeuw. We zijn op 1 december 2011 in gesprek met mevrouw Inge Smits-Hooijmans, kleindochter van de oprichter.

HOTAM is begonnen in 1931 als stalhouderij aan de Gortmolen in Den Haag door Johannes W. Hooijmans. De stalhouderij werd later veranderd in een taxi- annex busbedrijf en gevestigd in de Tweede Schuytstraat, eveneens te Den Haag. Aan de onderneming werd een reisbureau toegevoegd, dat gevestigd was op het

Werkplaats en ...

Valkenbosplein. De taxi's werden ingezet voor personenvervoer, trouwerijen, alsmede als volgwagens bij begrafenissen.

De autobussen werden ingezet voor dagtochten naar allerlei evenementen, zoals de bollenstreken, de Be-tuwe, Keukenhof, de Efteling, enzovoort. Ook school-reisjes werden regelmatig georganiseerd.

In het begin van de jaren dertig werd in de Van Naelt-wijkstraat begonnen met de bouw van een portiek met drie woonhuizen en twee garages, namelijk de nummers 5, 7 en 9. De huizen werden bewoond door de familie Hooijmans. Op nr. 5 woonde mevrouw A.W. Hooijmans, een tante van mevrouw Smits; op nr. 7 de heer L.J. Hooijmans, een broer van haar vader met zijn gezin en op nr. 9 de heer en mevrouw A.J.L. Hooijmans, ouders van onze gesprekspartner, alsmede zijzelf en haar broer Johannes. Het onderhoud aan de taxi's en autobussen vond in de onderliggende garages plaats. Ook de administratie en de afrekening van de chauffeurs werden daar gedaan.

In mei 1933 werd aangevangen met plannen om het binnenterrein achter de beide garages te bebouwen met garageboxen voor de stalling van de taxi's.

Verschillende broers Hooijmans voerden de directie van de N.V. Als eerste de oudste broer Jan (J.J.) met als bedrijfsleider A. (Aike) J.L. Hooijmans, daarna Aike als directeur tot zijn overlijden in 1957. Diens zoon Jan (J.W.) nam, ondanks zijn jeugdige leeftijd, de werkzaamheden van zijn vader over. Niet onder de titel directeur maar wel met toestemming van de aandeel-

zorgde. Een geste die door de bewoners zeer gewaardeerd werd.

In de Tweede Wereldoorlog ging het taxiwerk voor de personenauto's zo goed en zo kwaad als het kon door. Voor de autobussen was geen emplot in die tijd. De taxi's reden met gasgeneratoren, onder meer voor ziekenvervoer en dergelijke. In al die jaren is de HOTAM uitgegroeid tot een bedrijf met ongeveer 60 man personeel, 12 autobussen met chauffeur en circa 35 taxi's met chauffeur. In 1976 werden alle aandelen HOTAM verkocht aan D. van de Broek D-Tours B.V. De busonderneming werd verkocht aan Broere Reizen te Rotterdam. Het HOTAM-complex aan de Van Naelt-

... kantoor. Particuliere collectie

houders, zodat handelingsbevoegdheid niet van toepassing was. Na een meningsverschil met zijn oom Jan over het arbeidscontract, verliet hij het bedrijf in 1959 om zelf een reisbureau op te zetten. De heer C. (Cor) J. Hooijmans voerde enige jaren de directie, maar op verzoek van de aandeelhouders kwam Jan W. Hooijmans in 1971 als directeur van de HOTAM terug.

Aike Hooijmans was een aimabel man, een echte zakenman en altijd met een sigaar, die hij kocht bij zijn zusters, die twee tabakswinkels exploiteerden, namelijk op de Wagenbrug en de Schenkade. De bussen en taxi's zorgden wel voor overlast in de straat. Ter genoegdoening bood de heer Hooijmans jaarlijks de kinderen uit de straat een dagtocht naar de Efteling aan, waarbij zijn vrouw voor proviand en verfrissingen

Een feestelijke bus. Particuliere collectie

De directeur en zijn zoon: links zoon Jan en rechts vader Aike Hooijmans. Particuliere collectie

De heer Nico P.M. Hooijmans, broer van de directeur, achter het stuur van de nieuwe taxi. Particuliere collectie

wijkstraat werd met de woonhuizen en de garages in februari 1977 verkocht aan de gemeente Voorburg, die de gebouwen op het binnenterrein liet afbreken en de ruimte veranderde in een voor het publiek toegankelijk parkje. De taxi's met vergunningen werden overgedragen aan individuele rijders.

De Archeologische Werkgroep Leidschendam-Voorburg en de Vereniging Wijkbelangen Voorburg-Noord vonden onderdak in de kantoren aan de Van Naeltwijkstraat.

Fotogalerij van de gebroeders Hooijmans.

Bovenste rij v.l.n.r : JOOP 1914-1949 (Jozephus Leonardus Adrianus); COR 1908-1983 (Cornelus Johannes Jozephus); LEEN 1899-1955 (Leonardus Jozephus); onderste rij v.l.n.r: AAIKE 1907-1957 (Adrianus Johannes Leonardus); JAN 1897-1970 (Johannes Jacobus); NICO 1904-1974 (Nicolaas Petrus Marie).

Particuliere collectie

Wagenpark taxi's. Particuliere collectie

17. Marjorie (Maus) Janssen, een gedreven balletdocente met een tomeloze ambitie

Nelleke Kok

Een gesprek met Henno Zelis, zoon van de eigenares van Balletstudio Marjorie Janssen aan de Koningin Wilhelminalaan 524 in Voorburg-Noord en met Plonie Staehle, leerlinge van het eerste uur.

Ballet als enige keuze

Marjorie Janssen werd geboren op 8 mei 1934 te Voorburg. Marjorie werd door haar ouders Maus genoemd. Het gezin woonde aan de Koningin Wilhelminalaan 300 en later op nummer 524.

In haar jonge jaren danste Marjorie bij Peter Leoneff aan de Prinsegracht in Den Haag. Ook studeerde zij dans in Parijs. Op jonge leeftijd deed zij auditie bij het Nederlands Opera Ballet en werd aangenomen. Al spoedig bleek Marjorie helaas niet geschikt om op te treden vanwege plankenkoorts, die zich vertaalde in bronchitisaanvallen.

Vader Janssen had niet veel op met de balletaspiraties van zijn enig kind en adviseerde te kiezen voor het onderwijs. Vandaar een 'uitstapje' richting kweekschool. Toen vader in 1952 overleed was de weg vrij om met hart en ziel te kiezen voor haar passie: het ballet en meer nog het lesgeven in de kunst van het balletdansen.

Een balletstudio in Voorburg-Noord

De balletstudio is opgericht in 1952 en werd gedreven door Maus en haar moeder. Plonie Staehle herinnert zich dat een van de kamers op de KW-laan 300 was ingericht als balletstudio. In wezen was het een piepklein studiootje.

In het huis naast de studio werden tientallen katten gehouden, die voor veel overlast zorgden. De verhuizing in 1956 naar het veel ruimere pand op de KW-laan 524 was dan ook in alle opzichten een verademing. De hele

benedenverdieping van het nieuwe pand werd benut als balletstudio en er kwam een aparte kleedruimte. De studio, bekleed met fraai roze behang, was professioneel ingericht met een barre en spiegelwanden. De pianobegeleiding, aanvankelijk verzorgd door Mevrouw Janssen, was in de nieuwe studio in handen van

Leerlingen voor de deur van de balletschool. Particuliere collectie

de heer Meijerink, de vader van een van de leerlingen. De oude, zwarte piano uit de beginperiode maakt nog steeds deel uit van het interieur van de riante woning in Aerdenhout van Henno, de zoon van Marjorie Janssen.

Er waren nog andere begeleiders, vertelt Henno. Korte of langere tijd bespeelden Ton Langeberg, mevrouw Huetink, de heer en mevrouw Lichtendahl en Henk Gielink de piano.

Plonie, leerling van het eerste uur, herinnert zich dat bij aanvang van de lessen door de leerlingen een knicks (soort buiging) werd gemaakt naar Maus en de pianist(e) van dienst.

Mevrouw Janssen

De moeder van Maus, consequent door iedereen mevrouw Janssen genoemd, was de dochter van een textielabrikant. Zij maakte prachtige kostuums voor de uitvoeringen die regelmatig werden gegeven. Boven op zolder hingen de kostuums overzichtelijk in rekken. Alle drie etages van het huis stonden trouwens in het teken van de balletstudio. 'Mijn grootmoeder was niet alleen artistiek bevlogen, ook haar zakelijk instinct was goed ontwikkeld,' aldus Henno. 'De administratie werd door haar minutieus bijgehouden in schriftjes,' vult Plonie aan.

De balletschool en de leerlingen

De school had op haar hoogtepunt wel 300 leerlingen. Veelal waren dat meisjes, maar ook een paar jongens, zoals zoon Henno. Tijdens het bestaan van de school hebben naar schatting 6.000 leerlingen balletondericht gekregen. Die kwamen niet alleen uit Voorburg, maar ook uit andere plaatsen. De studio van Maus was dan ook een begrip in de regio.

Plonie was één van de eerste leerlingen. Ze was toen een meisje van 8 jaar. De lessen kostten fl 3,- per maand, een heel bedrag in die tijd. Ze stopte vijftien jaar later, tijdens haar studententijd in Leiden. Toen de balletstudio door het overlijden van Maus in 1997 ophield te bestaan, bedroeg de contributie fl 22,50 per maand. Maus gaf twee tot drie dagen les per week. Solisten en demisolisten hadden vaker les dan één keer per week, maar betaalden niet meer. Vlak voor de

uitvoeringen werden ingewikkelde repetitieschema's gemaakt en werd door iedereen vaker gerepeteerd.

De voorstellingen, de theaters, de kosten en een toeloze ambitie

Aan de voorstellingen deden alle leerlingen mee. Dus niet alleen het klasje met solisten, waaraan Plonie was verbonden, maar letterlijk iedere leerling kreeg een rolletje. Zo was er een aantal leerlingen vlak voor een voorstelling aangenomen. Deze werden ingezet bij een circusballetnummer waar ze, voorzien van een grote bezem en onder de tonen van de Radetzky Mars van Johann Strauss, sierlijk en op de maat tussen alle programmaonderdelen het toneel veegden.

Henno: 'Mijn moeder bracht graag iedereen de liefde voor het ballet bij, of dit nu moest met een bezem of hippend als een eendje,' zoals Plonie zich ook nog wel de kleine kindjes herinnert.

De voorstellingen vonden aanvankelijk plaats in het gebouw Fjord aan de Zwartelaan en het Forum Theater in de Herenstraat, beide in Voorburg. Later werd gekozen voor het gebouw van Kunsten en Wetenschappen (K&W, afgebrand in december 1964) aan de Zwarteweg in Den Haag (ongeveer waar nu het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport staat).

Ook in het Kurhaus in Scheveningen schitterden de leerlingen van de balletschool.

De school werd regelmatig gevraagd om de voorstellingen van de operettevereniging ODES op te luisteren.

Henno Zelis, zoon van Marjorie Janssen, 2003. Particuliere collectie

Plonie Staehle, balletschoolleerling van het eerste uur, 2012. Particuliere collectie

Dan dansten de leerlingen in operettes als Ein Waltzertraum, Gräfin Mariza en De Graaf van Luxemburg. Plonie herinnert zich dat ze in 1956 in het gebouw van K&W ten bate van de Hongaarse vluchtelingen hebben opgetreden in aanwezigheid van H.K.H. Prinses Margriet. Ook aan de Militaire Taptoes werd met enige regelmaat medewerking verleend.

De kosten van de voorstellingen werden bestreden uit de verkoop van kaartjes, gekocht door de vele trotse vaders, moeders, familieleden en bekenden. Plonie: 'Je moest proberen zoveel mogelijk kaarten te verkopen. Degene die de meeste kaarten verkocht, kreeg een prijs. Ik won ooit die prijs en mocht met Maus mee naar een voorstelling van het Nederlands Ballet.' In later jaren trad de balletschool op in de Prins Willem-Alexander Zaal van het Congresgebouw in Den Haag (thans World Forum Theater). Drie middagen. Kosten fl. 7.000,- per middag. Henno: 'Mijn vader werd daar een beetje zenuwachtig van, maar het kwam altijd allemaal goed, op eigen kracht en volledig ongesubsidieerd. In wezen was mijn moeders credo: hoe groter het theater, hoe beter, ze kende geen maat.' Dat perfectionistische en mateloze komt Plonie bekend voor, hoewel ze zich als kind de draagwijdte ervan niet realiseerde. Wel herinnert ze zich dat er in een van de voorstellingen een clown voorkwam. Maus had ooit ergens een prachtige pluim voor een clownsmuts gezien. Het ding kostte fl. 25,-, maar die pluim kwam er.

Het huwelijk van Maus met ir. Frits Zelis

In 1960 trouwde Maus Janssen met ir. Frits Zelis en verhuisde naar Haarlem. In 1962 kregen ze een zoon, Henno. Zelfs hoogzwanger gaf ze nog les.

De balletstudio na het overlijden van de moeder van Maus

Henno: 'Toen mijn grootmoeder in 1975 overleed, heeft mijn vader de administratie overgenomen. Hij had er een hele kluit aan. Mijn moeder maakte vanaf dat moment de kostuums zelf met assistentie van een aantal moeders van leerlingen. Toen zij reuma kreeg, kon ze niet meer achter de naaimachine. Op een zeker

moment vroeg zij aan mijn vader en mij of we 21 klokrokken wilden maken. Mijn vader heeft toen uit triplex een mal gezaagd en ik heb recht leren stikken. Zo zijn de klokrokken tot stand gebracht. Niet 2 of 5 rokken, neen: 21 klokrokken.'

De laatste jaren werd het gezin steeds frequenter ingezet om de voorstellingen te realiseren. Henno heeft daarvoor zelfs een cursus toneelvisagie, pr en geluidstechniek gevolgd.

Henno werkte weliswaar volop mee aan de ambitie van zijn moeder, maar is thans projectcoördinator bij het Noord-Hollands Archief.

Maus gaf in haar eentje les, er waren geen betaalde krachten, maar wel altijd meisjes die meehielpen.

Steun uit de 'pr-hoek'; Balletstudio Marjorie Janssen, ook bekend van TV

Haar ambitie werd verhevigd toen Maus pr-adviezen en steun kreeg van de vader van twee van haar leerlingen, te weten Fenna en Paul Vogels. Vader Rein Vogels was de pr-man van de KLM en in die hoedanigheid gewend nadrukkelijk aan de weg te timmeren. Ook beschikte hij over tal van relaties.

Maus verzorgde zelf de choreografieën van de balletten en won daarbij een prijs voor het allermooiste ballet. Er

*Uitvoering Ballet Les Sylfides.
Particuliere collectie*

kwam een stukje in de krant met de strekking 'dat andere balletdocenten nog wat van haar konden leren.' Verschillende leden van de Nederlandse Bond van Danskunstenaars waren daar niet blij mee en Maus stond net voor het examen om in die bond te worden opgenomen. Het examen ging goed, maar op één punt zakte ze: pedagogie. Rein Vogels trok vervolgens hier en daar aan wat touwtjes en zo kon het zijn dat de balletschool ministerieel werd erkend. Een predicaat dat aan geen enkele andere balletschool was toegekend. 'In die tijd', herinnert Plonie zich 'kwam Jan Willem Hofstra naar ons kijken. Hij had iets in de melk te brokkelen bij de TV.'

En zo gaf de balletschool van Marjorie Janssen in 1955 tussen de programmaonderdelen 'Dappere Dodo' en 'tante Hanny' acte de présence op TV. Foto's genomen vanaf het beeldscherm getuigen hiervan. Ja, die Rein Vogels gaf de balletstudio de nodige schwing.

*Geschilderd portret Marjorie
(Maus) Janssen, 2002.
Particuliere collectie*

*Maus Zelis-Janssen en moeder
Mw. E.M. Janssen-ter Meer.
Uitvoering Cirstheater, 1974.
Particuliere collectie*

De balletschool op reis

Plonie: 'Op een gegeven moment hadden we een extra gezelschap, Balletstudio 'Etude', waarmee we door het land trokken. We gingen dan op reis met een bus van de HOTAM uit de Van Naeltwijckstraat. De naam van de balletschool stond breeduit op de buitenkant van de bus. De leerlingen werden ondergebracht bij de lokale bevolking en namen voor het gastgezin een cadeautje mee. Zo bivakkeerden we eens in Kerkrade bij een ouderwets, katholiek mijnwerkersgezin met twaalf kinderen. Ik moest mijn bed delen met twee meisjes. Eten gebeurde in dat gezin in shifts. Voor mij een ongekende, maar unieke, ervaring'.

Sociale functie

Voor kinderen die thuis in de problemen zaten, was er de bovenetage van de KW-laan. Die kinderen kwamen bijvoorbeeld in alle rust hun huiswerk maken bij mevrouw Janssen sr.

Later, in Aerdenhout, organiseerde Maus een soort vakantiecamp in eigen huis voor kinderen, die – om welke reden dan ook – niet op vakantie konden.

Op 29 april 1992 werd Maus koninklijk onderscheiden in Voorburg door de toenmalige burgemeester Eenhoorn. Ze was toen al min of meer veroordeeld tot een rolstoel.

De zieke Maus Janssen en het einde van de balletstudio

Maus raakte zwaar gehandicapt door een progressieve reuma. Ze gaf les vanuit een rolstoel. Niemand klaagde

over het feit dat de lessen op die manier werden gegeven. De familie woonde inmiddels in Aerdenhout. Henno: 'Driemaal per week werd ze door mijn vader of mij heen en weer gereden tussen Aerdenhout en Voorburg.' In de herinnering van Plonie leeft Maus voort als een jonge vrouw, slechts een decennium ouder dan zichzelf. Voor de latere leerlingen was Maus een oude vrouw met grijsblond haar.

Maus Zelis-Janssen overlijdt op 3 oktober 1997 op 63-jarige leeftijd. Ze was inmiddels zwaar gehandicapt, maar stierf nog vrij plotseling aan een darmperforatie. Henno: 'Er zaten nog twee benefietvoorstellingen in de planning. Twee oud-leerlingen zijn voor dat doel teruggekomen. De ene had een balletschool gehad en de andere is nog steeds eigenaar van een balletschool. Twee maanden is de zaak nog opengehouden, daarna kwam er een definitief einde aan de studio.'

Het pand aan de KW-laan nu

Het pand aan de KW-laan is nog steeds in eigendom van de familie. Thans is in het pand een yoga instituut gevestigd. De bovenetages zijn verbouwd tot appartementen.

De Balletstudio Marjorie Janssen, voor velen in Voorburg een mooie herinnering

Plonie: 'In mijn latere leven hebben de balletlessen hun vruchten afgeworpen. 15 Jaar je lichaam weten te positioneren met het gevoel 'hier ben ik' heeft mij zekerder gemaakt, zowel bij het lesgeven op school als ook in privésituaties. Naast alle plezier dat ik van het dansen heb gehad, is dat een niet te verwaarlozen factor.'

Veel meisjes en een paar jongens uit de regio hebben mooie herinneringen aan de balletstudio van Marjorie Janssen. Ook had de balletschool met de matglazen ruiten een grote aantrekkingskracht op de jongens uit de buurt, die graag een glimp wilden opvangen van al die mooie meisjes in hun balletpakjes. Ze drukten hun neuzen plat tegen de ruiten, maar zagen helaas weinig. De meisjes werden bij vertrek uit de studio met gejoel ontvangen ...

Voorgoed voorbij, die wondere wereld van tutu's, spitzen, plië, arabesque en pas de chat aan de KW-laan 524 in Voorburg-Noord.

Maus Zelis-Janssen ontvangt de eremedaille in goud van Burgemeester Eenhoorn, 20 april 1992. Particuliere collectie

18. Coco de Aap Hij eruit, of ik eruit ...

Nelleke Kok

Interview met Mw. Smeenk. De heer en mevrouw Smeenk hadden een herenkapsalon annex parfumerie, bijouteriezaak (later uitgebreid met huishoudelijke artikelen en speelgoed) op de hoek van de Koningin Wilhelminalaan en de Van Heurnstraat.

Inleiding

Voordat ik mevrouw Smeenk interviewde, heb ik veelvuldig gesproken met Elly Smeenk, de oudste dochter van het echtpaar Smeenk. Zij heeft ons niet alleen geholpen met het beeldmateriaal, maar zij heeft ook een interessante inbreng gehad bij onze ontdekkingstocht

Mw. E.M.J. (Lies) Smeenk-Tibboel en oudste dochter H.M.C. (Elly) Smeenk. 9 mei 2011.
Particuliere collectie

naar de verdwenen middenstand in Voorburg-Noord. Bij dit gesprek is zij dan ook van harte aanwezig. Over mevrouw Elisabeth Maria Josephine Smeenk-Tibboel, geboren op 12 april 1922 in Leiden en haar overleden echtgenoot Willem Leendert Paul Maria, geboren op 19 september 1917 te Den Haag gaat dit verhaal.

De ontstaansgeschiedenis

De heer Wim Smeenk was in 1938, nog als vrijgezel, een herenkappersbedrijf gestart in de Anna van Hannoverstraat in het Bezuidenhout in Den Haag. Tijdens het bombardement in maart 1945 ging zijn bedrijf verloren. De hele zaak werd verwoest op een paar kleine dingen na, die uit de boedel konden worden gered. De heer Smeenk was op dat fatale moment gelukkig niet in de zaak.

In de zomer van 1945, vlak na de bevrijding, begon de heer Smeenk een nieuwe zaak aan de Koningin Wilhelminalaan. Daar stonden twee panden leeg. Een van die panden was een Kringhuis van de NSB geweest. Mevrouw Smeenk: 'Van Herp, de kruidenier, wilde graag het linkerpand op de hoek van de Van Heurnstraat en mijn man het pand op de andere hoek. Beide panden waren van Koos Rozenburg, de eigenaar van de wasserij in de Van Heurnstraat. Hij verhuurde deze panden. Wij moesten dat pand, dat volkomen was uitgewoond en waarvan de ramen waren ingegoooid, wel zelf opknappen. Mijn man kreeg fl. 2.000,- van de schade-enquêtecommissie. Hij heeft daarvoor tuin-

dersglas gekocht en met veel moeite en waarschijnlijk wat geleend geld heeft hij de zaak opgeknapt. In oktober van dat jaar zijn wij getrouwd.

In de voorkamer hadden we de herenkapsalon, daarachter was een huiskamer. Daar sliepen we aanvanke-lijk ook.

Verder was er nog een kleine keuken en een binnen-plaatsje. De bovenetage was in beslag genomen, daar had een NSB-er gewoond. Mijn man vroeg of wij dat erbij konden krijgen. Dat kon, maar we moesten eerst op goedkeuring wachten.

De start van de zaak was dus op de parterre van nummer 539.

Op de eerste dag na ons huwelijk – een ander gaat gezellig op huwelijksreis – hebben we de bovenetage schoongemaakt. De woning zat onder de vlooiën en was onbeschrijfelijk vuil. We hadden die etage op dat moment nog niet officieel. Er stonden namelijk nog spullen, die er niet uitgehaald mochten worden. We konden echter binnendoor de etage bereiken, zo-doende.

Eerste uitbreiding

Toen we de bovenetage konden gaan bewonen is de kapsalon naar de achterkamer op de parterre verhuisd en is in de voorkamer de parfumerieafdeling gekomen. Ik kreeg in die tijd fl. 8,- huishoudgeld per week en mijn man opperde, dat we ieder dubbeltje moesten proberen te sparen want we gingen investeren in de winkel. Klanten aan de overkant van de KW-laan – de heer en mevrouw Van Dijk – hadden een parfumeriefabriekje en die boden ons hun eau de cologne en poeder aan, want ze wilden in de toekomst graag aan ons leveren. Diverse doosjes poeder uit die periode heb ik trouwens nog steeds in mijn bezit. En zo hebben we langzaam de zaak opgebouwd.

Er ontstond in de loop van de jaren ook nog een groot gezin; uiteindelijk kregen we zeven kinderen, die gelukkig allemaal nog in leven zijn.'

Personeel

Ook hadden de heer en mevrouw Smeenk altijd personeel.

Mevrouw Smeenk: 'Zo hadden we een prima bediende die jarenlang in de kapsalon werkte. Hij was doofstom en werkte met plezier. Helaas kwam op een gegeven moment de communistische vakbond met een klacht dat hij onderbetaald zou zijn, wij konden weleens een boete krijgen. Mijn man is op gesprek gegaan bij een andere bond, de katholieke, die de zaak uitzocht. Hierbij bleek dat de employé niet onderbetaald werd, maar in feite te veel betaald kreeg. Allemaal heel erg jammer. Wij kregen uiteraard geen geld terug en wij moesten hem laten gaan, vanwege de verstoorde arbeidsverhouding. Gelukkig voor hem had hij snel een andere werkgever.

Behalve de problemen met hem hebben we nog een keer een kappersbediende moeten laten gaan. Tijdens een afwezigheid van mijn man gebruikte hij de dure lotions voor zichzelf, werd veeleisend en begon de andere hulpen te koeioneren. Ook strooide hij rare praatjes rond. Tot overmaat van ramp ging hij voor de helft van de prijs de klanten aan huis knippen. We konden daar niets meer mee. Toen mijn man terug was in de zaak, leek het ons beter dat de bewuste bediende met spoed vertrekken zou!

Als vaste winkelmeisjes waren onder andere Riemke Koudijzer en Willy Hendriks in dienst. Als parttime winkelmeisjes herinner ik me bijvoorbeeld Mary Veltmeijer en Noortje van Dijk. Maar ook was er een hulp voor dag en nacht met het oog op het grote gezin zoals Odillia (Lia) de Vries, die noodgedwongen onder het trapgat sliep! Met verschillenden onderhielden we fijne kontakten, ook lang na hun vertrek.'

De panden op de Koningin Wilhelminalaan

'Aanvankelijk waren de winkel en het woonhuis gevestigd op nummer 539, een pand dat we dus huurden van Koos Rozenburg. Na verloop van tijd en na wat strubelingen, die uiteindelijk de vriendschap met Koos niet hebben geschaad, konden we het pand op nummer 539 van Rozenburg kopen.

Toen we later uit dat eerste huis dreigden te groeien, mochten we nummer 537 van de eigenaresse, een oude dame, erbij kopen. Toen we eenmaal zoveel ruimte hadden, zijn we wat kamers gaan verhuren om zo gauw mogelijk van de hypotheekschulden af te zijn.'

De prille verkering tussen Wim Smeenk en Lies, 1944.

Particuliere collectie

Voorjaar. De nieuwe zaak op de Koningin Wilhelminalaan, 1946. Particuliere collectie

Uitbreiding van de zaak en het assortiment

‘Mijn man runde de herenkapsalon en ik deed de parfumerie. Later is daar van alles bijgekomen, zoals de bijouterieën en drogisterijartikelen. Ook verkochten we op een gegeven moment religieuze artikelen. Weer later kwamen daar de huishoudelijke artikelen bij. Dat was aan één kant jammer, want dat ging ten koste van de mooie parfumerie- annex bijouteriezaak. Ik had een vriendin, die in heel Den Haag niet kon vinden wat ze bij ons aan bijouterieën vond. Wij kochten dat in bij een firma uit Hilversum. Als zij een nieuwe serie sieraden aanschafte, konden wij heel voordelig de restanten opkopen. Wij konden die mooie, aparte bijous goed verkopen en hadden daar een prima winst op.’ De bakken waarin de bijous werden gepresenteerd en nog wat restanten van die sieraden zijn nog steeds in bezit van mevrouw Smeenk.

‘De aankoop van het tweede pand opende meer mogelijkheden,’ vertelt dochter Elly. ‘Op dat moment werd de zaak rigoureuus verbouwd en omgegooid. Onder andere ging de kapsalon naar de voorkant van nummer 537 en langzamerhand kwamen de huishoudelijke artikelen en het speelgoed in het assortiment. Dat was omstreeks 1960. Later hadden we ook nog drogisterijartikelen. Nummer 539 werd één grote winkelruimte – het leek wel een bazaar –, gestut door grote pilaren, die in de zaak stonden.’

De metamorfose

De zaak breidde steeds verder uit. Nadat de verbouwingsplannen waren afgerond, kwamen er grote etalageramen aan de kant van de KW-laan en van de Van Heurnstraat. De ingang bleef op de vertrouwde plek zitten.

De inkoop

De meeste vertegenwoordigers kwamen langs. Op dinsdagmiddag – als de zaak gesloten was – ging het echtpaar Smeenk vaak in Rotterdam naar Max Factor, of in Den Haag naar Spanjersberg voor bijouterieën en aanzichtkaarten. Soms reisden ze naar Hilversum voor inkopen. Mevrouw Smeenk vertelt: ‘Verder kwam er altijd een bijzonder aardige, kleine Joodse man langs, de heer Drielsma, vertegenwoordiger in huishoudelijke artikelen. Hij was ondergedoken geweest. We hadden

vaak heel prettige gesprekken, soms ook over zijn eigen leven. Bij ons kwam hij altijd soep eten. Daarna ging hij in zijn auto een uurtje rusten. Jammer genoeg is hij later nogal tragisch overleden.’

Coco de Aap

Een grappig intermezzo is het verhaal van Coco de Aap. Deze aap was via een klant aangeschaft om als trekpleister voor de winkel te dienen. Waarschijnlijk was de aap ooit door vrouwen slecht behandeld, want als een dame te dichtbij kwam werd hij agressief. Aangelijnd aan een grote ketting liet hij dagelijks bovenop de luifel boven de winkel (nummer 539) zijn trucjes aan voorbijgangers zien. Veel klanten en buurtbewoners kwamen pinda’s en bananen voeren en dat liep een beetje uit de hand. Wel leuk vertier overigens voor de Blauwe Tram passagiers en later ook voor de buspassagiers; de halte was voor de deur.

Overzicht van de winkel vóór en de herenkapsalon achter, 1952. Particuliere collectie

Schilderij van Wim en Lies Smeenk. Cadeau van de kinderen t.g.v. het 30 jarig huwelijk, 1975. Particuliere collectie

‘In een winter is Coco losgebroken vanuit de kapsalon, waar hij toen stond in zijn kooi, omdat mijn man in het ziekenhuis lag en de salon tijdelijk was gesloten. We beleefden spannende uren. Coco maakte er een feest van, zwaaide heen en weer in de zaak en smet zo’n 25 literflessen haarlotion op de grond aan diggelen. Toen politieagenten met pistool en tropenervaring in beschermende kleding te hulp snelden, deden ze een mededeling: ‘Mevrouw, voordat wij de winkel betreden: wij zullen langer leven dan die aap!’ Gelukkig konden ze Coco levend met behulp van een lokbanaan te pakken krijgen. Dit was wel het einde van het tijdperk Coco de Aap, want mevrouw Smeenk stelde haar man de portefeuillekwestie: ‘Die aap eruit of ik eruit.’ Coco kreeg een nieuwe eigenaar, een ingenieur, die een prachtige machine ontwierp voor Coco, waarmee hij zijn eigen bananen uit een automaat kon trekken, een truc waarmee hij de krant nog heeft gehaald.’

De klanten

‘De klandizie groeide gestaag. Gelukkig kwamen ook de oude klanten uit het Bezuidenhout langzaam bij mijn man terug in de salon en binnen de kortste keren had hij ook veel nieuwe klanten uit de omgeving. Wim Smeenk was een bijzondere klasse kapper, die diverse prijzen won op kappersconcourzen. Zijn eigen slagzin was dan ook: ‘De kapper voor de heer die eisen stelt.’ We hadden een zeer gemêleerde klantenkring en konden gelukkig met iedereen goed opschieten. Door de jaren heen, toen het assortiment regelmatig wijzigde en werd uitgebreid hadden de klanten inmiddels ook weer iets meer te besteden, waar wij dan ons voordeel mee konden doen.’

Het geheime laatje

‘Omdat je als winkelier met je tijd moet meegaan, zijn we op een gegeven moment ook – eigenlijk tegen ons principe in – condooms gaan verkopen. Niemand in de omgeving verkocht zo iets! Bij vele geloofsovertuigingen lag dit nogal gevoelig. Maar een winkelier wil nu eenmaal iedereen tegemoet kunnen komen, vandaar.’ ‘Er was een geheim laatje,’ weet Elly zich te herinneren: ‘Ik en de andere kinderen mochten niet weten wat zich in dat laatje bevond. Als er iemand in de winkel

kwam die naar Durex vroeg, moesten we moeder roepen. Op een dag was het heel druk in de winkel en een klant vroeg om het mysterieuze artikel en ik schreeuwde door de winkel: ‘Mam, waar ligt de Durex?’ We schrijven zo rond het jaar 1964. Mevrouw Smeenk voegt eraan toe: ‘Ik was in die tijd eens bij Apotheek Lakke met een recept en er was een man die naar condooms vroeg. Meneer Lakke zei: ‘Die verkopen we niet.’ ‘Ik zei meteen: ‘Ik weet wel een adres waar ze ze verkopen, KW-laan 537.’ Even later kwam mevrouw Smeenk die man in haar zaak tegen. ‘Mensen uit de buurt kochten de condooms meestal niet bij ons, omdat in die tijd er nog veel gêne bestond over dit onderwerp.’

Nog een knaller

Smeenk had nog een primeur. Als een van de eersten in Voorburg verkochten zij vuurwerk. Het klantenbestand groeide gestaag. Later kwam men van heinde en verre, temeer daar men in de bebouwde kom van Den Haag geen vuurpijlen mocht verkopen. Met de vuurpijlen in hun mantelzak, weliswaar de stokjes iets ingekort zodat het niet zou opvallen, gingen ze weer naar Den Haag op hun fiets. Omdat het steeds drukker

Verkoopartikelen, een blikvanger, 1953. Particuliere collectie

werd, besloot men om pakketjes te gaan maken met verschillend vuurwerk. De kinderen hielpen mee in de woonkamer aan een grote tafel, vlakbij de kachel. Handen zwart van het kruut en dan wassen in de keuken waar de geiser hing. Bij de voordeur van de winkel stond tijdens de verkoop altijd iemand om toezicht te houden.

Winkelsluiting

‘Toen we begonnen, bestond er nog geen winkelsluitingswet. Aanvankelijk sloten we een halfuurtje tussen de middag en op dinsdagmiddag waren we gesloten.’ Wat de vakanties betreft merkt Elly op: ‘Mijn ouders gingen soms om de beurt weg. Ik herinner mij een vakantie in Valkenburg met moeder, terwijl vader de winkel deed. Mijn vader is weleens naar Lourdes en Rome geweest met zijn broer. Dat deden ze liftend!’ Mevrouw Smeenk vult aan: ‘Ik had weinig behoefte aan vakantie, was graag in de zaak. Ik vond het daarenboven zonde van de misgelopen verdiensten.’

Elly: ‘In 1964 – ik was toen 18 – hebben mijn ouders het aangedurfd om de zaak en het gezinnetje aan Willy het winkelmeisje en mij over te laten, terwijl wat tantes en ooms dagelijks een oogje in het zeil hielden. Wij hebben toen ongeveer twee weken die zaak gedraaid en dat ging heel goed. De dagopbrengst was zo nu en dan fl. 80,-, maar vaak ook veel minder. En dan dacht ik, daar is dus hooguit een derde winst van. Hoe is het in godsnaam mogelijk dat hier een heel gezin van kan bestaan als alle vaste lasten er ook nog vanaf moeten?’

Je groot houden

‘Kleine zelfstandigen kregen ook geen kinderbijslag in die tijd. De mensen in de buurt keken naar ons op omdat wij winkelier waren, maar zij hadden kinderbijslag en per saldo waarschijnlijk meer te verteren. We hadden ook geen pensioenvoorziening. Mevrouw Smeenk vertelt dat haar man moeite had met het betalen van de AOW- premie. Nooit hadden zij immers van enige voorziening geprofiteerd.

Ook kwamen de kerk en diverse ‘goede doelen’ regelmatig om giften en presentjes voor verlotingen vragen. Dan moest je je groot houden, we hadden immers een mooie zaak.’

Dag en nacht werken, ook als je zwanger was

Er werd dag en nacht gewerkt. Mevrouw Smeenk herinnert zich een van de grote verbouwingen. Ze was doodmoe, hees zich moeizaam de trap op en dacht: ‘Ik lijk wel een oude vrouw.’ Ze was goed 40 toen.

Je kunt stellen dat mevrouw er niet wezenlijk onder geleden heeft. Met haar – mede dankzij haar beroep – verzorgde uiterlijk zit ik te praten met een bijna 90-jarige, zeer vitale dame.

Ook stond mevrouw tot de laatste dag van haar zwangerschappen in de winkel. De dokter moest haar wel eens de winkel uitsturen. Zwangerschapsverlof was er niet bij. Positiekleding trouwens ook niet, aldus Elly: ‘Mijn moeder droeg haar gewone jurken.’ Het echtpaar kreeg samen zeven kinderen.

‘Als mijn man eens een griepje had, draaide de kapsalon gewoon met het personeel. Ikzelf was heel blij met alle hulp die we hadden, zoals de winkelmeisjes en de hulp voor dag en nacht, want er moest tenslotte heel hard gewerkt worden om alles draaiende te houden.’

Branchevereniging

‘We waren aangesloten bij de Kappersvakbond en ook bij de Vereniging van Schoonheidsspecialistes. Tijdens een van mijn zwangerschappen in de jaren vijftig heb ik zelfs nog het diploma Schoonheidsspecialiste behaald.’

Contacten met andere winkeliers uit de buurt en concurrentie

‘We wisselden weleens artikelen uit met Van der Helm op de Van Arembergelaan, of met de Salamander (later Kühn) op de hoek van de Van Wateringelaan en de Van Wassenaerstraat, zodat we de gevraagde artikelen toch konden leveren. Echt overleg over de manier van zakendoen was niet aan de orde tussen de winkeliers. Concurrentie op het gebied van bijous hadden we gelukkig niet, maar met andere artikelen kon dat soms wel het geval zijn.’

De boekhouding en de pensioenvoorziening

Wim Smeenk deed zoveel mogelijk zijn eigen boekhouding, meestal in het weekend, maar soms ook samen

met de accountant. Reguliere pensioenvoorzieningen hadden middenstanders toen niet. Het was zoals bij de meesten met een eigen bedrijf: een kwestie van zelf sparen voor de oude dag.

Het keren van het economisch tij

‘Het tij keerde toen de Koningin Julianalaan werd gebouwd en er allemaal mooie, moderne winkels verzezen. Dat was in het begin van de jaren zestig. De mensen gingen alleen al uit nieuwsgierigheid een kijkje nemen. Ook grootwinkelbedrijven zoals V&D en De Bijenkorf waren geduchte concurrenten. Het werd de tijd van bij andere winkels vergeten boodschappen, zoals aspirine. Na sluitingstijd nog wel, wat je ook nog een behoorlijke boete kon opleveren.’

De tijd na de zaak

De familie is in 1968 gaan wonen in een groot pand in Oud-Voorburg, op het adres waar mevrouw nu nog steeds woont. In die tijd ging ze nog regelmatig naar de winkel aan de KW-laan, die aan het eind van de jaren zestig definitief de deuren sloot. Voordien was reeds vanwege privéomstandigheden aan de kapsalon een einde gekomen.

Aan het eind van het bestaan van de winkel zijn er ook nog schilderijen en kunstobjecten verhandeld, het werd een soort galerie.

Na de sluiting is een van de kinderen Smeenk in het pand gaan wonen. Nummer 537 werd uiteindelijk verkocht aan een van de zoons, die daar met veel plezier vele jaren heeft gewoond. Het andere pand, nummer 539, werd eerst bewoond door dochter Regina en daarna door zoon Erik, de jongste zoon. Toen dochter Elly terugkwam van een jarenlang verblijf in de U.S.A. (1983) is nog even het idee ontstaan dat zij daar een dameskapsalon zou beginnen. Dat is niet doorgegaan en het pand werd uiteindelijk ook verkocht.

Overlijden van de heer Smeenk

‘Mijn mans gezondheid liet hem uiteindelijk langzaam in de steek en ook het verhuren werd nu een probleem, dus daar zijn we toen noodgedwongen mee gestopt. Hij overleed op 24 juni 1994.’

Eigen baas en hang naar bedrijvigheid

Mevrouw Smeenk heeft altijd met volle teugen genoten van het ‘eigen baas’ zijn. In die tijd (veertiger en vijftiger jaren van de vorige eeuw) mocht je als getrouwde vrouw geen betaalde baan hebben. Zij had dat wel.

‘Toen wij met de zaak stopten, kreeg je op de Koningin Julianalaan allemaal mooie, moderne zaken en ik vond het jammer dat ik daaraan niet kon deelnemen. Ik heb het gevoel dat ik het nog zou kunnen, maar het is helaas allemaal verleden tijd.’

Mevrouw Smeenk heeft in haar leven niet bepaald stilgezeten. Ze heeft in de loop der tijd verschillende vakdiploma’s behaald. Aanvankelijk heeft ze heel veel van haar man geleerd, hij was een prima ondernemer. Mevrouw Smeenk was een voor die tijd buitengewoon geëmancipeerde vrouw. Ook een van de weinige vrouwen in die tijd met een rijbewijs (1963).

‘Ja, ik ben door de jaren heen wel iets veranderd’, beaamt mevrouw Smeenk, ‘ik ben niet meer dat lieve Liesje van vroeger. Ik heb veel van mijn man mogen leren en daar zal ik hem altijd dankbaar voor blijven. Maar ik moest ook doorgaan en dus moest ik later ook alleen besluiten gaan nemen. Zo is het leven nu eenmaal.’

Nadat dit is vastgesteld, wandelt mevrouw Smeenk fier naar de keuken voor een overheerlijke kop koffie.

Links: trofee Ereprijs Stedenwedstrijd Afd. heren Utrecht, Den Bosch, Amsterdam, Den Haag. Rechts: trofee in gebruik als fooienpot, 1951. Particuliere collectie

19. Schoenmakerij W.J. ten Hoope

Wil Pel

We zijn op bezoek bij de zoon van de heer W.J. ten Hoope, de heer H.M. ten Hoope, in zijn comfortabele flat aan de Van Tuyll van Serooskerkenstraat te Voorburg.

De heer W.J. ten Hoope begon zijn schoenmakerijbedrijf aan de Noordenburglaan in een benedenhuis.

*Afbeelding van het vulcaniseer-
bedrijf. Particuliere collectie*

Later, begin dertiger jaren, werd het bedrijf verplaatst naar de Van Heurnstraat, alwaar op nr. 1b een winkel werd betrokken met daarboven een woonhuis. In dat gedeelte van deze straat bevond zich om de hoek op de Koningin Wilhelminalaan een sigarenwinkel (later kwam hier de kruidenierswinkel van de heer A.F.H. van Herp) en naast de winkel op 1b was nog een ijssalon vóór de oorlog en in de oorlog een vulcaniseerinrichting.

Op de foto is de heer P. Moleveld afgebeeld, die werkte bij de Cartonagefabriek, die gevestigd was op nr. 3d.

Na de oorlog kocht de kruidenier Van Herp de winkel van de schoenmakerij om die ruimte aan zijn kruideniersbedrijf op de Koningin Wilhelminalaan 539 (om de hoek dus) toe te voegen.

De heer Ten Hoope schoof diens gevolg op naar de winkel waarin eerst het vulcaniseerbedrijf was gevestigd.

Klanten kwamen uit de directe omgeving. Gemakkelijk was het voeren van een schoenmakerij niet, vanwege de vele concurrenten. In de Van Heurnstraat waren drie schoenmakerijen. Daarnaast in de Van Wasse-naerstraat, Van Montfoortstraat, Van Halewijnlaan en nog meer.

Deze concurrentie noopte de heer Ten Hoope contact te zoeken met collega's in Den Haag.

Zo werd reparatiewerk verricht voor A.J. van Essen

aan het Spui, Pietje Bell aan de Breedstraat, B. van Putten in de Weissenbruchstraat en firma De Gast uit de Kempstraat.

De heer Ten Hoop werd in zijn taak geassisteerd door een hulp. De zonen en de dochter brachten het herstelwerk bij de klanten, waarbij zoveel mogelijk direct afgerekend werd. Om te voorkomen, dat de klant alleen maar groot geld zou hebben waardoor er niet betaald kon worden, werd altijd voldoende wisselgeld meegenomen.

Direct na de aanvang van de Tweede Wereldoorlog kwam de bezetter in zijn winkel om mee te delen dat de reparatiemachines in beslag waren genomen en dat deze de volgende dag opgehaald zouden worden. Een situatie die niet geaccepteerd werd door de heer Ten Hoop. Diezelfde dag werden met behulp van familie en vrienden de machines uit elkaar gehaald en goed ingepakt onder de vloer verstopt. Toen de volgende dag de bezetter kwam om de machines op te halen werd glashard meegedeeld dat men de dag daarvoor de apparatuur al had opgehaald. De Duitsers reageerden kwaad en gingen onverrichterzake weg. Door de oorlog werden weinig schoenen gerepareerd doordat er geen apparatuur voorhanden was, maar ook geen leer e.d.

Wel werden uit autobanden stukken gesneden om die als zool te gebruiken.

Een andere activiteit was het opladen van accu's voor klanten. Dat geschiedde door een dynamo gemonteerd op een fiets aan te sluiten aan de accu. Om beurten fietste de familie om zo doende de accu op te laden.

In een van de bovenwoningen woonde een NSB-er, die echter nooit thuis was. Indien onderduikers bij razia's moesten verdwijnen dan klom men via de schuur in de tuin achter de winkel naar het huis van de NSB-er om daar te schuilen tot het gevaar was geweken. De Duitsers gingen natuurlijk niet controleren in het huis van een sympathisant.

De heer Ten Hoop overleed in 1960. De zaak werd gesloten, mede omdat door de veranderde tijden (opkomst hakkenbar, wegwerpschoenen, enz.) de schoenmakerij steeds minder floreerde.

Tot slot: onderzoek heeft geleerd dat de familie Ten Hoop en de familie Ten Hoopen toch bij elkaar horen. In het verre verleden is door een familieruzie een splitsing ontstaan. Een predikant heeft destijds de naam verkeerd gespeld en een 'n' achter de naam geplaatst.

20. Cartonnagefabriek Van Heurnstraat

Wil Pel

In de Van Heurnstraat bevonden zich in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw nogal wat bedrijven van uiteenlopende aard.

*Inrichting van de carton-
nagefabriek met achterin onze
gesprekspartner. Particuliere
collectie*

Bekend zijn in deze straat de waterstokerij Honkoop op nr. 75, de wasserij Rozenburg, de lompenhandel Heemskerk op nr. 69, de kruidenier A. van de Dood op nr. 79 en de groentehandel Van den Akker op nr. 24. Deze zaten allen in het midden van de straat. Vooraan in de Van Heurnstraat waren echter ook mid-

denstanders gevestigd. Namelijk op nr. 1b de schoenmaker Ten Hoope, die later verhuisde naar nr. 55 en op nr. 1c een vulcaniseerinrichting voor auto- en rijwielbanden, die gevoerd werd door de heer S. Spetter. De heer Spetter moest in de oorlog vanwege zijn joodse afkomst onderduiken. Na de oorlog is hij in de Van Naeltwijckstraat een (auto)bandenhandel begonnen. Op nr. 2 van deze straat was een melkhandel van de heer J. Tegelaar gevestigd.

Op nr. 3d zat een cartonnagefabriek, waarover deze bijdrage gaat en op nr. 5 woonde de huisschilder Th.W. Zomerschoe.

De heer Pieter Moleveld, die in de jaren veertig en vijftig werkzaam was in de cartonnagefabriek, was bereid enige wetenswaardigheden te vertellen over dit bedrijf.

De cartonnagefabriek is opgericht in 1880 door de heer H. Verveer sr. en was oorspronkelijk gevestigd aan de Houtmarkt 36 te Den Haag. In de vooroorlogse jaren dertig waren in het bedrijf, dat inmiddels naar de Van Heurnstraat was verhuisd, mede werkzaam de zonen van de heer Verveer, te weten Isaak, David en Louis. Anders dan Isaak en David hebben Louis en zijn zuster Floor de oorlog overleefd en de zaak daarna voortgezet.

Verwerkingsmachines

Voor de verwerking van het karton, dat onbewerkt betrokken werd van de kartonindustrie, in diverse maten, kleuren en dikten werd gebruik gemaakt van verschillende machines, zoals een snijmachine, een

buigmachine, een ritsmachine een plakmachine en een hechtmachine.

Iedere machine werd door een medewerker bediend. De buigmachine diende om in het karton een rillijn voor het vouwen te maken. De ritsmachine vouwde het karton en de hechtmachine diende voor het nieten van de dozen in allerlei maten.

Hoedendozen

Vóór de oorlog werden voornamelijk hoedendozen vervaardigd. Een andere activiteit was toen de boekverpakkerij.

Na de oorlog werd de productie van hoedendozen afgebouwd, daar hiervoor minder vraag was en werd de aandacht gevestigd op andere verpakkingen.

Zo werden er ook gebaksdozen vervaardigd. Voor de verpakking van kaarsen werden dozen gemaakt.

Voor de verzending van boeken van een in Den Haag gevestigde boekenclub werden verpakkingen ontworpen.

Ook voor de verzending van agenda's en dergelijke ontwierp en maakte men speciale dozen.

Daarnaast won de productie van archiefdozen voor de lokale en rijksoverheid aan belang.

Oorlog

In de oorlog werden de machines en de vrachtwagen door de bezetter verbeurdverklaard.

Na de oorlog werd alles in redelijk goede staat in de buurt van Amersfoort teruggevonden. Alle machines werden weer in de fabrieksruijme aan de Van Heurnstraat geïnstalleerd en de vrachtwagen door de heer Moleveld gebruikt om de bestellingen te bezorgen bij de klanten.

Door de groei van het bedrijf werd het onderkomen in de Van Heurnstraat te klein. Uitbreiding ter plaatse bleek niet mogelijk, daar de tuin achter de werkplaats reeds bebouwd was.

Daarom werd in 1950 een nieuwe ruimte betrokken aan de Komeetweg 5 in het industriegebied De Binckhorst te Den Haag. Zo verdween deze bedrijfsactiviteit uit Voorburg-Noord.

21. De was de deur uit – naar Rozenburg – maar blijf er zelf bij!

Jos Engels/Niels van den Berg

Het interview vindt plaats met mevrouw Anke Giezeman-Rozenburg en zoon Luuk Giezeman, dochter en kleinzoon van Koos Rozenburg, Wasserij Rozenburg-Giezeman. Mevrouw Giezeman-Rozenburg is tussen de datum van het interview en het verschijnen van deze publicatie overleden.

*Anke Rozenburg-Giezeman,
november 2011.
Collectie auteur*

*Wasserij Rozenburg, 1937.
Particuliere collectie*

Wasserij Rozenburg-Giezeman was een van de grootste bedrijven in Voorburg-Noord. Iedere wat oudere bewoner zal zich de schoorsteen van het ketelhuis herinneren die hoog boven de huizen uitstak. De wasserij heeft aan veel buurtgenoten werkgelegenheid

geboden. Bijna vijftig jaar was het bedrijf in de wijk gevestigd.

Oorsprong van Wasserij Rozenburg

Op zijn trouwdag, 3 november 1937, richtte Leonardus Jacobus (Koos) Rozenburg een wasserij op in de Van Heurnstraat. Koos Rozenburg was de jongste van zeven kinderen uit het gezin van Jacques A. Rozenburg en Wilhelmina M. Roozenburg (met dubbel 'oo'). Er zat ondernemersbloed in dit gezin.

Twee van hun zoons, Jan en Koos, begonnen een eigen wasserij. Ze hadden beiden het vak geleerd bij hun ouders die met twee ongetrouwde zussen, Toos en Marie, en broer Gerard een kleine wasserij runden aan de Schenkkade. Jan vestigde zich in Leidschendam (Textielverzorging J.M. Rozenburg), terwijl Koos in 1937 neerstreek in de Van Heurnstraat 61-63 in Voorburg-Noord.

Na zijn trouwen betrok Koos de bovenwoning met huisnummer 61, terwijl de wasserij op nummer 63 werd gevestigd. Op de voorgevel verscheen de tekst: ROZENBURG WASSEN VERVEN STOMEN.

In de eerste jaren richtte de wasserij zich voornamelijk op particulieren. De was werd met paard en wagen bij de klanten opgehaald en gebracht, tot in Wassenaar toe. Veel klanten zaten dichtbij, in het Bezuidenhout. Daar woonden veel chique mensen. Twee keer per

week werden de klanten bezocht, een keer om de vuile was op te halen en nog een keer om de schone was terug te brengen.

In de wasserij zelf werd de was geadmistreerd, gesorteerd, gewassen, gemengeld, gecentrifugeerd, gedroogd, zo nodig gebleekt, gestreken – met gietijzeren strijkijzers die op het vuur werden verhit –, gesteven en gevouwen. Het was veel handwerk maar het proces werd gaandeweg steeds meer gemechaniseerd.

De oorlogsjaren

Lang heeft het gezin Rozenburg niet in de Van Heurnstraat gewoond.

Anke, in 1938 geboren als oudste dochter van Koos, vertelt: ‘Mijn vader had het huis eertijds op een donkere avond aan mijn moeder laten zien, maar toen ze er eenmaal woonde, was ze bang dat ze er nooit zou kunnen wennen. Aan het begin van de oorlog heeft ze tbc (tuberculose) gekregen. Toen hebben mijn moeder en ik ondergedoken gezeten bij een tuinder op de Veursestraatweg. Mijn vader kreeg via het Rode Kruis – destijds aan de Hoekwaterstraat – een onderduikadres bij het zwembad de Vliegermolen.’

Anke vervolgt: ‘Tijdens de oorlog lag de wasserij stil. Mijn vader maakte in die jaren zeep van beenderen. Die beenderen werden verhit in de wasmachines. Hoe hij aan beenderen kwam weet ik niet. Misschien van het slachthuis, of van de boeren waar hij ondergedoken zat.’

De eerste naoorlogse jaren

Zodra de oorlog voorbij was verhuisde het gezin naar de Koningin Wilhelminalaan, eerst naar nummer 541 en later naar 505. In het vrijgekomen bovenhuis kwam voor een korte periode een chocoladefabriek. Daarna is de ruimte verhuurd aan de kerk, die het gebruikte voor het ‘Sint Franciscus Liefdewerk’. Hieruit is later Clubhuis De Haeck ontstaan, dat er tot 1973 heeft gezeten.

Naast het bedienen van particulieren kon de wasserij enkele grote klanten verwerven, zoals de gevangenis aan de Casuariestraat in Den Haag en het vroegere

*Oprichter Koos Rozenburg.
Particuliere collectie*

*Een Tempo-3-wheeler.
Bron internet*

Groene Kruis-sanatorium in Delft (nu verpleeghuis Bieslandhof). Anke: 'Het sanatorium kregen we als klant via connecties van mijn vader uit de tijd dat mijn moeder tbc had en bij dat sanatorium bepaalde mensen kende.' Het was hard werken.

Anke vertelt: 'Het wagenpark bestond in die tijd uit twee auto's, een Tempo en een Goliath, beide met drie wielen. Ook mijn moeder heeft daar nog wel in gereden om was op te halen of te brengen.' Arie Honkoop, die zijn waterstokerij in de Van Heurnstraat 75 beëindigde in 1952, was heel lang de vaste chauffeur, al vanaf kort na de oorlog.

Over Honkoop en de gevangenis als klant weten Anke en haar zoon Luuk een mooie anekdote te vertellen: 'De was werd altijd opgehaald in grote rieten manden. Op een dag reed de auto, volgeladen met vuile was van de gevangenis terug naar de zaak. Toen de auto daar stopte, sprong er plotseling een gevangene uit die zich tussen de vuile was had verscholen en die riep: 'Mond houden! Ik heb het niet gedaan,' of iets dergelijks. Het leek veel op de ontsnapping met de boekenkist van Hugo de Groot!

*Koos Rozenburg en Mehmet Cetin (rechts), 1979.
Particuliere collectie*

*Wassalon Rozenburg, ca. 1964.
Particuliere collectie*

Personeel

In de jaren vijftig werkten er wel zo'n 40 personeelsleden voor de wasserij, vooral mannen en vrouwen uit de Van Heurnstraat. Toen later de eerste stroom migranten kwam, bood Rozenburg niet alleen werkgelegenheid aan deze mensen, aanvankelijk vooral uit Turkije afkomstig, maar ook huisvesting, vaak in panden die door de wasserij waren aangekocht. Anke: 'Het bedrijf had een tekort aan personeel. De mensen uit de gastarbeiderslanden deden ook werk dat Nederlanders niet meer wilden doen. We hadden die mensen dus echt nodig. Er werkt er nu nog steeds een uit die eerste periode, Mehmet Cetin, die als 14-jarige jongen naar Nederland kwam. De eerste Turk was Zacharias. De meesten bleven trouwens lang in dienst. Er heerste een soort familiegevoel tussen de mensen onderling. Feesten zoals Sinterklaas vierde het personeel ook met elkaar. Herman Flaton, de bekende amateur-toneelspeler en -regisseur, die ook in de wijk woonde, speelde vaak voor Sint.'

De Wasman

In 1962 trouwde dochter Anke Rozenburg met Theo P.M. Giezeman, een telg uit een oud wasserijgeslacht. Theo Giezeman was de zoon van Joop Giezeman, van *Giezeman De Waschman*, die met zijn broers een succesvol wasserijbedrijf leidde in Loosduinen. De broers geloofden in het grote effect van naamsbekendheid

door veelvuldige reclame. Zo maakten ze tussen 1945 en 1953 al reclame op de Haagse tram en in de bioscoop. Ook vulden ze de lege plekken in het Haagse Telefoonboek met de slogan 'De Waschman, 't is Giezeman die helder wasschen kan!'

Wasserij Rozenburg-Giezeman

Vanaf het trouwen van Anke Rozenburg met Theo Giezeman in 1962 ging het bedrijf verder onder de naam 'Wasserij Rozenburg-Giezeman.'

De particuliere markt ontwikkelde zich snel door de komst van de wasserette, of met een mooier woord: de wassalon. In 1964 werd 'Wassalon Rozenburg &

Giezeman' geopend in het bedrijf dat inmiddels was uitgebreid en de panden Van Heurnstraat 61-75 had betrokken. De wassalon was zes dagen per week open vanaf 07.30 uur en 's avonds soms tot 21.00 uur. Een advertentietekst uit die tijd zegt: 'Nu de was de deur uit – naar Rozenburg – maar blijf er zelf bij.'

Ook in andere straten opende Rozenburg-Giezeman wassalons: in de Van Halewijnlaan, aan het Oosteinde tegenover de Sint-Martinuskerk (1967) en aan de Haverkamp in het Bezuidenhout. In totaal stonden er meer dan 50 wasmachines klaar voor de huisvrouw van die tijd. Niet alleen de onderkleding, lakens e.d. konden worden gewassen, ook kwam er in de Van Heurnstraat een 'stomeret' om zelf de bovenkleding te stomen: 5 kg voor fl. 8,-.

Beha-brand

Problemen waren er ook. In september 1965 wordt via een circulaire een 'belangrijk bericht aan onze cliënten' verspreid. Hierin staat dat voorgevormde bh's met schuimrubber vulling voortaan niet meer behandeld zullen worden en met de schone was worden teruggezonden. Als reden wordt genoemd dat het schuimrubber in de bh's bij het drogen brand kan veroorzaken. De circulaire: 'Door de warmte in de droog-tumbler oxydeert het schuimrubber, waardoor een nog hogere temperatuur ontstaat, die deze bh's gemakkelijk tot ontbranding brengt en de andere goederen vanzelfsprekend ook aantast.'

een was-DAG IS BIJ ONS een was-UR PER WEEK

wassalons ROZENBURG-GIEZEMAN
de grootste van zuid-holland

VAN HEURNSTR. 65-75 VOORBURG	OOSTEINDE 79 VOORBURG
geopend:	geopend:
MAANDAG EN DINSDAG . . . 6.30 - 21.00 U.	MAANDAG EN DINSDAG . . . 6.00 - 21.00 U.
WOENSDAG EN DONNERSDAG 6.30 - 18.00 U.	WOENSDAG EN DONNERSDAG 6.00 - 18.00 U.
VRIDAG 6.30 - 21.00 U.	VRIDAG 6.00 - 21.00 U.
ZATERDAG 6.30 - 13.00 U.	ZATERDAG 6.00 - 13.00 U.

INLICHTINGEN TEL. 070-834242

*Wassalon van buiten ...
... en van binnen, ca. 1970.
Particuliere collectie*

*Flyer wassalon, ca. 1970.
Particuliere collectie*

Groei

In 1966 verrees een nieuwe 20 meter hoge metalen schoorsteen boven de daken voor het nieuwe ketelhuis dat door de groei van het bedrijf noodzakelijk was geworden. Tien jaar later werd zelfs een complete automatische wasstraat geïnstalleerd.

In de jaren zeventig verschoof het accent binnen het bedrijf van de behandeling van was voor particulieren naar grootschalige textielverzorging voor de ouderenzorg en het bedrijfsleven. Men veranderde de naam in 'Was- en textielverzorging Rozenburg-Gieze-man.' Vanaf die tijd werd een verdere specialisatie doorgevoerd

*Plaatsing schoorsteen, 1966.
Particuliere collectie*

*Was-auto, ca. 1970.
Particuliere collectie*

in de textielverzorging voor verzorgingsinstellingen en verpleeghuizen. Tevens werd begonnen met het verhu- ren van linnengoed aan klanten.

De groei maakte het noodzakelijk om steeds meer aangrenzende panden bij het bedrijf te trekken om het werk op te kunnen vangen. Op een gegeven moment besloeg de wasserij aan de Van Heurnstraat de pan- den 61-91 en losten de vrachtauto's de vuile was aan de Van Heurnstraat en laadden ze de schone was op aan de kant van de Van Alphenstraat. Daar was een poort die op een binnentuin uitkwam en toegang gaf tot de panden aan de Van Heurnstraat.

Een deel van de binnentuin was gedurende een aantal jaren overigens ingericht als kleine dierentuin. Er lie- pen ganzen, konijnen, een geit en een ezel rond, tot vermaak van de kinderen en het personeel.

Aage M.

Aan de overkant van de straat bezat de wasserij nog enkele garageboxen waar oude machines werden opge- slagen. Een anekdote verhaalt dat meesterkraker Aage M., die in het begin van de zeventiger jaren bankklui- zen kraakte met zijn legendarische thermische lans, zich na een ontsnapping uit de gevangenis een tijdje heeft schuilgehouden in een van die garageboxen. Later zijn in die garagebox nog veel zilveren guldens gevonden. Of Aage M die heeft achtergelaten ...?

Niet alleen wasserij

Het ging Rozenburg voor de wind en naast investeringen in zijn bedrijf kocht hij in de loop van de jaren een aanzienlijk aantal panden in de straat en de buurt. Hij was geen man van effecten en beursontwikkelingen, maar belegde zijn liquide middelen liever in 'ruwe stenen'. Op dinsdagen bezocht hij de huizenveiling. Dat was een ontmoetingspunt waar ondernemers met dezelfde katholieke achtergrond elkaar tegen kwamen en elkaar het balletje toespeelden in het bied- en laatspel. Zo kon het gebeuren dat veel huizen in Voorburg-Noord in handen kwamen van slechts enkele families, waaronder de familie Rozenburg.

Koos Rozenburg was een netwerker *avant la lettre*. Hij kende iedereen en iedereen kende hem. De buurt kende hem als 'ome Koos' en hij werd wel 'het lopende telefoonboek' genoemd. Veel van zijn contacten kwamen tot stand via de kerk, de Liduinakerk aan de Schenkade en de collectantenvereniging van die kerk. Ook buiten de kerk kende hij iedereen in de buurt, maar het was geen vergaderman die in besturen zat.

Weg uit Voorburg-Noord

Aan het begin van de jaren tachtig brak het inzicht door, ook bij de gemeente, dat het bedrijf zo groot

Medewerkster aan het werk, ca. 1970. Particuliere collectie

Wasserij Rozenburg-Giezeman in bedrijf, ca. 1970. Particuliere collectie

was geworden dat het niet meer in de straat en in de buurt paste. Daarbij speelden niet alleen milieuoverwegingen een rol. Na de overgang van kolen- naar gasketels bleek de wasserij zoveel gas te verbruiken, dat bij de particuliere huishoudens in de buurt de gasdruk vrijwel wegviel als de ketels van de wasserij vol op stoom kwamen. Bovendien veroorzaakten de grote machines in toenemende mate overlast in de buurt. Het werd tijd om op zoek te gaan naar een alternatieve locatie. Uiteindelijk zijn de bedrijfsactiviteiten in 1985 verplaatst naar de huidige locatie op het bedrijvenpark Essesteijn aan de Populierendreef. De nieuwe productielocatie werd uitgerust met de nieuwste computergestuurde machines.

Ten tijde van de verhuizing trok 'ome Koos' zich terug uit zijn onderneming, bijna 50 jaar na de oprichting, en droeg de aandelen over aan zijn schoonzoon Theo Giezeman.

In 2008 is de het bedrijf verkocht aan Lips Textielservice Holding BV, dochter van het Britse Synergy Health PLC. Ondanks al deze veranderingen werken er onder de nieuwe vlag nog steeds medewerkers die zijn begonnen in de Van Heurnstraat. Kennelijk leuk werk en een goede werkgever.

Mevrouw Anke Giezeman-Rozenburg is tussen de datum van het interview en het verschijnen van deze publicatie overleden.

*De jonge Koos Rozenburg (jaar-
tal helaas onbekend).
Particuliere collectie*

*Koos en Wil Rozenburg (rechts)
met dochter Anke (links) en
schoonzoon Theo Giezeman in
hun bedrijf, 1979. Particuliere
collectie*

22. ‘Schrijf je ’t effe op?’

Jos Engels

Waterstoker? De jongere generatie kijkt alsof ze water ziet branden. Waterstokers had je alleen in een paar grote steden zoals Rotterdam, en ook in Amsterdam, waar hij ‘vuurbaas’ werd genoemd. Maar ook in Voorburg zat enkele decennia een waterstokerij. Het beroep van waterstoker is inmiddels al 60 jaar verdwenen uit Voorburg. Tussen 1932 en 1952 had A.C. Honkoop een waterstokerij en brandstoffenhandel in de Van Heurnstraat 75.

De tachtigjarige zoon van de eigenaar, Cor Honkoop, weet veel te vertellen over het bedrijf waar hij zijn jonge jaren heeft doorgebracht.

Naar Voorburg

‘Mijn vader heeft de zaak overgenomen van Vreugdenhil. Ik weet niet waarom Vreugdenhil dat bedrijf verkocht heeft, ik weet alleen dat hij verhuisd is naar Den Haag. Mijn ouders zijn in 1932 hierheen gekomen, vanuit Hekendorp (nu: gemeente Oudewater). Daar is mijn vader geboren en ikzelf ook. De rest van de zes kinderen is in Voorburg geboren, in de Van Heurnstraat.

Mijn vader werkte op de timmerfabriek in Hekendorp, maar in de crisistijd werd hij werkloos. Zijn moeder had in dat dorp een kruidenierswinkeltje. Waarom hij in Voorburg terecht is gekomen weet ik geneens. Hij is ook wel op de fiets de Wieringermeer in gegaan om te kijken of daar werk voor hem was. Maar op een gegeven moment heeft hij die zaak in Voorburg overgenomen.

Ik was twee jaar toen we verhuisden. Ik weet nog dat ik ’s middags vroeg: ‘Wanneer gaan we naar huis?’, maar we bleken in onze nieuwe woning te zijn! Over die eerste jaren weet ik weinig meer.

Ik weet wel dat het eigenlijk de bedoeling was van mijn vader om na een tijdje weer terug te gaan naar Hekendorp, maar toen kwam de oorlog er tussen, met al die toestanden, en dan blijf je hangen. Zodoende zijn we in Voorburg gebleven.

De waterstokerij

We hadden een hele grote ketel in de winkel, met een vuurmond eronder waar cokes in werd gestookt. Om half zes ’s ochtends werd de ketel aangemaakt, opgestookt en werd het water heet gemaakt. Om acht

Vader Honkoop met zoon Cor (ca. 1932), foto vanuit de winkeldeur. Particuliere collectie

uur ging de winkel open. Dan konden ze water komen halen.

's Maandags en dinsdags reed mijn vader met de bakfiets met tonnetjes heet water voor de was. Dat waren houten tonnetjes waar ongeveer twee emmers water in gingen. Er zat een houten stop op met een lap ertussen, een biervaatje ongeveer, maar dan lichter. Op de vloer van de bakfiets zaten balkjes en daar lagen die tonnetjes tussen, zodat ze er niet af konden rollen; een stuk of zes tonnetjes, twee rijtjes van drie.

Ik herinner me dat mijn moeder wel eens niet in de winkel kon zijn, bijvoorbeeld wanneer er een broertje werd geboren. Dan moest ik 's morgens met slaperige ogen in de winkel op een krukje zitten en zorgen dat het water niet ging koken. Als dat gebeurde, dan stoomde de ketel en moest er koud water bij. Maar als de ketel al vol zat en er geen koud water meer bij kon, dan moesten alle bovenlichten open om de stoom naar buiten te laten. Het huis heeft heel wat keren onder stoom gestaan!

Een enkele keer kwamen de mensen heet water halen voor de schoonmaak en dan deden ze alvast chloor in poedervorm in hun emmer. Dat ging dan bruisen en met een beetje zout erbij kreeg je chloorgas waardoor je bijna stikte. Je moest wel uitkijken!

Veel heet water werd rondgebracht, maar de mensen die in de straat woonden kwamen makkelijk zelf een emmertje heet water halen als ze zelf geen ketel op het fornuis hadden staan. Dat hete water werd vooral gebruikt voor de was en om zaterdag de kinderen in de wastel te wassen. Niet om te koken, want voor de aardappelen moest het fornuis, of het gasstel toch aan. Behalve als het muntje voor het stadsgas op was, dan kwamen ze wel weer!.

Het water werd rondgebracht in de driehoek die begrensd wordt door de twee spoorlijnen en de Laan van Nieuw Oosteinde, maar hoe mensen van buiten die driehoek aan hun heet water kwamen, dat weet ik niet. In Voorburg ken ik verder geen waterstoker. Ja, in Den

Haag zat er nog wel een in de Usselincxstraat in het Bezuidenhout. Ook in de Schilderswijk, in de volksbuurten en in Scheveningen, het rode dorp, Duindorp en zo.

Kolen, turf, zeep en soda

Op de etalageruit stond Waterstokerij en Brandstoffen. Mijn vader handelde ook in kolen, dus antraciet, eierkolen, cokes, briketten, harde turf, zachte turf. Ook kruidenierswaren en snoepgoed. Alles werd los verkocht. Kaartjes brad werden er verkocht. Wie weet tegenwoordig nog wat brad is? Dat is het engelse woord voor stop-wol om met een stopnaald gaten in sokken te stoppen. Dan had je kaartjes Scheepjeswol en dat soort spul. En vanwege de waterstokerij ook al die wasmiddelen. Zeepoeder van merken als Persil en het schuurpoeder Ata, Vim en Een-Twee-Drie en Klokzeep, Radion, zakjes Blauw en pakjes Wennicks Chloor. Dat chloor was poeder dat je moest aanmaken. En dan stijfsel, stukjes stijfsel, die kwamen van de aardappelzetmeelfabrieken vandaan. Groene zeep en gele zeep. De zachte zeep werd met een troffel uit een drum geschept. Soda werd ook los verkocht.

Alles werd afgewogen in papieren zakken, puntzakken, schuine en rechte zakken die aan een spijker hingen, in verschillende groottes. Erwt en bonen kon je er kopen, ook allemaal los. Suiker, azijn, slaolie, keukenstroop. Bijna alles was los te koop, behalve de zeepoeder. Die kwam verpakt van de fabriek.

Alles stond in de winkel naast de waterketel.

's Winters, als het buiten koud was, was het binnen lekker warm. Dan bleven de klanten babbelen met elkaar en dacht mijn moeder 'Ga nou eens een keer weg want ik wil wat aan mijn huishouden doen'. Maar ze durfde geen klant weg te sturen, want dan was je hem misschien kwijt.

Schrijf je 't effe op?

Er was een boekje waarin alles werd opgeschreven wat op de pof ging. 'Schrijf je 't effe op?' zeiden ze met de winkeldeur in de hand. Eind van de week betalen. Dan kregen de mensen hun loonzakje en wat ze die week gehaald hadden betaalden ze dan ... of niet. Dan zei mijn moeder: 'O, ik kan er van de week weer naar flui-

ten, want ik zie ze al over het pleintje (= de knik in de Van Heurnstraat) lopen'. Dan gingen ze naar de stad, naar de bioscoop en dat betekende: aan het eind van de week weer geen geld om te betalen. Later, toen we de winkel al niet meer hadden, zei ze wel eens: 'Als ik nou nog in mijn handen had wat we in het boekje als tegoed hadden staan, dan had ik nog een aardig centje om uit te geven.' Op een gegeven moment hadden klanten zoveel schuld dat je maar moest zien hoe je aan je centen kwam, want dan gingen ze naar een ander toe, naar een andere kruidenier.

Als je ze niet op de pof liet, gingen ze ook naar een ander toe, dan verkocht je niks, dus je nam de gok maar dat ze uiteindelijk wel betaalden. En je wist precies wie goed van betalen was en wie niet. Je had er goede en je had er slechte tussen.

Dat poffen, dat was met de kolen ook, want ik heb jarenlang, nog na de oorlog, dus toen ik een jaar of vijftien, zestien was, 's zaterdags met een stapel briefjes gelopen omdat er nog rekeningen open stonden van de kolen. Dan kreeg je een gulden of een knaak en daar betaalden ze mee af. En de volgende zaterdag ging je weer, tot ze die schuld hadden afgelost. Soms was het al lang zomer geweest en al weer bijna winter, en dan waren de kolen nog niet afbetaald.

In de crisistijd liep je in de steun, zo heette dat, als je geen werk had. Je werd ondersteund door het maat-

schappelijk hulpbetoon, dat was een instantie voor wie geen werk had. Die mensen kregen bijvoorbeeld eens in de week als ondersteuning een bon voor een mud cokes. Mijn vader had een contract met de gasfabriek in Voorburg en Den Haag. Met zo'n bon kon hij cokes halen aan de gasfabriek. Het leverde hem een dubbeltje op om de cokes bij die mensen af te leveren. Als ze zonder kolen in de kou zaten zeiden de mensen wel eens: 'Waterbaas, kun je alvast een half mudje brengen, want vanmiddag krijg ik mijn bon.' Daarmee betaalden ze dan later. Dat poffen was al vanaf het begin af aan, maar in de crisistijd werd het wel erger.

Je had toen ook speciale winkelmagazijnen waar mensen op afbetaling konden kopen. Vaak kwamen er mensen van de betalingsmaatschappijen in vertrouwen bij mijn ouders informeren over deze of gene, hoe zij van betalen waren. Die maatschappijen gingen dan af op het advies van mijn ouders.

Kolenhandel

De kolen lagen opgeslagen in het pakhuis aan de andere kant van de Van Heurnstraat. Vanaf de kant van de Koningin Wilhelminalaan zat er aan de linkerkant, bij de knik in de straat, waar Wasserij Rozenburg zat, een winkel en in de andere hoek zat het opslagpakhuis. Voor de crisistijd had daar een winkeltje gezeten maar dat werd gesloopt. De schuifdeuren en de muurtjes gingen eruit en het pand werd als pakhuis gebruikt.

Cor Honkoop op de bakfiets met tonnetjes heet water ... en met zakken kolen, vóór de opslagruimte tegenover de winkel, ca. 1934. Particuliere collectie

Daar lagen de kolen. Die werden door de grossier daar los gestort en mijn vader schepte ze in zakken van een halve of een hele mud. Dat ging allemaal per inhoudsmaat. Antraciet werd met een riek geschept, anders schep je van de vloer te veel stof mee.

In de winkel lagen de zakjes met kolen onder de snoepbakken voor de kinderen, links als je binnenkwam. De mensen konden ook nog een tiende mud kopen in een papieren zakje. (*1/10 mud is ca. 10 liter, ca 7 kg. JE.*)

Dat waren zakjes eierkolen en antraciet, geen cokes, want daar kan een papieren zak niet tegen. Papier verteert door de rommel die in cokes zit.

Er lag altijd wel een voorraadje verpakte kolen en turven in de winkel. Anders moest je steeds naar het pakhuis aan de andere kant lopen. De zakken werden gevuld met een vultrechter met een schuif, waar precies een tiende mud in kon. Een constructiebedrijfje in de buurt had die vultrechter gemaakt.

De andere kolen, dat was half-mud en mud. Cokes ging met een mud tegelijk, in grote zakken van ongeveer 50 kilo. Mijn vader tilde die zo op zijn nek. Antraciet weegt per mud 75 kilo, dus dat ging per half mud, dat was ongeveer 35, 40 kilo op je nek. Die bracht hij vaak rond met de bakfiets, een aantal van die zakken op de fiets. Er werd wat afgesjouwd. Meestal bracht mijn vader cokes en eierkolen weg. Antraciet was voor mensen met een haard in een duurder huis. Daar had je dan weer verschillende kwaliteiten in. Want er waren verschillende kolenlagen in de mijnen, de Emma, de Wilhelmina of de Maurits.

Voor de oorlog had mijn vader een oud bestelautootje, maar vanwege de benzineschaarste heeft hij in de oorlog een paard en wagen gekocht. Dat paard werd gestald in een schuurtje in de tuin achter het kolenpakhuis. Dat kon toen allemaal. De burens hielden geiten, en die gingen door de voordeur naar achteren!

Straatvoetbal

Als de jongens of de werklozen aan het voetballen waren op het pleintje, en er dreigde een ruit te sneuvelen, dan ging mijn moeder naar buiten en stoven ze weg. Dan pakte ze de bal, deed de ketel open en ging die

bal zo het vuur in. Weg bal. Want als er een scheur in je etalageruit zit, zie maar dat je die jongens die dat gedaan hebben, te pakken krijgt! Ze wisten precies, die jongens, wat de straf was. Zo ging dat toen. Ze kwamen geen verhaal halen zoals hangjongeren dat nou doen. Dat dorsten ze niet. Als de wijkagent, Dikke Bilkes, op de fiets door de straat kwam, stoven ze weg en bleef de bal liggen in hun vlucht. De agent pakte hem op en stak hem tussen zijn lamphaak. Verder zei hij niks en ging gewoon verder, maar het voetballen was afgelopen. Mijn ouders zeiden wel eens: 'Als ik een boek kon schrijven, kon je hier hele verhalen schrijven over hoe het er in de volksbuurten aan toe ging.'

Leven in de winkel

Moeder stond in de winkel voor de verkoop. Als mijn vader thuis was, moest mijn moeder wel eens naar de stad om verstelgoed te halen om de overalls van mijn vader te repareren. Hij versleet met het sjouwen van die kolen veel broeken. Dat verstelwerk moest zij ook doen.

Uiteindelijk was het in de winkel veel centen- en dubbeltjeswerk. Zo'n emmer heet water kostte geloof ik in het begin twee centen. De kinderen kregen thuis soms een cent om snoep te kopen. Als ze binnenkwamen stonden ze vaak een hele poos aan de snoepbak te kijken: 'Zal ik dit nemen, zal ik dat nemen ...' Vier dropjes kostten een cent en als ze er twee kochten kregen ze een halve cent terug. Na vijf minuten kwamen ze met die halve cent terug en moest moeder weer uit de keuken vandaan. Dat was heel normaal. Mijn moeder had naast de winkel natuurlijk ook nog de kinderen en het huishouden er bij.

De winkel was open van 's morgens acht tot 's avonds acht. Zaterdagavond tot tien uur. Daarna moest de winkel worden schoongemaakt, vooral in de hoek waar de kolen voor de waterketel lagen. De centen van de kassa werden geteld en met een papieren wikkel in rolletjes van vijftig gerold. Die rolletjes kon je naar het postkantoor brengen. Voor twee rolletjes kreeg je een losse gulden. 's Avonds zaten mijn ouders soms te knikkebollen en schoot het rolletje weer uit hun vin- gers ...

Als de muntjes van de gasmeter op waren namen sommige mensen een 2½ centstuk waar ze met een nijptang een V-tje uit knipten zodat die munt net door de sleuf van de meter kon glijden. Als de meteropnemer de meter kwam lichten kwamen die 2½ centstukken te voorschijn. Daar zei hij dan niks van. Dat werd wel verrekend en je kreeg de kapotte muntstukken terug. Als zo'n kapotte munt in een rolletje zat en ze controleerden dat bij het postkantoor dan kwam er een ambtenaar van de PTT van de Van Duvenvoordelaan naar de Van Heurnstraat om die verkeerde munt om te wisselen.

De winkelinkomsten werden bijgehouden in een kasboek. In de vroegere jaren kwam het wel voor dat ze bijvoorbeeld in een week tijd 12 centen in de plus stonden, zodat je je afvraagt waar mijn ouders toen van geleefd hebben.

De voorraadartikelen kwamen allemaal bij de groot-

handel vandaan. Ik hoor mijn ouders nog zeggen: 'De reiziger van Versseput komt'. Toen spraken ze over de reiziger, nu is dat de vertegenwoordiger. Versseput was een groothandel in zand, zeep, soda en andere wasmiddelen. Een ander kwam voor het snoep. Van de Burg uit Rotterdam kwam met borstels en boenders. Hij had ook gebogen borstels (de kannenborstels) waar de melkboer de melkbussen mee kon schoonmaken. Verder had je bezems, harde en zachte. Servieswerk, kop en schotels, die stonden ook in de etalage. Dat werd allemaal verkocht.

Vakanties waren er in die tijd niet. Wij hadden wel vakantie van school maar dan was je thuis. Mijn ouders hebben nooit vakantie gehad. Hun leven lang niet, want toen mijn vader later als chauffeur in loondienst was bij Wasserij Rozenburg kon hij daar niet gemist worden. Ze wisten niet welke routes er

Moeder Honkoop met haar jongste zus in de winkel. Particuliere collectie

in de verschillende wijken allemaal met de wagen gereden moesten worden. Waar haalde je trouwens een vervanger vandaan? 's Maandags en dinsdags zat hij op de wagen om de was te halen en te brengen bij de klanten die in een grote omtrek woonden. Na de stille midweekse dagen moest hij aan het einde van de week weer terug zijn bij de wasserij om de schone was weg te brengen.

De woonruimte van de winkel in de Van Heurnstraat was erg klein want één kamer werd al opgeofferd om te dienen als winkelruimte. Wat bij ons de winkel was, was bij de burens de voorkamer. Wij hadden geen voorkamer. Een broer en ik sliepen een tijdje zelfs in een hoekje van de winkel, want er was gewoon geen andere plaats in huis. Later kregen we er een bovenverdieping bij, maar het was niet veel waar je het mee moest doen.

Het einde van de zaak

Mijn vader deed al chauffeurswerk bij Wasserij Rozenburg, omdat het na de oorlog crisistijd was wat de omzet betreft. Mijn ouders hadden zes kinderen, maar een zelfstandige kwam niet in aanmerking voor kinderbijslag. In 1949 werd mijn vader – hij was 43 jaar – er bij de controle op long-tuberculose uitgelicht en moest toen gaan kuren. Dat is de inleiding geweest dat de winkel gestopt is. Afgezien ervan dat de kolenhandel niet

meer draaide, want dat werd olie, en daar heeft mijn vader nooit in geïnvesteerd. Maar toen was hij al ziek. En later verdrongen gashaarden de kolenkachels.

Die long-tbc heeft bijna drie jaar geduurd. Eerst heeft hij tien maanden thuis gekuurd, is toen weer aan het werk gegaan en daarna is hij in het sanatorium terecht gekomen. Mijn moeder ging twee keer in de week op de fiets naar Delft, naar het sanatorium. Mijn jongste broer had ook tbc en die lag in Katwijk in het sanatorium. Mijn moeder moest ook het huishouden runnen. Dan kun je er niet ook nog de winkel bij hebben. Zij heeft de kolenhandel nog wel even gerund. Ze nam de bestellingen op en liet dan de groothandel die ons bevoorradde de kolen bij de klanten brengen. Maar op een gegeven moment moet je toch stoppen. Mijn vader mocht ook niet meer in de kolen werken. Later is hij geopereerd en hebben ze een stuk van zijn long afgehaald. Toen was het helemaal over. In 1952 ongeveer is hij er mee gestopt, met de winkel. Die hebben ze dus gehad van 1932 tot 1952.

Wasserij Rozenburg

Wij woonden in een pand dat eigendom was van Wasserij Rozenburg. Rozenburg bezat in de Van Heurnstraat verschillende panden. Hij is de wasserij begonnen in de zagerij van Thomas Knijf. De zagerij is toen een stukje opgeschoven; dat was zo'n binnenplaats met pakhuizen en zo.

Na de oorlog heeft Rozenburg steeds meer panden gekocht. Het pand waar wij woonden was aanvankelijk van een of ander woningbureau, maar later heeft Rozenburg dat gekocht. Als hij geld verdiend had met de wasserij, kocht hij panden op, vaak in saneringsgebieden. Hij zag het als een investering die moest renderen.

In 1959 heeft Rozenburg het pand bij de wasserij getrokken. Hij wilde uitbreiden en wij wilden daar weg. Als je uit de Van Heurnstraat kwam was het nog niet zo makkelijk om een woonvergunning voor elders te krijgen. Dan had je een stempel en deugde je niet. In de oorlog was het de grootste zwarthandelstraat van Voorburg, samen met de Paradijsstraat. Het moest

wel, want er was veel armoe. Maar ze sloegen je niet in elkaar voor vijf stuivers, wat je nu wel hebt. Je kon overal rustig lopen.

De latere jaren

Toen we de winkel nog hadden is mijn vader gaandeweg steeds meer voor de wasserij gaan werken. Dat heeft hij gedaan tot zijn 63ste. Toen moest hij er uit vanwege zijn hart.

In de tijd dat mijn vader ziek was, reed ik in de avonden vaak voor hem, na mijn werk. Bij verscheidene particulieren haalden we de wasjes op. Er waren toen nog geen wasautomaten. 's Maandags de vuile was ophalen, vrijdagds de schone was wegbrengen, en drie

avonden reed ik van half zeven tot half twaalf. Dat ging met gesloten beurzen. Dan hoefde mijn moeder de huishuur niet te betalen. Dus voor de huishuur zat ik drie avonden in de week op die waswagen.

Mijn ouders hebben nooit iets weg kunnen leggen voor hun oude dag. Ze hadden alleen maar AOW.

Moeder zei altijd: Als je wat wil hebben: eerst sparen, dan halen. Zij zou ook nooit schuld gemaakt hebben. Ze wist wat voor ellende dat gaf.

Moeder is gestorven in 1991, 86 jaar oud. Mijn vader was 87 jaar, toen hij in 1993 overleed. Ik woon nog steeds met mijn zuster samen in het huis waar mijn ouders met de kinderen in 1959 in zijn getrokken, toen we uit de Van Heurnstraat vertrokken.'

*De winkel met moeder Honkoop en zoon Cor, (ca. 1932).
Particuliere collectie*

23. Ijscoman Toon Zwalve, een man uit duizenden

Cathrijn Steinhorst-Bouman

Het interview wordt gehouden met de zoons Koos en Peter Zwalve.

'Wij woonden in de Van Heurnstraat 125. We waren thuis met vijf kinderen, vijf jongens. De oudste is twee jaar voor de oorlog geboren. De oudste en de jongste schelen 17 jaar. Er is ook nog een meisje geweest, maar zij is jong overleden. Ze was vier jaar. Daar hebben mijn ouders veel weet van gehad.

Ijs en brood

Vader was niet de eerste in de familie die een ijswagen had. Onze opa Bourquin had ook een ijswagen. Maar vader heeft die niet overgenomen. Vader werkte eerst voor Jamin en toen voor Corneldi. Jamin had verpakt ijs en Corneldi schepijs. Maar vader was ook broodbezorger voor bakker Hus. Zo liep hij 's morgens door de wijk met Hus brood. Daarna zette hij zijn wagen terug in de stalling van de bakkerij en dan haalde hij de ijswagen op. De ijswagen stond naast de stalling van de bakkerij waar hij werkte. Dat was in de Binckhorst. Dat mocht toen in die tijd. 's Middags en 's avonds ging hij met zijn ijskarretje de wijk in. Als dat leeg was, ging hij onderweg naar een telefooncel om nieuw ijs te bestellen en dan werd het ijs aangevuld. Iedere ijsverkoper had zo zijn eigen wijk. Maar soms zaten ze in elkaars wijk en dan was het ruzie.

Vader had vaste broodwijken van Hus. In de zomermaanden ging hij met zijn ijskarretje de wijk in. Hij maakte lange dagen. Soms wel tot 10 uur 's avonds. Tussendoor kwam hij wel thuis om te eten. Ik ben ook wel mee geweest om de broodwagen terug te brengen. Als je de wagen terugzette en de klep open deed, dan rook je dat brood nog. Dat was zó lekker. Ik kan het nu nog ruiken. Soms was er gebak over en dat kreeg je dan mee. Dat was echt feest, vooral als er tompouces waren.

Behangen

Vader is in die tijd ook voor zichzelf begonnen als behanger en om stoelen te bekleden, ook met riet. Toen is hij op een gegeven moment gestopt met brood bezorgen, omdat hij het te druk kreeg met het behangen. Maar de ijswagen hield hij aan in de zomermaanden. Dan maakte hij hele lange dagen. 's Morgens ging hij rond 8 uur de deur uit en er waren avonden dat hij 's avonds om 10 of 11 uur thuiskwam. Tussendoor kwam hij wel thuis om te eten. Daarna ging hij weer verder met de ijswagen of behangen of andere klussen.

In de straat woonde ook de schilder Zomerschoe. Die had op een gegeven moment ook een aannemersbedrijfje. Van hem kreeg vader veel behangwerk. Als er een nieuw huis werd opgeleverd, werd vader ingeschakeld om te behangen. Een zoon van de lorreboer en kunstenaar Van Meer had een klein aannemersbedrijfje. Daar kreeg hij ook behangwerk van.

Het behang betrok hij van een grote winkel in de Wagenstraat in Den Haag. Dat was Markusbehang. Daar kreeg hij ook veel werk van. Die winkel had geen behangers in dienst. Ze verkochten er alleen behang. Hij kreeg ook veel werk van Stahlecker uit Den Haag. Hij kocht het behang in met korting en zo had hij dan een kleine winst. Hij had best veel werk met het behangen, maar er waren ook tijden dat het minder was. Dan was het op een houtje bijten.

Vader heeft altijd veel werk voor zichzelf gedaan, zoals bijvoorbeeld radio's repareren. De mensen uit de straat kwamen vaak bij vader vragen als hun radio kapot was. 'Toon heb jij daar verstand van, want jij weet alles.' Dan zag hij bijvoorbeeld dat de lamp kapot was. Hij haalde een lamp uit onze radio en die zette hij in die andere. Onze radio deed het dan niet meer. Moeder vond dat niet zo prettig, dus dat gaf wel woorden. En als de mensen vroegen: 'Toon wat krijg je van me?' was het antwoord altijd: 'Ach laat maar zitten.'

Vader werd door veel mensen 'een man uit duizenden' genoemd, omdat hij alles deed en voor iedereen klaarstond en goed werk afleverde. Je hoorde van de mensen altijd positieve verhalen over hem. Hij was een harde werker, een nette man. Wij werden ook altijd Toontje of kleine Toon genoemd. Je was die kleine of het zontje van Toon de ijsboer. Zo ging dat vroeger in een volkswijk. Het was toen een gemoedelijke tijd.

Hij prikte ook gaatjes in de oren bij de meisjes, want die wilden van die oorbelletjes in de oren hebben. Hij is ermee gestopt toen een meisje ontsteking aan haar oren kreeg.

Bonnetjes sparen bij 'de Schakel'

De armoede in en vlak na de oorlog hebben wij niet meegemaakt. Wij hebben wel de slappe tijden in de wintermaanden en na de feestdagen, bijvoorbeeld na de kerstdagen, meegemaakt. Dan was er geen behangwerk. En ja, vader moest dan altijd wel zorgen dat er een buffertje was om die periode op te vangen.

Vroeger had je een systeem, dan kon je bonnetjes sparen bij 'de Schakel.' Iedere vrijdag kwam er een man bij ons thuis. Bij hem kon je bonnetjes kopen, die je op een kaart plakte. De ene week hadden ze bijvoorbeeld voor één of twee gulden bonnen. Soms hadden ze weken dat ze niets hadden. Als je een volle kaart had, kon je die inwisselen voor een tegoedbon van een bepaalde waarde. Met die bonnen kon je in sommige winkels kopen. Er werd een heel jaar gespaard om met Sinterklaas cadeautjes voor de kinderen te kopen. Of iets voor de kerstdagen. Na de feestdagen begonnen ze opnieuw te sparen. Als kind hebben we een fijne jeugd gehad, met lieve ouders. We zijn niets tekort gekomen. De kinderen waren altijd heel belangrijk voor vader en moeder.

Wij hebben ontzag voor al het werk dat onze vader heeft gehad om het gezin draaiende te houden. Hij werkte van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en ook wel eens op zondag. Moeder wilde ook wel werken, maar dat mocht ze niet. Dat was zijn eer te na. Hij was verantwoordelijk voor het gezinsinkomen. Moeder kreeg geld voor de hele dag. Soms hield ze daarvan over, soms niet. Soms was het geld er niet, dan moesten aan het eind van de week de boodschappen betaald worden. Vader hield er niet van om op de pof kopen, maar soms moest dat wel.

Er waren ook goede tijden, vooral toen met het ijs. Daarmee begon hij meestal eind april, zo rond Koninginnedag of eerder als het mooi weer was. Hij ging door tot medio september. Het waren dus echt de zomermaanden. Hij deed dat alle dagen van de week.'

Koos: 'Vroeger had je nog mooie zomers, dat is zoals ik mij dat herinner. Ik ging vaak met vader mee de ijswagen ophalen in de Maasstraat. Er moesten dan grote blokken ijs gehakt worden. Er gingen twee grote bakken ijs in zo'n ijswagen. Over het ijs ging pekkel. Die pekkel zorgde ervoor dat het ijs koud bleef en niet ging smelten. En daar kwamen dan die bakken met schepijs in te staan. De wagen bleef zo de hele tijd koel en koud. Vader stond op zaterdag en zondag altijd bij Drievliet, bij het Kippenbruggetje. Hij mocht daar staan. De brugwachter van het Tolhuisje had een telefoon. Daar mocht hij bellen als hij ijs tekort kwam. En dan werd gebracht. De mensen kwamen van en naar Drievliet en ze stonden in de rij te wachten voor een ijsje. Vers schepijs van Corneldi was erg lekker. De naam Corneldi komt van de namen van de vrouwen van drie broers, die ijs maakten. De ene heette Cor, de ander Nel en de derde Dien. Die namen hebben ze afgekort tot Corneldi, dat klonk Italiaans. Hij kocht bij hen het ijs in. Hij had verschillende soorten ijs, aardbeien, vanille, malaga. Dat malaga ijs was erg lekker. Hij had ook hoorntjes, eigenlijk van alles. Alleen slagroom had hij niet. Dat was toen niet goed te houden met de warmte.

In de zomer kregen wij na het eten altijd allemaal een ijsje. De ijswagen van vader stond beneden voor de deur

geparkeerd. Vaak ging het belletje en dan moest hij naar beneden. Maar de nodige keren was het de jeugd die aan het belletje trok en dan heel hard wegrende. Wij konden dat vanuit het raam zien.

Vader is op zijn 60ste of iets eerder gestopt met de ijswagen. Hij was eigenlijk een buitenmens. Hij had het altijd benauwd, hij had longemfyseem. Maar de welvaart kwam op en hij ging meer tijd aan het behangen besteden. Het ijs deed hij er naast, want hij wilde Corneldi niet in de steek laten.

Precieze man

Vader was een heel precieze man. Hij was niet zo van het aangenomen werk dat binnen een bepaalde tijd af moest zijn. Hij werd ook altijd teruggevraagd door de particulieren of de mensen uit de buurt of hij wilde behangen. Hij deed alles volgens de legale weg. Hij was een vakman. Hij heeft zich alles eigen gemaakt. Hij heeft zichzelf ontwikkeld. Hij ging ook vloerbedekking leggen. Hij was heel precies, nam er alle tijd voor. Ook vroeger werd er niet altijd gekeken of de patronen van het behang goed liepen. Soms liepen ze dan omgekeerd. Mijn vader lette daar altijd goed op.

Ik ben ook weleens met hem mee geweest naar Pulchri in Den Haag. In dat gebouw heeft hij zalen behangen met van dat hele mooie chique fluwelen behang. Hij had ook de Geleenstraat tot klant. Die was vroeger van Hein Bartels. Er waren allemaal kamertjes met daarachter een gang. Vader moest daar behangen met van dat hele dure, vuurrode behang. Er was weleens een vrouw die zei: 'Ik heb een klant, kunt u even stoppen?' En na enige tijd zei ze dan: 'U kunt weer verder gaan.' Ja, die vrouwen moesten ook hun geld verdienen. Wij weten dat vader door die vrouwen op handen werd gedragen.

Vader deed alles op zijn bromfiets. Hij had wel zijn rijbewijs, maar geen auto. Hij had een ijzeren raamwerk gemaakt voor op zijn bromfiets. Daar vervoerde hij de plaktafel op en een tas met borstels en andere benodigheden en emmertjes. Zo ging hij naar de klanten

toe. De plaktafel heeft hij ook zelf gemaakt. De tas en de behangmessen heb ik, Koos, nog. Dat is het enige wat overgebleven is van het gereedschap van vader. Nieuwbouwwerk vond hij maar niks. Alles moest daar heel snel gebeuren.

Vader was een heel mager mannetje, maar wel sterk. Hij kon hard werken maar was eigenlijk te precies. Hij hield van precisiewerk. Wij weten niet anders dan dat hij fluitend naar zijn werk ging en fluitend thuiskwam.

Behang afstomen deed hij niet, daar kreeg hij het benauwd van. Hij had wel iemand die dat voor hem deed. Het afstomen was vooral nodig bij het plakken van vinylbehang. Dat kon niet over het oude papieren behang geplakt worden. Als je dat toch deed dan lag de andere dag het vinylbehang op de grond. Soms kreeg mijn vader na het behangen een grote fooi van mensen die wat beter in de slappe was zaten.

Onze ouders zijn nooit op vakantie geweest, ze hadden er geen behoefte aan. Een dagje uit was al heel wat. Toen ze 30 jaar getrouwd waren hebben ze van alle kinderen een Rijnreis cadeau gekregen. Wij, als kinderen, gingen wel ieder jaar met het kamp mee van de voetbalclub of van het clubhuis. Dan gingen we naar Ulvenhout in Noord-Brabant naar een boerderij.

Het clubhuis was boven de oude wasserij van Rozenburg. Daar waren kleine bovenhuisjes. Die waren tot een clubhuis gemaakt door pater Van Zijl.

Kapelaan Bernardus van Zijl (9 oktober 1908-4 mei 1961), van het Sint Franciscus Liefdewerk, stichtte het jeugdhuys 'Het Van Zijlhuys' in de Van Heurnstraat, boven wasserij Rozenburg, met als doel de jeugd van deze straat op een hoger geestelijk niveau te brengen. In het jeugdhuys waren er kleine clubs met vaste leiders, die de jongens met allerlei spelen bezig hielden. Er was niet allen zorg voor jongens, maar ook voor hun ouders. Uit dit jeugdhuys is later het clubhuys 'De Haeck' ontstaan, genoemd naar de haakse bocht in de Van Heurnstraat bij het pleintje.

Daar kon je dan figuurzagen en andere clubactiviteiten doen. Dat kostte tien cent per week. Als kind gingen wij in de vakantie ook wel eens een dagje naar een tante die in de Schilderswijk woonde. Die tante had een tuin en wij niet. Wij woonden op een bovenhuis. Daar gingen wij lopend naartoe. Dat was een hele onderneming. Geld voor de tram was er niet. Wij hebben het nooit gemist dat we niet op vakantie gingen.

Vader had geen boekhouder, deed alles zelf. Hij zat ook alles uit te pluizen voor de belasting. Hij schreef alles op in zijn koopmansschrijftje en daarmee ging hij naar de belasting. Er zijn nooit problemen geweest met de belasting. Later werd het belastingsysteem anders en daar had hij moeite mee. Eigenlijk heeft vader altijd als kleine zelfstandige gewerkt.

Vader heeft vroeger op de ambachtsschool voor electricien geleerd. Hij heeft de school niet afgemaakt. Hij is toen in een fietsenzaak gaan werken en heeft

daar ook een opleiding voor gehad. Hij heeft die zaak op een gegeven moment willen overnemen, maar dat is niet gelukt. Dat had ook te maken met het feit dat vader te mager was, en zijn vader, die wij nooit gekend hebben, een liefhebber was van alcohol. Je moest toen nog medisch gekeurd worden als je een zaak wilde overnemen. Dat is toen niet doorgegaan. Hij zat altijd wel met zijn neus in de boeken om iets te leren.

Vader is overleden toen hij 73 jaar was, dat was in 1985. En moeder is in 1993 overleden. Vader had alleen AOW en geen pensioen. Hij heeft het zo lang vol kunnen houden om zijn eigen brood te verdienen, omdat hij in zijn eigen tempo kon werken. Onze ouders hadden niet veel nodig, wij hebben ze nooit horen klagen.'

Niemand van de kinderen is in de voetsporen van vader getreden.

24. Groentehandel L.B. Gelauff

Wil Pel

Op 15 juni 2011 had ik een plezierig en onderhoudend gesprek met Hans en Yvonne Gelauff, zoon en schoondochter van de groentehandelaar L.B. Gelauff. Zij vertelden dat het bedrijf op 4 oktober 1947 is gesticht door overname van de groentezaak van Nico van der Wansem, die in de Van Egmondestraat 3 zat.

Verkoop via paard en wagen

Voordien – om precies te zijn vanaf 1937 – reed de heer Gelauff met paard en wagen langs de klanten in de wijde omgeving. Hij woonde toen in de Van Sevenbergestraat 15 en stalde paard en wagen in een garage in deze straat.

De heer Gelauff en bij het paard de heer N. van der Wansem, 1939. Particuliere collectie

Winkel

Na de overname van de winkel in de Van Egmondestraat deed hij paard en wagen van de hand en verkocht zijn groenten, fruit, aardappelen, conserven in blik en glas en aanverwante artikelen uitsluitend vanuit de winkel.

Het gezin, bestaande uit pa, ma, twee dochters en vijf zonen, woonde achter de winkel. De woonruimte daar bestond uit een woonkamer, keuken, toilet en twee slaapkamers. Niet erg ruim, zodat ze in 1950 verhuisden naar een etagewoning aan de overkant van de straat op nr. 4. De ruimte achter de winkel werd benut voor de zaak.

Het was hard werken in het bedrijf. De dag begon met het inkopen om 6 uur 's morgens op de groothandelsmarkt aan de Marktweg te Den Haag. Daarna terug naar de winkel om de ingekochte producten in de winkel te plaatsen. Ondertussen kwamen klanten van uiteenlopende aard reeds binnen om de dagelijkse etenswaren te kopen.

Op wens van de klant werden de aardappelen en peen geschraapt.

Naast groenten en dergelijke verkochten ze ook brandstof, kolen in papieren zakken. Deze kolen werden iedere dag aangeleverd door een kolenboer, een fenomeen dat we vandaag de dag niet meer kennen.

De kolen werden na bestelling op de transportfiets bezorgd bij de klanten.

Dat gebeurde ook met bestelde groenten, fruit en aardappelen.

Het hoeft geen betoog, dat bij de bezorging van de bestellingen de hele familie werd ingeschakeld.

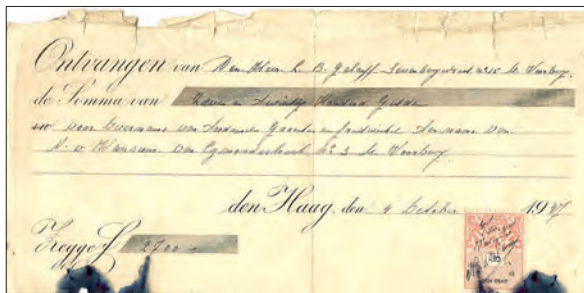
Om 6 uur 's avonds werd de winkel gesloten, waarbij het dan nog vaak voor kwam dat er klanten aan de deur belden om nog even vergeten boodschappen te doen.

Zelfs op zondag kwam men nog bier halen. Dat was het nadeel van achter de winkel of vlakbij te wonen.

Al met al lange werktijden, derhalve. Toch was er ook gezelligheid in de winkel, daar deze ook fungeerde als nieuwscentrum waar alle verhalen, roddels, enz. uit de buurt de ronde deden.

Krediet

In het begin werden de verkopen op krediet gedaan en werd na verloop van tijd bij de klant aan de deur geld geïnd. Dat ging niet altijd van een leien dakje, omdat men dan geen geld beweerde te hebben. De schuld

De heer Gelauff met drie zonen. Particuliere collectie

De winkel in 1950. Particuliere collectie

Kwitantie van de overname van de winkel. Particuliere collectie

werd dan ingelost met deelbetalingen per week. Later werd er niet meer op de pof verkocht.

In 1958 besloot de familie de winkel uit te breiden door de kamer achter de winkel en een kamer naast de winkel erbij te betrekken. Hierdoor ontstond een verdubbeling van de verkoopruimte. Dat gaf ruimte voor vergroting van het verkoopassortiment met diepvriesproducten, limonades, bier, wijn, alle soorten noten, en dergelijke.

Volgende generatie

In 1971 namen zoon Hans en schoondochter Yvonne de zaak over en gingen vader en moeder Gelauff van hun welverdiende rust genieten.

Gaandeweg speelden de nieuwe eigenaren in de laatste 25 jaar steeds meer in op de veranderende wensen van de klanten.

Men wilde – mede doordat men overdag werkte en daardoor geen tijd had om de groenten en aardappelen zelf klaar te maken – panklare producten hebben. Bonen en spruiten werden schoongemaakt en klaar gezet voor de klant. Het hoeft geen betoog, dat dit veel werk met zich bracht. Dit leidde er wel toe dat iedere ochtend alle groenten gewassen en gesneden in bakken in de toonbank konden worden uitgesteld.

In de jaren zeventig hield kruidenier J. van Rijnsoever

aan de Van de Watingelaan 151 ermee op en werden levensmiddelen en wasproducten in het assortiment opgenomen.

In 1999 stopte de melkboer op de hoek van de Van Egmondstraat/Van Naeltwijckstraat met zijn zaak en werden ook zijn producten (zuivel en brood) in het

verkoopassortiment betrokken. Hierdoor ontstond een kleine supermarkt.

Eind 2003 zetten Hans en Yvonne een streep onder de drukke activiteiten en werd besloten de zaak te verkopen en met pensioen te gaan.

Buurtwinkel Hans en Yvonne Gelauff in andere handen

Echtpaar gaat na 32 jaar hard werken van vrije tijd genieten

Bericht omtrent de verkoop van de winkel.

(Foto is te verkrijgen bij Fotobureau Peter Schipper/Roël Karamat. Deze afbeelding is afkomstig uit een krantenartikel van het weekblad Leidschendam/Foreburghs Nieuwsblad.)

25. Van boekdrukkerij naar museumdrukkerij

Jos Engels

Wij zijn in gesprek met Henk B.M. Uijttenhout, kleinzoon van B. Uijttenhout, oprichter van Drukkerij Die Haghe. Deze drukkerij was sinds 1927 gevestigd in de van Alphenstraat 101, een straat waarin woningen werden afgewisseld door bedrijfspanden. Oorspronkelijk zat de drukkerij in een pand in de Haagse Torenstraat, waar Bernard Uijttenhout (geboren in 1885) enige tijd de reeds bestaande drukkerij leidde.

Hij was met Bankierskantoor Truffino & Co. overeengekomen dat hij voor de bank waardepapieren zoals aandelen en obligaties zou gaan drukken en de drukkerij na verloop van tijd zou overnemen. De drukkerij moest verhuizen toen het oude Haagse buurtje, waarin Die Haghe gevestigd was, moest wijken voor de bouw van de destijds zeer moderne Torengarage.

In de nieuwbouw van de Van Alphenstraat in Voorburg vond Bernard Uijttenhout een geschikte plek voor zijn eigen drukkerij, die hij met financiële hulp van Truffino kon starten. De akte waarmee hare Majesteit Koningin Wilhelmina bewilligt in de oprichting van de 'Naamloze Vennootschap Die Haghe te Voorburg', is door haar ondertekend op 21 december 1928. Deze akte bevindt zich in het gemeentearchief van Voorburg.

De techniek

Zoals de meeste drukkerijen destijds hanteerde Die Haghe de zogeheten boekdruk- of hoogdruktechniek. Deze techniek voor het drukken van teksten en illustraties is inmiddels in het westen zo'n 550 jaar oud. Die Haghe beschikte al sinds de beginjaren over twee grote cylinderdrukpersen, waarmee volgens het klassieke drukprocedé werd gewerkt. Kleinere machines werden overgenomen, zoals een Victoria degelpers.

De traditionele boekdrukkunst is in het bedrijf tot het einde toe in ere gehouden. Daarbij worden losse letters, meestal van lood, met de hand gezet, of er wor-

den regels gegoten met behulp van zetmachines, het machinezetten. Vervolgens maken drukkers van het zetsel het gewenste aantal afdrukken. De machines (snelpers, degelpers, snij-, ril en perforermachines) die Die Haghe tot het einde toe gebruik-

Henk B.M. Uijttenhout.
Collectie auteur

Interieur van de drukkerij met op de voorgrond de grote cilinderpers. Bron: Tiele-Stichting, internet, 2006

Hervormde kerk van Valkenburg, na de het mei-drama van 1940. Bron Internet

Henk C.A. Uijttenhout in Infanterie-uniform, 1940. Particuliere collectie

Bernard jr., Henk en Gerard Uijttenhout op het balkon in de Van Alphenstraat (1938/1939). Particuliere collectie

te, stammen voor een deel nog uit de periode waarin het bedrijf werd opgericht. Omdat zetten en drukken twee verschillende activiteiten zijn, was er een aparte zetterij en drukkerij. Voor het zetten heb je de rust nodig om je te concentreren op de tekst.

Vooroorlogse jaren

In de beginperiode richtte Die Haghe zich vooral op de markt van kleine ondernemingen en particulieren. Onder de klantenkring bevonden zich onder andere GEB Voorburg (meterstandenkaarten), Mariacongregatie, gemeente Voorburg, Waterleidingbedrijf, Wijnhandel 't Oortje (etiketten). Voor particulieren verzorgde Die Haghe familiedrukwerk zoals trouw- en geboortekaartjes, briefpapier en naamkaartjes. Bij bepaalde opdrachten werd later ook wel eens werk gedaan voor drukkerij Pamco, die tussen de jaren vijftig tot begin jaren tachtig van de vorige eeuw aan de van Alphenstraat 63 was gevestigd. Pamco was gespecialiseerd in kantoorformulieren zoals kettingformulieren, facturen en kassarollen.

Hoewel Die Haghe een vier- tot zevental medewerkers in dienst had, was het toch vooral een familiebedrijf. Van de kinderen, twee dochters en drie zonen, hielpen al gauw twee mee, en het lag dan ook in de lijn der verwachting dat zoon Henk met zijn jongere broer Gerard het bedrijf zouden voortzetten als de tijd daar was. Het pakte echter anders uit.

Oorlogsdrama, meidagen 1940

Henk (H.C.A.) Uijttenhout, oudste zoon van oprichter Bernard, maakte tijdens de mobilisatie in de meidagen 1940 als dienstplichtig sergeant deel uit van een militaire eenheid van het Vierde Regiment Infanterie, dat belast was met de bewaking van Vliegveld Valkenburg te Katwijk. In de vroege ochtend van 10 mei 1940 werd het vliegveld door een overmacht van Duitse landings-troepen en parachutisten aangevallen en ingenomen. Daarbij sneuvelden direct al veel soldaten. Henk Uijttenhout werd met een groot aantal andere militairen van zijn compagnie krijgsgevangen gemaakt en in de N.H.-kerk van Valkenburg opgesloten. In een poging om het vliegveld te heroveren werd het

dorp Valkenburg vervolgens door Nederlandse artillerie vanaf Katwijk beschoten. Granaten gierden door de lucht en richtten grote verwoestingen aan in het dorp. Helaas werd ook de N.H.-kerk, waarin toen 300 krijgsgevangenen en gewonden waren, doelwit van het Nederlandse artillerievuur. Het gerucht ging dat de vijand zijn lokale hoofdkwartier in die kerk gevestigd had. Voltreffers sloegen in en het dak vloog in brand. De kerk stortte gedeeltelijk in. Er vielen vijf doden en tien gewonden door de moordende granaatscherven. Ook Henk Uijttenhout werd op 10 mei getroffen door granaatscherven en overleed de volgende dag aan zijn verwondingen. Hij is slechts 27 jaar geworden. Op 12 mei 1940, Eerste Pinksterdag, is Henk begraven in de tuin achter de oude pastorie van Valkenburg waar een begraafplaats was ingericht. In totaal zijn er in en door de strijd om het vliegveld Valkenburg 208 militairen gesneuveld, waaronder meer dan 40 van het infanteriebataljon waartoe Henk behoorde. In 1946 ontvingen de ouders een bericht van Koningin Wilhelmina waarin zij haar deelneming betuigde bij het verlies van hun zoon. Henk rust sinds 1968 naast de N.H. Kerk in Valkenburg op een speciaal terrein voor gesneuvelden van de gevechten rond de vliegbasis Valkenburg in de meidagen van 1940.

Na de oorlog

In 1948, kort na de oorlog, overleed moeder Geertruida Uijttenhout-Boodée, 69 jaar oud. Ongetrouwde dochter Diny – zij was toen 34 jaar – bleef thuis wonen om haar vader Bernard te verzorgen, tot diens dood. Beiden werkten mee in het bedrijf. Diny nam ook de telefoon aan voor de zaak, ving zo nodig klanten op, verzorgde koffie en thee voor klanten en personeel, deed administratief werk en hielp met afwerken en vouwen van het drukwerk. Zo had ook zij een belangrijk aandeel in het goed laten functioneren van de drukkerij. Daarnaast deed Diny het huishouden van haar vader, waaronder de dagelijkse boodschappen in de buurt (brood bij bakker Lensvelt Nicola).

Henk C.A. Uijttenhout, 1913 - 1940; foto van 1940. Particuliere collectie

Boekomslag "Zuid-Hollandse Studiën", 1965. Particuliere collectie

Bernard Uijttenhout met dochter Diny, ca. 1965. Particuliere collectie

In de eerste twee decennia na de oorlog ging het voor-
spoedig met de drukkerij. Gerard haalde veel werk
binnen, door zijn vele vrienden en kennissen. Onder
andere liet de Historische Vereniging Zuid-Holland
een twaalfdelige reeks boeken drukken bij Die Haghe
onder de titel 'Zuid-Hollandse Studiën'. In het waters-
noodrampjaar 1953 verscheen een brochure 'Schets
van Zuid-Hollandse watersneden in vroeger tijd' bij de
drukkerij.

Periodieken als 'Maandblad Ons Recht' (Amersfoort),
'Maandblad Madjoe' (van de Vereniging van oud-
onderofficieren van het K.N.I.L.), jaarboeken, boek-
omslagen, kalenders en andere publicaties kwamen
van de pers. Daarnaast bleef Die Haghe bedrijfs- en
familiedrukwerk verzorgen voor plaatselijke opdracht-

gevers. Daarmee vervulde het bedrijf ook een belang-
rijke buurtfunctie.

Nieuwe ontwikkelingen

Vanaf begin jaren '70 van de 20e eeuw werden grote
veranderingen zichtbaar in de drukkerijbranche.
Hoogdruk maakte plaats voor vlakdruk, offset. Het
lood moest het afleggen tegen de fotozetmachine en
de eerste computers. Met name de offset-techniek
kreeg daardoor een impuls. Andere drukkerijen stap-
ten over op deze modernere technieken en de traditi-
onele boekdruk raakte bij de meeste drukkerijen gro-
tendeels op de achtergrond of verdween helemaal.
De nieuwe ontwikkelingen gingen echter goeddeels
voorbij aan Die Haghe, vanwege onzekerheden over de
financiering en de opvolging. Dat had natuurlijk zijn
gevolgen. De orderportefeuille werd kleiner en kleiner
en de bedrijfsvoering kromp in.

In 1975 overleed de oprichter en nam zoon Gerard het
bedrijf over. Gerard was een enthousiast regionaal
historicus, die onder andere geschiedkundige opstel-
len schreef over oude huizen en polders in Zuid-Hol-
land. Zijn historische belangstelling was meebepalend
voor wat er op de drukpers kwam. De reeks 'Zuid-Hol-
landse Studiën' is er een voorbeeld van. Tevens was
hij actief als secretaris van de Ondernemersvereniging
Voorburg-Noord en werkte hij mee aan de totstandko-
ming van het bedrijfsverzamelgebouw in het vroegere
pand van speciaaldrukkerij 'Pamco', eertijds geves-
tigd naast carrosseriebedrijf Van Rijswijk.

Lang heeft Gerard het bedrijf niet mogen leiden. Hij
overleed plotseling in 1986. Zoons Thijs en Henk wil-
den deze inmiddels historische drukkerij niet verloren
laten gaan. Aanvankelijk was Thijs het meest in de
gelegenheid om regelmatig op de zaak te zijn, met een
gepensioneerde drukker en vroeg gepensioneerde
vrijwilligers. Samen zochten ze een nieuw terrein, de
speciale uitgaven in kleine oplagen. Ook maakten
ze drukwerk, waaronder dichtbundels, voor het Let-
terkundig Museum en het Kinderboekenmuseum. Hij
was tevens *part-time* studiebegeleider aan de Open
Universiteit. Broer Henk, die van oorsprong net als zijn
vader de Patroonsopleiding had gevolgd in Utrecht en

Gerard B.H. Uijttenhout, 1916 -
1986, foto van ca. 1947.

Particuliere collectie

Thijs (links) en Henk Uijtten-
hout in hun drukkerij, novem-
ber 2004. Particuliere collectie

b.v. drukkerij
DIE HAGHE
 Telefoon 070 - 851241
 van Alphenstraat 101
 2274 ND Voorburg

Aantrekkelijk

Kan dat ook van uw drukwerk gezegd worden?

En toch is dat van het grootste belang, want drukwerk is de stille vertegenwoordiger van de onderneming of persoon die het uitzendt. Voldoet reclame drukwerk op de plaats van bestemming niet aan die eisen, dan is de kans groot, dat het niet wordt geaccepteerd, m.a.w. door degene die de binnenkomende post behandelt, terzijde wordt gelegd, of door de geadresseerde zelf in de prullenmand wordt geworpen, zodat nuttig effect geheel is uitgesloten. Moet dergelijk drukwerk daarom duur zijn? Welken vraagt U ons eens prijs en offerte!!!!

Drukkerij Die Haghe n.v.
 v. Alphenstraat 101 - Tel. 771794 - Voorburg

Voorblad

later verder studeerde aan de HTS en de VU, maar *full-time* in een andere sector werkzaam was, bleef meehelpen, zoals hij van jongs af aan had gedaan. Samen besloten zij te bezien of ze van de nood (namelijk het inzicht dat overstappen op moderne druktechnieken financieel niet haalbaar was) een deugd konden maken door zich te blijven richten op de klassieke hoogdruktechniek, met loodzetsel.

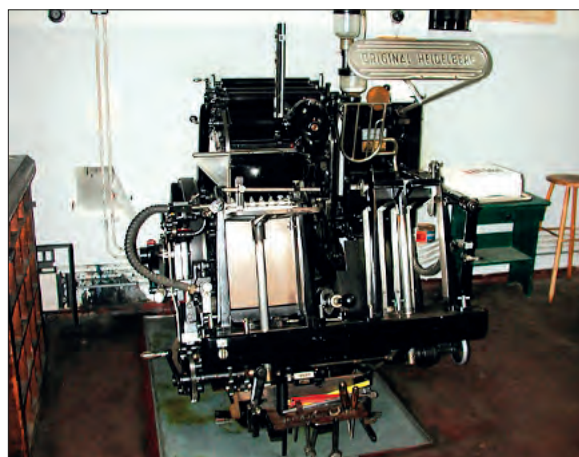
Van productiedrukkerij naar museumdrukkerij

Eind tachtiger jaren namen de broers Thijs en Henk Uijttenhout de beslissing om verder te gaan als traditionele boekdrukkerij en uitgeverij en het bedrijf daarnaast meer en meer in te richten als museumdrukkerij, door de vele schenkingen van machines en materialen.

Omdat er volgens deze nieuwe beleidslijn nauwelijks investeringen in nieuwe machines nodig waren, kon men goedkoop werken. Bovendien waren er nauwelijks personeelskosten. Er werd gewerkt met circa vijf enthousiaste vrijwilligers, liefhebbers van het drukkersvak die van de Staatsdrukkerij kwamen en van andere drukkerijen die niet meer met hoogdruk werkten en daar overbodig waren geworden.

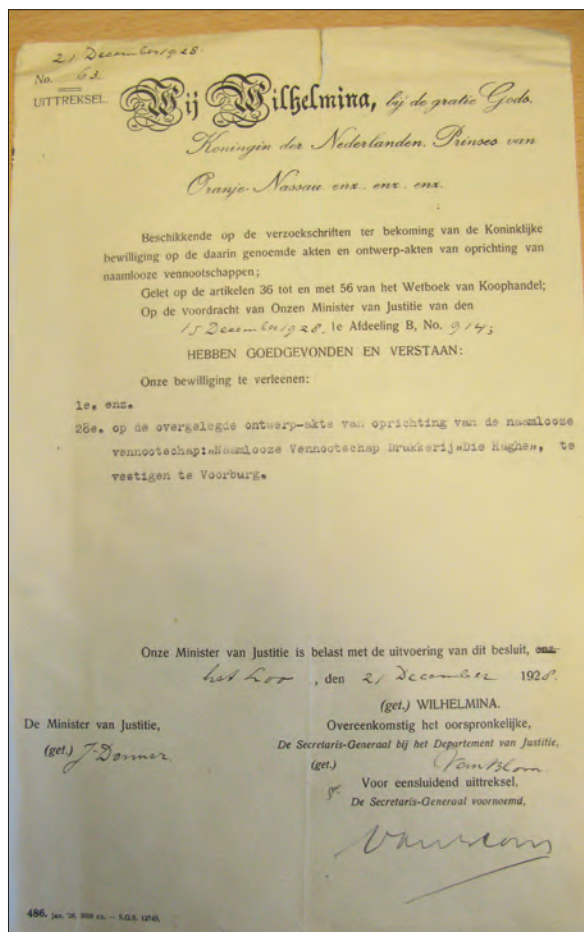
Zo functioneerde Die Haghe in het begin van de negentiger jaren als een van de weinige hoogdrukbedrijven die bewaard waren gebleven in de sfeer van het

verleden. Het ging meer om het in stand houden van de oude drukkerij met vaak bijzondere drukopdrachten dan om winst. De grote interesse van verbaasde bezoekers over deze interessante techniek en drukwerken leidde tot het idee het pand open te stellen voor bezoekers. De gedachte het bedrijf te laten uitgroeien tot museumdrukkerij bracht de broers rond 1992 ook tot het besluit het bedrijf tijdens Open Monumentendag open te stellen voor belangstellenden. Daarmee probeerde Die Haghe niet alleen goodwill te kweken, maar kon zo ook aan leken laten zien hoe een drukkerij er vroeger uitzag.

Reclame-uitingen van Drukkerij Die Haghe

De Heidelberg degelautomaat. Bron Tiele-Stichting, internet, 2006

Goedkeuringsbeschikking van de oprichting van de N.V. Die Haghe, te vestigen in Voorburg, 1928. Collectie Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Gezin Bernard Uijttenhout en Geertruida Boodée. V.l.n.r.: Dien (1914-1983), vader Bernard (1885-1975), Toos (1911-1999), Gerard B.H. (1916-1986), Bernard C.F., de jongste (1920), moeder Geertruida (1878-1948), Henk C.A. (1913-mei 1940). Datering foto: ca. 1923. Particuliere collectie

Uniek

Die Haghe was geen grafisch museum waar diverse machines op een statische manier stonden opgesteld, maar het was een complete, originele boekdrukkerij uit de jaren zestig die weliswaar stilgefallen was, maar waarvan alles nog wel gewoon werkte. Thijs Uijttenhout in die tijd: 'De verouderde machines zijn niet de zwakte, maar juist de kracht van Die Haghe. We willen mensen over de schouders van onze vrijwilligers mee laten kijken en laten zien hoe vroeger bijvoorbeeld boeken en visitekaartjes werden gedrukt. Het is uniek dat de machines nog altijd draaien.' Bezoekers die de drukkerij bezochten stonden dan ook versteld van wat ze aantroffen. Alsof de tijd had

stilgestaan. Naast de drukkerij met diverse antieke persen uit het begin van de twintigste eeuw was er ook de zetterij met een groot aantal zetkasten met (zeldzame) letters, gietmachines en vele matrijzen. Geen enkel grafisch museum kon met Die Haghe vergeleken worden. Het machinepark bestond nog steeds uit onder meer een cilinderpers uit 1927, een degelpers uit 1920, een Mercedes-pers uit 1960 en een papiersnijmachine uit 1925.

Einde

Tot 2005 bleef de combinatie van productiebedrijf en museumdrukkerij behouden. Het aantal klanten liep echter verder terug en vrijwilligers overleden. Het laatste boek dat door Museumdrukkerij Die Haghe in 2001 is uitgegeven en gezet en gedrukt, is 'De BVD in de Twintigste Eeuw' (auteur: dr. Dick Engelen). In de colofon is vermeld wie de letters heeft gezet, wie de vormgeving heeft verzorgd en wie de pers – de Nebiolo Athena – heeft bediend.

Na het overlijden in 2005 van Thijs Uijttenhout, trachtte broer Henk de drukkerij in stand te houden door het bedrijf als museumdrukkerij in de Stichting Boekdruk onder te brengen. Zijn zoon Jeroen zette zich met zijn marketingkennis in, om bij overheid en particulieren steun te vinden voor een degelijk toekomstperspectief voor de boekdrukkunst. Er was veel sympathie maar weinig daadwerkelijke hulp bij de uitvoering hiervan.

Uiteindelijk hebben alle inspanningen om het bedrijf als museumdrukkerij te redden, niet tot resultaat geleid. De financiering is niet rond gekomen en het pand is in 2010 verkocht en ontmanteld. Machines en materialen zijn naar andere drukkers en verzamelaars in Nederland en België verhuisd. Veel is op de schroot hoop terecht gekomen, te veel naar de mening van Henk Uijttenhout. Het ideaal om de laatste complete traditionele boekdrukkerij van Nederland in stand te houden, is vervlogen. Een tijdperk is voorbij.

Henk en zoon Jeroen Uijttenhout in Museumdrukkerij Die Haghe. Bron Grafisch Weekblad 36, 2007

26. De bakker van de hoek die nooit meer terugkwam ...

Jan Duijvestein

Oorlogsverhaal van Jan Duijvestein over banketbakker Henk van Elewout, Laan van Nieuw Oosteinde 291.

Ik was twaalf, toen ik allerlei nieuwe woorden en uitdrukkingen leerde kennen die allemaal met de oorlog te maken hadden, zoals: 'illegaliteit, samenscholingsverbod, het 'Oranjehotel', onderduiken, zwarte handel, bukshag'. De betekenis ervan had ik snel door. Dat betekende niet dat je als kind ook steeds kon begrijpen waarom de dingen gingen zoals ze gingen.

De familie Van Elewout met op de achterste rij, tweede van recht Henk van Elewout. Particuliere collectie

Vlakbij ons huis, op de hoek van de Laan van Nieuw Oosteinde en de Bilderdijklaan, die later de Koningin Julianalaan zou gaan heten, was de banketbakkerij van

Henk van Elewout gevestigd. Voor mij uiteraard 'meneer Van Elewout', die daar als vrijgezel van een jaar of vijfendertig zijn zaak dreef. Met mijn twaalf jaar wist ik nog niet wat ik later wilde worden. Ik zei dan wel eens tegen meneer Van Elewout dat ik misschien ook wel banketbakker wilde worden. Dat was niet tegen dovemansoren gezegd en hij stelde me voor om hem na schooltijd te komen helpen om zo het vak alvast te kunnen leren.

Op de bon

Hij had weinig te doen, want door het bonnenstelsel, het distributiesysteem, kon hij maar moeilijk aan grondstoffen, zoals boter, suiker en meel komen. Wie wat bij hem bestelde, moest bepaalde bonnen inleveren of zelf een afgesproken hoeveelheid suiker of boter meenemen. De klanten kwamen dan bijvoorbeeld met een half pakje boter naar de winkel.

Van Elewout sneed er dan een stuk af dat voldoende was voor wat de klant wilde. Het afgesneden stuk deed hij dan bij een grote kluit al verzamelde boter. De eerste weken mocht ik alleen borstplaat maken. Later werd ik bevorderd om de klok in de gaten te houden om te zien of de 'Jan Hagel', een soort koekje, uit de oven kon worden gehaald. Weer wat later, mocht ik ook de koekjes met een vormpje uit het deeg steken.

Wit

Bij het zoeken naar het juiste vormpje vond ik een stukje brood dat hagelwit en kei- en keihard was. Ik kon het bijna niet geloven, zo wit! Ik kende eigenlijk alleen maar grauw, bijna grijs brood. 'Was het echt

zo wit?’ vroeg ik hem. Van Elewout antwoordde: ‘Ja jongen, het was echt zo wit, maar wel zachter.’ Bakker Van Elewout wachtte vaak op mij om met het werk te beginnen, omdat hij anders al klaar zou zijn als ik kwam helpen; zo weinig werk was er te doen. Af en toe zei hij ook: ‘Jan, kom morgen maar niet. Ik zie je volgende week wel weer.’

Dat meneer Van Elewout aan ‘de goede kant’ stond was overduidelijk. Zo verkocht hij tegeltjes waarop stond: ‘Doe als een visje in het water. Spartel rond, maar houd je snater.’ Het visje was oranje en het zwom in rood, wit en blauw gekleurd water. De opbrengst was bestemd voor het werk van de ondergrondse.

Op een dag liet hij me helemaal alleen in de bakkerij om in de vestibule afscheid te nemen van een vriendin, die wel vaker langs kwam. Toen ze dan, voor mijn gevoel, eindelijk weg was gegaan en ze afscheid hadden genomen, vroeg hij mij: ‘Vind je haar niet geweldig?’ Ik gaf geen antwoord. Ze zei tegen mij ook nooit iets, waarom zou ik haar dan aardig moeten vinden? Hij vond haar in ieder geval geweldig.

Toen ik weer een keer uit school naar de bakkerij ging om te helpen, vond ik de winkeldeur op slot. Omdat meneer Van Elewout vooraf niets tegen mij had gezegd over niet hoeven komen, bonsde ik een paar keer hard op de deur. Na een tijdje wachten, werd de deur door een mij onbekende man geopend. Hij liet me niet binnen en zei: ‘Jij bent toch Jan, hè? Ga maar naar huis. Meneer Van Elewout is opgepakt! Ga maar gauw weg’, waarbij hij de deur weer dicht deed. Ons huis was nauwelijks honderd meter van de winkel vandaan, zodat ik binnen een paar minuten mijn vader het gebeurde kon vertellen. Die vroeg meteen: ‘Ken je die man, die de deur open deed?’ Ik schudde van ‘nee’ en hij vervolgde op strenge toon: ‘Je mag van mij absoluut niet meer terug en je blijft voortaan uit die winkel.’ Daarna vertelde ik mijn vader dat ik wist dat er een radiotoestel in de kelder verborgen werd en dat er illegale blaadjes en tegeltjes onder de toonbank lagen en dat die tegeltjes werden verkocht en de opbrengst voor de ondergrondse was bestemd. Toen vroeg mijn vader: ‘Weet je misschien waar de ouders van meneer Van Elewout wonen?’ Nou dat

wist ik wel en hij vervolgde: ‘Nou, daar mag je van mij heen om je verhaal te vertellen.’ Zo gezegd, zo gedaan en ik ging naar hun huis. Toen ik daar was aangekomen en was binnengelaten deed ik opnieuw mijn verhaal. De man, die mij bij de bakkerij te woord had gestaan, bleek de broer van meneer Van Elewout te zijn. Ook zijn zus was daar op dat moment aanwezig en die bedankte mij dat ik gekomen was. Ze zou, zo vertelde ze me, met een kinderwagen naar de bakkerij gaan om daar de radio, de illegale blaadjes en de tegeltjes weg te halen. Een dag of tien later hoorde ik dat meneer Van Elewout via kamp Vught naar Duitsland was afgevoerd. In de trein zou hij, zonder dat zijn bewakers het hadden gemerkt, kans hebben gezien om aan een medereiziger een briefje mee te geven met het verzoek dat aan het thuisfront te versturen. De laatste zin in dat briefje zou zijn geweest: ‘Doe ook de groetjes aan Jan.’

Toen ik dat hoorde, dacht ik even vertwijfeld of het wel echt waar zou zijn of dat men het had bedacht, gewoon om aardig voor mij te zijn. Die twijfel is nooit weggenomen omdat die vraag nooit werd beantwoord. Meneer Van Elewout is namelijk nooit meer teruggekomen! Het gebeurde had op mij een diepe indruk gemaakt en daarom bad ik iedere avond bij mijn avondgebed ook het speciale gebedje, dat voor de terugkeer van gevangenen was geschreven. Al gauw kende ik het helemaal uit mijn hoofd. Ook tijdens de mis op zondag bad ik het. Een half jaar na die gebeurtenis, kwam op een gegeven dag de schoolarts bij ons op school en die had een zuster bij zich, die hem assisteerde.

Of het nu kwam omdat ik nog zo met het drama van de opgepakte meneer Van Elewout bezig was, of door wat dan ook, maar ik vond die zuster sprekend op de vriendin van de bakker lijken. Ik schrok toen ik haar zag en ik twijfelde of ik al dan niet naar haar toe zou stappen om te zeggen: ‘Hij hield van U’. Omdat ik niet wist wie meneer Van Elewout had verraden, kon zij het net zo goed zijn geweest, dus was ze voor mij ook een ‘verdachte’. Daarom durfde ik haar niet aan te spreken.

Na de oorlog

Na de oorlog hoorde ik van een zekere meneer Rust, een vriend van meneer Van Elewout, wat er op de dag van

zijn gedwongen vertrek had plaatsgevonden. Er was, zo vertelde deze man, op die bewuste dag een vergadering van een ondergrondse groep geweest. Na afloop werd de eerste die de winkel had verlaten, op de hoek van de straat door de Duitsers ingerekend. Tien minuten later vertrok een tweede man en die onderging hetzelfde lot. Zo werden alle leden van de groep stuk voor stuk opgepakt. Later is men erachter gekomen dat een bewoner van een van de woningen boven de winkel van Van Elewout de Duitsers had ingelicht over het feit dat er bij de bakker heel vaak jonge mensen de winkel binnengingen en er urenlang bleven. Die informatie was voldoende geweest om die ondergrondse groep op te pakken en af te voeren. Achteraf heb ik het altijd jammer gevonden, dat ik die schoolzuster toch niet heb durven aanspreken. Of zij inderdaad de vriendin van meneer Van Elewout was, zal ik daarom ook nooit met zekerheid weten. Nog meer betreur ik het achteraf dat zij nooit een lieve bevestiging van een vriendschap via een jongetje kreeg. Nog altijd heb ik er spijt van dat mijn twijfel om haar al dan

*Jan Duijvestein, de schrijver
van de jeugdherinnering, 2011.
Particuliere collectie*

niet aan te spreken het van mijn behoefte om haar iets moois te zeggen heeft gewonnen.

Nawoord

Tijdens het interview met bakker De Groot bleek diens vrouw Anny een nichtje van Henk van Elewout. Haar moeder en Henk van Elewout waren broer en zus. De familie kreeg later papieren via het Rode Kruis omtrent de wegvoering en het overlijden van Henk in Bergen Belzen. Dat bericht kwam pas jaren later. Zij zijn ook nog in het bezit van foto's van de begrafenis van de andere broer Van Elewout, Wim, die in Rotterdam is doodgeschoten. Beide broers waren actief in het verzet. In feite heeft het hele gezin Van Elewout meegeholpen. Onder andere met het vervoer van bonnen door heel Voorburg. Het transportmiddel was een kinderwagen. De door Jan Duijvestein genoemde Sjef Rust was Henk's compagnon. De vader en moeder van Henk hebben de zaak 'om niet' overgedaan aan Rust. De moeder van Anny de Groot werkte in de oorlog in de zaak van Henk Van Elewout. Zij woonde op de Schenkade.

27. J. de Gelder, de kapper van de Holland-Amerika Lijn

Nelleke Kok

Interview met mevrouw C.H. de Gelder-van Bensem, weduwe van de heer J.J. de Gelder, eigenaar/oprichter van de kapsalon aan de Van de Wateringelaan 161 in Voorburg-Noord.

In het Brabantse plaatsje Berghem (vlakbij Oss), in het midden in de natuur gelegen huis van haar enige dochter Tineke Nieuwenhuysse-de Gelder ontmoet ik de nog zeer vitale mevrouw Christina Huberdina de Gelder-van Bensem, geboren op 29 december 1908. Mevrouw De Gelder is op 102-jarige leeftijd overleden op 30 september 2011.

De oprichting van de kapsalon

Mevrouw de Gelder: 'De kapsalon werd in december 1931 opgericht door mijn man. Wij waren nog niet getrouwd, ik werkte op kantoor, ik was secretaresse van de directeur van Perry. Wij waren een van de eerste ondernemers die zich op de Van de Wateringelaan vestigden. Naast ons zat aan de ene kant banketbakker René Fleuren en aan de andere kant wijnhandel-slijterij H.J. van Oort (*t Oortje). Het was allemaal nieuwbouw. Wij waren de eersten daar. Ik heb als het ware de gehele wijk Voorburg-Noord zien opbouwen. Mijn man, Jan Jacob de Gelder, kwam oorspronkelijk uit Den Haag. Hij werd daar geboren op 24 juni 1905. Ikzelf kom uit Rijswijk.'

Kapper op de Holland-Amerika Lijn, ontstaansgeschiedenis van de zaak

'Mijn man heeft vier jaar als kapper gewerkt op de Holland-Amerika Lijn. Hij kwam niet uit het kappersvak. Hij was aanvankelijk werkzaam bij de Pensioenraad. Mijn tante kwam in die tijd met de boot over uit Nederlands-Oost-Indië. Zij verhaalde over de reis en merkte daarbij

Dertiger jaren vorige eeuw: de heer J.J. de Gelder voor zijn zaak aan de Van de Wateringelaan 161. Particuliere collectie

op, dat kappers op zo'n boot veel geld verdienden. Mijn moeder zei altijd: 'Als je met een ambtenaar trouwt, dan heb je eeuwige armoe.' Mijn man had dit kennelijk goed verstaan.

In Den Haag was destijds Charley Oosterveen op de Weteringkade actief als dameskapper. Mijn man heeft bij hem in de avonduren kaplessen genomen. Hij had modellen genoeg op die Pensioenraad, waar hij aanvankelijk nog steeds werkte. Ikzelf had krullend haar, dus mij hoefde hij niet te kappen.

Uiteindelijk besloot hij als kapper te gaan varen. Eerst kreeg hij een aanbod om op een kleine boot te gaan werken, maar dat aanbod sloeg hij af. Vervolgens vroeg men hem op de 'Rotterdam' te komen werken. Dat heeft

hij vier jaar gedaan en toen had hij voldoende gespaard om de zaak te beginnen.'

Getrouwd, de eerste jaren van de zaak

'Eerst hebben we afgewacht of de zaak wel goed liep en toen zijn we op 7 november 1933 getrouwd.

Ikzelf heb in het begin niet gekapt. Vroeger was het niet zo vanzelfsprekend als nu dat vrouwen werkten. Ik deed het huishouden. Wij woonden achter de winkel. Daar hadden we een woonkamer, een kleine slaapkamer, een keuken en een groot toilet. Mijn man heeft daarvan een deel afgescheiden voor een douche. Later, in 1938-1939, kwam de bovenwoning vrij en zijn we daar gaan wonen. De salon was geopend van 8 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds en op zaterdag zelfs tot 11 uur 's avonds. Dat heeft geduurd tot de oorlog.

In die tijd was er nog nauwelijks permanent en geen wetergolf; er werd geonduleerd. Dat gebeurde met speciale ijzers, die warm werden gemaakt met spiritusbranders die aan de wand hingen. Onduleren was niet eenvoudig. Een van onze meisjes kon dat heel goed. Zelf ben ik nog drie maanden naar Hamburg geweest om een diploma onduleren te halen.'

Personeel en uitbreiding van de zaak

'Wij hadden vier man personeel. De zaak liep goed. Mijn man maakte reclame met de slogan dat hij 'als kapper bij de Holland-Amerika Lijn had gewerkt'. Wij hadden bijzonder goede klanten.

In juli 1938 hebben we op de Parkweg 25 in Voorburg-Centrum een tweede kapsalon geopend. Daar heeft de jongere broer van mijn man, Adriaan J. de Gelder, nog gestaan. Hij had voordien in het bedrijfsleven gewerkt, maar was, zoals zo velen in die tijd, ontslagen.'

Oorlogstijd

'In de oorlog moesten we om 18.00 uur sluiten. Toen ging het werken veel moeilijker door de schaarste aan producten. Ook het gebruiken van warm water werd lastig. Soms brachten klanten zelf een keteltje warm water mee. We zijn een tijd gesloten geweest toen mijn man en een bediende in militaire dienst moesten.'

Vrije dag en vakantie

‘Aanvankelijk hadden we een vrije ochtend en later een vrije dag in de week.

Onze eerste vakantie duurde vier dagen, inclusief de zondag. Dan gingen we met de trein naar Utrecht en daarna op de fiets naar de Veluwe. Het was kort, maar we genoten er wel van. Later werden de vakanties iets langer, maar nooit meer dan tien dagen. Het personeel deed dan de zaak.

Het hing van de drukte af of de winkel tussen de middag gesloten werd. Als het erg druk was, werden broodjes klaargemaakt en werkten we gewoon door.’

De werkzaamheden en de ontwikkelingen

‘De werkzaamheden bestonden uit wassen, knippen, verven en permanent wave. Ook was er een aparte horensalon, rechts van de ingang. Onze leveranciers, zoals Indola, Wella en Schwarzkopf hielden ons op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen, zoals de introductie van de haarlak.

In de keuze van het product werd je geleid door de inkoopvoordelen. Als je bijvoorbeeld bij Indola een aantal droogkappen tegelijk aanschafte, kon je korting bedingen. Mijn man kon heel goed inkopen.’

Plezier in de zaak

‘Ikzelf schiep voornamelijk veel genoegen in het verkopen van allerlei aanverwante producten, zoals parfums en lotions. Mijn man en ik hebben altijd met veel plezier in de zaak gewerkt. We hebben er nooit over gedacht om ermee op te houden. Onze dochter, die in het begin van haar huwelijk nog wel eens meehielp, had geen interesse in het bedrijf, haar ambities lagen op een ander terrein.’

Klanten

‘De klanten kwamen op afspraak. We hadden veel vaste klanten, die zelfs helemaal uit Amsterdam naar ons toe kwamen. We hadden een dame uit Wassenaar, die wij op haar verjaardag een cadeautje lieten bezorgen. Ook was er een klant van de Laan van Nieuw Oost-Indië, die na de oorlog prachtige stof had bemachtigd voor haar gordijnen. Ik kreeg een stuk stof dat overbleef en maakte daarvan een jurkje voor mijn dochter. De band

met de klanten was hartelijk. We gingen niet bij elkaar op visite, het bleef een zakelijke band.’

Sociale controle en concurrentie

‘Voor de klanten moest je je eigenlijk altijd armer voordoen, dan je was, anders gingen zij denken dat je teveel verdiende. Mijn man was daarin nogal laconiek en zei als ik mijn bontjas droeg: ‘Wat geeft het, we werken er toch voor’. We waren ook lid van een tennisclub, maar eigenlijk kon dat ook niet.

Er was nogal wat concurrentie in de directe omgeving, zowel vanuit gevestigde kapsalons als uit gesloten huizen. Wij hadden weinig contact met collega’s. Een van onze kapsters is een eigen kapsalon gestart in de Laan van Middenburg, een ander gedeelte van Voorburg.’

*Mw. C.H. de Gelder-van Ben-
sem en dochter Tineke Nieu-
wenhuys-de Gelder, augustus
2011. Particuliere collectie*

De administratie, pensioenvoorziening, ziekte

'Wij hebben jarenlang een externe boekhouder gehad. Later toen we de zaak al verkocht hadden, kwamen we hem in Oss tegen. Hij heeft ons toen nog gewaarschuwd dat wij nog ingeschreven stonden bij de Kamer van Koophandel en dat de huidige zaak niet zo best ging. Wij hadden geen pensioenvoorziening, je moest alles zelf regelen. Wij kregen als zelfstandigen ook geen kinderbijslag. Als één van ons ziek was, ging de zaak gewoon door met het aanwezige personeel.'

Moeilijk maar plezierig

'Het was wel een moeilijker tijd dan nu, maar wel een plezierige tijd. Je was al gauw tevreden met wat je had. Met onze eerste auto waren we zo rijk dat we de volgende dag uit het raam keken om te zien of hij er nog stond.'

Afnemend klantenbestand

'Er kwamen steeds minder klanten en we hadden ook minder personeel.'

De middenstand veranderde in die tijd – eind zestiger jaren – drastisch en dat gold ook voor de kappers. Veel klanten trokken weg uit die buurt en gingen in de nieuwe wijken wonen. Voorburg-Noord kreeg een geheel andere uitstraling.'

Einde van de zaak

'Mijn man is op zijn 64^e jaar gestopt met werken en de zaak is op 1 juli 1969 verkocht aan een van de personeelsleden Emmy en haar man Wim Koenders. De zaak heeft nog bestaan tot circa 1978. Nadat de zaak in 1969 was verkocht, hebben wij dat niet gemist. We hadden een volkstuin aan de Schenkkade met daarop een leuk huisje. We verbleven daar veel en hadden gezellige contacten. Na de verkoop hebben we nog circa tien jaar in Voorburg gewoond. Daarna zijn wij verhuisd naar Oss om dichterbij onze dochter, schoonzoon en kleinkinderen te wonen. Mijn man is overleden op 24 december 1993.'

*Deriger jaren vorige eeuw: de heer J.J. de Gelder in de herenkapsalon met een assistent.
Particuliere collectie*

28. Een maatje brandewijn halen bij wijnhandel 't Oortje

Nelleke Kok

Interview met de heer H.J. van Oort, uroloog in ruste. De heer Van Oort dreef samen met zijn zuster Wijnhandel 't Oortje aan de Van de Wateringelaan 153 in Voorburg-Noord

Inleiding

Ik bezoek de heer H.J. van Oort (geboren 22 juni 1930) op een druilerige augustusdag te Leeuwarden op het moment dat zijn echtgenote die ochtend in het ziekenhuis is opgenomen.

De heer Van Oort is ondanks de jaren die zijn verstreken nog goed herkenbaar voor de interviewster, die aan de hand van mama soms meeging naar de mooie, met donker hout betimmerde drankwinkel, waar het zo prikkelend rook naar spiritualiën en waar het altijd wat mysterieus schemerig was.

‘Voor de drankwet waren de betimmeringen noodzakelijk,’ vertelt de heer Van Oort ‘Er was een taphok waar onder andere de vaatjes jenever stonden.’ Je kon bij 't Oortje ‘een maatje’ kopen van bijvoorbeeld jonge jenever, oude jenever, brandewijn of citroenjenever. De heer Van Oort vertelt dat het bedrijf werd opgericht door zijn vader (ook H.J. van Oort) op een andere locatie, namelijk de Van Heurnstraat (nummer 65). Na verloop van tijd werd de zaak uitgebreid. Vader en moeder Van Oort waren afkomstig uit Den Haag. Van Oort senior was werknemer geweest van de ZHB Brouwerijen. In loondienst werken was echter niets voor hem en dus ging hij de uitdaging van een eigen bedrijf aan.

Toen medio dertiger jaren van de vorige eeuw de nieuwbouw aan de Van de Wateringelaan werd gerealiseerd, huurde hij er een pand en vestigde op nummer 153 een mooie, nieuwe zaak. Van Oort sr. had overigens ook een zaak aan de Parkweg in

Voorburg, die gerund werd door zijn broer.

Mijn gespreksgeenoot toont een fraaie ingelijste vergunning van de gemeente Voorburg tot het uitbaten van een drankenzaak uit 1936.

Het pand aan de Van de Wateringelaan was van de familie Van Beukering. Je had de ‘Dikke Beuk, de Lan-

Dr. H.J. van Oort (geb. 1930) in zijn huis in Leeuwarden met het grote kasboek van Wijnhandel 't Oortje. Particuliere collectie

ge Beuk en de Oude Beuk,' vertelt de heer Van Oort. 'Ouwe Beuk' was aanvankelijk de eigenaar van het pand. Hij woonde aan de KW-laan nummer 547. Het gezin Van Oort woonde achter de winkel. Tijdens zijn studententijd had de heer Van Oort ook daar zijn domicilie. Toen de zaak was overgedaan, is hij op kamers gaan wonen bij familie De Graaf boven woning-inrichtingbedrijf Elemans tegenover basketbakkerij Van Elewout op de Laan van Nieuw Oosteinde.

En toen moesten wij aan de bak

'Mijn vader is – toen ik al studeerde – plotseling aan een hartinfarct overleden. Mijn moeder was al eerder gestorven. Ik moest van de ene dag op de andere wijnhandelaar worden. Ik deed dat samen met mijn 15 jaar oudere zuster Jeanne, die over een vakdiploma beschikte. Vanwege mijn studie was een middenstandsdiploma niet nodig, we konden meteen beginnen; ik was 19. Eigenlijk vond ik het heel gewoon dat ik als medisch student volop moest meewerken in de zaak.' Het samen met zijn zuster voeren van het winkelbedrijf verliep uitstekend. Die twee hadden de goodwill van de clientèle, die het sneu vond dat deze jonge mensen zo plotsklaps alle verantwoordelijkheid voor de zaak moesten dragen.

Mw. A.C. (Jeanne) van Oort (1925-2003), zuster van de heer Van Oort, achter de toonbank van de slijterij, begin jaren '50. Particuliere collectie

Echte verbouwingen hebben in de zaak nooit plaatsgevonden. Wel werden er verfraaiingen aangebracht, bijvoorbeeld aan de plafonds. Dit soort klussen werd aanbesteed bij schilder Van der Stap, die ook aan de Van de Wateringelaan woonde.

Waarom ik medicijnen ging studeren

Van Oort vertelt erbij dat deze Van der Stap er waarschijnlijk de oorzaak van is geweest dat hij medicus is geworden. De zoon van Van der Stap studeerde namelijk medicijnen en vader Van Oort vond dat ook voor zijn eigen zoon een goed plan. Van Oort jr. zelf zag eigenlijk meer in de techniek, wilde naar Delft. 'Niet dat ik ooit spijt van deze keuze heb gehad. Aanvankelijk ben ik gespecialiseerd tot zenuwarts, hoofdzakelijk neurologie. In de Ursulakliniek in Wassenaar heb ik een tijdje chirurgie gedaan, maar via de algemene chirurgie ben ik in de urologie terecht gekomen.

In Rotterdam heb ik mij gespecialiseerd bij prof. Bakker, daarna kwam ik terecht bij dr. Van Gelder, de uroloog in Leeuwarden. Ik was toen ongeveer 40 jaar. Ik heb jaren in een driekoppige maatschap in goede vriendschap gewerkt in wat nu het Medisch Centrum Leeuwarden is.'

Personeel

'Er werkten jongens in de bottelarij annex pakhuis schuin tegenover de winkel in de Van Naeltwijkstraat 112. Daar parkeerden wij ook de auto. In de oorlog hadden wij er een waakhond, een Duitse herder (sic). Ook hadden we een chauffeur die de bestellingen wegbracht.'

Een middenstander is nooit ziek

Met ziekte hadden noch de heer Van Oort, noch zijn zuster veel te kampen. 'Een zelfstandige is niet vaak ziek,' aldus de heer Van Oort, dat is naar zijn mening meer iets voor ambtenaren.

Winkelsluiting

'Op woensdagmiddag was de zaak gesloten. Aanvankelijk sloten we ook tussen de middag, dat was een gemeenteverordening. Tijdens onze vakanties ging

de zaak dicht. Het idee dat we al die flessen moesten gaan tellen als iemand anders op de zaak lette, trok mij niet aan. Eén keer per jaar met het opmaken van de balans was dat al een hele toer en meer dan genoeg. Dat balansen deden we in april. Ons boekjaar liep van april tot april.'

De boekhouding

'Dat werd gedaan door Van Zelm, die kwam één keer in de veertien dagen. Ik heb daar zoveel van opgestoken dat ik er nog steeds een tabellarisch kasboek op na houd.'

De klanten

'De klanten kwamen uit alle lagen van de bevolking, er werd niet hoog of laag gemikt. We hadden bijvoorbeeld ook mevrouw Wilton als klant (de echtgenote van Bart Wilton, bekend van de Rotterdamse scheepswerf Wilton Feijenoord), die aan het Oosteinde woonde. Zij was niet gemakkelijk, maar bijzonder gecharmeerd van mijn vader.'

Aan afbetaling werd niet gedaan. Wel waren er klanten, die op rekening kochten, maar dat is uiteraard iets geheel anders. Eén keer in de maand werd er met rekeningen gelopen.'

Andere slijters

'Van brancheverenigingen zijn wij nooit lid geweest. Met andere slijters hadden we niet veel contact, we voerden geen overleg met ze. Een zaak als Richters in de Van Halewijnlaan was daarvoor veel te groot, die had een aantal filialen. Wel leenden we soms iets van elkaar.'

Distributiesysteem in de Tweede Wereldoorlog

'In de oorlog had mijn vader zelf een distributiesysteem ontwikkeld. De klanten kregen een klantenkaart, die werd afgestempeld. Van de 'lucratieve' zwarte handel moest hij niets hebben. Hij heeft de zaken heel minutieus verdeeld over zijn klanten.'

We bekijken een groot, dik boek dat nog in het bezit is van de heer Van Oort, waarin alles werd aangetekend. Er zijn onderverdelingen in maanden en tabellen met oude en jonge jenever, bessenjenever, likeur, buitenlands gedestilleerd, etc. Al turend op de bladzijden

Wijnhandel 't Oortje, Van de Wateringelaan 153 rond 1950. Particuliere collectie

De oprichter van 't Oortje, H.J. van Oort (1894-1950) met bakfiets voor zijn eerste winkel in de Van Heurnstraat, 1929. Particuliere collectie

herkent Van Oort ook zijn eigen handschrift. Klanten door heel Voorburg staan in dit boek. Ook de klanten van de Parkweg, de zaak van de broer van vader Van Oort.

Per maat verkopen

‘Dat hebben wij gedaan totdat ik ermee ophield. We hadden klanten die iedere dag twee maatjes haalden. Die stelden zich waarschijnlijk op rantsoen, niet onverstandig.’

Met het café van Driekus de Bas onderhield Van Oort geen contact.

Wel herinnert hij zich levendig de familie Klein, die aan de overkant van het café hun Citroën garage had.

Eigen merken

‘Mijn vader werkte veel met eigen merken. Bijvoorbeeld ‘Voorburg’ – de heer Van Oort wijst op de fles die prominent op tafel staat – hebben we zelf gemaakt.

Ik maakte ook zelf likeuren. We betrokken zuivere alcohol uit Delft van de Gist & Spiritusfabriek en dan maakte ik Crème de Cacao, Triple Sec, Apricot Brandy, Crème de Banane, etc. Deze likeuren werden uitsluitend in flessen verkocht, ze zijn te zoet om open te hebben staan. Wij betrokken de essences van Polak & Schwartz, een Essencefabriek en verder moest je een beetje boerenverstand hebben.

De karakteristieke fles ‘Voorburg uit Voorburg’ vereeuwigd op een stilleven uit het eind op de jaren dertig. Particuliere collectie

Je probeerde een aantal druppels en proefde eens. Ik deed er zoveel suiker in dat het uitkristalliseerde en dat vonden de mensen – vooral na de oorlog – geweldig, die kristallen op de bodem.’

Assortiment

Behalve de jenevers en de likeuren verkocht ‘t Oortje ook veel vermouthe en rode en witte wijn.

‘Die wijnen kochten we in bij Cohn en bij de Hollandse Wijnhandel Maatschappij, beide groothandelaren waren al relaties van mijn vader. Ik reisde niet – naar bijvoorbeeld Frankrijk – om een partij wijn op de kop te tikken. De jenevers kochten we in bij de distillateurs in Schiedam, waarvan de vertegenwoordigers in de zaak kwamen. We hadden bijvoorbeeld contact met Bols en met Daalmeijer (Oude Roem en Black Prince), we hadden een heel rek met verschillende soorten jenevers, maar het meeste verkochten wij toch ons eigen merk. Daar werd ook de meeste winst op gemaakt. Bovendien konden we het aanpassen aan de smaak van de klanten.’

De interviewster herinnert zich de pittige (alcoholpercentage 30%), maar toch ook wel zoete smaak van ‘Voorburg,’ dat door haar ouders vaak cadeau werd gegeven aan familie buiten de stad.

Van Oort kijkt naar de oude, ongeopende fles op tafel. Hij zou best nog wel eens de smaak willen ervaren, maar deze fles is uniek en moet worden gekoesterd in de staat waarin hij nu is; dicht dus! De fles wordt trouwens al jaren in het donker bewaard, omdat de kleur bij licht verschiet. Dat gebeurde ook als zo’n fles in de etalage werd gezet. ‘Voorburg’ is een erkende standaarddrank en wordt nog steeds gemaakt.

Overname door Van Berkel van MOPS

Toen de zaak verkocht werd, was er van een teruggang in de omzet nog geen sprake. De teloorgang van de middenstand is dus aan Van Oort voorbijgegaan. Wijnhandel ‘t Oortje heeft zich altijd kunnen verheugen in een behoorlijke omzet.

De zaak werd in zijn geheel overgenomen (ca. 1960) door distilleerderij Van Berkel uit Delft, die indertijd het oude jenevermerk ‘Mops’ voerde.

‘Mijn zuster was inmiddels getrouwd en ik was afge-

studeerd. Van Berkel heeft nog ongeveer 10 jaar de zaak voortgezet.'

Foto van Klaartje en nog wat mijmerijen

Bladerend in zijn fotoalbums, komt een afbeelding tevoorschijn van een jonge Van Oort, trots poserend met een struise dame voor zijn auto, een Ami Citroën, de opvolger van een eerder aangeschafte Deux Cheveaux (Eend). Beide ongetwijfeld gekocht bij de buurman, Garage Klein. De dame is Klaartje Sturing, die werkte bij een filiaal van Bakkerij Paul C. Kaiser aan de Van de Wateringelaan, schuin tegenover 't Oortje.

Aan de hand van de lijst van verdwenen middenstanders halen Van Oort en ik herinneringen op aan de buurt.

'Tegenover ons zat Blonk, de kruidenier. Op de hoek van de Van Naeltwijckstraat zat In 't Veen (Het Molentje), waar zuivelproducten werden verkocht.

Je had groenteboer Gelauff, bakkerij ten Hoopen, sla-

gerij Van Wisse, kapsalon De Gelder en banketbakker Fleuren.' Ook Holleboom van de textielwinkel met zijn dochters passeren de revue, evenals De Graauw, het wat humorige kruideniersechtbaar op leeftijd. Naar aanleiding van een afbeelding van de krokettenautomatiek van Hessing op de KW-laan, denkt de heer Van Oort met weemoed aan die smakelijke hartigheden, waarvan hij er heel wat heeft genuttigd.

Hij komt nog wel eens in Voorburg. De heer Van Oort en ik blijken op dezelfde lagere school te hebben gezeten, de Openbare Lagere School D, ook wel de Van Faukenbergeschool genaamd. Die school is afgebroken. Op deze nostalgische plek staan nu moderne appartementen. De vooruitgang, nietwaar?

Dit is vermoedelijk wel de allerlaatste fles 'Voorburg uit Voorburg' met inhoud, van 't Oortje; de fles is in bezit van de heer Van Oort, Voorburg. Particuliere collectie

Aanvraag uit 1951 van Jeanne van Oort om na het overlijden van haar vader de slijtvergunning te mogen overnemen. Particuliere collectie

Rondom de Van de Wateringelaan

29. De klant is koning, mijn naam is Wooning

Cathrijn Steinhorst

Wij zijn op visite bij Els Willems-Wooning, dochter van Herman M. Wooning.

'Mijn vader is als jonge man de slagerij aan de Van de Wateringelaan 69 begonnen. Dat was per 1 september 1936. Hij heeft er ongeveer 40 jaar gezeten. Daarna heeft hij de zaak aan De Jong verkocht. De eerste slager was een kleine slagerij. Mijn vader heeft wat van de inventaris overgenomen.

Koeien en personeel voor slagerij Ammerlaan. Particuliere collectie

Mijn vader kwam uit Bleiswijk, hij was een tuinderszoon. Hij kwam uit een gezin van 14 kinderen. Mijn vader wilde geen tuinder worden. Zijn moeder zei: 'Ga maar naar je zwager Ammerlaan toe, in de Johan van Hoornstraat in Den Haag. Die heeft een slagerij en ga maar kijken of je dat leuk vindt, anders kun je altijd nog wat anders gaan doen.' Hij vond het leuk en is uiteindelijk slager geworden.

Maar wij vermoedden allemaal dat hij toch geen slager was in hart en nieren. Wij hadden aan de zijkant van ons huis een klein tuintje, als een portemonneetje zo groot. En daar groeiden rode en witte en roze roosjes in. 's Morgens vroeg ging hij dan met een uitbeendertje de roosjes snijden en dat in een schaalje zetten op een planchet voor de spiegel in de slagerij.

Wij werden als kind al jong ingezet in de slagerij voor klusjes en om hand en spandiensten te doen. Mijn vader zei altijd: 'Je mag studeren wat je wilt,' maar we moesten allemaal eerst een jaar in de slagerij werken. En dat is ook geschied. Niet dat we dat allemaal wel zo graag deden. We leerden vriendelijk zijn, discipline, plichtsgetrouw zijn. Het is bepalend voor de rest van je leven. Leren om je heen kijken, vriendelijk en aardig zijn. De klant stond toch in hoog aanzien. Mijn vader zei altijd 'Van de klant eten we.'

Ik heb daar een heerlijke jeugd gehad. De straat – Van de Wateringelaan – was een grote, brede straat. Er stonden mooie grote bomen in de straat.

Vroeger moest ik als kind ook oppassen bij 't Oortje.' Dat was een zaak, een distilleerderij, met jenever en alles wat met drank te maken had. Daar woonde eerst een ouder echtpaar en daarna een jong echtpaar met kinderen. Die wilden ook wel eens weg en dan werden wij als oppas ingezet.

We gingen in de Amalia van Solmsstraat in Den Haag naar school. De meisjes gingen naar de meisjesschool, de jongens naar de jongensschool. Zo was dat toen. We gingen naar de Schenkkade naar de kerk. Er was een onzichtbare streep getrokken. Woonde je aan de ene kant dan ging je naar die kerk, woonde je aan de andere kant, dan ging je naar een andere kerk.

Aan de overkant van de Laan van Nieuw Oosteinde was alleen maar weiland. De Nicolaas Beetslaan was het eerste bebouwd, met drie flats. Daar kwamen allemaal mensen uit Indië te wonen, de spijtoptanten. Wij hadden daar ook wat klanten zitten. Wij brachten het vlees en de vleeswaren bij hen. Het was een wonderbaarlijke wereld voor ons. Die vrouwen hadden sarong en kabaja aan. Dat was iets ongelooflijks. De mensen spraken anders. Het hele huis was dicht met gordijnen om de warmte binnen te houden.

De slagerij is begonnen eind dertiger jaren. Mijn vader heeft de slagerij met alles erin overgenomen. Zijn zus zou er nog een kwitantie van gehad hebben. Van zijn moeder heeft hij geld gekregen voor de slagerij en het pand. Hij heeft een koe op de veemarkt in Leiden gekocht voor 500 gulden. Dat was zijn eerste handelskoe voor de winkel. Toen moest die koe naar het abattoir worden gebracht. Daar werd zij afgekeurd. Er was iets aan deze koe wat niet geschikt was voor consumptie. Zijn zwager, waar hij als jonge man gewerkt heeft, heeft hem nog weer 500 gulden voorgeschoten om een nieuwe koe te kopen. Als kind werden we altijd met onze neus hier opgedrukt.

Achter de slagerij was een kamertje en nog een kamer-tje en de werkplaats. Na een paar jaar zijn mijn ouders verhuisd naar het Van Faukenbergeplein. We hebben daar heel lang gewoond, buiten de slagerij. Wat vreselijk onhandig was, want mijn moeder hielp in de slagerij. We hadden wel een dienstmeisje. Als we tussen de middag uit school kwamen, moesten we met de gamelletjes met beugels naar de Van de Wateringelaan. In die gamelletjes zaten aardappelen, vlees en groente. Mijn vader had dan wat te eten. Uiteindelijk werd dat te onhandig. We zijn toen weer naar de Van de Wateringelaan verhuisd. Mijn vader had de slagerij met het hele pand al in handen. Toen de bewoners van de boven etages weggingen werd het huis verbouwd. We woonden op de eerste en tweede etage. Wij, als meisjes, sliepen achter de slagerij, de jongens sliepen boven.

's Morgens vroeg hoorde ik mijn vader al om 5 uur of vroeger in de slagerij rondscharrelen. Het was hard werken. En in een zaak is er altijd wat te doen. Je moet het fatsoenlijk en netjes houden, je best doen. Als je in

een middenstandsgezin opgroeit, wordt het je ingeprint om je vriendelijk en fatsoenlijk te gedragen.

Er was contact met andere middenstanders. Destijds was er een bloeiende middenstandsvereniging. Eens per jaar was er het Sinterklaasfeest, in 'Het Forum.' Waar tot voor kort drogisterij 'De Waag' in heeft gezeten.' Mijn vader was lid van de middenstandsvereniging, anders waren wij niet op die feesten. Er werden ook feesten georganiseerd zoals voor Koninginnedag. Maar Koninginnedag kan ook door de straat georganiseerd zijn geweest. Op die feesten kwam je ook kinderen van andere middenstanders tegen, zoals Van Geffen van de bloemenzaak van de Parkweg. Dat gold ook voor Flaton. De middenstandsvereniging was trouwens een rooms-katholieke vereniging. Mijn vader was ook lid van de rooms-katholieke slagersbond. Er was onderscheid in rooms-katholiek en protestant. De religie speelde een grote rol. Dat gold ook voor de klandizie. Het was een wereld die je als kind accepteerde. Je ging naar die school en naar die kerk. Mijn moeder was weer lid van de rooms-katholieke slagersvrouwenvereniging.

Mijn jeugd stond toch al in het teken van plicht. Zo moesten wij naar Van Veldhoven in de Van Halewijnlaan,

een kleine kruidenierszaak. Daar moesten wij bijvoorbeeld suiker halen. Die man was zo langzaam. Als iedereen al buiten speelde, stonden wij nog te wachten tot die suiker met een grote schep in een puntzak was gedaan.

Mijn moeder is 96 jaar geworden. Ze is onlangs overleden. Zij zou nog heel wat kunnen vertellen. Mijn moeder komt niet uit de slagerswereld. Ze stond wel in een winkel met haar zus. Een winkel van Jamin in Leiden, in de Haarlemmerstraat. Dat was op, wat je nu zou zeggen, franchisebasis. Op die basis werkte zij. Ze woonden boven de winkel. Het was wel een beetje handel en wandel, maar niet met vlees.

Mijn ouders hebben elkaar waarschijnlijk op dansles in Leiden ontmoet. Zij zijn daar nooit duidelijk over geweest. Ze zijn lang getrouwd geweest. Mijn vader was 70 jaar toen hij overleed, mijn moeder was 96 jaar. Ze heeft hem lang overleefd. Mijn moeder heeft vanaf de eerste dag meegewerkt. Ze was een goede en machtige vrouw voor de zaak. Mijn vader was wat driftig van aard en deed dan wel eens wat mindere uitspraken. Mijn moeder breide dat dan weer recht.

Het gebeurde ook wel eens dat de mensen op de pof kochten. Mijn vader vond dat verschrikkelijk en hij kon en wilde dat ook niet. Mijn moeder deed dat dan wel. Zij deed het met al haar diplomatie, zo kreeg zij dat voor elkaar. Zo ging dat dan.

In die tijd, na de oorlog, gingen de mensen ook wat meer geld aan het eten besteden. Vroeger was er weinig keuze: karbonade, riblappen, worsten. Vader maakte zelf worsten, berliner, pekelvlees, ham, rookvlees. Mijn vader stond daarvoor bekend. Hij was een vakman tot en met. Anders red je het niet. Mijn vader had een eigen rookkast. Dat was exceptioneel, want de slagers uit de buurt kwamen bij mijn vader roken. Wij moesten als kind in Voorburg-West, over het spoor, bij een meubelmaker, krullen en grof zaagsel van eikenhout halen voor de rookkast. Dan gingen we bij de fietsenmaker Kramer een bakfiets huren. Mijn broer, die jonger was maar groter, fietste en ik moest in de bak zitten. We hadden een zak bij ons en die gingen we volstoppen met zaagsel voor de rookkast. We kregen ook van vader een

papieren zak mee met stukken worst voor de meubelmaker. Zo werd de handel gewisseld. Het zaagsel ging in de rookkast. Mijn vader stond wijd en zijd bekend om zijn worsten. Hij was een echte vakman.

Mijn vader is in die tijd begonnen met meer uitbreiding. Hij is begonnen met frikadellen en hamburgers te maken. Die frikadellen waren niet van die lange dingen zoals nu, maar meer ronde schijven. Mijn moeder ging ook gehaktballen braden. Op een gegeven moment kwam er een man bij ons, een Chinese meneer. Die kwam van 'Het Verre Oosten.'

(Het Verre-Oosten was een van de eerste Chinese restaurants in Den Haag. Het was gevestigd aan de Laan van Meerdervoort. De zoon van de Chinese eigenaar kwam vlak na de Tweede Wereldoorlog als eerste op de markt met verse, gekoelde kant-en-klaar maaltijden. De bami en nasi, verpakt in plastic, lagen uiteindelijk bij alle supermarkten en vele luxe slagerijen in het schap. Bron: Algemeen Dagblad, 9 mei 2012, regio Den Haag katern, pagina 12.)

Mijn vader zei op voorhand nee, maar mijn moeder zei: 'Laten we eerst eens luisteren wat die meneer te zeggen heeft.' Die meneer had zakken bij zich, daar zat een pond nasi en bami in. Daar stond op 'Het Verre Oosten.' Die meneer zei: 'Leg dat nou gewoon in je toonbank, verkoop het voor die en die prijs, er staat een datum op gestempeld (dat was heel exceptioneel voor die tijd) en probeer het te verkopen. Ik kom de volgende week weer. En zijn die zakken met die datum niet verkocht, dan haal ik het weg en krijg je verse.' Op voorhand zei mijn vader: 'Ik leg ze neer, het zal wel niets zijn.' Wat deed mijn moeder? Die zei tot verbazing van mijn vader tegen de klant: 'Mevrouw, we hebben iets nieuws, dat moet u proberen. En u moet er ook een lekker eitje bij bakken.' En dat was een klant van de Nicolaas Beetslaan. Daarna begon het storm te lopen. Mijn vader dacht toen 'Hé, dat loopt.' Hij had ook iets dat hij zijn 'marchanterie' noemde. Daar stonden potjes augurk in en alles wat met Indisch eten te maken had. Dat ging hij halen bij een organisatie bij het slachthuis. Zo werd het bijvoorbeeld uitgebreid met appelpoes. Uiteindelijk is iedereen zich

daar op gaan richten, omdat het handel was. In die tijd was een slager nog een slager, je ging geen kruidenierswaren verkopen. Je had er geen verstand van. Maar zo is dat voorzichtig begonnen, met dat 'Verre Oosten.' Hij ging toen ook van die lange dingen verkopen, kroepoek. Hij wist niet wat dat was, maar die mensen uit Indië die wisten het. Zo is die handel tot stand gekomen. De buitenlanders brengen hun eigen eten mee. Dat is leuk, want je leert van alles eten, je leert van hun cultuur. Want wat wisten wij ervan? En zo langzamerhand gingen meer middenstanders hun assortiment uitbreiden. De slaggers waren dik gezaaid. Op iedere hoek van de straat zat er wel een. Maar iedereen had zo toch zijn boterham. Supermarkten waren er nog niet.

Mijn ouders hebben de oorlog overleefd, omdat ze altijd wat te eten en te ruilen hadden. De zwager van mijn vader, die uit Den Haag, zat met zijn gezin op een gegeven moment bij ons in huis. En die nam zijn toezeggingen mee. Ze kregen toezeggingen van zoveel vet en zoveel vlees, afhankelijk van het aantal inwoners in de wijk. Er werd natuurlijk altijd geruild.

Na de oorlog zijn er heel veel mensen uit de buurt, maar ook middenstanders, geëmigreerd. Toen kreeg je al een beetje dat de bakker wegging en er dan een kapsalon of een kantoortje in kwam. De supermarkt kwam in opkomst. De Gruyter met het snoepje van de week. Je kon er sparen voor dingen. Toen gingen de mensen al op hun portemonnee letten. Mijn vader is in die tijd toch veel klanten verloren, omdat veel nieuwe zaken onder de prijs gingen verkopen. Hij verkocht bijvoorbeeld, ik noem maar wat, een pond gehakt voor 3 gulden en die andere zaak deed dat voor 1,50 gulden. Daar was dan niet tegenop te werken.

We hebben het altijd goed gehad, niet dat we steenrijk waren. We kregen bijvoorbeeld een fiets op zeer jonge leeftijd. Daar zat dan wel een gedachte achter. We konden dan de bestellingen wegbrengen. En we mochten naar een vereniging. Met Kerst en Sinterklaas werden we ook verwend, maar het was altijd doelmatig en geen grote cadeaus. We hebben van onze ouders geleerd, dat onze kleding er altijd goed uitzag. En goede manieren hebben we geleerd. Zo mocht de telefoon niet meer dan

drie rinkels overgaan. We werden erop gewezen dat we de krant moesten lezen. We hadden twee kranten thuis, de Maasbode en nog een andere krant, waarschijnlijk het Handelsblad. Mijn vader zei altijd: 'De klant is koning, maar mijn naam is Wooning.'

Mijn vader ging voor de feestdagen, zoals Kerstmis en Pasen, naar de veemarkt in Leiden of Rotterdam. Van de boer kocht hij dan een koe, waarvan hij hoopte dat zij bekroond zou worden op de veetentoonstelling. Dat was goed uitzoeken. Daarna werd de koe vervoerd naar het slachthuis op het Leeghwaterplein. Daar werd de koe geslacht en gehalveerd. Dan werd er met een blauwe stift opgeschreven: 'Slager Wooning.' Dan had je een veerijder, Den Reijer, die vervoerde de geslachte koe in een witte wagen met rode letters. Dat was altijd op maandag.

Die mannen van Den Reijer liepen in witte jassen met een capuchon. Zij sjouwden die gehalveerde koe in de slagerij. Dat was zwaar werk. In de slagerij werden ze 'aangeslagen,' opgehangen aan grote zilverkleurige haken op een stang, met de mooie kant naar buiten en met de ribbetjeskant naar de slagerij. Het moest er wel goed uitzien. In de werkplaats ging mijn vader uitbenen. Dan werd het ook verdeeld in biefstukken, ribblappen, runderlappen en wat al meer. Hij had een grote, ijzeren mand en daar verdwenen die beenderen in. Die mand werd eenmaal per week opgehaald door een beenderboer. Die bracht dat naar de lijmfabriek, daar werd gluton van gemaakt.

Van zo'n koe kwamen van het vlees ook grote brokken vet af. Als mijn vader pech had, had de koe meer vet dan hij gedacht had. Had je te veel vet, dan had je slechte handel. Want vet werd slecht verkocht. Dat werd gesmolten, daar werden kaantjes van gemaakt. Hij deed het in een grote, grijze langwerpige machine en die werd aangedraaid totdat er geen vet meer uitkwam. Dan bleef er kaantjeskoek over. Die kaantjeskoek werd door iemand in een juten zak opgehaald. Wat die ermee deed, weet ik niet. Je kon de kaantjes ook verkopen. Als kind moesten wij vanaf de werkbank met een kannetje het gesmolten vet in vetvrij papieren zakjes doen. We moesten het tot het derde streepje

vullen en dan op een bepaalde manier dichtvouwen. Als het vet gestold was, werd het verkocht als reuzel. Naast de werkbank stond ook een enorm fornuis. Daar werden de worsten en rookworsten op gekookt, daar kregen ze een mooie kleur van. Daarna gingen ze de rookkast in.

Op zaterdag werd op het fornuis een grote ketel met water goed heet gestookt. Met dat water werd de winkel schoongemaakt, evenals de put en de straat ervoor. Iedere avond werden de slagerij en de winkel goed schoongemaakt met sop van heet water. Maar niet zo drastisch als op zaterdag. Op zaterdag werd alles leeggehaald. De schaaltes en de haken werden gesopt en met krijt en spiritus opgepoetst. Tot in alle hoeken werd alles uitgesopt. De brievenbus, de bel, de deurknop werden met koperpoets gepoetst. Al het chroom werd met spiritus en krijt gepoetst. Op zaterdagmiddag kwam iedereen van het gezin in de winkel. We hadden een witte jas aan. Alles werd schoongemaakt. We begonnen rond 4 uur in de middag de werkplaats schoon te maken. De winkel sloot om 6 uur. Soms hadden we pech, dan kwam er om half 6 nog iemand, die wilde dan rosbief hebben. En dan was de snijmachine net schoon. De snijmachines werden helemaal uit elkaar gehaald en in kokend heet water gesopt. Er bleef altijd een snijmachine tot het laatst over voor het geval er nog een klant kwam. Die werd dan naderhand schoongemaakt.

Mijn vader had ook nog een groot houten hakblok, waar hij op werkte. Dat moest ook schoongemaakt worden. Je moest met je hand in een band met stalen pinnen. Daar werd zout opgedaan. En daar moest je mee boenen. Dat was zwaar werk, dat deden mijn broers. Het moest mooi gebeuren, net zoiets als harken in de tuin, niet in het wilde weg. Voor ons meisjes en mijn moeder was het te zwaar werk. Als het blok schoon was werd er een witte doek overheen gelegd. Alles was voor de hygiëne. Want hygiëne in de slagerij is het allerbelangrijkste. Ook de toetsen van de kassa werden gepoetst. Dat was weer een klusje voor mij, omdat ik kleine vingertjes had. De kleintjes moesten de schaaltes poetsen, de machines oppoetsen, de kleine dingen soppen. Mijn broers deden het grotere

sopwerk en de werkplaats schoonmaken. Ondertussen stond er iemand in de keuken dingen te bakken die overgebleven waren uit de winkel. 's Avonds rond een uur of negen zaten we aan de dis. Dan aten we brood met die dingen die gebakken waren, zoals een slavink, karbonaadjes.

Aanvankelijk hadden we ook etalages, die zijn naderhand verdwenen. Je kreeg meer winkelruimte. Mijn vader had geen groter genoeg dan met de Paasveetentoonstelling en met Kerst een gelardeerde ossenhaas op te maken met gelatine aan de zijkant op een grote zilveren schaal. Hij had daarvoor een cursus gevolgd. Hij had meerdere dingen die hij opmaakte en die werden dan in de etalage gezet. Toen de etalages weggingen kregen we een grote koeltoonbank en daarin kon je op zilveren schaaltes alles uitstallen. Daarna kregen we ook nog een elektrische kassa en een elektrische weegschaal. Daar kon je beter mee afwegen.

We hadden in de werkplaats ook een groot reservoir staan met pekkel erin. Daar dreven de hammen en het pekkelvlees in. Dat was ook voor de kleur. Niemand wil pekkelvlees hebben dat grijs van kleur is. Mijn vader had een grote injectienaald met een reservoir en daarmee spoot hij de pekkel in het vlees. Het worst maken, dat ging met kruiden erin. Dan stroopte hij zijn mouwen op en maakte hij de worsten, gekookte worst, rookworst en leverworst. Hij maakte heel veel dingen zelf, daar had hij ook de klandizie van. Je proefde het ook, dat het zelf gemaakt was.

We hebben allemaal een jaar in de slagerij gewerkt. Een broer heeft nog lang in de slagerij gewerkt. Op een gegeven moment wilde mijn vader, toen hij rond de 60 was, eigenlijk uit de slagerij gaan. Toen kwam er iemand uit Loosduinen, waarvan het bedrijf weggesaneerd was. Die man was erg geïnteresseerd en hij heeft de zaak overgenomen. Mijn vader zei altijd: 'Als ik de zaak verkoop, dan verkoop ik de slagerij en het hele pand.' Mijn ouders zijn toen op stel en sprong verhuisd naar Zoetermeer. Later zijn ze weer naar Voorburg gegaan. Mijn vader heeft tot zijn grote genoeg tot aan zijn dood nog een aantal uren per week meege-

werkt in de slagerij. Mijn moeder heeft na de verkoop van de slagerij niet meer meegewerkt, zij had het wel gezien.

Mijn ouders zijn de ene dag getrouwd, in september 1937, en de andere dag stonden ze in de slagerij. Zo ging dat vroeger.'

Slager Wooning met zus en een bekroonde koe. Particuliere collectie

30. ‘Voorburg-Noord was een soort dorpje waar iedereen elkaar kende ...’

Nelleke Kok

Interview met mevrouw Will Duijvestein-Sengers, dochter van de oprichter van Schoenmakerij en Schoenwinkel Sengers in de Van Wassenaerstraat.

Schoenmakerij Sengers doet haar intrede in Voorburg-Noord

Will: ‘Mijn ouders hadden twee goedlopende schoenenzaken in Rotterdam. Vanwege de crisis in de jaren dertig ging het helaas mis. In 1934 verhuisden zij naar Voorburg. Ze waren de eerste bewoners van een pand

in de Van Wassenaerstraat. Ze vestigden zich aanvankelijk op nummer 26 en niet lang daarna op nummer 36. Groenteboer Sakkee zat naast nummer 26. Via een poort kwam je op een plaats waar hun pakhuis was gevestigd. Daar stonden ook de groentewagen en de paarden. Omdat we in 1934 vijf kinderen hadden – het werden er uiteindelijk zeven – was dat te rumoerig, vandaar de verhuizing. Nummer 26 werd daarna een woonhuis en bleef dat totdat mijn vader het pand kocht en er een schoenenwinkel van maakte.’
Vader Henricus Bartholomeus Sengers werd geboren in 1900 in Rotterdam, Crooswijk. Moeder Wilhelmina Johanna Staring werd in 1899 geboren in Amsterdam. ‘Moeder werkte niet veel in de zaak. Ze sprong wel eens bij toen de familie nog achter de reparatieafdeling en naast de zaak woonde, maar toen ze eenmaal op het dubbel bovenhuis op de Koningin Wilhelminalaan 462 woonden, was dat voorbij. Dat was vlak na de oorlog.’

De oorlogsjaren

Omdat de zaak zo dichtbij het Bezuidenhout was gelegen, heeft de familie de oorlog zeer bewust en aan den lijve meegemaakt. Tijdens het bombardement in maart 1945 lag moeder Sengers in het ziekenhuis. Will herinnert zich die dag van het bombardement nog levendig: ‘Vader riep ons om in de tuin te komen kijken. De lucht was vuurrood door de branden, terwijl de bommenwerpers nog doorgingen met het afwerpen van hun kettingbommen. Naast de Schenkade stond

Mw. Will Duijvestein-Sengers,
december 2011. Particuliere
collectie

de bibliotheek. Door de immense brand zag je de geschroeide bladen van de boeken door de lucht zweven, ze vielen zelfs in de tuin. Op de KW-laan heerste een grote chaos. Met mijn broertje en zusje liep ik met de stroom mee, we werden ondergebracht bij een tante in Rijswijk.

In de oorlog beschikte mijn vader over grote lappen leer. Middenstanders hadden in de oorlogstijd meestal wel te eten, want je kon altijd ruilen. Mijn oudste broers gingen met een lap leer naar Nootdorp en dan kwamen ze met een wagen vol aardappelen terug.'

In deze jaren, weet Will, zat in de knik van de Van Wassenaerstraat een cafeetje. 'Na drogisterij De Salamander had je de klompenzaak van Köhler Na die klompenzaak kwam een klein portiek en dan had je het cafeetje van mevrouw Vierling, die ik me alleen maar als oud vrouwtje herinner. In de oorlogstijd had ze een geit, die weidde in het weilandje achter de KW-laan. Dan kwam het pakhuis van Sakkee, dan Sengers, dan de dames Van Dullemen in textiel, die het tot de zeventiger jaren hebben uitgehouden. Vervolgens had je de Van der Peijl Garage. Nu is er een tuin achter, maar toentertijd waren er garageboxen. Later ging dat bedrijf naar de Van de Wateringelaan, vervolgens naar de Mgr. van Steelaan en nu zitten ze in de Van Naeltwijckstraat op de plaats van Klein, de Citroën dealer. Naast slager Leefflang was een portiek en daarnaast een soort hal. Die was van een man die in de oorlogstijd zoetzure uien verkocht, die hij zelf inmaakte. In de oorlog at je alles. Mijn zusje zat in de oorlog op de huishoudschool en leerde taarten maken van suikerbieten en bloembollen.

Aan de overkant woonde een zwarthandelaar. Ook aan de overkant, op nummer 19, woonde meneer Zee, die had een groentehal tegenover Lakke op de Van Arembergelaan. Daar was ook een klein cafeetje. Daarvóór stond meneer Zee met zijn groente.' De familie van meneer Zee werd geconfronteerd met een aantal persoonlijke drama's die grote indruk op Will maakten. Will: 'Op hetzelfde portiek (bij nummer 23) woonde Smit, de schillenboer. Hij ging met paard en wagen door Voorburg om schillen op te halen. Van Leeuwen

de melkslijter woonde op nummer 24, in een dubbel bovenhuis. Op nummer 27 had kruidenier Hessels zijn zaak en op nummer 7 was Wijnhandel De Druiventros.' Will vertelt: 'Tijdens de razzia's hebben er bij ons een heleboel mannen onder de grond gezeten, onder andere mijn nu 87 jaar oude broer Wim, die toen 18 was. Het was een hechte buurt met een grote mate van saamhorigheid. De mannen zaten onder de achterslaapkamer van de jongens. Stevens, die om de hoek bij Sakkee woonde, moest altijd heel vroeg op, want dan ging hij naar de Melkfabriek ('t Roomhuis) aan de Charlotte de Bourbonstraat in Den Haag. Hij waarschuwde als er razzia's waren. Alle knechts gingen naar beneden en

Sengers Schoenreparatie in de Van Wassenaerstraat, 1958. Particuliere collectie

ook de buren. Door de lotsverbondenheid was je minder bang, hoewel het heftige tijden waren.’
Echt bang was Will nooit, daar was ze nog te jong voor toen dit allemaal speelde. Haar zus van 85 is jarenlang doodsbang gebleven als er een vliegtuig laag overvloog.

Economische bloei na de oorlog

Na de oorlog had iedereen weer volop energie. Het was de tijd van de wederopbouw. De economie bloeide en daarom wilde vader Sengers naast de schoenreparatie een schoenenwinkel beginnen. Hij moest echter eerst een aantal diploma’s halen. Ook al had hij vroeger volop schoenen verkocht, de wet was onverbiddelijk. De verkoop van kaplaarzen en gym schoenen was direct na de oorlog al gestart en in 1950 kwamen de schoenen erbij.

Er werden dames-, heren- en kinderschoenen verkocht van onder andere de merken Robinson en Swift. De verkoop nam een hogere vlucht nadat in 1959 de winkel ernaast bij de zaak werd getrokken.

Familieleden die bij de zaak waren betrokken

‘Behalve mijn vader werkte ook mijn jongste broer Huub in de zaak. Hij heeft het bedrijf later overgeno-

men. Verder stond mijn zusje Ida in de zaak totdat ze ging trouwen en vervolgens kwam ikzelf in de zaak. Ik heb er zes jaar gewerkt. Mijn broers Wim en Harry vertrokken naar Waalwijk om daar te gaan studeren aan een vakschool voor de schoenindustrie. Ze zijn samen een schoenenfabriek begonnen, eerst in Loon op Zand, later in Dongen. Toen de schoenindustrie in de Langstraat ging tanen door de import van goedkope schoenen uit Italië en later Portugal en Spanje, was het met die schoenenfabriek gedaan.’

Personeel

‘We hadden altijd personeel. Zo was er Van der Pas, een man met een gespleten gehemelte die niet verstaanbaar kon spreken. Hij woonde met zijn vrouw boven de zaak. Een erg vriendelijke man, die bij de jonge generatie opzien baarde door zijn voorkeur voor brandnetelsoep en andere macrobiotische zaken. Van der Pas was een harde werker, die zijn hele werkzame leven bij Sengers heeft doorgebracht. Hij had zijn eigen plek achter zijn eigen werkbank. Dan was er Leo Massaar. Hij reed bestellingen met de mandfiets. Een aardige jongen uit Leidschendam. Hij speelde in een band en trad avond aan avond op, zelfs op de feesten

De heer en mevrouw Sengers-Staring, dochter Will en zoon Wim aanwezig bij de heropening van Sengers Schoenreparatie en Schoenverkoop. Ook aanwezig: slager Leeftang, met slagermutsje, 1959. Particuliere collectie

Heropening van Sengers Schoenreparatie en Schoenverkoop, de gehele familie Sengers, 1959. Particuliere collectie

van Dansschool Constandse aan de Toussaintkade in Den Haag. Massaar is bij Sengers gebleven totdat hij door ziekte arbeidsongeschikt werd. Zijn ongezonde levensstijl speelde hem parten. Verder waren er Van Loon en Willem Barendregt. Ook heeft Sengers nog twee doofstomme knechts gehad. Dat waren gedegen vaklieden. Over het algemeen stond men met vijf, zes man de reparaties uit te voeren. In die tijd liet nog iedereen zijn schoenen maken. Toen de gypies en sportschoenen opkwamen, werd het reparatiewerk stukken minder. De geest van de tijd!

De klanten

De klanten voor schoenaankopen kwamen uit Voorburg-Noord, maar ook bijvoorbeeld van de Van Pabstlaan en de Staringkade, eigenlijk tot de Parkweg. De klanten uit de zijstraten van Voorburg-Noord kwamen meer voor de schoenreparaties, de gypies en de kaplaarzen.

Er werd niet veel op afbetaling gekocht. Op maandagen ging Will de rekeningen lopen. Dat was in een halfuurtje gepiept; het was er ook de zaak niet naar.

Perfectie

Moderne charme in romantische stijl. Attentie voor de metalen gesp, welke het geheel een apart cachet geeft

21.90

De mode ontdekt u bij

SENGERS
SCHOENEN

v. Wassenaerstraat 36
Voorburg
Telefoon 83.40.49

Advertenties Sengers, 1950-1959. Particuliere collectie

De reparatieafdeling, 1968. Particuliere collectie

De zaak was altijd open

Will: ‘De zaak ging om 07.30 uur open, dan kwamen de knechts, die om 17.00 uur naar huis gingen. Tussen de middag ging de zaak niet dicht. Mijn vader en mijn broer bleven tot circa 18.30 uur. Heel wat beter dan vóór de oorlog in Rotterdam waar de zaak tot 22.00 uur open was. Ook op zaterdag was de winkel de hele dag open; er waren geen vrije middagen.’
Toen Huub en Will samen in de zaak werkten, gingen vader en moeder Sengers wel eens een weekje met vakantie. Een Rijnreisje, of naar Luxemburg. ‘Vader was eenmaal per jaar een dag ziek. Dan dook hij op zaterdag zijn bed in en kwam er maandag weer uit.’

Bestuurslid schoenenbranche, ook bedreven in administratieve zaken

Vader Sengers was bestuurslid van de branchevereniging. ‘Hoewel we later een boekhouder hadden, deed

mijn vader de administratie grotendeels zelf. Ook zijn pensioenvoorziening en verzekeringen hield hij in eigen hand.’

De concurrentie

Al filosoferend kan Will zich herinneren dat ergens in de Van Faukenbergestraat opa Van der Heijden schoenen repareerde vanuit een woonhuis. Een andere schoenmaker was Drenth in de Van Halewijnlaan. Contact was er niet met deze lieden; zij hadden een eigen klantenkring.

Winkels aan de Koningin Julianalaan, een doodklap en begin van het einde

Will merkt op dat het met de middenstand in Voorburg fout ging toen in de zestiger jaren de winkels op de Koningin Julianalaan werden geopend. Van de winkels in de Herenstraat in Oud-Voorburg had niemand ooit echt last gehad.

‘Mijn vader had geen fut meer om ook een zaak op de Koningin Julianalaan te beginnen; hij was de 60 al gepasseerd. Mijn broer Huub was in feite nog te jong om zo’n sprong te wagen.

De zaak begon in de zeventiger jaren slechter te gaan. Vader was ziek en in de loop van de tijd verhuisden veel mensen uit Voorburg-Noord naar Zoetermeer. Daardoor verloren wij ook een groot aantal vaste klanten.’

Will heeft die teloorgang niet meer echt meegemaakt. Zij woonde inmiddels getrouwd en wel met Adri Duijvestein op de Laan van Meerdervoort. Haar man had een sportzaak in de Haagse Valeriusstraat. Heel af en toe sprong ze nog wel eens een weekje bij. In de zaak in de Van Wassenaerstraat stond inmiddels een aardige verkoopster, een dochter van Krol van de schoenzaken in Den Haag. Later werd die taak overgenomen door schoonzus Paula, de vrouw van Huub. In 1981 werd het bedrijf in de Van Wassenaerstraat definitief gesloten.

Huub heeft toen samen met Paula een zaak aan het Willlem Royaardsplein in Den Haag geopend. Die zaak is tot in de jaren negentig blijven bestaan.’

Flyer met de aankondiging van de opheffing van de zaak, 1981. Particuliere collectie

Vader Sengers is in 1970 overleden. Tot die tijd bleef hij zich met de zaak bemoeien. Hij heeft dus nauwelijks van zijn pensioen kunnen genieten. Bovendien vond hij het vreselijk dat de zaak achteruitging. Moeder Sengers is in 1979 gestorven. Vader en moeder waren aanvankelijk verhuisd van de KW-laan naar de Pompe van Meerdervoortstraat. Kort daarna kregen zij brieven van de gemeente dat ze moesten verkassen vanwege de aanleg van de Utrechtsebaan. Uiteindelijk zijn ze op de Laan van Nieuw Oosteinde in een parterrewoning getrokken.

Pratend over Voorburg-Noord, constateert Will dat het een soort dorpje was, waar iedereen elkaar kende. 'Niet te geloven dat er in zo'n beperkt woongebied zoveel middenstand voorkwam.'

De reparatiewerkplaats is in 1981 overgenomen door Schoenmakerij Nederpel uit Kwintsheul. Zij hebben daar nog zo'n acht jaar gewerkt.

Huub Sengers is in 2011 overleden, hij is 73 jaar geworden. Het spijt Will enorm dat hij er niet meer is. Hij had het ongetwijfeld geweldig leuk gevonden om aan dit interview mee te werken. Zijn dochter Willy zorgt nu voor de foto's bij dit verhaal. Huub was aanvankelijk uitsluitend betrokken bij de reparatie. Toen Will vertrok uit de zaak is hij zich meer op de verkoop gaan toeleggen. Huub was een aardige, charmante man, die door iedereen wordt gemist. Tot op zijn sterfbed bleef hij op en top een gentleman.

1956. Guus Sengers op de reparatieafdeling. Particuliere collectie

31. Apotheek Lakke

Wil Pel

Op 20 september 2011 hadden wij een interessant gesprek met de heer N. (Niels) van den Berg, de opvolger van de oprichter van deze apotheek, de heer Johan Floris Lakke.

De heer Lakke startte zijn apotheek op 15 september 1931 op de Koningin Wilhelminalaan 471c. In die tijd waren de huizen grenzend aan de apotheek voor een belangrijk deel onbewoond. Om die leegstand wat te verbergen werden de ramen beplakt met krantenpapier, daarmee de suggestie wekkend dat zij wel bewoond waren. Niet bepaald een florissante periode want de crisis uit de dertiger jaren was net begonnen. Niettemin werd in de apotheek hard gewerkt om er

een bloeiende praktijk van te maken, getuige het feit dat de heer Lakke gedurende 47 jaar daar als apotheker werkzaam was, tot tevredenheid van zijn vele cliënten. Er was in die tijd veel magistrale receptuur: ter plekke in de apotheek poeders, drankjes en zalven maken, pillen draaien, enzovoort. Niet te vergelijken met de huidige situatie waarbij bijna alle medicijnen voorverpakt worden verstrekt. De kwaliteit is nu veel meer gegarandeerd.

Er worden nog wel speciale bereidingen in de apotheek uitgevoerd, maar dit is slechts een fractie van het aantal van vroeger. Sinds de jaren tachtig werden er gigantische hoeveelheden incontinentieartikelen afgeleverd. In het spoelhok werden in de oorlogsjaren geretourneerde potjes en flesjes gereinigd. Dit was een van de taken van de knechten, die naast het team van assistentes hand- en spandiensten verrichtten. Hun hoofdtaak was het bezorgen van medicijnen. De heer Lakke had in de spoelruimte een infraroodlamp geïnstalleerd als verwarming op koude dagen. De cliëntèle bestond voor 80% uit ziekenfondspatiënten en voor 20% uit particulieren. Een onderscheid dat vandaag de dag door de nieuwe zorgwet vervallen is. De 80% zorgde wel voor een vaste bron van inkomsten omdat uit de ziekenfondspot een vaste uitkering per fondspatiënt werd betaald. De huisartsen werden op een vergelijkbare manier gehonoreerd. Medicijnen voor de fondspatiënten hadden een goedkopere verpakking dan voor de particulieren. De Voorburgse

*Koningin Wilhelminalaan
in de vijftiger jaren. Collectie
Stichting Hoekenburg*

beeldhouwster Marian Gobius, waarmee de heer Lakke bevriend was, heeft nog speciale etiketten ontworpen voor de huisdrankjes voor hoestende kindertjes. Enige voorbeelden zullen dit illustreren, zie pagina 147.

In de vijftiger jaren werd het apotheekpand met een etage verhoogd om meer werk- en opslagruimte te krijgen. Op de foto is deze verhoging door het kleurverschil in de stenen duidelijk waar te nemen.

Half oktober 1976 trad de heer Niels van den Berg als tweede apotheker in dienst bij de heer Lakke, om per 15 februari 1979 de apotheek over te nemen. De heer Lakke was toen 75 jaar.

De heer Van den Berg merkte op, dat de artsen de recepten zelf schreven, waarbij de apotheek de nogal zware taak had om de vaak moeilijk leesbare handschriften van de huisartsen te ontcijferen. Het kwam

zelfs voor dat een arts een zo slecht handschrift had, dat hij soms zelf niet meer kon lezen naar welke afspraak hij moest gaan. In arren moede kwam hij dan naar de apotheek met de vraag of men daar kon lezen waar hij naar toe moest. De medicijnen werden vóór de komst van de heer Van den Berg nog van een handgeschreven etiket voorzien. Zijn eerste daad was de aankoop van een schrijfmachine. In 1983 deed de computer zijn intrede. Apotheek Lakke kreeg door de jaren heen drie keer bezoek van leden van het inbrekersgilde. Bij het laatste bezoek smeed een verwarde man een tegel door de voordeur met de bedoeling zich medicijnen te verschaffen ten einde zich van het leven te beroven. Helaas vergreep hij zich slechts aan de *Pilulae laxantes fortiores*, de zware laxeerpillen. Genoemde pillen hadden een ander resultaat dan hij gehoopt had..

Prentbriefkaart Van Arembergelaan: op deze foto is de verhoging door het kleurverschil in de stenen duidelijk waar te nemen. Particuliere collectie

Ook in de gezondheidszorg ligt de humor soms voor het grijpen. Een Voorburgse huisarts schreef voor een ouder echtpaar bij wie alles tegenzat een recept voor met twee blikjes zonneshijn met als gebruiksaanwijzing: Zo nodig een opentrekken. Apotheek Lakke leverde twee potjes met het voorgeschrevene. Er zat wel een kwitantie bij voor 1 cent. De familie betaalde contant en stuurde de kwitantie naar de verzekering. Het antwoord van de medisch adviseur was geweldig: het middel zonneshijn zou onbeperkt vergoed worden.

In de apotheek werden geregeld boodschappenlijstjes aangeboden met cryptische bestellingen als een doos 'onderzeiltjes'. Daarnaast zou een 'Protector voor zwangerschapstest' een voorbehoedsmiddel kunnen suggereren, maar bedoeld werd een Predictor. De 'SIROP VON HOUST GROT MAN 40 JAAR' was vrij duidelijk. Receptenbriefjes werden niet alleen gebruikt om ge-

neesmiddelen voor te schrijven. Artsen communiceerden via hun recepten ook met de apotheker. Een denktje van dokter Soeter: Als mevrouw X temperatuur meet rectaal is hij 37.2 graden Celsius, als ze het daarna in de mond over doet (ter controle) is hij 36.8 graden. Kan dit? Valt dit nog onder de normale spreiding van thermometers?

*Mevrouw Lakke in de auto.
Particuliere collectie*

*Persbericht over de inbraak.
Particuliere collectie*

Vreemde klanten

1-6-2000

VOORBURG - Onlangs werd in een apotheek aan de KW-laan buiten openingsuren een vreemde klant aangehouden. Een 20-jarige man had met een tegel de winkelruit ingegooid en bediende zich daarna doodleuk van de uitgestalde medicijnen. De politie bracht de man naar het ziekenhuis waar zijn maag is leeggepompt. Het RIAGG ontfermde zich verder over hem.

SIRUPIN

Ideale
Hoeststroop
voor
Kinderen

4x daags
een thee-
of papepel

J.F. Lakke Apotheker
VOORBURG

Op een zaterdagochtend leverde een lakei een recept in voor een van de leden van het Koninklijk Huis. Hij had geen geld meegekregen, maar belofde dat de kosten per giro voldaan zouden worden. Drie weken later volgde inderdaad een vorstelijke overschrijving. Ruim vijf jaar later waren we nogmaals 'hofleverancier'.

**Ammosuc
Hoestdrank**

J.F. LAKKE APOTHEKER
VOORBURG TEL. 839888

HOESTSTILLEND
SLIJMOPLOSSEND
Aangenaam van smaak!

VOLWASSENEN: 3-4 maal daags een eetlepel
KINDEREN: 3-4 maal daags een papepel

Voor het gebruik licht omschudden

SIRUPIN

Ideale
Hoeststroop
voor
Kinderen

Tot 4 x daags een
thee- of papepel

J.F. LAKKE APOTHEKER Tel. 839888
VOORBURG Koningin Wilhelminalaan 471c

Begin 2004 heeft de heer Van den Berg om gezondheidsredenen zijn apotheek moeten overdragen aan apotheker W.R. Bosch. Een jaar later ging de apotheek samen met de Voorburgse apotheken De Heer en Het Loo over in Service Apotheek Savalle in Gezondheidscentrum Savalle aan de Savallelaan.

Etiketten: verschillende voorbeelden

32. Banketbakkerij Kokerij Anton Hessing

Wil Pel

Destijds gevestigd aan de Koningin Wilhelminalaan 362 te Voorburg. (In de oorlog omgedoopt in Admiraal de Ruyterlaan.) Op 21 februari 2012 hadden wij een gesprek met de oudste zoon van de oprichter, de heer Anton J.F.M. Hessing.

*De heer Anton Hessing sr.
Particuliere collectie*

Begin

Anton J.F.M. Hessing begon de banketbakkerij aan de Koningin Wilhelminalaan in 1935 in een van de twee winkels met bovenhuizen die in dat jaar werden opgeleverd door bouwonderneming Lucas. Zo'n besluit om een eigen zaak te beginnen in de crisisjaren getuigt wel van moed en wilskracht. In de andere winkel was een sigarenzaak 'Het Havanahuis' gevestigd. De heer Hessing woonde achter de winkel. Daar was een woonkamer annex slaapkamer, een keuken en een kamertje dat later bij de keuken werd getrokken, zodat daar ook de bakkerij kon worden gevestigd. Op de eerste en tweede etage waren ook nog enkele kamers. Niet erg ruim voor een gezin met zeven kinderen (drie zoons en vier dochters). Later is de bakkerij naar de in de tuin gelegen garage verplaatst. De bakkerij was door een gang met het huis verbonden. Het kamertje werd weer van de keuken gescheiden, zodat er wat meer woonruimte ontstond. De burens woonden boven de winkels aan de voorkant en op de tweede etage voorzijde. Ook de keuken was boven. De winkelsluitingswet luisterde heel nauw. Na zessen geen verkoop meer. De winkeldeur ging dicht en de aanwezige klanten werden afgeholpen.

Automatiek

's Avonds werd in de winkeldeur een automatiek geplaatst, waarmee kroketten en kiphapjes te koop werden aangeboden. Het was door de overheid niet toegestaan de lege vakjes weer te vullen. Dit gebeurde

uiteraard toch op slinkse wijze. Anton Hessing jr. vertelt dat hij in het portiek stond met geld om de vakjes vanaf de straatkant te openen en die dan te vullen met snacks die door een loketje naast de deur werden aangereikt. Daarbij werd wel gekeken of de politie niet in de buurt was. De automatiek kon niet in de winkel gevuld worden, omdat de achterkant was dichtgeschroefd. Voor de kipstukjes kocht de heer Hessing op de markt levende kippen, die in een kippenhok in de tuin werden ondergebracht. Ze werden daarna geslacht, geplukt, gebraden en gingen in hapklare brokken in de automatiek.

Diners aan huis

De heer Hessing verzorgde ook diners aan huis. In de bakkerij werden de nodige voorbereidingen getroffen om daarna bij de klant in de keuken het diner af te maken. Op 14-jarige leeftijd kwam junior in de zaak als knecht. Hij ging ook nog naar de handelsavondschool. In november moest hij van zijn vader tegen de leraar van de school zeggen dat hij pas in januari weer op school kwam, omdat hij in de twee laatste maanden van het jaar niet gemist kon worden bij de productie van borstplaat, chocoladeletters, marsepein, speculaaspoppen, pepernoten, boterletters, enz. Een specialiteit met de kerst was de chipolatapudding, die op eerste kerstdag klaargemaakt werd en rondgebracht bij de klanten.

Oorlog

In de oorlog waren er naast de bezetter nog twee vijanden, namelijk de CCD (de Centrale Controledienst voor de waren) en de Arbeidsinspectie voor de controle op avondarbeid. 's Avonds mocht er door het personeel niet gewerkt worden. Er werd door beide instanties nauwgezet gecontroleerd.

Een verfijnde smaak, neemt een
HAZELNOOTTAART

SPECIALITEIT van
ANTON HESSING

Alles wordt U thuisbezorgd TELEFOON 72 06 40

BANKETBAKKERIJ KOKERIJ
ANTON HESSING
KON. WILHELMINALAAN 362

KOOPT NA SLUITINGSTIJD UIT
HESSING'S AUTOMATIEK
BELEEFD AANBEVELEND

*onze automaat
zorgt voor U*

**NA
Sluitingstijd.**

In het laatste jaar van de oorlog werd er klopop verkocht. Dat was een soort opgeklopt schuim, gemaakt van kunstewit, zoetstof, kleurstof en essence voor de smaak.

Gevulde koeken en appelflappen

Direct na de oorlog werden gevulde koeken gemaakt met een spijs, die tengevolge van de schaarste in de ingrediënten anders van samenstelling was dan te doen gebruikelijk in betere tijden. Deze spijs werd gemaakt van gekookte aardappelen met suiker en citroen. Zodra de voedselschaarste ten einde was, werd de spijs weer van amandelen gemaakt. Verder had de heer Hessing gedurende het gehele jaar een goede afzet van appelflappen. Belangrijke afnemers hiervan waren de ministeries in het Bezuidenhout.

Uitbreiding

In 1958 huurde hij een banketbakkerij op de Hoefkade 237 van de heer J.J. Glimmerveen. In deze winkel begon

Advertentie van de automatiek uit adresboek 1938-1939

Verfijnde hazelnoottaart. Advertentie uit adresboek 1950

de heer Anton Hessing jr. zijn loopbaan. In 1960 werd de zaak aan de Koningin Wilhelminalaan verkocht aan de heer J.M.D. de Bruijn. Anton Hessing jr. bouwde zijn zaak verder uit door in de hele stad winkels van Hus en Paul C. Kaiser te kopen. Hij was intussen ook broodbakker geworden. De uitbreidingen namen een dergelijke omvang aan, dat op industriële schaal brood en banket vervaardigd moest worden. Daartoe werd in Hoek van Holland een brood- en banketfabriek met een bedrijfsoppervlak van 10.000 m² gevestigd, alwaar 180 personeelsleden werkzaam waren. Intussen groeide het totale aantal winkels tot 65 en het werknemersbestand

tot ruim 800. In een in 1994 uitgebracht boek met als titel 'Alles over BROOD' (ISBN 10 9041206833) beschrijft hij in een zeer lezenswaardig verhaal – gelardeerd met vele recepten – de geschiedenis van het brood en bovengenoemde ontwikkeling van zijn bedrijf. In de jaren negentig werd de onderneming verkocht. Ter verduidelijking dient nog dat de in Den Haag bestaande Hessingwinkels, vooral bekend om de zgn. Haagse kakker, met deze verkoop niets te maken hebben, daar deze bedrijven niet tot het hier beschreven concern behoorden en gerund worden door de broers van Anton Hessing jr.

Mevrouw Hessing achter de toonbank. Particuliere collectie

Overheidsbemoeienis met zelfstandigen

Jos Engels

Ondernemers, waaronder winkeliers, hadden vroeger vaak te maken met andere sociale wet- en regelgeving dan werknemers. Bijvoorbeeld wetgeving rond ziekte en ouderdom, pensioen, kinderbijslag. Daarnaast hebben ondernemers nog steeds te maken met regels die ze als beperkend ervaren, bijvoorbeeld de verplichte vakantie- en winkelsluiting, vergunningen, milieuwetgeving. In de interviews in dit boek komen ervaringen met dergelijke wet- en regelgeving regelmatig aan de orde.

Sociale zekerheid voor zelfstandigen

Vóór de oorlog (WO II) bestond er nauwelijks sociale zekerheidswetgeving voor zelfstandigen. De sociale verzekering was vooral gericht op mensen in loondienst. Men ging er van uit dat kleine ondernemers voor eigen rekening en risico aan het economisch leven deelnamen. Zelfstandigen konden zich soms wel vrijwillig verzekeren voor de risico's van ziekte, ongevallen en ouderdom.

In de tweede helft van de jaren '50 doet de 'volksverzekering' zijn intrede en worden de zelfstandigen steeds meer ingepast in de sociale verzekeringswetgeving. Volksverzekeringen (AOW, AWBZ, AKW, ANW, Zvw) zijn verplichte sociale verzekeringen voor iedereen die (legaal) in Nederland woont, zowel werknemers als zelfstandigen. De risico's die door de verplichte volksverzekeringen worden gedekt zijn risico's die iedereen kunnen treffen: ziekte, ouderdom, overlijden, onderhouden van kinderen.

Hieronder worden enkele voor ondernemers specifieke overheidsregelingen besproken die her en der in de interviews aan de orde worden gesteld.

Ziekte

A. Ziektekosten

Tot het jaar 2000 waren zelfstandigen niet verplicht verzekerd tegen ziektekosten. Voor werknemers onder een bepaalde loongrens was dit sinds de Tweede Wereldoorlog al wel het geval. Voor hen was er het ziekenfonds. Kleine zelfstandigen met een inkomen beneden de loongrens (in 1941 lag die op 3000 gulden bruto jaarinkomen!) konden zich wel op vrijwillige basis bij het ziekenfonds tegen de kosten van medische zorg verzekeren. Kwam je inkomen boven de loongrens uit, dan was je aangewezen op de veel duurdere particuliere ziektekostenverzekering. Pas in 2000 werden ook zelfstandigen met een inkomen tot 41.200 gulden onder het verplichte ziekenfonds gebracht. In 2005 was de inkomensgrens inmiddels gestegen tot 33.000 euro. Wie meer verdiende was niet verplicht zich te verzekeren. Soms nam een geïnterviewde ondernemer een klein baantje naast zijn eigen bedrijf omdat hij op die manier veel minder ziektekostenpremie hoefde te betalen dan hij als zelfstandige verschuldigd was via de particuliere verzekering. Sinds de invoering van de Zorgverzekeringswet (Zvw) in 2006 is iedereen verplicht zich tegen ziektekosten te verzekeren.

B. Inkomensderving

Voor loonarbeiders bestonden rond 1920 al wetten die voorzagen in een uitkering wanneer de arbeider getroffen werd door ongeval of ziekte. Zelfstandigen konden en kunnen geen beroep doen op deze vormen van inkomen. De risico's van ziekte en werkloosheid van zelfstandigen worden niet door de wetgever gedekt. Wil je het financiële risico van ongeval of ziekte dekken, dan moet je als zelfstandige een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering afsluiten. De premie daarvan is echter torenhoog, terwijl de uitkering vaak teleur stelt. De behoefte aan een uitkering bij ziekte is bij kleine zelfstandigen altijd klein geweest. De winkeliers waarmee gesproken is, waren vrijwel nooit ziek en als ze het al waren, vonden ze altijd wel een oplossing om de zaak open te houden en geen inkomsten te hoeven missen.

Pensioenvoorzienig

De kleine zelfstandigen, waaronder winkeliers, hadden vroeger geen verplichte pensioenvoorziening. Ze konden zich sinds 1919 wel vrijwillig verzekeren voor een ouderdomsrente. Dat leverde voor een echtpaar aanvankelijk 6 gulden per week op. Een paar jaar later werd dat bedrag opgetrokken tot maximaal 20 gulden per week. In 1947 kwam de Noodwet Ouderdomsvoorziening tot stand, ook wel genoemd 'de noodwet-Drees'. Ook zelfstandigen konden nu een uitkering krijgen wanneer ze konden aantonen over onvoldoende middelen van bestaan te beschikken.

Sinds 1957 kennen we de AOW, een basispensioen voor iedereen van 65 jaar en ouder. Aanvankelijk ontving een echtpaar 119 gulden per maand, maar in 1965 werd het opgetrokken tot het sociaal minimum van destijds, 313 gulden (142,02 euro) per echtpaar. In 2012 bedraagt de AOW voor een echtpaar bruto bijna 10 keer zo veel! Anders dan de meeste werknemers hebben zelfstandige winkeliers en andere ondernemers geen aanvullende bedrijfspensioenregeling. Als ze meer dan AOW willen hebben, moeten ze geld opzij leggen voor de oude dag en eventueel een lijfrente kopen. Maar dat lukte vroeger lang niet iedereen. De gelukkigen die goed hadden geboerd konden wat pandjes kopen en de huuropbrengst benutten als aanvullend pensioen.

Kinderbijslag

In 1941 trad de eerste Kinderbijslagwet in werking. Die gold alleen voor werknemers, 'loonarbeiders', en dan nog alleen vanaf het derde kind. Pas 10 jaar later kregen zelfstandigen met drie of meer kinderen ook recht op kinderbijslag, maar uitsluitend als hun jaarinkomen onder de 2.400 gulden lag.

Nieuwe wetgeving resulteerde in 1963 in een volksverzekering, de Algemene Kinderbijslagwet AKW. Deze wet betekende dat zowel loontrekkenden als zelfstandigen recht kregen op kinderbijslag vanaf het derde (wettige) kind. Voor loontrekkenden kwam er een aanvullende wet die voorzag in kinderbijslag voor het eerste en het tweede kind, zonder inkomenstoets. Zelfstandigen kregen eveneens recht op kinderbijslag voor de eerste twee kinderen, maar voor hen gold daarbij de beperking dat hun jaarinkomen niet hoger mocht zijn dan 4.000 gulden. Was het inkomen hoger, dan kregen zij alleen kinderbijslag vanaf het derde kind.

In 1980 werd het verschil tussen werknemers en zelfstandigen op dit terrein opgeheven. Met name de zelfstandigen profiteerden daarvan omdat ook zij nu ongeacht hun inkomen kinderbijslag konden krijgen vanaf het eerste kind.

Winkelsluiting

Voor de consument is het wellicht handig als de winkels dag en nacht open zijn, maar voor een zelfstandige winkelier is dat nu eenmaal niet haalbaar.

Na jaren van overleg kwam er in 1930 een wettelijke regeling waarin werd bepaald dat winkels op werkdagen niet langer open mochten zijn dan van 05.00 tot 20.00 uur en op zaterdag tot 22.00 uur. Zondags waren ze gesloten. Twintig jaar later werden de openingstijden verder ingeperkt. Winkels mochten in het vervolg niet later open zijn dan 18.00 uur, van maandag tot en met zaterdag. Dat moest voldoende zijn voor de huisvrouw om boodschappen te doen en tevens bleef er iets meer tijd over voor een sociaal leven van de winkelier. In 1976 wordt het aantal winkelluren gemaximeerd op 52 uren per week. Dat betekende een nog verdere inperking. Winkels bleven op zondag gesloten, tot in 1984 de koopzondag werd geïntroduceerd.

Sinds 1996 krijgen de gemeenten meer autonomie

om zelf te bepalen wanneer winkels open mogen. Die grotere vrijheid past volgens de regering meer bij de tijdgeest. Winkels mogen nu weer langer open, door-deweeks van 06.30 tot 22.00 uur. Het maximaal aantal koopzondagen gaat van vier naar twaalf. Maar de middenstand maakt er nauwelijks gebruik van.

De winkelsluiting voor vakanties liep vroeger – jaren '50 en '60 – veelal via de gemeente. Met een regeling van bovenaf werd vermeden dat bijvoorbeeld alle slagers tegelijk dicht gingen. Ook als zo'n slager niet met vakantie ging, moest de winkel in de voor hem bepaalde vakantieperiode toch sluiten. Niet voor alle winkels gold een verplichte vakantiesluiting. Soms kwam een vakantie-regeling tot stand op basis van afspraken binnen een branche, bv. de groenten- & fruitbranche en de melkhandelaren. Dan kon je bij toerbeurt met vakantie. Een vakantie duurde vroeger overigens hooguit een week.

Cursussen

Om een eigen zaak te voeren had je sinds 1954 een Middenstandsdiploma ('Diploma Algemene Handelskennis') nodig of een gelijkwaardig document, zoals een Mulo-diploma met 'middenstands-aantekening' waaruit bleek dat de houder van het diploma over voldoende kennis en vaardigheden beschikte om een zaak te leiden. Later is het Middenstandsdiploma vervangen door het makkelijker diploma AOV (Algemene Ondernemers Vaardigheden). Vanaf 2004 worden deze eisen niet meer gesteld aan o.a. de detailhandel en de ambulante handel. De gedachte is dat de markt zelf wel kan bepalen of een ondernemer voldoende kwaliteit heeft.

Naast het Middenstandsdiploma moest de winkelier vroeger ook over de nodige vakdiploma's beschikken voor de producten die hij verkocht. Hoe meer producten, hoe meer cursussen er gevolgd moesten worden voor de nodige vakdiploma's. Beoogd werd de consument te beschermen tegen ondeskundigheid en de daaruit voortkomende schade en/of gevaren.

Inmiddels zijn vrijwel alle opleidings- en vakbekwaamheidseisen voor winkeliers vervallen. Het lidmaatschap van een branchevereniging is voor de consument vaak een voldoende teken dat de ondernemer deskundig is. Als reactie op de afnemende overheidsbemoeyenis is

er ook sprake van een bloei van private keurmerken als alternatief voor de vroegere bekwaamheidseisen. Zo zijn de wettelijke eisen gaandeweg vervangen door de eisen van de markt.

Sanering

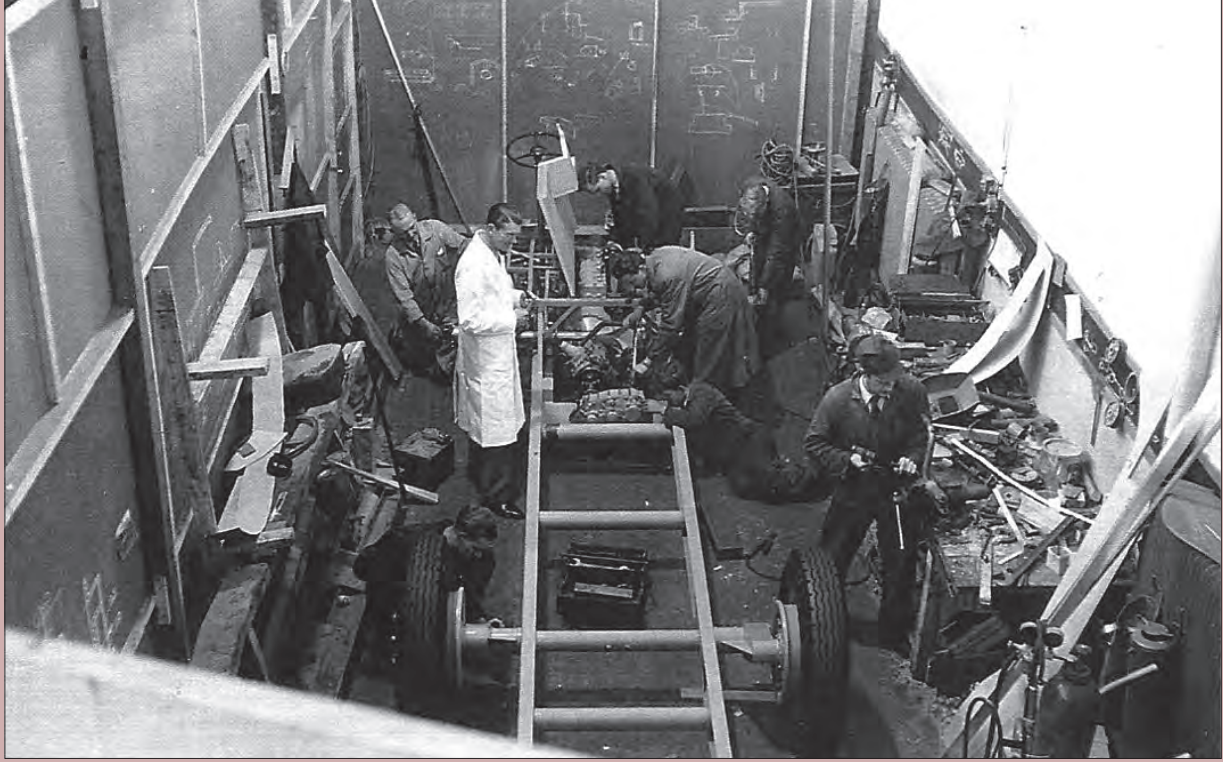
In de interviews komen twee saneringsregelingen ter sprake. Beide regelingen hadden tot doel de structuur van het midden- en kleinbedrijf, waaronder de detailhandel valt, te verbeteren.

De eerste regeling stamt uit 1960 en heeft betrekking op de melkhandel. Het betreft de verkaveling van wijken en straten, waarbij aan iedere melkbezorger enkele straten (een melkwijk) werden toegewezen. De verkaveling maakte een einde aan de wildgroei van melkbezorgers die her en der hun producten sleten. Het proces leidde niet allen tot de beoogde rationalisatie van de melkbezorging maar bracht ook een zekere rust in de strijd om de klant.

De tweede maatregel om de structuur van het midden- en kleinbedrijf te verbeteren betrof een sanerings- en ondersteuningsregeling waardoor kleine zelfstandige ondernemers op een acceptabele manier konden stoppen als ze het bijvoorbeeld vanwege de opkomende schaalvergroting en de groei van de supermarkten niet meer konden bolwerken met hun winkel. Deze maatregel, aangekondigd in de Troonrede 1966, behelsde onder meer een uitkoopregeling. Middenstanders die er gebruik van maakten, kregen niet alleen advies en begeleiding bij het vinden van ander werk, maar ze kregen ook een uitkering gedurende een bepaalde periode. De tot stand gebrachte sanering van de sector leidde tot een verbetering van de voorwaarden en omstandigheden waaronder de resterende middenstanders verder konden ondernemen.

Tot slot

De conclusie kan zijn dat de overheidsbemoeyenis met zelfstandigen in de loop der jaren meer sociale zekerheid, sociale voorzieningen en betere marktverhoudingen heeft gebracht, terwijl tevens meer ruimte is geboden aan het ondernemerschap door het wegnemen of reduceren van belemmerende vestigings- en opleidingseisen en het verruimen van winkeltijden.

Adriaan Beers (1875-1951; zes kinderen en tweeëndertig kleinkinderen) was de grondlegger van het naar hem genoemde importbedrijf. Voor opslag e.d. werden de nrs. 39-60 gehuurd. Vele bekende bedrijfsautomerken werden betrokken, o.m. uit Zweden (SCANIA). Rond 1955 werd het pand gebruikt voor 'geheime' werkzaamheden ('s avonds en ook 's nachts) voor een nieuw prototype SCANIA-frontstuur, d.w.z. de transformatie van oude neus in torpedomodel, waardoor er meer lading kon worden vervoerd. Wereldwijd een groot succes! Op de foto het constructieteam met werktekeningen aan de muur en, in witte jas, Jos Beers.

De winkeliers van Voorburg-Noord in een tijdsbestek van ruim driekwart eeuw: een overzicht

Peter J.M. Vernooij, m.m.v. G. Duijvestein, H. Flaton, N. Kok, M. van der Lans en W. Pel

In de jaren dertig van de vorige eeuw waren er nog ongeveer driehonderd winkels en een aantal kleinere bedrijfsruimten. Nu, anno 2012, zijn er nog maar zo'n honderd over. Dat betekent dat de middenstand in Voorburg-Noord met tweederde is afgenomen, ofwel met circa 65%!

Zoals ook in de interviews met de vroegere middenstanders is te lezen, werd de terugval veelal veroorzaakt door de opkomst van winkelcentra met daarin supermarkten die meer centraal in de gemeente werden gehuisvest.

In deze lijst zijn zo goed mogelijk in kaart gebracht de verdwenen middenstanders en min of meer hiermee verwante bedrijvigheid in Voorburg-Noord, vanaf het ontstaan van de wijk in de jaren twintig-dertig tot heden, dus over een periode van ruim driekwart eeuw. Het betreft zeer veel ondernemers, die om uiteenlopende redenen de winkeldeur hebben moeten sluiten. Gezien de ruime tijdsperiode en het vaak ontbreken van schriftelijke bronnen heeft dit overzicht niet de pretentie volledig te zijn. Immers: heel veel is van horen zeggen ('verteld verleden'). Hoewel vroeger minder vaak werd gefotografeerd, had het spitten in oude familiealbums toch geregeld resultaat. Mede dankzij de vele opgehaalde herinneringen van buurtbewoners en vooral van degenen die lang in de buurt hun brood hebben verdiend, kon onderstaande lijst tot stand komen. Ook zijn vele gemeentegidsen, reclamefolders, persoonskaarten van de gemeentelijke bevolkingsregistratie, de Gouden Gids en internet geraadpleegd. Daarnaast is er veel onderzoek gedaan in oude 'Couranten' en in de diverse Kerkbodes in het gemeentearchief, bijna altijd van vóór de oorlog, waarbij soms aandoenlijke advertenties zijn aangetroffen. De mantra's 'Beleefd Aanbevelend' of 'Aan huis te ontbieden' komen daarin vaak terug. Al met al is geprobeerd een tijdsbeeld neer te zetten. Bij een aantal adressen is verwezen naar het gehouden interview.

Destijds waren het buurtwinkels of, om het anders te zeggen, winkels waar je nog bediend werd. Nu is dat aantal winkels zeer sterk teruggelopen. Overigens is er nu nog wel commerciële bedrijvigheid in Voorburg-Noord, veelal gevestigd in de vroegere ruimten maar voornamelijk anders gericht. Daarbij vinden ook veel zakelijke activiteiten plaats vanuit het woonhuis, hetgeen trouwens vroeger eveneens het geval was. De lijst is dus veel ruimer dan uitsluitend 'Verdwenen Middenstand'; ook veel van de huidige bedrijvigheid is erin terug te lezen.

Het beeld van vroeger met op loopafstand en veelal in hoekpanden bakkers, slaggers, groenteboeren, ambulante handel en dergelijke is totaal verdwenen. Maar: voor de dagelijkse boodschappen kun je er nog terecht, daarbij kun je naar de kapper, een kroketje eten, je auto of fiets laten repareren, een (bouwkundig) advies krijgen; kortom, voor 'bijna alles' blijft het goed toeven in Voorburg-Noord!

De teksten onder de straatnamen zijn gebaseerd op 'De straten op, de lanen in', uitgave gemeente Voorburg, 1993; tekst Bernard Dijkman. De cijfers voor de panden geven de huisnummers weer.

Buurtkrant, 1945. Collectie E. van Ginkel

Een Van Rijswijk carrosserie gebouwd voor Koningin Wilhelmina op een Spyker chassis. Het bedrijf heeft de titel hofleverancier. Een van de verkoop-slogans was: 'Ask the man who owns one'. Bron internet

Sigarenwinkel van John Deli, hoek Van Alphenstraat/Van de Wateringelaan. Bron Beeldbank Gemeente Leidschendam-Voorburg, 1953

Op nr. 107 woonde in de jaren zestig Lou Geels (1908-1979). Hij was o.m. circusdirecteur Dikke Deur (1958/1959) in de Tv-serie Pipo de Clown, en veldwachter Bromsnor in de serie Swiebertje (1960/1975). Bron internet

Van Alphenstraat (1913)

Marius Wilhelm Lodewijk van Alphen was van 1893 tot 1904 wethouder van Voorburg. De Van Alphenstraat wordt gekenmerkt door industriële bedrijvigheid.

02. Wasserij B. van den Berg; ABC Educa; nu (delen betrokken door): Alopex Elektronica B.V.; YingYang Balance & OostWest Massage en RHM Buitensport, Ron Maas
04. Auto- en fietszaak Henk Pel; nu betrokken bij Alopex Elektronica B.V. Tot in de jaren zestig werden fietsen op aanvraag nog gemoffeld: geheel schoongemaakt en gedemonteerd/grondlak/lakbad/stookoven om de lak te laten harden en vervolgens werden frame, voorvork, achtervork en velgen met de hand gebiesd.
15. Intermezzo Wellness, tevens woonhuis
24. TPOL Bouw, schildersbedrijf
- 37/38. (Meubel)opslag De Jong; magazijn Fa. Nico Vos & Zn; nu Batibouw computer/software
- 39 /60. (Meubel)opslag/transportbedrijf De Jong; nrs. 58/59. 'van Hier tot Lyon'; Fa. Beers met SCANIA auto-onderdelen; D.W. van Vreeswijk, een firma in CV; T.B. Van Wichen B.V.; Leon de Jong met inleg zure bommen/uitjes; houtzagerij Th.A. (Thomas) Knijf
55. Herman Beneken Kolmer, kleermaker én leraar Engels: 'Voor emigranten naar Australië en andere landen ...'
- 57/58. Nu Leidekkerbedrijf Van Eijk ambachtelijke daken
60. A. Nu Autoschade A.J. Mulders
61. Kantoor Nico Vos & Zn, een firma in CV; nu Den Dorp schildersbedrijf
62. N.V. Carrosseriefabriek v/h B.T. van Rijswijk & Zn, opgericht in 1878, onder meer bekend van een oude koets gebruikt door het Koninklijk Huis; warmtetechnisch bureau J. Lievers B.V.; autopoetscentrale Pitlo B.V.: 'Uw auto van binnen en buiten weer als nieuw, poetsen en in de was zetten, bekleding reinigen, motorruimte stoomcleanen etc.'; nu Autoschade Slick Styling & Design V.O.F.
63. Haagsche drukkerij PAMCO, de regionale drukkerij van Uitgeverij Nijgh & Van Ditmar N.V. (opgericht in 1837), omstreeks 1982 verbouwd tot bedrijfsverzamelgebouw ALPHA
63. A. Nu schoonmaakbedrijf IREA V.O.F.
63. C. Ital. Cars; nu leeg
63. D. Montagebedrijf Van Vliet, kast & werkplek-op-maat; nu leeg
63. L. Gilde van oude ambachten/smederij C.B. (Cornelis) Klop; nu leeg
63. S. Tempcontrol Industrial Electronic Products B.V.; nu leeg
74. Nu Krommenhoek schildersbedrijf
82. Auto OYT Old & Young Timers, schadeherstel; nu woonhuis
88. Garage Achilles; garage V.d. Akker; nu Taurus Garage B.V.
99. Meubelmakerij, -stoffeerderij, onderhoud en renovatie Leen Kok; nu leeg
101. (Museum)drukkerij N.V. Die Haghe, het familiebedrijf-Uijttenhout, gevestigd in 1927 in Voorburg, geliquideerd in 2005, daarna enkele jaren museum met oorspronkelijke drukkerij- en zetmachines (interview 25); nu leeg

- 120. Groente- en fruitbedrijf H.D. Luijt; Hennink Installatietechniek; nu De Pagter installatietechniek en loodgieters
- 125. Hoek Van de Wateringelaan. Sigarenzaken John Deli, eigenaar A. Broeksma en P.J. Schrama; nu Hennink Installatietechniek B.V.

Van Arembergelaan (1926)

Deze oorspronkelijk als Van Arembergestraat vastgelegde maar in 1931 tot Van Arembergelaan omgedoopte laan, is vernoemd naar het grafelijk geslacht Van Aremberge. Dit geslacht bezat in de zestiende eeuw het recht van overtoom bij Voorburg, hetgeen in dezelfde eeuw werd overgedaan aan de magistraat van de stad Delft. Het recht van overtoom of overtocht omvatte het recht om schepen met een sleephelling, katrollen en lieren over een dam te trekken bij gebreke van schutsluizen zoals we die nu kennen. De boten kwamen dan van hoger gelegen water in lager gelegen water of andersom. Dit gebeurde op de plek waar nu de sluis ligt van Leidschendam. Daarvoor moest betaald worden en dus was dit recht lucratief.

- 02. Nu Steunpunt Lakke/Service apotheek Savalle
- 03. N.V. Reseda II, Maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen; nu woonhuis
- 10. Kapper P.A.C. Tetteroo; kapper A.A. (Arie) Boogert; nu woonhuis
- 18. Kleeding Ind. Excelsior; K.J. van den Bosch; nu woonhuis
- 19. Hoek Van Halewijnlaan. Sigarenwinkel Korlvinke, filiaal van N.V. P.H. Korlvinke & Co., de Haagsche sigarenfirma; Ribbink's furnituren, textiel, stomerij Voorburg Noord; nu groepspraktijk voor coaching
- 20. Kapper A.B. Landa; nu woonhuis
- 31. Manufacturenmagazijn mej. M.M.D. van Leusden; nu woonhuis

Hervormde Kerkbode voor Voorburg en Leidschendam van 30 april 1937

In de oorlog werden stoepranden en bomen wit gemaakt omdat er vanwege de verduistering geen verlichting was op straat. Collectie P.J.R. Platzbecker

De 'POST CARDS' (published by International Fine Art Co. Ltd. Montreal) werden rond 1930 kennelijk niet meer als briefkaart gebruikt en werden in Nederland voor de oorlog gebruikt om er reclame overheen te drukken. Op de achterkant stonden plaatjes uit de hele wereld.

Begin jaren dertig. Collectie Bert de Wilde

1992. Collectie familie Cramer

Voorburgsch Nieuws- en Advertentieblad van 26 november 1938

Mw. Lucie Grimminck met dochter Corry, 1945 .
Collectie Corry Reukers-Grimminck

43. Dames- en Heeren Kapsalons G.J.W. Warffemius; nu woonhuis
60. Woningbureau N. Burgersdijk & Zn (interview 4); nu woonhuis
62. Hoek Van Barbansonstraat. Leesbibliotheek A. Zoetemeijer; verkocht aan F. Kuijers; later overgenomen door P. Odinet en vervolgens gekocht door het echtpaar Van den Bos-Feron. Het echtpaar Peter en Emmy van Drunick-van den Bos nam de winkel Lectura over en breidde de zaak uit met een postagentschap. In 2002 opheffing van het postagentschap met geldfunctie (interview 5); nu woonhuis
70. Kleermaker, dames- en herenkleding, Jan de Boer; nu woonhuis
72. Hoek Van Barbansonstraat. Brood- en banketzaak Gebr. Gentenaar; Fa. Remmerswaal; Fa. A.H. (Harrie) Peletier; Fa. Klink; nu Klink & Englebert. Bakkerij Klink bestaat sinds 1795 en is hofleverancier
74. Electro-technisch en radio-bureau G.L. van Leeuwen (interview 2); bloemist-speciaalzaak J.H. (Jan) de Leeuw 'voor al uw gelegenhedswerk!'; bloemsierkunst 'La Fleurette', Joop en Ingrid Cramer; nu BRIX makelaars
78. Lerares Engels M.O., mw. F. Dupree; nu financieel advies, Storm & Nieuwkoop
84. Fietsenmaker J.J. (Joop) de Jager/Lous van Rijswijk, na zijn overlijden opgevolgd door zijn broer Piet, Arvo bromfietsen en rijwielen; Nutsspaarbank; Fa H.J. Zonwering en markiezen; nu te huur
86. Slijterij Frans Linschoten 'De Wijnrank', een zgn. 'droge' slijterij omdat er gezien de Drankwet geen sterke drank mocht worden verkocht; wolwinkel en manufacturen P.J.G. van Elk 'De Zon'; slijterij Aad van Loenen; 'De Gulle Bottelier' Jan Swaanenburg; nu Lev praktijk psychologische begeleiding
89. Leraar M.O. boekhouden en diverse examens A.C. Möring; nu woonhuis
97. Mr. stucadoor C.S. Posthuma; nu woonhuis
104. Vleeschhouwerij & spekslagerij G.J. Dijkman; slagerij en cafetaria G.H. v.d. Berg; snackbar 't Parreltje'; nu 'Hap Snap'
116. Opticien en horlogemaker C.J. van Dranen, opgevolgd door H.C. van Dranen: 'Uw brillenspecialist, meer comfort voor vérzienden!'; nu woonhuis
119. Hoek Van Barbansonstraat. Slagerij P.P. (Piet) Clemens, later overgenomen door zijn zoon Kees (interview 6); nu Toko Bali
121. Hoek Van Barbansonstraat. Drogisterij De Inca B.V., C.A. Snijders; nu dames- en herenkapper 'G=G Hairstyling'
128. Fysiotherapie Voorburg-Noord; nu Van Aremborgelaan Fysiotherapie
131. Kapper annex sieraden/bijouteriezaak, Adriaan van der Helm, waarbij mw. G.J. (Gertrude) van der Helm-Gorzelniaak de verkoop verzorgde van o.m. sieraden/bijouterie/luxe zeep en parfums; nu woonhuis
133. Kruidenier C.H. Kuylenburg; chocolateriewinkel en Verkade-artikelen 't Verkadewinkeltje', 'Jamaica', mw. J.A. van Pelt; nu woonhuis
155. Dameskapster 'Lida', mw. E.K. Gast-Heidbreder; nu woonhuis
157. Groente- en fruitzaak J.J.M. (Jos) van Genk; huishoudelijke en speelgoedartikelen 'de Magneet', A.F. Grimminck; later gevoerd onder dezelfde naam door dhr. J. J. Vink; Dames- en herenhaarmode 'Coiffures Salon Vert', mw. Bea de Ruiters; kapper Jacques Stork; kapper 'Haar Bissinizz'; nu Van Ham Beheer en Beleggingen
167. Sigarenwinkelier H. Faber; Nutsspaarbank; nu woonhuis

Van Barbansonstraat (1926)

Medio zestiende eeuw kwamen de 'Heerlijkheden' Voorburg, Wassenaar en Katwijk in het bezit van de graven van Ligne. Jan was behalve graaf van Ligne en Van Aremberge, ook baron van Barbançon. Begin zeventiende eeuw gingen deze 'heerlijkheden' over naar Delft. Het zou meer dan twee eeuwen duren, namelijk tot 1828, voordat Voorburg het eigen huis zelfstandig kon bestieren.

02. Hoek Van Montfoortstraat. Filiaal van Melkinrichting 'De Sierkan'.
- De 's-Gravenhaagsche Melkinrichting 'De Sierkan', een zuivelfabriek, dateert uit 1878. De Sierkan heeft ruim honderd jaar bestaan tot het opgaan in 1986 in het grotere concern CMC/Melkunie.
22. Copieerinrichting J. Th. de Bruijn; nu woonhuis
45. Schildersbedrijf T.W.J. Mooijweer; nu woonhuis
63. (door de vernummering destijds 85). Kruidenierswinkel wed. A. Knobbout-Prins; de sigarenzaken J.C. (John) Veldhoven; P. Reus; P. N. (Piet) Brakeboer 'Hét adres voor uw rookgenot!'; met toevoeging van postagentschap en lectuur, V.O.F. Primera de Variant, Marcel Brakeboer; nu leeg
64. Nu Broekarts Graveerwerken
69. (destijds 91). Groentezaak J.C. Voskuil (interview 7); bedrijf in rokerswaren Rokwa; Ton van Buuren Offsetdruk; assurantie kantoor Oubron; een winkel gespecialiseerd in (de reparatie van) speelgoed-beren; assurantie kantoor Peter Grötsinger; kleermakerij Gouden Naald en Draad; nu groentewinkel Mr Fruits & Veggies, Q. Tabibi
75. (destijds 95). Fietsenmakerij annex rijwielstalling Henk Pel, later voortgezet door mw. Anna C. Pel-Zuurendonk (interview 8); loodgieter Marcel Commers; aannemersbedrijf Kees Koole
88. (destijds 100-104). Markiezen- en rolluikenfabriek 'Voorburg' sinds 1925, P.C. Lammens; idem nrs. 90-94 Fa C. Westgeest: 'wij maken uw huis zonneklaar!' (interview 9); aluminium kunststoframen en deuren Gebr. Meere; Ton van Buuren Offsetdruk; een nagelstudio/kapsalon; chocolaterie 'De Zoete Inval Zero E B.V.'; nu computerclub Voorburg
- 88A. Handel in koffie-automaten Avando; nu woonhuis
- 96-98. Poort. Werkplaats woninginrichting en stoffeerderij Elemans; bloemenhandelaar Joh. van Egmond; wasserij Herman Flaton (interview 10); schildersbedrijf Van Lochem
102. Destijds Bouwmij v.h. Van Veen en Philipsen N.V.

Hervormde Kerkbode voor Voorburg en Leidschendam van 19 november 1932

Nieuwe Voorburgsche Courant van 4 november 1938

Handelaar Joh. van Egmond met mw. W.J. Duijvestein-Hendriks, vóór de Laan van Nieuw Oosteinde 269, omstreeks 1955.

Collectie Gerard Duijvestein

Nicolaas Beetslaan (1939)

Nicolaas Beets (1814-1903), predikant, hoogleraar, schrijver en dichter. Zijn bekendste werk is de 'Camera Obscura'.

02. Hoek Koningin Julianalaan. Bloemenzaak De Groot; sigarenzaak, tobacconist, Th.G. (Theo) Vermey; nu woonhuis

Bilderdijklaan (1929)

Bij de troonsbestijging van Koningin Juliana in 1948 omgedoopt tot Koningin Julianalaan Willem Bilderdijk (1756-1831), jurist, geschiedkundige en dichter. Hij gaf de aanzet tot het 'Reveil', een protestants-christelijke beweging in de eerste helft van de 19e eeuw, met nadruk op de persoonlijke bekering.

02. Fietsenzaak F.C. (Frans) Waterreus; motor- en rijwielhandel C.J. Timan, later gevoerd door zijn zoon Kees; makelaardij Fraterman; Andries Andrea Assurantiën; nu R-Employ

Bilderdijkplein (1929)

09. (naast nr. 07). Hoek Jacob Catsstraat. Melkzaken A. Buitelaar en T.H. (Thijs) Bolhuis; kapper Nic. de Wit; nu een advies-bemiddelingsbureau en een grimeursbedrijf 'Geen Bluf!' annex woonhuis
11. Hoek Jacob Catsstraat. Kruidenier W.H. Groenendijk; magazijn van installatiebedrijf Solleveld; huisarts H.A. Langendoen; nu woonhuis
15. Drogisterij mej. N.H. van Rietschoten; kapsalon J. Vlaming; nu woonhuis
23. Hoek Jacques Perkstraat. Groente- en fruitbedrijf H.D. Luijt; geluidservice Lamers; nu woonhuis

Op de Koningin Julianalaan tegenover de Koningkerk (vroeger de in 1966 afgebroken Noorderkerk): bloemenkiosk Joh. van Egmond; Henk van Baatenburg De Jong; nu Bas Matthijssen, Julianabloemen

Ter Cappellenstraat (1926)

De titel 'Ter Cappellen' is verbonden aan de vele titels van bezitters van het recht van overtocht in Voorburg.

01. Hoek Van Halewijnlaan. Brood- en banketzaak J.F. den Baas; een filiaal van JAMIN; keukenzaak en later koffiehuis Bob Kemperman; dierenparadijs Labrie; nu kapsalon/pedicure/schoonheidssalon ROMA

JAMIN ontstond omstreeks 1880 in Rotterdam en vele decennia waren het snoepwinkels met allure zoals kroonluchters inclusief de gouden krulletters met C. Jamin op de gevel. In de jaren zestig waren er in ons land meer dan zes-

Het begin in 1957. Collectie Wim van Leeuwen

Omstreeks jaren zeventig. Collectie Chris Kempen

Vishandel Klaas Toet. Geheel rechts bloemenhandelaar Leen van Santen.

Bron: Wie Wat Waar/ Jan Vreeswijk 1997

honderd filialen. Maar de opkomst van de supermarkten met hun uitgebreide snoeprekken vormde later een uiterst geduchte concurrent en na een faillissement werd Jamin in 1993 overgenomen door Koninklijke Ahold NV.

- 06. Levensmiddelenbedrijf 'De Vlijt'; kaashuizen van C.P. Kuipers, Jan de Bruin en W.J. (Wim) van Leeuwen; zuivelwinkel M. van Wijk; witgoed service Alouisius; nu religieuze artikelen en rekwisieten VII H. Sacramenten
- 07. Groentehandelaren T. Groenink, P. van den Akker, J.R. (Hans) van Aken, Bert v.d. Vlist; huisarts E. Tuinenburg; nu Silan's Hair House
- 12. Hoek Van Aremborgelaan. Melkhandel G. (Gijs) Belt; SPAR-levensmiddelen Chris Kempen; nu Prince Supermarkt

Zelfstandige kruideniers hebben in 1932 de SPAR opgericht ('Door Eendrachtig Samenwerken Profiteren Allen Regelmatig') om bij inkoop en reclame sterker te staan tegenover filiaalbedrijven van met name Albert Heijn. Een bekende slagzin was: 'Kopen bij de Spar is sparen bij de koop!'

Op het pleintje Ter Cappellenstraat, grenzend aan de Van Aremborgelaan, met een kraam/kiosk:

- Vishandel Klaas Toet; B.J. (Bas) Burgersdijk en Henk Nutbeij
- Bloemenhandelaren Leen van Santen; Theo Seijen Ten Hoorn, opgevolgd door zijn zoon Kees; nu John van der Ploeg

Jacob Catsstraat (1929)

Jacob Cats (1577-1660), staatsman, schrijver en dichter. Hij bereikte met zijn helder taalgebruik een groot publiek.

- 167. Dames- en herenkapper A. van Zoest; kapsalon 'Christel', mw. M. Zaubitzer; nu woonhuis

Van Duvenvoordelaan (1926)

Het geslacht Van Duvenvoorde of Van Duivenvoorde komt al eeuwenlang voor in de Voorburgse historie. Leden van deze familie treffen we o.m. aan in kasteel Duivenvoorde, kasteel 'De Werve', alsmede de hofsteden 'Duivestein', en 'Oost- en West Duyvesteijn'.

- 01/03. Hoek Van Halewijnplein. Boterhandelaar C.G. v.d. Ham; kruidenier en melkhandel Fa. W.G. van der Loos; supermarkt 'Attent!', J. Waaijer; nu Haags Lof ontwerpers
- 02. Brandstoffenhandel C.A.J.van Leeuwen-Fransen; nu woonhuis
- 05. Vleeschhouwerij J.N. Linten; slagerij Q. J. (Quirinus) Vink; nu woonhuis
- 95. Hoek Van Montfoortstraat. Kruidenierszaken W.H.B. (Willem) Smits en dhr. Nobel; nu woonhuis

Kees Seyen ten Hoorn, jaren negentig. Collectie Kees Seyen Ten Hoorn

Riet Waaijer-Romijn, 1967. Collectie Cock Waaijer

*Thea de Vet omstreeks 1956.
Collectie Thea Verburg-De Vet*

*Voor een Paaswedstrijd om-
streeks 1950 werd de winkel
van mw. Maria Helena de
Vet-Alkemade extra mooi op-
gemaakt.*

*Op de toonbank vele flesjes
babyvoeding. Collectie Thea
Verburg-De Vet*

*Omstreeks jaren tachtig. Col-
lectie Stichting Hoekenburg*

*Dochter Willy ten Hoopen
(rechts) behaalde in 1960 op de
Haagse HOKY-baan (Houtrust)
bij het Nederlands Kampioen-
schap Kunstrijden Dames
de derde prijs achter Sjoukje
Dijkstra en Joan Haanappel.
De Houtrusthallen dateren van
1937 en zijn in 2002 afgebro-
ken. De ijsbaan was al veel
eerder gesloten gezien het in
1972 geopende schaatscentrum
De Uithof. Bron internet*

- 173. Postkantoor met onder anderen beheerder dhr. Aad Driessen; nu L & B Outlet Store
- 175. Melkinrichting J.H. de Vet; idem L. Tijssen; nu woonhuis

Van Egmondestraat (1924)

De familienaam Van Egmonde wordt in de vijftiende eeuw vermeld in een oorkonde betreffende de eerdergenoemde overtocht of overtoom.

- 01. Hoek Van Naeltwijkstraat. Zuivelhandelaren E.G. (Egidius) in 't Veen, 'Het Molentje'; Piet Overgaag; Theo en Mies de Jong; nu (studenten)huis
- 03. S. van Nieukerke Groentehandel; groentezaken A.N. Sakkee; Henk Roos; Nico van der Wansem; Gelauff Sr. en nadien Hans en Yvonne Gelauff (interview 24). Vervolgens als groentewinkel voortgezet door anderen onder de naam Hans Gelauff.
- 06/08. Slagerijen Jan van Wissen en Jan ten Hagen
- 07A. Sigarenwinkel J.L. Wasch; filiaal van wasserij Tettero uit Den Haag; handwerk-wolwinkel 'Libelle', mw. Corrie Kerkhof; toen mw. Streefland; kapsalon 'Hair lock', Charles de Winter; schoonheidssalon 'Allstylz'; nu woonhuis
- 09. Hoek Van Heurnstraat. Brood- en banketbakkerij P.G. (Piet) ten Hoopen; nu 'Angelcorner Jophiël', centrum voor bewustwording en welzijn
- 11. Vanuit dit woonhuis werd in de oorlog en kort erna 'klopop', een soort schuim-ijs, verkocht
- 14. 'Lumination Voorburg', elektrotechnische apparatuur
- 37. Nu P.F.A. Hulscher bouwkundig adviesburo
- 43. Kraamzorg 'Dunia'; nu woonhuis
- 48/50. Groentehal Jan de Rijk; nu woonhuis

Van Faukenbergestraat (1926)

In de lijst van overdrachten van de 'Ambachtsheerlijkheid' Voorburg komt omstreeks midden zestiende eeuw ook de titel 'Van Faukenberge' voor.

03. Hoek Van Beijerenstraat. Groente- en fruithandelaren H.L. (Henk) Berkhout en G.W. (Gerard) van Slingerland; koffiehuis Kees en Kitty Bosman, later lijstenmakerij; nu woonhuis
53. Sigarenmagazijn 'De Combinatie': 'alle merken van 1e klas fabrieken!'; fietsenzaak Juncker; ijzerhandel W.P. van Blijswijk 'Noord Voorburgse IJzerhandel'; nu woonhuis
68. Centrale verwarming en oliestook K.F.J. Kiepe: "'s Zomers zorgt de zon, 's winters Kiepe voor uw wamtebron!'; nu woonhuis
124. Kleermakerij C.P.J. Rietvelt: 'Gesloten huis, dus weinig kosten en daarom lage prijzen; colbert- en pantalonsconfectie, zuiver kamgaren, vanaf fl. 99,75; een speciale aanbieding in tropical colbert en pantalon, vanaf fl. 142,50, 1e klas coupe en afwerking' (interview 13); nu woonhuis
134. Groothandel in parfumerieën 'Cholet', verkooporganisatie Van Doorn; nu woonhuis

Fransstraat (1924)

Genoemd naar de burgemeester van Delft, Gerrit Frans (1580-1611). Van 1615-1828 heeft de stad Delft de 'Heerlijkheid' Voorburg in bezit.

01. Hoek Van Halewijnlaan. Manufacturenmagazijn 'De Fouw', Jacobus de Fouw; chem. reinigen, stoppage en overhemden, 'Carla'; nu woonhuis
02. Voorburgsche rijwiel- en motorhandel C. Eterman & Co.; rijwielreparatie C.P. Topsvoort; garage Jansen met Jassal bandenservice, 'banden met 40% korting, ook goedkope benzine'; pakhuis voor behang en verf; een bedrijf gespecialiseerd in stoelbekleding en reparatie van meubels; nu leeg
06. Behangerij, stoffeerderij en beddenmakerij B. Niezen; nu berging

Van Halewijnlaan (1926)

De familie Van Halewijn is afkomstig uit Vlaanderen. François van Halewijn kocht in de zeventiende eeuw het kasteel 'De Werve'. Deze François heeft aan de Oude Kerk onder meer een prachtige koperen lezenaar geschonken, voorzien van zijn familiewapen.

02. Hoek Van Halewijnplein. Drogisterij P. de Jong; modellenbouw De Jong; nu naaiatelier Door-Mij
10. Onderwijs in 'Duitsch en Engelsch', G.D. (Gerbert) Rebel; bloemenhandelaar N. de Mooij; nu woonhuis
47. Hoek Van Matenessestraat. Banketbakker 'Maison Brummelkamp': 'U kunt er van verzekerd zijn dat wij U correct zullen bedienen en U in alles ter wille zijn'; wijnhandel Wilh. Richters: 'Beauvin, de wijn die U eens in Frankrijk dronk!'; nu woonhuis

Op nr. 27 van de Van Faukenbergestraat woonde destijds Koos van Gelder (1908-1984), een landelijk bekende voetballer en lid van het Haagse V.U.C., destijds met de velden aan de Schenkkade. Hij speelde vijf keer in het Nederlands(ch) elftal, in 1926, 1934 en 1935. Na de oorlog was hij nog scheidsrechter op niveau ere-divisie betaald voetbal. Rechts van nature, kon hij beide voeten goed gebruiken. Een zelden geëvenaarde specialiteit van hem was het nemen van hoekschoppen waarbij hij de bal onnavolgbaar rechtstreeks het doel in stuurde. Op de foto zien we hem op 17 februari 1935 in het Olympisch stadion tegen Duitschland; op de achtergrond Heeren met gleufhoed. Collectie Ab Bourquin

In 1956 bij de heropening van de zaak met Gerard en Annie van Slingerland. Collectie Loeke van Slingerland

Op het Van Faukenbergeplein 13 woonde Frank Constandse, topvolleyballer 1965/1971 bij het Voorburgse "Starlift Blokkeer" (de club van Dé Stoop). Hij maakte met achttien jaar deel uit van het volleybalteam dat ons land afvaardigde naar de Olympische Zomerspelen van 1964 in Tokio; het eerste jaar dat volleybal op de Spelen werd toegelaten. Bron internet

Jan Baas maakte deze molen omstreeks 1983. Collectie familie Baas

De winkel van Van Gennip, 1936. Collectie Bert de Wilde

Gemeentelijk adresboek 1933/1934

Nieuwe Voorburgsche Courant van 30 april 1937

- 57. Schoenmaker A.C. Krol; nu woonhuis
- 69. Taxibedrijf en luxe verhuur G.P.B. de Haan: 'voor onze buitenritten speciale tarieven!'; nu woonhuis
- 141. Maatkleermakerij 'Correct', O. Dadema, coupeur, 'Correct kleedt perfect!'; nu woonhuis
- 144. Hoek Van Montfoortstraat. Groenteboeren Jan Ligtelijn; H.A. (Hugo) Maaten; Jan Baas; nu Hummeltjeshoek kinderdagverblijf
- 153. Hoek Van Montfoortstraat. Boekhandel A. van IJperen; (kantoor)boekhandel, leesbibliotheek en speelgoederen G. van Gennip 'Elck wat Wils'; supermarkt Hogendoorn; tandarts J.E. Niesveld; tandarts J.A. (Hanneke) Hellema; nu woonhuis
- 159. Sigarenmagazijn Fa. 'Asahan'; winkelier in sigaren J. Prins; sigarenmagazijn 'Voorburg', mw. E.A. (Bep) Giesbers; de winkelruimte maakt nu deel uit van de dierenartspraktijk Van Montfoortstraat 15

Asahan is een gebied in Oost-Sumatra, Indonesië, mede bekend om de tabaksteelt, destijds geproduceerd door de Nederlandsche Tabak Maatschappij

- 160. Atelier voor Dameskleding, mej. L. Fabian; nu woonhuis
- 207. Hoek Fransstraat. Kruidenierszaken Jan Boon en J.A. van Keulen/VéGé; een slijterij; Eekhof's parketservice; nu leeg

VéGé, VErkoop GEmeenschap, opgericht in 1938 om aangesloten leden te ondersteunen met onder meer inkoop en reclame.

- 210. Nu schoonheidssalon MiraMar
- 227. Behangerij, stoffeerderij en beddenmakerij B. Niezen; nu woonhuis
- 239. Boskoopsche tuinman 'Voorburg', J. Walraad; nu woonhuis
- 249. Hoek Van Lodensteijnstraat. Italiaanse IJssalon 'San Remo'; rijwielhandel W. van Westenbrugge; loodgieter Van Lochem en Walburg; nu bouwkundig adviesbureau Fidit; Health Art, A.A. Streekstra en Psy Coaching, drs V.F. Streekstra
- 250. Machinefabriek Van Galen, op een binnenplaats; nu (garage)box
- 262. Schoenmaker W. Brünker; nu woonhuis
- 264/266. Timmerbedrijf Van Baasbank in garageboxen; nu Halewijn Wassalon-Wasserette
- 274. Hoek Van Gaesbekerstraat. Melkhandel Jan van den IJssel; tandtechnisch laboratorium Alfra B.V.; nu tandarts New Smile
- 283. Kruidenier, Fa. 'De Vlijt'; nu woonhuis
- 289. Hoek Van Arembergelaan. Levensmiddelenwinkel J. Pfeijffer; J.G. van Es, poelier; Frans Borsboom 'Uw echte Poelier!'; poelier Jan van Beek; nu poelier, traiteur en kaasspecialist Peter van der Geest
- 308. Hoek Van Beijerenstraat. Dameskapster W.C.R. v.d. List; kapsalon Dick W. Schouw; glashandel De Bruin; nu woonhuis
- 310. Schoenreparatie J. Drenth; nu woonhuis
- 358. Kruidenierswinkels Henk en Agnes van Veldhoven-Matuschek (interview 11), Leo

397. en Bep Bolhuis-Van der Zwan (interview 12), Theo Remmerswaal; nu woonhuis
Hoek Van Sevenbergestraat. Kruidenier A. Groenewegen, aangesloten bij VÉGÉ;
nu woonhuis
399. Hoek Van Sevenbergestraat. Rijwielhandel J.J.H. Kramer; nu woonhuis
487. Hoek Van Naeltwijckstraat. Groenteboeren J.C. Bource en W.C. (Waling) Koorn-
neef; nu woonhuis

Van Halewijnplein (1934)

48. Hoek Van Matenestestraat. Groentezaken A.G. Zaat; Adr. Ooms; A.F.G. (Nol)
Gijben; Peter Zuiderwijk; kruidenier Jacques van der Meer; bloemenwinkel 'La
Fleurette', Joop en Ingrid Cramer (met haar twintig lentes werd Ingrid 'het bloe-
menmeisje van Voorburg' genoemd); Zonbankcentrum 'Sunny's'; nu woonhuis
52. Schoenmakerij A.M.J. Koolen; nu woonhuis

Van Heurnstraat (1923)

Jhr. Henrick van Heurne verkreeg in de zestiende eeuw het bij Voorburg gelegen recht van
overtocht.

Door de nieuw- en verbouw zijn veel huisnummers niet meer terug te vinden.

01. Hoek KW-laan. Sigarenmagazijn J.M.A. Susan
- 01b. Schoenmakerij W.J. (Wim) ten Hoope (interview 19); nu woonhuis

*Gemeentelijk adresboek 1933-
1934*

*Van Halewijnplein en Van Du-
venvoordelaan, 1943. Collectie
Bert de Wilde*

Rozenburg, van Heurnstraat

(v.r.n.l.) Aart en Wil de Ridder-
van den Heuvel en een knecht,
eind jaren twintig, met naast
het Van Nelle-bordje op het
raam: 'Hollands en buiten-
lands bevroren rundvlees'.

Voorraanzicht Wasserij Rozen-
burg omstreeks jaren vijftig.
Collectie familie Giezeman

Aan de mangel in Wasserij
Rozenburg omstreeks de jaren
zeventig. Collectie Stichting
Hoekenburg

In het vroegere woonhuis nr. 61
van Koos Rozenburg stichtte
Bernardus Arnoldus Van Zijl
(1908-1961) het Kapelaan van
Zijl-Huis. Als kapelaan van
de St. Liduinaparochie aan
de Schenkade in Den Haag
richtte hij zich in 1949 tot om-
streeks 1952 op de vorming van
de jeugd in de Van Heurnstraat
door het organiseren van al-
lerlei activiteiten voor kinderen.
Later werd dit jeugdhonk het
clubhuis De Haeck. Bron: Wim
van Zijl en Die goede tijd in de
Van Heurnstraat, 1993

- 01c. IJssalon Van Baasbank; vulcaniseerinrichting voor auto- en rijwielbanden S. Spetter; lederhandel en schoenreparatie 'De Lederkoning'; nu woonhuis
- 02. Drogisterij De Jong; melkboeren J. Tegelaar en N.M. (Nico) van Haastert; ver-
kocht in de oorlog 'klopop'; nu woonhuis
- 03a. Taxibedrijf H. Moleveld; nu woonhuis
- 03c.d. Cartonnagefabriek Verweer, opgericht in 1880 door Henri Verweer sr., die
trouwde met Mietje Hamme. Hun kinderen David, Isaac, Catharina, Sabbatai en
de kleinkinderen Jacob (geb. 1919), Malka (geb. 1925), Max (geb.1927), Evelina
Rosa (geb. 1929), en Henry (geb. 1932) zijn allen in 1942-1943 in verschillende
concentratiekampen omgebracht. Twee andere kinderen van het echtpaar, Flora
en Louis, doken tijdens de oorlog onder en hebben na 1945 de zaak voortgezet
(interview 20); Handel in oude metalen Feenstra; Ital. Cars; nu woning
- 05. Huisschilder en aannemer Th. W. Zomerschoe; nu woonhuis
- 24. Slager De Ridder; groentehandelaar met o.m. ambulante handel/paard en wa-
gen Pieter van den Akker; nu woonhuis
- 27. Slager Jacob van Leeuwen, geb. 1911. Samen met zijn echtgenote Bella Stern,
geb. 1911 in Burghaun, Duitsland, weggevoerd en in 1944 in midden-Europa in
een vernietigingskamp omgebracht; nu woonhuis
- 46. Uitgiftestation van de A.P.C. (De Automaat) van petroleum. Venters gingen met
handwagens met vierkante 4,5 literbussen de wijk in; nu berging
- 58. Filiaal van Melksalon De Sierkan, A.F.F.M. (Toon) Köhler; melkzaak van A.F.H.
(Aad) van Herp; loodgieter H.D. Hoos; cafetaria J. Vink; snackbar van Ome Dick;
Chr. Stoeke: 'voor het stomen van uw gordijnen'; nu woning
- 61./63. Gebr. Knijf, zagerij en schaverij; later vertrokken naar nr. 77. Op beide nrs. 61/63
Wasserij Rozenburg, opgericht door L.J. (Koos) Rozenburg, geleidelijk uitgebreid
met diverse panden tot nr. 91. In 1962 ging het bedrijf verder onder de naam
Wasserij Rozenburg-Giezeman. In 1985 zijn de panden door de gemeente opge-
kocht en gesloopt (Interview 21).

- 65. Drankenzaak 't Oortje' van H.J. van Oort (interview 28), later getrokken bij Wasserij Rozenburg; nu woning
- 69. Lompenhandelaar J.W. (Jaap) Heemskerck; later is het pand bij Wasserij Rozenburg getrokken; nu woning
- 75. Waterstokerij en brandstoffenhandel A.C. (Arie) Honkoop. In 1959 is het pand getrokken bij de Wasserij Rozenburg. Honkoop had op nr. 60 nog een pakhuis in gebruik (interview 22).; nu woning
- 79. Kruidenier F.J. (Feike) Busker; kruidenier A. van de Dood; kruidenier 'JEWI' (familie Soyer); nu woning
- 107. (later ook nrs. 124, 98 en 51 en Van Wassenaerstraat nr 35). Lompenhandelaar C.Th.H.M. (Cor) van der Meer. In 1935 bij de gemeente ingeschreven als koopman maar volgens het adresboek van 1950 was hij kunstschilder. Bij de bevrijdingsfeesten ontwierp hij praalwagens waardoor Voorburg-Noord bekend werd; nu woning
- 125. IJsverkoper Antoon (Toon) Zwolve (interview 23), alsmede diverse bloemenhandelaren met ambulante handel; nu woonhuis

Hoekwaterstraat (1933)

Mr. Adriaan Jan Hoekwater (1827-1889) was van 1859-1865 burgemeester van Voorburg. Bij zijn installatie was het voltallige secretariëpersoneel present, zijnde drie personen. Hij hield zich intensief bezig met armenzorg en het gemeentearchief.

De straat is bekend geworden door de vliegstrip.

Direct na de bevrijding in 1945, toen er zoveel platgegooid was, waren redelijke verbindingen alleen door de lucht mogelijk. Vaak werden grasveldjes, sportvelden en weilanden benut door kleine vliegtuigen om personen, vracht en post te vervoeren. Het Militair Gezag wees in Voorburg daartoe het sportveldje aan tussen de Hoekwaterstraat en de spoorlijn Den Haag Staatsspoor/Rijnstraat-Gouda. Daar werd in mei '45 vanuit Gilze Rijen een eenheid kleine, praktische, en wendbare militaire vliegtuigen gestationeerd, het zesde Dutch Auster Squadron. Dagelijks vertrok een vliegtuig om post en kranten te bezorgen op één van de her en der in ons land tijdelijk ingerichte vliegstrips. De strip was niet verlicht, bij slecht zicht en avond dienden de lantaarns van de (evenwijdig lopende) Hoekwaterstraat als bakens.

Al eind '45 werden de Austers overgeplaatst naar Vliegkamp Valkenburg en kwam er een einde aan de superkorte vlieggeschiedenis van Voorburg. Het veldje is nu niet meer te zien door de aanleg van de Utrechtsebaan.

Een van de Austerpiloten: 'We vlogen als vogels.'

Koningin Wilhelminalaan (1907)

Wilhelmina Helena Pauline Maria (1880-1962), Koningin der Nederlanden. Zij regeerde van 1898 tot 1948. Vóór de naamgeving in 1907 werd deze laan aangeduid als 'Nieuwe Weg'. Deze laan moest gedurende de Tweede Wereldoorlog op last van de bezetter Admiraal de Ruyterlaan heten.

Luchtfoto van de Hoekwaterstraat (midden) met rechts de vliegstrip. De huizen aan de voorzijde liggen aan de Pompe van Meerdervoortstraat. Geheel aan de voorzijde de spoorweg Den Haag-Leiden, rechts de spoorlijn Den Haag-Utrecht. Foto H. Grootens

'De Trouwe Blauwe': in 1955 op de Koningin Wilhelminalaan ter hoogte van de Van Heurnstraat met op de hoek de winkel van dhr. en mw. Smeenk. Op 9 november 1961 was de laatste rit van Schevevingen naar Leiden. Archief HTM en foto J. van Engelen

Judo
Jiu Jitsu
Gymnastiek

Kinder- Dames- en
Herenclubs
onder gedipl. leiding

Inl. F. Kruijer
KON. WILHELMINALAAN 74
VOORBURG - TEL. 867937

LUDWIG HEINRICH
Gediplomeerd Weens Bontwerker
Kon. Wilhelminalaan 75 — Tel. 771664

Het aangewezen adres voor alle Fijne Bontwerken
Levering van Bontmantels naar maat, Vossen enz.

Gids voor Voorburg; 1964

*Gemeentelijk adresboek
1936/1937*

*Receptie in 1969 t.g.v. de opening van 'Chez Catharina';
rechts Ineke Jansen-Boom.
Collectie Ineke Jansen*

*Gemeentelijk adresboek
1936/1937*

DAMES ZOET & DE RAADT
GED. COUPEUSES
KON. WILHELMINALAAN 45, VOORBURG
Atelier voor Dames- en Kinderkleding - Knip- en Nailessen
Patronen Pasklaarmaken

45. Gediplomeerde coupeuses Dames Zoet & De Raadt; nu woonhuis
74. Jiu Jitsu en Gymnastiek, inl. F. Kruijer; nu woonhuis.
75. (destijds ook 47). Gediplomeerd Weens bontwerker Ludwich Heinrich: 'voor zilver- en blauwvossen kunt U het best terecht bij Ludwig Heinrich; Gediplomeerd Wiener Bontwerker; ik vernietig alle motten'; nu woonhuis
82. Pensioen-, levensverzekerings- en belasting-adviesbureau Van Houdt; nu woonhuis
217. Onroerende goederen Roelen en Oostveen; nu woonhuis
286. Kleermakerij Th. Schoenmaker; nu woonhuis
290. Manicure, pedicure, massage, mw. G. Wolfson 'Uitsluitend voor Dames'; nu woonhuis
320. Hoek Fransstraat. Slagerij J.N. Roest; Th. K. van der Meulen, in 1927 bij de gemeente ingeschreven als handelsreiziger en in 1950 als theehandelaar met thee-import Goenoeng Malaja. Een advertentie roept op tot: 'thee voor Voorburgs water!'; nu woonhuis
346. Behanger/stoffeerder C.L de Haan; nu woonhuis
351. Dameskapsalon 'Leni', Leni Vermaat: 'voor een goed verzorgd kapsel!'; dameskapsalon 'Salon Marion'; dameskapsalon 'Chez Catharina', C.C. (Ineke) Jansen-Boom; nu woonhuis
362. Banketbakkerij kokerij A.W.C.M. (Anton) Hessing (interview 32); banketbakker J.M.D. de Bruijn; nu A.J.G. van Loenen schoonmaakbedrijf
364. Sigarenmagazijn G. v.d. Horst; tabaksartikelen 'Het Havanahuis', wed. H. Achterkamp-Vredenberg; nu A.J.G. van Loenen schoonmaakbedrijf
377. Tuinder C.P. Kralt; nu woonhuis
447. Kantoorbedrijf W.N. Livingston: 'schrijfmachines en óók portables'; nu woonhuis
451. Schoonmaakbedrijf Zwart; nu woonhuis
469b. Woningbureau 'Oost', J.H. Stigter; nu woonhuis
471c. Hoek Van Aremborgelaan. Apotheek J.F. Lakke, later onder dezelfde naam voortgezet door drs. Niels van den Berg (interview 31); nu studiebegeleidingbedrijf Lector
473a. Woningbureau/assuradeur/makelaar P. van Hooff; nu woonhuis
479a. Wasserij Nieuw-Voorburg, P. Clausing; nu woonhuis

- 483a. Hoek Van Wassenaerstraat. Vleesch-en kruidenierswaren Wiggert Hessels; nu woonhuis
493. Textielgrossier S. Zijlstra; nu woonhuis
496. Uitvoerder/aannemer Fa. Adrianus Dubbeldam; nu woonhuis
509. Taalinstituut Mals: 'voor Engels en Frans'; nu woonhuis

Op nr. 517 Hoek Van Naeltwijckstraat woonden Theodorus Damianus Bol en Eva Maria Bol-Eeken. Theo had een hoge functie bij de Voorburgse politie. Hij en zijn vrouw waren tijdens de oorlog allebei actief in de ondergrondse en betrokken bij het bemachtigen van distributiekaarten en persoonsbewijzen voor onderduikers. Ze hadden toen drie kinderen tussen de zes en veertien jaar. Dat belette hen niet tegen eind 1942 zeven joden in huis te hebben en over de gehele oorlogstijd meer dan twaalf. Na verraad werd het echtpaar naar Vught getransporteerd. Later kwamen ze vrij en gingen weer door met hun verzetsactiviteiten. Vele onderduikers hebben de oorlog dankzij hen overleefd. Beiden zijn in 1968 door Yad Yashem onderscheiden als Rechtvaardigen onder de Volkeren. Yad Yashem is het instituut in Jeruzalem dat de Holocaust memoreert en betekenis geeft aan heden en toekomst.

524. (eerst op 300). Balletstudio Marjorie Janssen (interview 17); nu Pilar Pilots & Yoga Studio
539. Hoek Van Heurnstraat. Herenkapper/bijouerieën/religieuze-, drogistrij- en huishoudelijke artikelen W.L.P.M. (Wim) Smeenk (interview 18); nu woonhuis
- 539c. Hoek Van Heurnstraat. Voorburg's levensmiddelen- en zuivelhandel A.F.H. (Aad) van Herp met omstreeks 1971 een postagentschap. Hij was een van de eerste winkeliers in Voorburg-Noord met een kleine supermarkt. Ook richtte hij een centrale inkooporganisatie op waarin later vele supermarkten zijn gebundeld; nu Prestige Kappers, dames en heren, annex zonnestudio

Laan van Nieuw Oosteinde (1896)

Deze laan, in de 15e eeuw genoemd naar de ridderhofstede 'De Werve', 'Matenes', de 'Werflaen', 'De Wervelaan' dan wel 'Hoflaan', staat aan het eind van de 18e eeuw bekend als de 'Nieuwe Laan'. De laan was eeuwenlang een tolweg waaruit de heren van 'De Werve' een belangrijke bron van inkomsten verkregen. Deze tol heeft tot 1928 dienst gedaan.

100. Hoek Van Leijdenstraat. Garagebedrijf ENAG (Erle & Nestler AG; Neurenberg) met DKW-import 'Das Kleine Wunder', CAB Centraal Automobielbedrijf (Ford dealer); dealerbedrijven van Mitsubishi, Fiat en Porsche; nu Van Herwerden Wielersport
115. Landbouwer, koopman in veevoeder C.C. de Groot; automobielbedrijf 'Garage Maasland'; S. Maasland B.V., recent gesloten wegens faillissement.
117. Houtzagerij en kistenmakerij Fa. B.M.A. Looman; S. Maasland B.V., recent gesloten wegens faillissement

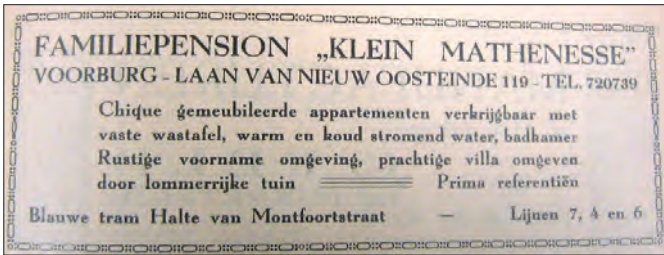

Dhr. en mw. Bol omstreeks 1962. Collectie Ted Bol

Links de patatkraam van Visser; nu café-lunchroom De Corridor. Dit spoorviaduct aan het einde van de KW-laan was de grens met Den Haag. Aan de andere zijde heette de weg de Adelheidstraat.

Muursculptuur in de Van Leijdenstraat. Collectie Peter Vernooij

Bron Gids voor Voorburg 1938

Gemeentelijk adresboek
1936/1937

Gemeentelijk adresboek
1936/1937

Op nummer 219 woonde van 1937 tot 1961 L.A.J. (Louis) van Tulder (1892-1969), (inter) nationaal concert- en oratoriumzanger, zangpedagoog, organist en dirigent. Hij was o.m. lyrische tenor aan de Nederlandsche Opera, de N.V. Nationale Opera en het Hollandsch Vocaal Kwartet. Hij leidde ook het koor van de St. Liduinakerk in het Bezuidenhout en de Voorburgsche Oratoriumvereniging. Tevens bekleedde hij bestuursfuncties omdat hij van mening was dat toonkunstenaars zich moesten verenigen om hun maatschappelijke positie te versterken.

Ansichtkaart omstreeks 1950.
Collectie Gerard Duijvestein

119. Familiepension 'Klein Mathenesse', beheerder dhr. J.L. van Ingen Schenau; nu appartementen
125. Administraties en assurantiën Hoebert; nu woonhuis
221. Hollandsch Weefhuis 'Janny', handweverij en dameshandwerken; nu woonhuis
227. Technisch handelsbureau Harke Gorter; nu woonhuis
291. Banketbakker H. W.A. (Henk) van Elewout (interview 26); banketbakkerij Sjef Rust; filiaal van brood- en banketbakkerij Stijnman V.O.F. ; filiaal van bakkerij Klink; Van Marrewijk, Renault-dealer; hengelsportwinkel Paddy; kantoor Bouwman ten behoeve van verenigingen van eigenaren; Anders Huren, bemiddeling in vastgoed; nu bouwtechnisch adviesbureau EvW

Henk van Elewout zat in het verzet. Na verraad is hij door de bezetter meegenomen en nooit meer teruggekomen. Hij verkocht tegeltjes waarop stond: 'Doe als een visje in het water. Spartel rond maar houd je snater'

293. Benzine servicestation; nu Wittebrug, TinQ
294. Hoek Van Aremborgelaan. Administratie van een kolenhandel; levensmiddelenbedrijf P. de Gruyter & Zn. N.V.; Rabobank; verzekeringskantoor Wolters & Co, Frank van Solingen en Erik Hemmes; schoonmaakbedrijf VLS (Van Leeuwen Schoonmaak) 'schoonhouden met visie'; nu V.O.F. Primera de Variant, Marcel Brakeboer

De kruidenierswinkels van De Gruyter dateren van eind 19e eeuw en waren bekend om hun fraaie interieurs en tegeltableaus met afbeeldingen uit 'Ons Indië' oftewel Nederlandsch Oost-Indië. Maar in de jaren zeventig verloor het concern uit 's-Hertogenbosch de strijd met de supermarkten ook al omdat het te lang vasthield aan producten uit de eigen fabrieken. Iedereen kent wel de slogans: 'én betere waar, én 10%, alléén De Gruyter!' en: 'Het Snoepje van de Week ...'

296. Hoek Van Aremborgelaan. Brood- en banketbakkerij F. G.M. (Frans) de Groot, opgevolgd door drie zoons Michel, Aad en Piet (interview 1)
302. Verzekeringskantoor N.V. Verz. mij. De Burcht, nu woonhuis
318. Boekhouden, opl. associatie-ex. mw. M. Alsema-v.d. Graaf; nu woonhuis
350. Kleermakerij naar maat W. Engel; nu woonhuis
384. N.V. Boekhandel M. Dijkhoffz, directrice mej. Bé Mes; nu woonhuis

Boekhandel Dijkhoffz was een bijkantoor van de Haagse krant Het Vaderland. Deze krant werd in 1869 mede opgericht door A.W. Sijthoff en was gevestigd aan de Parkstraat 25 in 's-Gravenhage. De wat liberale krant kreeg in de jaren zestig/zeventig forse tegenwind en werd in 1982 overgenomen door het Algemeen Dagblad.

492. Woningbureau en verzekeringen A.J.M. Lasance; nu woonhuis
494. Kopieerinstelling J.Th. de Bruijn; nu woonhuis

506. Woninginrichting Elemans; garagebedrijf Th. H. van Santen; automobielbedrijf S. Maasland B.V.; nu Intersko schoenenzaak
508. Shell servicestation: 'gemengde brandstof, zó uit de pomp!', exploitant J.R. Jansen

Van Leijdenstraat (1923)

In de lijst van overdrachten van de 'Ambachtsheerlijkheid' Voorburg in de vijftiende eeuw wordt de Burggraaf van Leijden genoemd.

18. Kruidenierswaren, comestibles en fijne vleeschwaren A. Visser; groentezaak Adr. Ooms; nu H. Karskens Henry's barbershop

Van Lodensteijnstraat (1926)

Cornelis van Lodensteijn, gecommiteerde in de generaliteits-rekenkamer, kocht in de zeventiende eeuw onder meer de buitenplaats 'Arentsburgh'.

18. Timmerbedrijf Meijer en Zwart; melkhandel S.J.A. (Steeff) van der Laan, ambulante handel (interview 3); Schildersbedrijf J.J. (Jack) van Lochem; nu berging

Van der Marckstraat (1924)

De naam 'Van der Marck' is een van de vele adellijke titels van edelen die in het Voorburgse hun sporen hebben nagelaten.

01. Hoek Van Sevenbergestraat. Slagerij H.A. (Marinus) Mieras; nu woonhuis
10. Groenteboeren Van der Klei; A.P. (Arie) Maaten ; dhr. Jansen; W.A. (Willem) Verhoek; Jan v.d. Berg; kapper 'Silan's Hair House'; nu woonhuis
31. Modiste mej. A. Knol: 'reparatie van Uw hoeden, óók aan huis te ontbieden'; nu woonhuis
47. Hoek Van Naeltwijkstraat. Sigarenwinkel J.G. Pasché, gevoerd door M.H. (Maria) Verbaarsschott, later E.A. (Elisabeth) van Rossum; nu woonhuis

Van Matenessestraat (1926)

Het huis 'De Werve' werd ook wel genoemd 'Oostwerve' of 'Klein Matenes'.

06. Bloemenstalletje De Zoete; bloemist Jan de Leeuw; nu berging

Van Montfoortstraat (1926)

In de vijftiende eeuw wordt de Vrouwe van Montfoort vermeld als rechthebbende op de overtocht van Voorburg.

Omstreeks de jaren zestig. Collectie I.G. (Sjaak) Francke

Ansichtkaart. Collectie mw. A. van den Eerenbeemt-Jansen

Collectie mw. A. van den Eerenbeemt-Jansen

Jaren vijftig. Bron internet

Gemeentelijk adresboek
1933/1934

Gemeentelijk adresboek 1931

Hervormde Kerkbode voor
Voorburg en Leidschendam van
27 oktober 1934

- 03. Fourniturenwinkel en wolhuis M.J.W. van Themsche-Peters; nu woonhuis
- 15. Hoek Van Halewijnlaan. Melkinrichting 'De Nieuwe Tijd'; melkboer A. Dijkstra; dierenarts C. G. Vervoorn; nu dierenarts mw. J.C. de Vrij
- 35. 1e Klas schoenmakerij C.J.H. Elstrodt; schoenmakerij D. van Noort; nu woonhuis

Van Naeltwijkstraat (1923)

De naam Van Naeltwijk of Van Naeldwijck treffen we met enige regelmaat aan. Vanaf de vijftiende eeuw komt deze naam in het Voorburgse voor als de rechthebbende op de overtocht van Voorburg.

Deze straat is door Herman Flaton beschreven op pagina 67 e.v.

- 07/09. Taxi's en autobussen HOTAM, gebroeders Hooijmans (interview 16); nu woonhuis
- 09A. nu Archeologische werkgroep Leidschendam-Voorburg
- 33. Schildersbedrijf A.A.M. Treebus; nu woonhuis
- 45. Service (schoonmaak)bedrijf Klop; nu woonhuis
- 70. Melkwijk/ambulante handel Gerrit Bergshoeff; nu woonhuis
- Naast 84. Loodgieter Wim de Graaff opgevolgd door zijn zoon Gerrit Jan
- 86. Hoek De Melemstraat. Slagerij Nic. van Dam; levensmiddelen-snoepwinkel wed. Doortje de Levie-Polak, geb. in 1880 in 's-Gravenhage en sinds 1937 weduwe van Jakob de Levie. Zoon David werd geboren in 1912 en dochter Catharina in 1916 (beiden in 's-Gravenhage). Catharina trouwde op 7 januari 1942 met Maurits van der Kloot (geb. in 1914) en is toen eveneens in 's-Gravenhage gaan wonen. In 1942 zijn alle hier genoemden weggevoerd en omgebracht in Auschwitz/Sobibor. De winkel van Doortje heette 'De Goede Verwachting'. Vervolgens speelgoedwinkel Schaaïj; een bibliotheek/boekhandel; stoffeerderij voor meubels, auto's en boten Gerard Grondel; nu woonhuis
- 93. Timmerman A. Jansen; nu woonhuis
- 107. Leesbibliotheek wed. M. v.d. Werff-Koene: 'opening 13 maart 1937. Beleefd verzoek de uitgeleende boeken terug te brengen aan dit nieuwe adres'; nu woonhuis
- 116/118. Café H.M. (Driekus) de Bas, na zijn overlijden in 1952 enkele dagen opgebaard op het biljart in zijn tumultueus café; caféhouder Theo de Vos met zijn rijdende kantine langs bouwwerken; café Koos Elleswijk; doe-het-zelf-zaak Loef; hondentimmerij Petra Klein; nu woonhuis
- 117. Gediplomeerd schoenmaker R. Koerts; nu woonhuis
- 120. Hoek Van Faukenbergestraat. Vleeswarenbedrijf A. de Ridder; nu woonhuis
- 121. Spekslager P.J.J.M. Mieras. Vishandelaar Mozes Engelandier, geb. in 1900 in Amsterdam, zijn echtgenote Rosette Leeuwarden, geb. in 1900 in Bremen, hun zoon Henri Nathan, geb. in 1931 in Voorburg, een verwante Sofia Klara Jacobs, geb. in 1925 in Nordenham/Duitsland, allen in 1942 weggevoerd en omgebracht in Auschwitz. Vervolgens in 1943 vishandel Jacobus Taal; loodgieter P.J. (Piet)

135. Van der Steen ; nu woonhuis
'Kwekerij Kanaria'; nu woonhuis

Ruim zevenenzeventig jaar heeft mw. Dini Wagner, bewoonster op nr. 171, alle veranderingen bij de middenstand meegemaakt (interview 15)

183. Bloemist B.H. Langeveld ; nu woonhuis
217. (destijds 209-209A). Hoek Van de Wateringelaan 206. Rijwielhandel M.P. (Marius) Pellen, 'De Driekleur'; nu Mikai fietsen, J. Reitsma
219. (nu 211/221). Garage 'Voorburg', J. van Duuren; garage en autohandel P.J. Klein & Zn: 'sinds 1933 Citroën-concessionaire voor Voorburg'; garage 'Le Vélo', K. Herweijer; nu automobielbedrijf R. van der Peijl V.O.F. met handel in gebruikte auto's inclusief garage

Pauwstraat (1926)

Frederik Pauw de Bie was van 1611-1621 burgemeester van Delft. Later kocht hij diverse gronden en panden in Voorburg waaronder 'Klein Duvenvoirde'.

28. Ingenieursbureau Kloosterboer & Van Santen anno 1910: 'moderne radio- en ontvangoestellen'; nu woonhuis
32. Hoek Van Barbansonstraat. Sigarenmagazijn 'De Pauw', mw. A.M. Geers-De Jong, en Joh. Geers schilderwerken, het schildersbedrijf is later overgenomen door zoon en kleinzoon Jan en Ruud; nu woonhuis

Aart en Wil de Ridder-van den Heuvel, begin jaren zestig; de tweede foto achter de toonbank is vermoedelijk uit de tweede helft jaren veertig met links Wil, in het midden Aart, en rechts een bediende; het geheel collectie Wim de Ridder

Foto uit 1928. Collectie Tom Klein

Voorburgse Courant van 1960

Wanneer U vindt dat Uw wagen bedrijfszeker moet zijn en BLIJVEN, dan naar

Garagebedrijf Th. H. VAN SANTEN
 JACQUES PERKSTRAAT 1-3 - VOORBURG - TEL. 070-86,97,53

reparatie	VERKOOP	benzine
bovenstelling	VAN ALLE	olie
in- en verkoop van gebruikte auto's	MERKEN	doormannen
alle accessoires	NIEUWE AUTO'S	banden
		wassen

Gids voor Voorburg; 1964

Wegtrekkende Duitse troepen met paard en wagen op Dolle Dinsdag 5 september 1944 op de Bilderdijklaan bij de Noorderkerk; rechts de winkel van Paul C. Kaiser. Collectie Stichting Hoekenburg

Stomerij Primeur. Collectie Stichting Hoekenburg

Hervormde Kerkbode voor Voorburg en Leidschendam van 10 maart 1939

W. KRIJGER
 Medisch gediplomeerd
 pedicuur en voetskundige.
 Maandag }
 Spreekuur: Woensdag } 7-9 n.m.
 Vrijdag }
 Overigens volgens afspraak.
 BEHANDELING 75 ct.
v. Sevenbergestr. 38
 t.o. Julianaschool
 TEL. 77 30 19

Jacques Perkstraat (1949)

Jacques Perk (1859-1881), dichter, is onder meer bekend door zijn sonnettencyclus 'Mathilde'. Hij was een van de eerste Tachtigers, een groep dichters van rond 1880. Deze dichters streefden naar een persoonlijk schoonheidsbewustzijn mede door de oprichting van het eigen tijdschrift De Nieuwe Gids.

- 1-3. Voorburgsch automobiel- en garagebedrijf, dhr. Roskam Sr., opgevolgd door zijn zoon dhr. Roskam Jr; garagebedrijf Th.H. van Santen; schildersbedrijf Van Lochem; nu opslag
- 06. Radioservicebedrijf A.C.M. van Oudheusden; nu woonhuis
- 34. Hoek Bilderdijkplein. Filiaal van Bakkerij Paul C. Kaiser N.V.; kantoor van installatiebedrijf Solleveld B.V.; nu woonhuis

Het Rotterdamse concern Koninklijke Luxe Brood- en Beschuifabrieken Paul C. Kaiser N.V., hofleverancier, heeft van ca. 1890 tot ca. 1970 bestaan en was in diverse regio's zeer bekend. Een fabriek stond in de Elandstraat 142 in Den Haag.

Pompe van Meerdervoortstraat (1933)

Jhr. J.L.K. Pompe van Meerdervoort was van 1902 tot 1912 secretaris van Voorburg onder burgemeester Van Tuyll van Serooskerken.

- 07. Hoek Von Geusastraat. Zuivelhandelaren J.W.J.O Bertram; G. Keijzer en G.J.H. Koot; nu woonhuis
- 15. Hoek Hoekwaterstraat. Slager J.G. de Kok; 'Voor chemisch reinigen, verven, stoppage 'de Zon', later genoemd 'Primeur', A.F. (Tom) en J.A. (Koos) Goutier. In 1970 werd het pand afgebroken voor de aanleg van de Utrechtsebaan

Van Sevenbergestraat (1926)

Van Sevenberge is één der vele titels toebedeeld aan de ambachtsheer van Voorburg.

- 04. Schildersbedrijf Jac. R. ten Berge; reparatie-inrichting van absorptiekoelinstallaties L. Sportel en K. Willemse
- 38. Voetkundige W. Krijger; nu woonhuis
- 49. Hoek De Melemstraat. Kruidenier E.H. Snijder; SPAR-levensmiddelen Fa. gezusters Albers; nu woonhuis
- 51. Ambulante melkhandel gebroeders Arie en Piet van Geest; nu woonhuis
- 61. Loodgieter G.J. (Gerrit Jan) de Graaff; nu woonhuis
- 72/74. Nieuw-Voorburgsche motor- en rijwielhandel A.Z. Verhoog; garage Piet de Jager; nu stalling
- 76. Schuin tegenover de vroegere Julianaschool waren op een binnenplaats gevestigd het hoveniersbedrijf C. van den Heuvel, de suikerwerkfabriek Orel en in enkele boxen de melkfabriek Fa. Menken; nu binnentuin/speelplaats

79. Destijds werkplaats van Rijwielhandel J.J.H. Kramer en later Rijwielhandel 'HEVO', G. Hekhuizen
84. Huishoudelijke-, feestartikelen en speelgoed 'Tempo', M.J. en C.M. Van Eeuwen-Bonzet: 'óók voor Uw fluitketel en potten en pannen, U kunt tevens een wasmachine huren'; Igo's lijstenmakerij Igo Jerphanion; nu S/N interieurarchitectuur
204. Sigarenwinkel 'Cuba', N.W. van Exter, later Auke Hielkema; nu woonhuis
- 206/208 Garagebedrijven Rein van Eeuwen; Theo Wouters; nu BS Automotive

Van Wassenaerstraat (1924)

In de vijftiende eeuw werd de 'Heerlijkheid' Voorburg overgedragen aan de Heer Philips van Wassenaer, Burggraaf van Leijden.

02. Hoek Van de Wateringelaan. Filiaal van drogisterij 'De Salamander N.V.': filiaalhouders Leendert de Waard, G.J. (Gé) Kühn, Herman en Trees Van Corbach; videotheek Jan Klootwijk; nu AG praktijk voor mondhygiëne
07. Wijnhandelaar/slijterij/distilleerderij De Druiventros, F.D.P. (Freek) Schregardus; nu leeg
09. Lompenhandelaar J. v.d. Heuvel: 'Hoogste waarde voor lompen en oude metalen, U belt even en wij komen met spoed!'; nu woonhuis
14. Banketbakkerij Van Dijck; woninginrichting Elemans; koffiehuis A.F.F.M. (Toon) Köhler; nu woonhuis
15. Schillenboer J. Smits; nu woonhuis
24. Koffiehuis A.J.M. Vierling; pakhuis van groenteboer A.N. Sakkee; bovenwoning van melkslijter/ambulante handel Paul van Leeuwen; nu woonhuis
25. Fa. Engel & Zn: 'Nu in Nieuw Voorburg, Uw ijzerhandel en huishoudelijke artikelen'; nu woonhuis
- 26/36. Schoenmakerij/schoenwinkel Sengers (interview 30); schoenmaker M.P. Nederpel; nu woonhuis
38. Manufacturen gezusters L. en P. van Dullemen; nu woonhuis
- 39a. Levensmiddelenbedrijven W. Hessels; J. van Kuijk alsmede Kees en Jan Hartman; nu achtertuin van hoekhuis aan de KW- laan
41. Groenteboer Piet Kraan met ambulante handel; nu woonhuis
43. een handelsdrukkerij; nu woonhuis
44. diverse artikelen zoals 'melkbussen, borstels, klompen en allerlei boerengerei', A.F.F.M. (Toon) Köhler; nu woonhuis
45. Groenteboer A.N. Sakkee/paardenstalling; groenteboer Willem Zee; nu particuliere stalling
- 46 /54. Garage Roskam; werkplaats van automobielbedrijf J.J. v/d Peijl & Co; atelier van het Gilde van oude ambachten Cornelis Klop; stomerij en wasserij De Spreeuw; nu speelveldje en kruidentuin
64. (Paarden)slagerij Pieter Leeftang; slager Co Pitlo; nu woonhuis
- 70/72. Automobiel- en motorherstelplaats C.J. van Ginkel; taxi- en vervoersbedrijf Kann; een autospuiterij; nu loodgietersbedrijf Popping

Hervormde Kerkbode voor Voorburg en Leidschendam van 26 juli 1940

1928. Bron Stichting Hoekenburg

Omstreeks 1936 Leendert de Waard achter de toonbank. Collectie J. de Waard

Tweede helft jaren dertig, vóóraanzicht banketbakkerij Van Dijck. Collectie mw. Elly Smeenk

Dhr. Roskam Sr. met achterop Piet Klein omstreeks begin jaren dertig. Collectie familie Klein

Tom Klein omstreeks 1940. Collectie familie Klein

Co Pitlo en zijn vrouw Anneke van den Heuvel in 1964. Collectie familie Pitlo

Het hokje links op de foto was een brievenbus voor tijdschriften geplaatst door de NIWIN (Nederlandse Inspanning Welzijnszorg in Indië), 1945-1950. De ijscoman behoort tot de Haagse Fa. Corneldi. Bron internet

Eerste helft jaren dertig. Collectie Kees Tetteroo

Gemeentelijk adresboek 1938/1939

Leo Fokkes omstreeks 1985 in de expositieruimte achter zijn bloemenzaak met eigen schilderijen. Collectie mw. J.T.H. Fokkes-Boks

1937. Bron Stichting Hoekenburg

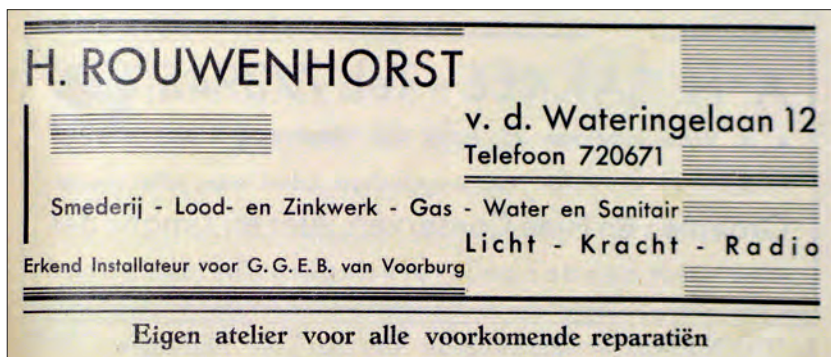
Van de Wateringelaan (1924)

Deze oorspronkelijk als Van de Wateringestraat vastgelegde, doch in 1928/1929 tot Van de Wateringelaan omgedoopte laan, is vernoemd naar het geslacht Van de(r) Wateringe dat in de vijftiende eeuw recht had op de overtoom.

01. Hoek KW-laan. Filiaal van bakkerswinkel 'De Zeeuw' B. Hus, Isabella van Dorp; een videotheek; koffiehuis Gerard van de familie Roeg; Turkse restaurants Harput en nu Biz Bize

N.V. Meel- en Broodfabrieken 'De Zeeuw' B. Hus was bij Hagenaars beter bekend als Hus. De fabriek stond in de Jacob Catsstraat nrs. 168-188 in Den Haag en was eens de grootste bakkerij in Nederland. De Husbakker kwam tot ver in de tweede helft van de vorige eeuw met zijn broodkarren aan de deur en in de topperiode waren er in groot-Den Haag meer dan honderd broodwijken, circa driehonderd eigen Huswinkels en circa vierhonderd eigen Husbezorgers. Zeer bekend was het Tip Top brood. Broodverkoop in de supermarkten bespoedigde de ondergang van het bedrijf en in 1987, na bijna een eeuw, viel het doek.

- 1-11. Bloemenlust Abraham Italiaander, geb. 1900, werd samen met zijn echtgenote Aaltje Muijs, geb. 1905, hun kinderen Salomon, geb. 1928, Jacques, geb. 1932 en Emile, geb. 1935, in 1942 weggevoerd en op 30 september 1942 omgebracht in Auschwitz. Op 23 januari 1942 plaatste Abraham nog een advertentie in 'Het Joodsche Weekblad' onder de naam Bloemenlust, Van Wateringelaan 1a, 'Gevraagd nette fietsjongen, 16 jaar'. Schoenmaker A.J.H. (Dolf) Muller; gediplomeerd voetkundige zuster W. Zietse; bloemenmagazijn Bijlsma BBB (Bloemenmagazijn Bijlsma Badhuisstraat); bloemeshop L.Th. (Leo) Fokkes. Laatstgenoemde bloemeshop verhuisde in 1966 naar nr. 11 en in 1985 kwam er een uitbreiding met een expositieruimte. Nu op nr. 01.b. AK metaalproducten, André Jheeh Showroom, autobedrijf en garage Maastrand; garage en werkplaats met benzine- en doorsmeerstation J.J. van der Peijl & Co, ook Renault-dealer: 'Te koop nieuwe auto's zonder chauffeur'; Snoepfabriek De Bruin; (garage)gereedschappen Fa. Van den Broek Agenturen; nu op nr. 01.B. Paddy Hengelsport 02. Hoek Van Arembergelaan. Sigarenmagazijn 'Armada', G.J. (Jacques) Kop-

pers; familie A.J.P. (Arie) Sebens zet de sigarenwinkel voort, hetgeen later een ijzer- en houthandel werd onder leiding van zoon Jan; kozijnenfabriek H.J. Zonwering; nu tandtechniek Alfa B.V.

Vlaktbij IJzer- en houthandel Sebens was de standplaats met groenten en fruit van Willem Zee.

- 12 Kachelsmid Henk Rouwenhorst; na zijn overlijden werd de zaak voortgezet door mw. M. Rouwenhorst-Nieuwdorp; nu woonhuis
13. Kapper C. Hannaart; nu herenkapsalon Cees Tetteroo
24. Fotohandel C.H.M. ten Velthuis; later J.B.G.M. Sprock; nu woonhuis
25. Hoek Van Wassenaerstraat. Groenteboer A.N. Sakkee; aquariumzaak Jan Klootwijk; drankenhandel Leslie Hazelzet; nu slijterij 'Wijnhandel Voorburg', Brian le Griep
26. Schoenmakerij Andries van Drunick; nu woonhuis
27. Bloemisterij 'Clematis', Nico van Spronsen; opgevolgd door D.C. (Dirk) Jongejan; aquariumzaak Jan Klootwijk; nu woonhuis
33. Manufacturen 'De Zon', P.J.G. van Elk; nu loodgieter Rinke S. IJmker
36. IJzerwaren Jac. v.d. Hoek; nu woonhuis
47. Behangerij 'Nieuw Voorburg', Jean B. Cazier; nu woonhuis
65. Hoek Van Sevenbergestraat. Chocolaterie, brood enz. J.Th. Koehorst; filiaal van brood- en banketbakkerij Hootsen, G.A.P. (Henk) Brouwers; kapsalon 'Sabina'; BSS Uitzendgroep B.V.; nu Cherridata B.V.
69. Hoek Van Sevenbergestraat. Rijwielhandel 'Hevo', G. Hekhuizen; slagerij H.M. (Herman) Wooning (interview 29); nu slagerij en traiteur Fa. T. de Jong & Zn.
79. Dameskapsalon 'Voorburg'; kapsalon dhr. en mw. Van Mosel; nu woonhuis
82. Voorburgse kolen- en oliehandel; boekhandel/leesbibliotheek 'Lorentz', S.J. van Reemst; nu woonhuis
108. (later 47). Behangerij en stoffeerderij 'Nieuw Voorburg', Jean B. Cazier; nu woonhuis
110. 'Voor het opmaken en bijvullen van Uw matrassen, ook Uw behanger', Fa. John C. Evertse; nu woonhuis

Gemeentelijk adresboek 1933/1934

Dhr. en mw. Jongejan voor de winkel in 1940. Collectie kinderen Jongejan

Dhr. en mw. Van Elk-Zwanenburg omstreeks 1960 bij het 25-jarig bestaan van de zaak. Collectie familie Van Elk

De oudste zoon Bert Wooning was bijna veertig jaar in Paraguay o.m. pastoor, directeur van een landbouwschool en Provinciaal Overste van de Paters SVD (Societas Verbi Divini). Foto omstreeks 1980. Collectie Bert Wooning

Rechts de banketbakkerij van de jaren dertig tot 1977 en links de ijssalon sedert de tweede helft jaren veertig; vooraanzicht/foto van 1947. Collectie familie Fleuren

René Fleuren sr. maakte omstreeks 1954 in één week deze bruidstaart voor fl. 175,-. Collectie Annemiek Steijger-Fleuren

Een in de jaren '30-'50 bekende beschuitbus van Paul C. Kaiser, bedoeld als klantenbinder, met 'Paula', een meisje dat een koekje eet, met pijpenkrullen en hoepelrok met grote bloemmotieven. Op de bus stond de tekst: 'Paula altijd te verkiezen'. Bron internet

Marinus Pellen; in 1938-1939 kostte een buitenband 63 cent. Collectie Leendert Pellen

Bron internet

118. Hoek Van Sevenbergestraat. Filiaal van Melkinrichting De Sierkan; kaasboer Waayer; nu Stichting De Promotie, waarbij de ruimte voor bridgen en schaken wordt aangeduid als 'De Sierkan'
122. Hoek Van Sevenbergestraat Schildersbedrijf A.G.H. (Antoon) van der Stap. Hij schilderde onder meer metershoge reclameborden voor Haagse bioscopen. Schildersbedrijf John Karelse; nu woonhuis
151. Hoek Van Naeltwijckstraat. Levensmiddelenzaken Fa. W. Blonk en J. van Rijnsoever; Willems elektrotechnisch buro; nu Sanne's massage en beauty
153. Hoek Van Egmondestraat. Wijnhandel 't Oortje, het Voorburghuis', H.J. (Henk) van Oort, met een bottelarij in de Van Naeltwijckstraat 112 (interview 28); distilleerderij Van Berkel; kantoor Interwand; architectenbureau Inter A 70, G.A.W. (Guus) Oele; nu studiebegeleiding 'Talent komt boven!'
161. Kapsalon J.J. de Gelder, voor dames en heren (interview 27); kapsalon Wim en Elly Koenders; African Arts & Objects Gallery (met ethnografica); VAK Voorburgs Assurantie Kantoor R.F. (Rob) Hilgersom; Fa. Rosss (magazijnstellingen); nu architectenbureau Inter A 70, G.A.W. (Guus) Oele
- 169A. Banketbakkerij en ijssalon René J. Fleuren; nu Fleuren dagschotels en party-service
- 200/204. Hoek Van Naeltwijckstraat. Filiaal van bakkerij Paul C. Kaiser (mw. Klaartje Sturing); bakkerij Lensvelt-Nicola N.V.; audiozaak Aad Stolk & Zn; assurantiekantoor Maas Beheer; Marcel's Jukeboxen, Marcel van de Langkruis; nu woonhuis
- Lensvelt-Nicola was een Haagse brood- en koekbakkerij uit ca. 1850. De combinatie, zeer vele decennia later, van thee en taartjes, bleek een succes. Zo was de 'Tearoom' aan de Lange Vijverberg in 's-Gravenhage (gesloten in 1966) zeer bekend.
206. Hoek Van Naeltwijckstraat. Levensmiddelen R. de Graauw; rijwielhandel en reparatie-inrichting Marinus Pellen & Zn; nu Mikai fietsen, J. Reitsma
216. Slager L.G.H. Eijkelhof; manufacturen G.Th. Holleboom en later dhr. Arie Bos; ruimte daarna betrokken bij fietsenwinkel Pellen; toen J. Reitsma die het veranderde in een woonhuis
229. Examenopleiding Engels, dhr. Beneken genaamd Kolmer; nu woonhuis
272. Nu Wolters meubelstoffering
276. Drogist mw. P.H.M. Pijs; drogist mw. A.H. van der Voorn; drogisterij Jacob en Els Koene; rijkschool 'Intercity'; nu haarstyling 'Sabine Vieveen', dames en heren
278. Filiaal van bakkerswinkel 'De Zeeuw' B. Hus; speelgoedwinkel 'De Krekel'; (nadat het pand samengevoegd was met Laan van Nieuw Oosteinde 506) autobedrijf Th. H. van Santen; autobedrijf S. Maasland B.V.; nu schoenzaak Intersko
286. Makelaarskantoor Lasance; nu woonhuis

Van de Wervestraat (1926)

Deze verbindingsstraat tussen de Koningin Wilhelminalaan en de Laan van Nieuw Oost-einde is vernoemd naar de nabij gelegen hofstede De Werve.

02. Hoek Van Halewijnplein. Metselaar W. Luthart; sigarenwinkel K. Luthart en later dhr. Van Reeuwijk; nu im- en export van ramen en deuren Rafal Kunststoftechniek B.V.
15. Technisch installatiebureau Kokkeel: 'Wij zijn erkend door het Gas- zowel als Electriciteitsbedrijf'; schoenreparatiebedrijven.A.C. Krol en A.M. (Ad) Zoutenbier; Inventief assurantie consultants B.V.; nu woonhuis
17. Filiaal van brood- en banketbakkerij G.A.P. (Henk) Hootsen; nu woonhuis
25. Maatkleermakerij 'Correct', O. Dadema: 'Wordt binnenkort verplaatst naar de Van Halewijnlaan 141 maar De groote lente symphonie is weer aangebroken!'; nu woonhuis
27. Slagerij H. Kroon: 'uitsluitend 1e kwaliteit'; slager Teunis Rietveld; nu woonhuis
29. Kapper H.C. (Henk) Kooijman: 'de beste kapper van de straat!'; vervolgens woonhuis en daarna administratiekantoor W. Grijpstra; nu opnieuw woonhuis

Van Winoxbergestraat (1926)

In de zestiende eeuw verkreeg jonkheer Henrick van Heurne, Burggraaf van Sinte Winoxberge en Heer van Gaesbeke, de rechten op de overtocht van Voorburg.

03. Wasserij Piet Hendriks; was-, glans- en strijkinrichting J.P.C. Eerhard; nu woonhuis
04. Melkwinkel/filiaal van RMI, Residentie Melk Inrichting; houtwinkel 'Noord' (dhr. Loef); daarna houtwinkel Nico Versluis; nu woonhuis
07. Aardappelen, groenten en fruit C.D. Eekhof; Heerenkapsalon annex parfumeriehandel H.P. Gaillard; barbershop Cas Tukker; nu haarmode Tukker geleid door zijn zoon Jeffrey

Collectie Ad Zoutenbier met, tijdens de opening in 1956, een stansmachine (links) en een uitpoetsmachine

Kerst omstreeks 1965. Collectie Maria Brouwers

Hervormde Kerkbode voor Voorburg en Leidschendam van 3 november 1934

Colofon

Historische Vereniging Voorburg

Secretariaat: Postbus 49
2270 AA Voorburg
telefoon: 070 386 74 56
website: <http://www.historischeverenigingvoorburg.nl>
e-mailadres: info@historischeverenigingvoorburg.nl

Bestuur

dr. R.M.W. van Gelooven, *voorzitter*
ir. M.T.A.M. van der Lans, *secretaris*
ir. F.G.W. Steinhorst, *penningmeester*
dr. W.J.E. van de Graaff
mw. P.J. Kok
mw. drs. A.E. Oostdijk

Lidmaatschap 2012

21 euro, gezin 25 euro

Penningmeester HVV te Voorburg

Postbank 288321
Rabobank te Voorburg
rekeningnummer 12 76 78 743

Historisch Voorburg

Jaargang 18 (2012), nummer 2

Teksten

Jos Engels
Herman Flaton
Nelleke Kok
Wil Pel
Cathrijn Steinhorst
Peter Vernooij

Redactie

Anne Jacobs
Gerard Langerak
Kees van der Leer
Peter Spanenburg

Redactieadres

Laan van Rustenburg 16
2271 XT Voorburg
telefoon: 070 386 84 95

Vormgeving basisstramien

Studio Tigges, Rijswijk

Opmaak en productie

Drukkerij Verloop, Alblisserdam

ISSN 1381 – 4672

Copyright

Overname van teksten uit 'Historisch Voorburg' is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de afbeeldingen volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

HISTORISCHE VERENIGING
Voorburg